

**T.C.**  
**YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ**  
**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**  
**GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**  
**RESİM - İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HEYKEL SANATINDA**  
**GELENEK OLGUSU (1923–1950)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Özgür ALTÜRK**

**VAN – 2013**

TC  
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ  
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI  
RESİM - İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HEYKEL SANATINDA  
GELENEK OLGUSU (1923–1950)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan  
Özgür ALTÜRK

Tez Danışmanı  
Yrd. Doç. Ruhi KONAK

VAN – 2013

T.C. YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ  
VAN

Özgür Altürk tarafından yapılan “Cumhuriyet Dönemi Türk Heykel Sanatında Gelenek Olgusu (1923–1950)” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim - İş Eğitimi Bilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan : ..... (Yrd. Doç. Dr. Fuat TANHAN)  
Üye : .. Mehmed Kuter (Yrd. Doç. Dr.) M. Kuter  
Üye : .. T. Çiğdem (Yrd. Doç. Dr. Beşim ÇİĞDEM)  
Üye : .....  
Üye : .....

Tez Savunma Sınavı Tarihi 01/10/2013

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım

.././2013

Yrd. Doç. Dr. Fuat TANHAN

Enstitü Müdürü

## ÖNSÖZ

Cumhuriyet Dönemi Türk Heykel Sanatı sancılı dönemlerden geçerek gelişimini sağlamaya çalışmıştır. Bu süreçte insanların bu alana bakış açıları pekte iç açıcı olmamıştır. Toplumun değer yargılarına ters düşüyor düşüncesiyle hareket eden insanların bu alana kayıtsız kalmaları heykel sanatının gelişimini sekteye uğratmıştır. Bu olumsuz yapı Türk heykel sanatının kendi öz kaynaklarından yararlanma olanağını ortadan kaldırmıştır. Biz de Cumhuriyet Dönemi Türk Heykel Sanatında Gelenek Olgusu (1923–1950) adlı tezimiz ile Türk heykel sanatının gelenekten yararlanma düzeyini araştırmaya çalıştık.

Bu tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Araştırmanın amacı, Araştırmanın önemi, materyal metot ve sınırlılıklar açıklanmıştır. Çalışmanın İkinci bölümünde gelenek ve sanat terimlerinin düşünür ve yazarlar tarafından yapılan tanımları ele alınarak bu iki terimin birbiriyle olan ilişkisine değinilmiştir. Üçüncü bölümde heykel teriminin tanımlarına yer verilerek heykel sanatının gelişimine öncülük etmiş sanatçılara değinilmiş ve bu sanatçıların üretimleriyle izlenen dönem açıklanmaya çalışılmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise Cumhuriyet Dönemi Türk Heykel Sanatında gelenek kavramı ele alınmıştır.

Bu çalışmada en çok zorlandığım kısım tezin konusunu belirlemek oldu. Bu zorluğun üstesinden gelmemi hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Ruhi Konak sağladı. Gelenek kelimesinin hayatımızın her evresinde yer aldığını ve bu konuyla ilgili araştırma yapılmadığını belirtip, konuyu araştırıp çalışmam konusunda beni yüreklendirdi. Bana gösterdiği hoşgörü, anlayış, yapıcı eleştiri ve yaptığı katkılar nedeniyle çok şey borçluyum.

Tezimin her aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen danışmanım ve hocam Yrd. Doç. Ruhi Konak'a; Birçok ilden bana kaynak temin eden sevgili dostlarıma; tez aşamasında manevi destek sağlayan sabırla ve büyük bir özveriyle her zaman yanımda olan ve bu süreçte mutluluğuma mutluluk katan sevgili kızım Yağmur'u dünyaya getiren biricik eşim Duygu Altürk'e; bu günlere gelmemi sağlayan anne ve babama çok teşekkür eder saygı ve sevgilerimi sunarım.

**Özgür ALTÜRK**

**2013 - VAN**

## İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
<b>ÖNSÖZ</b> .....	<b>i</b>
<b>İÇİNDEKİLER</b> .....	<b>ii</b>
<b>ÖZET</b> .....	<b>iv</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>v</b>
<b>KISALTMALAR</b> .....	<b>vi</b>
<b>FOTOĞRAF LİSTESİ</b> .....	<b>vii</b>
<b>1. BÖLÜM</b> .....	<b>1</b>
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1
1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	1
1.3. MATERYAL-METOT .....	1
1.4.SINIRLILIKLAR .....	2
<b>2. BÖLÜM</b> .....	<b>3</b>
<b>GELENEK VE SANAT İLİŞKİSİ</b> .....	<b>3</b>
2.1. GELENEK.....	3
2.2.SANAT .....	13
2.3.GELENEK VE SANAT İLİŞKİSİ.....	20
<b>3. BÖLÜM</b> .....	<b>26</b>
<b>TÜRK HEYKEL SANATI (1883–1950)</b> .....	<b>26</b>
3.1. HEYKEL NEDİR? .....	26
3.2. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HEYKEL SANATINA KATKI SAĞLAYAN ÖNCÜ YAKLAŞIMLAR.....	27
3.3. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HEYKEL SANATI (1923–1950).....	31
3.3.1. Cumhuriyet Dönemi Türk Heykel Sanatına Devlet Desteği ve Anıt Heykeller (1923–1950).....	31
3.3.2. Güzel Sanatlar Akademisi'nin Türk Heykel Sanatına Katkıları ve Akademide Eğitim Alan Sanatçılar .....	47
<b>4.BÖLÜM</b> .....	<b>64</b>
<b>CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HEYKEL SANATINDA GELENEK OLGUSU (1923–1950)</b> .....	<b>64</b>
<b>SONUÇ</b> .....	<b>76</b>
<b>KAYNAKÇA</b> .....	<b>79</b>

<b>FOTOĞRAFLAR .....</b>	<b>107</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>301</b>
<b>EK 1. CUMHURİYET DÖNEMİ ÖNCESİ TÜRK HEYKELTRAŞLARI.....</b>	<b>301</b>
<b>EK 2. CUMHURİYET DÖNEMİ YABANCI EĞİTMENLER .....</b>	<b>307</b>
<b>EK 3. CUMHURİYET DÖNEMİ YABANCI HEYKELTRAŞLAR.....</b>	<b>308</b>
<b>EK 4. CUMHURİYET DÖNEMİ İLK KUŞAK TÜRK HEYKELTRAŞLAR</b>	<b>311</b>
<b>EK 5. RODOLF BELLİNG ÖĞRENCİLERİ .....</b>	<b>325</b>
<b>ÖZ GEÇMİŞ.....</b>	<b>341</b>

## ÖZET

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HEYKEL SANATINDA

GELENEK OLGUSU (1923–1950)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZGÜR ALTÜRK

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI: YRD. DOÇ. RUHİ KONAK

2013

Gelenek ve sanat arasındaki en önemli ortak özellik aktarım özelliğidir. Her ikisi de geçmiş yaşantılarla günümüz yaşantıları arasında bir köprü görevi görür. Kültürel aktarım aynı toplumlar arasında olabileceği gibi farklı toplumlar arasında da olabilir. Sanat, bu aktarım sürecinde kullanılan yöntemlerden biridir. Heykel, sanat yoluyla kültürel aktarımın şüphesiz en önemli araçlarından biridir. Zira heykel, görsel okumayı sağladığından medeniyetlerin tarihsel mirasının araştırılmasına olanak sağlar.

Türk heykel sanatı gelenek ve kültürel aktarım şeması açısından bir bütünlük arz etmez. Türklerin İslamiyet'i kabulünden önce her alanda ortaya konulan heykel sanatı, İslam dininin kabulünden sonra, tasvir yasağı tartışmalarından dolayı pek varlık gösterememiştir. Türk toplumu bu alana tamamen yabancı kalmıştır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ülkeye yabancı eğitimciler ve heykeltıraşlar davet edilerek batı kaynaklı bir sanat eğitimi verilmeye ve bu yönde alışkanlık oluşturulmaya çalışılmıştır. Devlet, heykel sanatını 1950'li yıllara kadar bir araç olarak kullanmış ve yapılan eserler devlet denetiminde yapılmıştır. “Cumhuriyet Dönemi Türk Heykel Sanatında Gelenek Olgusu” konulu bu çalışmada, Cumhuriyet dönemi Türk heykel sanatının gelenekten yararlanma ve gelenek oluşturma süreçlerinin araştırılıp değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Gelenek, heykel, anıt, sanat

## ABSTRACT

THE TRADITION PHENOMENON IN THE TURKISH  
SCULPTURE ART IN REPUBLIC PERIOD (1923–1950)

POSTGRADUATE THESIS

ÖZGÜR ALTÜRK

YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY, EDUCATION SCIENCES NSTITUTE

FİNE ARTS DEPARTMENT

ART TEACHING

THESIS ADVİSOR: YRD. DOÇ.RUHİ KONAK

2013

The most crucial characteristic between the tradition and the art is the way to expression one. Both of them play a bridge role between the past lives and the present lives. Just as the cultural expression exists in the similar societies; it can be between different ones as well. Art is one of the methods used in these expression methods. The sculpture by all means is one of the most important tools of cultural expression via art. The sculpture enables the historical heritage to be investigated due to its visual reading.

The Turkish sculpture art in terms of traditional and cultural expression scheme is not of completeness. The sculpture, which existed before the Turks accepting the Islam, after the religion of Islam was adopted, could not protect its existence due to the arguments of description ban. The Turkish People was totally foreign to this field. Following the foundation Republican Government, foreign trainers and sculptors were invited and a western education was started and the effort was tried to be gained. The state didn't use any tools until 1950s and the works of art made were under the control of the government. In the "The tradition phenomenon in the Turkish Sculpture Art in Republic Period" titled research, the evaluation of getting benefit from Turkish Sculpture Art and to create a tradition in the Republic Period were aimed.

**Key Words:** Tradition, Sculpture, monument, art



## KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı Geçen Eser  
a.g.m. : Adı Geçen Makale  
b.d.t. : Basılmamış Doktora Tezi  
b.y.l.t. : Basılmış Yüksek Lisans Tezi  
bkz.: Bakınız  
c. : Cilt  
Cm: Santimetre  
Çev. : Çeviren  
G.S.A. : Güzel Sanatlar Akademisi  
İ.T.Ü. : İstanbul Teknik Üniversitesi  
İ.ö. : İsa'dan Önce  
İRHM: İstanbul Resim Heykel Müzesi  
İ.s.: İsa'dan Sonra  
İSAM: İslam Sanatları Araştırma Merkezi  
m.: Metre  
MSGSÜ: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi  
M.S.Ü.: Mimar Sinan Üniversitesi  
Prof.: Profesör  
s. : Sayfa  
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi  
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti  
TSE: Türk Standartları Enstitüsü  
vb.: Vebenzeri  
vs.: Vesaire  
Yay.:Yayınları  
YKY: Yapı Kredi Yayınları  
YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu  
yy.:Yüz Yıl

## FOTOĞRAF LİSTESİ

<u>FOTOĞRAF</u>	<u>SAYFA</u>
1- Yervant OSGAN, Zeybek (Kılıç Dansı) ve Tavukçu Kadın.....	107
2-Yervant OSGAN, Osman Hamdi Bey'in Eşi Naile Hanım.....	108
3-Mehmet İhsan ÖZSOY, Uzun Saçlı Kadın.....	109
4-Mehmet İhsan ÖZSOY, Genç Kadın Büstü.....	110
5-İsa BEHZAD, Saz şairi (Âşık) .....	111
6-İsa BEHZAD, Bıyıklı Adam.....	112
7-İsa BEHZAD, Erkek Büstü.....	113
8-İsa BEHZAD, Sakallı Adam Alçı.....	114
9-İsa BEHZAD, Madalyalı Genç Büstü.....	115
10-İsa BEHZAD, Kabakçı.....	116
11-Mehmet BAHİRİ, Düşünce,Alçı .....	117
12-Mehmet BAHİRİ, Gülen Adam.....	118
13-Basri, Yukarı Bakan Genç.....	119
14-Mesrur İzzet DURUM, Çocuk Büstü.....	120
15-Mehmet Mahir TOMRUK, Fazıl Tomruk'un Başı.....	121
16- Mehmet Mahir TOMRUK, Egli'nin Başı.....	122
17- Mehmet Mahir TOMRUK, Annesinin Başı.....	123
18- Muhittin SEBATİ, Erkek Büstü.....	124
19-Nijat SİREL, Büst.....	125
20-Nijat SİREL, Şair Abdülhak Hamit Başı.....	126
21-Nijat SİREL, Şair Abdülhak Hamit Büstü.....	127
22-Nijat SİREL, Mithat Paşa Büstü.....	128
23-Nijat SİREL, Erkek Büstü Alçı .....	129
24-Nijat SİREL, Nermin Faruki Büstü.....	130
25-Nijat SİREL, Ahmet Haşim Maskı.....	131
26-Nijat SİREL, Atatürk (Rölyef.....	132
27-Nijat SİREL, Kadın Başı.....	133
28-Nijat SİREL, Malatya İnönü anıtı.....	134

29-Nijat SİREL, Avni Lifij.....	135
30-Nijat SİREL, Bolu Atatürk Heykeli.....	136
31-Nijat SİREL, Bursa Atlı Atatürk Heykeli.....	137
32-İraida BARRY, Nü.....	138
33-İraida BARRY, Heykeltıraş İhsan'ın Başı.....	139
34-İraida BARRY, Tors- Erkek Büstü.....	140
35-İraida BARRY, Dansöz.....	141
36-İraida BARRY, Kompozisyon (Rölyef).....	142
37-Henry KRİPPEL, Mustafa Asım Turgut Büstü.....	143
38-Henry KRİPPEL, Sarayburnu Atatürk heykeli Arkadan Görünüş .....	144
39-Henry KRİPPEL, Sarayburnu Atatürk Heykeli Önden Görünüş .....	145
40-Henry KRİPPEL, Ankara Ulus meydanı Atatürk heykeli.....	146
41-Henry KRİPPEL, Afyon Zafer Anıtı.....	147
42-Henry KRİPPEL, Samsun Atlı Atatürk Anıtı.....	148
43-Henry KRİPPEL, Sümerbank Atatürk Anıtı.....	149
44-Pietro CANONİCA, Etnografya Müzesi Atlı Atatürk Anıtı.....	150
45-Pietro CANONİCA, Taksim Cumhuriyet Anıtı.....	151
46-Pietro CANONİCA, Taksim Cumhuriyet Anıtı(Detay).....	152
47-Pietro CANONİCA, İzmir Atlı Atatürk Heykeli.....	153
48-Pietro CANONİCA, Mareşal Atatürk Anıtı.....	154
49-HANAK VE THORAK, Güven Anıtı Ankara,1935.....	155
50-HANAK VE THORAK, Güven Anıtı Ankara,1935.....	156
51-HANAK VE THORAK, Güven Anıtı Ankara,1935.....	157
52-HANAK VE THORAK, Güven Anıtı Ankara,1935.....	158
53-Josef THORAK, Atatürk Maskı .....	159
54-Josef THORAK, Heim Heykeli.....	160
55-Joseph THORAK, Atatürk Başı.....	161
56-Rudolf BELLİNG, Genç Adam Başı.....	162
57-Rudolf BELLİNG, İsmet İnönü Büstü.....	163
58-Rudolf BELLİNG, Kompozisyon (Rölyef).....	164
59-Rudolf BELLİNG, İnönü Anıtı .....	165
60-Rudolf BELLİNG, İnönü Heykeli .....	166

61-Rudolf BELLİNG, Alman Boksör Max Schmeling Heykeli.....	167
62-Ratip Aşir ACUDOĞLU, Fahriye Yen'in Başı. ....	168
63-Ratip Aşir ACUDOĞLU, Erzincan Anıtı.....	169
64-Ratip Aşir ACUDOĞLU, Şehit Kubilay Anıtı.....	170
65-Ali Hadi BARA, Ahmet Rasim Büstü.....	171
66-Ali Hadi BARA, Tevfik Fikret Başı.....	172
67-Ali Hadi BARA, Atatürk Başı.....	173
68-Ali Hadi BARA, Mareşal Fevzi Çakmak Büstü.....	174
69-Ali Hadi BARA,Havva.....	175
70-Ali Hadi BARA, Nü.....	176
71-Ali Hadi BARA, Tors.....	177
72-Hadi BARA, Atatürk Büstü.....	178
73-Ali Hadi BARA, Adana Anıtından Kompozisyon (Savaş).....	179
74-Ali Hadi BARA, Barbaros Anıtı.....	180
75-Ali Hadi BARA, Adana Milli Kurtuluş Anıtı.....	181
76- Lerzan BENGİSU, Ay'da Fosil.....	182
77- Lerzan BENGİSU, Özgür.....	183
78- Lerzan BENGİSU, Bağdaş.....	184
79- Lerzan BENGİSU, Soyut Kompozisyon .....	185
80- Lerzan BENGİSU, Bach Senfoni.....	186
81-Zühtü MÜRİDOĞLU, Erkek Başı.....	187
82-Zühtü MÜRİDOĞLU, Baş Etüdü.....	188
83-Zühtü MÜRİDOĞLU, Baş Etüdü.....	189
84-Zühtü MÜRİDOĞLU, Erkek Torsu.....	190
85-Zühtü MÜRİDOĞLU, Nü.....	191
86-Zühtü MÜRİDOĞLU, Atatürk.....	192
87-Zühtü MÜRİDOĞLU, Kadın Büstü.....	193
88-Zühtü MÜRİDOĞLU, Oturmuş Erkek Torsu.....	194
89-Zühtü MÜRİDOĞLU, Seniha'nın Başı.....	195
90-Zühtü MÜRİDOĞLU, Türbanlı Kadın.....	196
91-Zühtü MÜRİDOĞLU, Nü, .....	197
92-Zühtü MÜRİDOĞLU, Zeynep Altar Büstü.....	198

93-Zühtü MÜRİDOĞLU, Cevat Memduh Altar Rölyefi.....	199
94-Zühtü MÜRİTOĞLU, Başkomutanlık Meydan Savaşı (Rölyef).....	200
95-Zühtü MÜRİDOĞLU-Ali Hadi BARA, Zonguldak Atlı Atatürk Anıtı .....	201
96- Kadrünisa AYDEMİR, Kocabaş Dörtnala.....	202
97- Kadrünisa AYDEMİR, Soyut Kompozisyon.....	203
98- Mustafa Nusret SUMAN, Büst.....	204
99- Mustafa Nusret SUMAN, Vefik Paşa Büstü.....	205
100- Mustafa Nusret SUMAN, Erkek Büstü.....	206
101- Mustafa Nusret SUMAN, Vehbi Koç Büstü.....	207
102- Mustafa Nusret SUMAN, Muzaffer Ertoran'ın Başı.....	208
103- Mustafa Nusret SUMAN, Sedat Simavi Büstü.....	209
104-Ahmet Kenan YONTUÇ, Atatürk Başı .....	210
105-Ahmet Kenan YONTUÇ, Dansöz.....	211
106-Ahmet Kenan YONTUÇ, Kadın Başı.....	212
107-Ahmet Kenan YONTUÇ, Mersin İnönü Heykeli.....	213
108-Ahmet Kenan YONTUÇ, Tarsus Atatürk Heykeli.....	214
109-Sabiha Ziya BENGÜTAŞ, Bedia'nın Başı.....	215
110-Sabiha Ziya BENGÜTAŞ, Genç Kadın Büstü.....	216
111-Sabiha Ziya BENGÜTAŞ, Namık İsmail Büstü.....	217
112- Sabiha Ziya BENGÜTAŞ, Sabahattin Ergi'nin Başı.....	218
113-Sabiha Ziya BENGÜTAŞ, Ressam Hikmet Büstü.....	219
114-Sabiha Ziya BENGÜTAŞ, Heykel Çalışması.....	220
115-Sabiha Ziya BENGÜTAŞ, Atatürk Heykeli Model Çalışması .....	221
116-Nermin FARUKİ, Ahmet Faruki'nin Başı.....	222
117-Nermin FARUKİ (SİREL), Carlo Testi Başı.....	223
118- Nermin FARUKİ (SİREL), Ali Hadi Bara'nın Başı.....	224
119- Nermin FARUKİ(SİREL) , Nijat SİREL, Nude.....	225
120- Günseli ARU, Soyut Heykel.....	226
121- Günseli ARU, Soyut Heykel.....	227
122-Hüseyin Anka ÖZKAN, Köroğlu'nun Başı.....	228
123-Hüseyin Anka ÖZKAN, Erkek Nü.....	229
124-Hüseyin Anka ÖZKAN, Mimar Sinan Heykeli .....	230

125-Hüseyin Anka ÖZKAN, Anıt-Kabir Kadın Heykel Gurubu.....	231
126-Hüseyin Anka ÖZKAN, Anıt-Kabir Erkek Heykel Gurubu.....	232
127-Hüseyin Anka ÖZKAN, Anıt-Kabir Aslanlar Heykel Gurubu.....	233
128-Hakkı ATAMULU, İsmet İnönü Büstü.....	234
129-Hakkı ATAMULU, Erkek Baş (Rölyef).....	235
130-Hakkı ATAMULU, Büst.....	236
131-Hakkı ATAMULU, Baş.....	237
132-Hakkı ATAMULU, Erzurum Atatürk Anıtı.....	238
133-Hakkı ATAMULU, Damat İbrahim Paşa Heykeli.....	239
134-Hakkı ATAMULU, Atatürk Heykeli.....	240
135-Yavuz GÖREY, Ord. Prof. Emin Onat Baş.....	241
136-Yavuz GÖREY, Baş.....	242
137-Yavuz GÖREY, Başlar.....	243
138-Yavuz GÖREY, Bizans Karargâhı (Rölyef).....	244
139-Yavuz GÖREY, II. Bayazıt Heykeli.....	245
140-Yavuz GÖREY, Atatürk Gençlik Heykeli.....	246
141-Yavuz GÖREY, Rize Atatürk Anıtı.....	247
142-Rahmi ARTEMİZ, Çocuk Baş.....	248
143-Rahmi ARTEMİZ, Yörük.....	249
144-Rahmi ARTEMİZ, Doğa ve Teselli.....	250
145-Rahmi ARTEMİZ, Amasya Atatürk Heykeli.....	251
146-Rahmi ARTEMİZ, Babaeski Atatürk Heykeli.....	252
147-İlhan KOMAN, Öğrencilik Çalışması.....	253
148-İlhan KOMAN, Büst.....	254
149-İlhan KOMAN, Sakarya Meydan Savaşı.....	255
150-İlhan KOMAN, Leonardo Anıtı.....	256
151-Mari GEREKMEZYAN, Kadın Baş.....	257
152-Mari GEREKMEZYAN, Kadın Büstü.....	258
153-Mari GEREKMEZYAN, Mehmet Beyin Baş.....	259
154-Mari GEREKMEZYAN, Bedri Rahmi Eyüboğlu Büstü.....	260
155-Zerrin BÖLÜKBAŞI, Pehlivan Kara Mehmet.....	261
156-Zerrin BÖLÜKBAŞI, Trafik.....	262

157-Zerrin BÖLÜKBAŞI, Zenci Başı.....	263
158-Türkan TANGÖR, Çocuk Başı.....	264
159-Hüseyin GEZER, Türbanlı Kadın.....	265
160-Hüseyin GEZER, Yahya Kemal Başı.....	266
161-Hüseyin GEZER, Köprülü Mehmet Paşa Büstü.....	267
162-Hüseyin GEZER, Nü.....	268
163-Hüseyin GEZER, Yahya Kemal Beyatlı Heykeli.....	269
164-Hüseyin GEZER, Çocuk ve Ana.....	270
165-Kamil SONAD, Nü.....	271
166-Kamil SONAD, Nü.....	272
167-Kamil SONAD, Nü.....	273
168-Kamil SONAD, Anne ve Çocuk.....	274
169-Kamil SONAD, Kitap Okuyan Kadın.....	275
170-Kamil SONAD, Köylü Kız.....	276
171-Kamil SONAD, Pipo İçen Köylü.....	277
172-Kamil SONAD, Düşünen Köylü.....	278
173-Turgut PURA, Atatürk Başı.....	279
174-Turgut PURA, Turgut Pura Başı.....	280
175-Turgut PURA, Güngör Pura Başı(2).....	281
176-Turgut PURA, Genç Kız Figürü.....	282
177-Turgut PURA, Uzanan Genç Kadın.....	283
178-Muzaffer ERTORAN, Mustafa Esirkuş Büstü.....	284
179-Muzaffer ERTORAN, Hulusi Mercan Büstü.....	285
180-Muzaffer ERTORAN, Erkek Başı.....	286
181-Muzaffer ERTORAN, Nü.....	287
182-Muzaffer ERTORAN, İşçi.....	288
183-Muzaffer ERTORAN, İşçi.....	289
184-Mehmet Şadi ÇALIK, Asaf Halet Çelebi Büstü.....	290
185-Mehmet Şadi ÇALIK, Nü.....	291
186-Mehmet Şadi ÇALIK, Duran Kadın.....	292
187-Mehmet Şadi ÇALIK, Atbaşları.....	293
188-Mehmet Şadi ÇALIK, Kadın Rölyefi.....	294

<b>189-</b> Balballar.....	295
<b>190-</b> Ahlât Mezarlığından bir görünüş.....	296
<b>191-</b> Kızıl, Uygur Heykeli.....	297
<b>192-</b> C. F. Fuller, Sultan Abdülaziz Heykeli.....	298
<b>193-</b> C.F. Fuller, Abdülaziz büstü.....	299
<b>194-</b> Gattamelata Donatello .....	300



# 1. BÖLÜM

## GİRİŞ

### 1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Gelenek, bir kişi veya varlık tarafından ilk ve orijinal olarak ortaya konan, insanları çepeçevre kuşatan, yazılı veya sözlü olabilen sonra gelenler tarafından diğer nesillere aktararak devam ettirilen, iyi veya kötü anlamda topluma yön veren, doğru veya yanlış ihtimali olan davranışlar ve uygulamalardır.<sup>1</sup> Bu doğrultuda heykel sanatçısının yapmış olduğu eserde geleneğin izlerine rastlamak olasıdır.

“Cumhuriyet Dönemi Türk Heykel Sanatında Gelenek Olgusu” başlığı altında yürütülen bu çalışmada, yerli herhangi bir geleneğe bağlanması güç olan, Cumhuriyet dönemi Türk heykel sanatının gelenekten yararlanma ve gelenek oluşturma biçiminin yerli ve yabancı kaynaklar açısından nasıl olduğunun araştırılarak değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

### 1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Geleneksel yaşamlar, toplumların kültür tarihleridir ve aralarında nitelikli sanatçılar için sonsuz sanat malzemesi vardır. Sanatçılar ürettikleri sanatsal eserlerini toplumların değer yargılarını göz önüne alarak belirli sınırlar içinde ortaya çıkarırlar. Toplumları yönlendiren gelenek kavramının sanatsal yapıtları etkilemesi olası bir durumdur. Ancak cumhuriyet dönemi Türk heykel sanatı toplumsal bir gelenekten yararlanmaktan ziyade geleneğe karşı bir hareket olarak gelişmiştir. Osmanlı sonrası, Türk toplumunda batılılaşma sürecine en önemli destek sanat yoluyla sağlanmıştır. Dolayısıyla söz konusu dönem heykel sanatında gelenek olgusunun araştırılması, Türk kültür tarihinin bu yeni evresini temsil eden sentezin yerli ve yabancı kaynaklarının anlaşılması açısından önemlidir.

### 1.3. MATERYAL-METOT

Bu çalışmada, konuyla ilgili araştırmacı tarafından toplanan materyaller görsel ve yazılı olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Görsel materyallerin müze koleksiyonlarda

---

<sup>1</sup> **TÖZLÜYURT, Mehmet**, Kur'an da Gelenek Kavramı, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Kelam) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s. 8

bulananları İzmir Devlet Resim ve Heykel Müzesi ile Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesinden gerekli izinler alınarak eserlerin fotoğrafları çekilmek suretiyle elde edilmiştir. Araştırma sürecinde teze konu olan sanatçılara ait birçok eserin Mimar Sinan Üniversitesi bünyesinde yer alan Resim ve Heykel Müzesi'nde olduğu tespit edilmiştir. Müzenin tadilatla olması nedeniyle eserlerin fotoğraflarına müzeye ait olan kataloglardan ulaşılabilmektedir. Katalog, dergi, kitap, broşür, vb. yayınlarda yer alan görseller ise tarama veya yine fotoğraflama yöntemiyle belgelenerek arşivlenmiştir. Ayrıca konuya ilişkin yazılı materyaller, kitap, dergi, tez, ansiklopedi, gazete, e-dergi, internet gibi her türlü birincil ve ikincil kaynaklarda araştırılmış ve ulaşılan kaynaklar, çalışmada kullanılmak üzere detaylı bir şekilde okunarak sınıflandırılmış ve bilgi fişleri oluşturulmuştur.

Görsel ve yazılı kaynaklardan elde edilen veriler, tez çalışmasının içeriğinde amaçlanan bölümler bağlamında betimsel çalışma yöntemi esasları dikkate alınarak uygulanmıştır.

#### **1.4.SINIRLILIKLAR**

Bu araştırma 1923–1950 yılları Türk Heykel Sanatı ve Sanatçıları ile sınırlıdır. Bu nedenle araştırmada elde edilecek bulguların bu kapsam içinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Araştırmada 1923–1950 yılları Cumhuriyet Dönemi Türk Heykel Sanatı, Sanatçıları ve Eserleri esas alınarak hareket edilmiş olsa da bu konunun doğru değerlendirilebilmesi için Cumhuriyet Dönemi Türk Heykel Sanatına kaynaklık eden ve yeni bir gelenek oluşumuna katkıda bulunan Cumhuriyet dönemi öncesi yerli ve yabancı sanatçılara da yer verilmiştir. Ayrıca ülkemize sadece eser yapmak amacıyla davet edilen ve yerli sanatçılarımızda büyük etkiler bırakan yabancı sanatçıların hayatlarına ve eserlerine de değinilmiştir.

## 2. BÖLÜM

### GELENEK VE SANAT İLİŞKİSİ

#### 2.1. GELENEK

Günümüzde karşılaşılan karmaşık ve belirsiz terimlerden biri olan gelenek kavramı birçok düşünür ve yazar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlar incelendiğinde karmaşık ve aynı zamanda net olmayan içeriklerle karşılaşmak mümkündür. Zira modern ve bilimsel söylemin geleneği ele alış biçimi ve buna karşılık gelenekselcilerin yorumları farklı tanımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında gelenek üç başlık altında toplanmaktadır: sözlük tanımları, sosyolojik açıdan tanımlar ve metafizik açıdan tanımlar.

Sözlüklere bakıldığında gelenek kelimesi, İngilizce ve Fransızca'da "Tradition", Latince'de "Tradare", Almancada "Veberliefen" ve Osmanlıca'da "an'ane" olarak karşımıza çıkmaktadır. Dilimizde Arapça kökenli an'ane uzun yıllar geleneğin karşılığı olarak kullanıldığı bilinmektedir.<sup>2</sup> Gelenek kelimesi "gelmek" fiilinden türemiş ve gelenek şeklinde isme dönüşmüştür. Zaman bakımından daha önceki insanlardan "gelen" bir şeyi ifade ettiğini anlamak zor olmasa gerektir. Öyleyse gelenek, kendinden öncekiler tarafından "verilmiş" bir şey olarak kabul edilmektedir. Gelenek kelimesinin en popüler anlamı, günlük dilde örf, adet ve töre anlamında kullanılmaktadır. Bu anlamıyla gelenek, toplum içerisinde belirli bir davranış kümesini yönlendiren belli davranış kalıpları üreten ve insanları bu kalıplara göre davranmaya zorlayan mannheimci anlamında bir ideolojik aygıttır.<sup>3</sup> Zaman bakımından önce oluşmuş olması geleneğe bir tür güvenlik sağlamaktadır. Gelenek, geçmişin bağrında oluşmuş bir birikimi temsil ettiğinden onu daha önce oluşturmuş bulunanlara bir saygıyı da beraberinde getirmektedir. Bu kelime: Kurtuluş, bir bilginin elden ele aktarılması, bir öğretiyi başkalarına iletmek ve teslim olmak ya da ihanet etmek anlamlarına gelmektedir.<sup>4</sup> Ayrıca süreklilik, otantiklik gibi vasıfları da bünyesinde taşımaktadır.<sup>5</sup> Orhan Hançerlioğlu geleneği "geçmişten gelerek bir toplumun üyelerini birbirine bağlayan

<sup>2</sup> AKKAYA, Nevin, *Gelenek İnanç ve Toplum*, Alem Basım Yayın, 1. Baskı, Söz başı, Balıkesir, 1995, s. vii

<sup>3</sup> ARMAĞAN, Mustafa, *Gelenek*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul, 1992, s. 11

<sup>4</sup> WILLIAMS, Raymond, *Keywords*, Londra, 1976, s. 268

<sup>5</sup> ARMAĞAN, Mustafa, *Gelenek ve Modernlik Arasında*, İz yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 71

kökleşmiş alışkanlık” olarak tanımlar.<sup>6</sup>Toparlayacak olursak en genel anlamıyla Gelenek dendiğinde çoğu zaman belli bir yolu izleme, belli bir çevrede hareket etme ya da daha önceden birisinin ortaya koyarak gelenekselleştirdiği şeyi devam ettirme anlaşılır.<sup>7</sup>

Sosyolojik tanımlara bakıldığında gelenek: Bir toplulukta, nesilden nesile aktararak gelen ve bu özelliğinden dolayı saygı duyulan ve yaşatılan bilgi, davranış şekilleri, kültür değerleri v.b. an’ane töre<sup>8</sup> olarak tanımlanır.

Weber geleneğin; alışılmış günlük hayattaki ruhsal bir tutumlar zinciri ve günlük çalışmanın temelini oluşturduğu inancı ve bunun yanı sıra öteden beri var olduğu bilinen ya da sanılan bir şeye inanışa dayanan bir iktidar olarak belirtmektedir.<sup>9</sup>

Gelenek veya adetler, eskiden devralınan ve toplum hayatının çeşitli yönlerinde yerleşen iş ve davranış tarzlarıdır. Bu bakımdan eskiden devralınan her düşünce ve alışkanlık, kötü olmayacağı gibi; mutlaka iyi de demek değildir. Bazı adet ve gelenekler toplumları yozlaşmaya ve atalete sevk ederken; bir başka tür gelenekler, sosyal hayatın sürekliliği ve ahengi için önemli faydalar sağlar.<sup>10</sup>

Gelenek, “Geçmişin belirli bir takdimi ve bu geçmişin sürekli olarak yeniden meydana getirilmesidir. Bundan dolayı gelenek, objektif bir geçmişten daha kıymetli ve önemlidir. Ayrıca o geçmişi seçici bir anlayışla yeniden oluşturma, yeniden düzenleme, belirli bir anlayışla yeniden yerleştirmedir.<sup>11</sup>

Gelenek –tevarüs edilen şey– maddi nesnelere her türlü olan inancı kişi ve olay imajlarını, pratikleri ve kurumları içerir. Gelenek, binaları, abideleri, bahçeleri, heykelleri, resimleri, kitapları, alet ve makineleri içine alır. O belirli bir zamanın toplumunun sahip olduğu her şeyi, sahibi bulunulan şeylerin mevcut sahiplerinin o sırada keşfettiği her şeyi, yalnızca dış dünyanın fiziksel süreçlerinin ürünü veya

---

<sup>6</sup> **ELGÜN, Tülay**, *Gelenek ve Sanat...Modernin Gelenekselden Kopuşu ve Gelenekselin (Ne Kadar!...)* Reddi, Türkiye’de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi, Kasım-Aralık, Sayı 46, 2000, s. 41

<sup>7</sup> **ARMAĞAN, Mustafa**, *Gelenek.*, s. 11

<sup>8</sup> **Milli Eğitim Bakanlığı**, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, 2.Cilt,Doğan Ofset A.Ş., İstanbul,2004,s. 976

<sup>9</sup> **WEBER, Max**, *Sosyoloji Yazıları*, (çev. Taha Parla),Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 253

<sup>10</sup> **ŞENER, Sami**, <http://www.canim.net/islam/cevaplar-722.html>, (Erişim Tarihi ve Saati:02 Aralık 2010 15.00)

<sup>11</sup> **PAŞA, Hilal**, *Gelenek ve Değişim Açısından Develi’de Halk İnanış ve Uygulamaları*, T.C.,Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, Mayıs, 2006, s. 7

münhasıran ekolojik ve fiziksel zorunlulukların ürünü olmayan her şeyi içerir.<sup>12</sup>

Max Radin: “Her çağın kendi ihtiyaçları için ürettiği yenilikler ve yayılma (diffusion) sürecinde diğer toplumlardan ödünç alınanlar hariç, sosyal hayatın tüm öğelerinin geleneksel olduğu söylenebilir.”<sup>13</sup>

Gelenek sosyal yapının, kaybolan veya günümüzde sosyal bilimlere egemen zaman dışı anlayışlarca üzeri örtülmüş bir boyutudur.<sup>14</sup> Özünün ve kurumsal konumunun önemi bulunmaksızın intikal yoluyla varlığını sürdüren ve tekerrür eden her şey gelenektir.<sup>15</sup>

Özer Ozankaya’ya göre “Bir toplumda, bir toplulukta, eskiden kalmış olmaları dolayısı ile saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen tinsel etkin öğelerinin her biri gelenektir.”<sup>16</sup>

Geleneğin, somut görüntülerle tanımlanmasında ise, örneğin halkımızın düşünlerini davullu zurnalı yapmasının gerekçesi sorulduğunda, alacağımız cevaplardan biri; “atadan babadan böyle gördük” olacaktır. Bu durumda hayatımız üzerine aklımız ve irademiz ile müdahale edemediğimiz bir etkinin var olduğunu görürüz. Bizden önce oluşmuş bir düşünce tavrımızla ya da davranış biçimlerimizde olsun kendisini dışa vurmaktadır. Biz bu yönlendirmenin etkisi ile hareket ederiz. Bu görenek ve davranışları, örf ve adetleri sorgulayamayız. Çünkü onları açık olgular gibi algularız.<sup>17</sup>

Montesquieu, gelenek ve davranışları, yasaların yerleştirmedeği veya yerleştirmek istemediği alışkanlıklar olarak görmektedir.<sup>18</sup> T. S. Eliot’a göre ise gelenek, belli bir çabayı gerektiren bir mirastır. Gerekli çabayı göstermeyenler için gelenek diye bir şey yoktur. Geleneği elde etmek için ciddi bir tarih şuuruna sahip olmak gerekir. “Geleneğe sahip olmak için önce ‘tarih şuru’ geliştirmeye ihtiyaç vardır. (...) Tarih şuru sadece ‘geçmişin’ geçmişliğini bilmek değil, fakat onun ‘hal’de

<sup>12</sup> EDWART, Shils, *Gelenek*, (çev. Hüsamettin Arslan), Doğu-Batı Dergisi, Yıl 7, sayı 25, 2003–2004, s. 110

<sup>13</sup> RADİN, Max, ”Tradition”, Ed.R.A.Seligman, Encyclopaedia of the Social Sciences, The MacMillan Company, 1942, c.XV, s. 62

<sup>14</sup> EDWART, Shils, *a.g.e.*, s. 105

<sup>15</sup> EDWART, Shils, *a.g.e.*, s. 115

<sup>16</sup> ELGÜN, Tülay, *a.g.e.*, s. 41

<sup>17</sup> ÇELİK, İbrahim, *Gelenekselci Ekolün Tasavvufi Görüşleri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2006, s. 4

<sup>18</sup> RAYMOND, Aron, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, (Çev.: Korkmaz Alemdar), Bilgi Yay., İstanbul, 1991, s. 36.

de var olduğunu anlamak demektir. (...) ‘Geçmiş’in ‘hal’ içinde varlığını hissetmek kadar ebediyeti, sınırsız, sınırlı olanda yani bugünde bulmak, bu beraberliği hissedebilmek bir yazarı gelenekçi yapar.”<sup>19</sup>

Lord Nortbourne’a göre gelenek, adet ve stil gibi anlamlardan öte din de dâhil olmak üzere geçmişten aktarılan ve bir medeniyeti oluşturan tüm ayırıcı nitelikleri içine alan kapsamlı bir değerler bütünü ve hiyerarşisini oluşturmaktadır.<sup>20</sup>

Gelenek, dinamik bir geçmişe özgü verilerin vazgeçilmez alanıdır.<sup>21</sup> Namık Kemal, “Acaba bu dünyayı insanoğullarına gerçekten bir çile yeri etmeye, gelenek dediğimiz yanlış inançlar karışımından daha büyük hizmet etmiş bir şey var mıdır? Ölüm korkunçtur ama bir anda geçer. Gelenek ise ölümsüzdür. Gelenek, insanın her şeyine karışır, ona her yönden işkence eder. Gelenek tutsaklıktır. Bir ulusun ilerlemesine doğru bir ölçü aranır, bireylerinin geleneğe saygı gösterme ölçüsüne bakılsın. Biz eğer ilerlememizin alın yazısını bu ölçü ile belirlemek istersek kendimizi ağlanacak bir durumda buluruz.”<sup>22</sup>

Gelenek kelimesinin tanımlarına baktığımızda, ortak olarak vurgulanan yön, geleneğin geçmiş zamanda meydana gelmiş olması ve bir kuşaktan diğerine intikal etmesidir. Gelenek, sözle intikal eden inançları olduğu kadar yazıyla intikal eden inançları da içine alır. Hem seküler hem de kutsal inançları içine alır. Yoğun düşünmeye tabi tutulmaksızın benimsenen inançları olduğu kadar, akıl yürütmeye metodolojik yollarla ulaşılan inançları da kuşatır. Bundan başka binaları, abideleri, bahçeleri, heykelleri, resimleri, kitapları, alet ve makineleri de içine alır. Gelenekselcilerin yapmış olduğu tanımlarda da geleneğin insanları aşan yönünün olduğu vurgulanmaktadır. Ancak tüm bu tanımlardan neyin gelenek olduğu net olarak belirtilmemiştir. Bugün bu konuda bir anlam karışıklığı ile karşı karşıyayız. Kimileri gelenekten anane, örf ve adetleri anlarken, kimileri dini anlamaktadır. Kimileri de geleneği bir başka anlamda kullanabilmektedir.<sup>23</sup>

İnsan sosyal bir varlıktır. İnsan kelimesinin etimolojisinde de bu mana vardır.

<sup>19</sup> NAS, Halef, *Modern Türk Şiirinde Geleneğin İzleri*, <http://www.belgeler.com/blg/tjj/modern-turk-siirinde-gelenegin-izleri-traces-of-the-tradition-in-modern-turkish-literature>, s.7, (Erişim Tarihi ve Saati:23 Mayıs 2012 12.23)

<sup>20</sup> ÇELİK, İbrahim, *a.g.e.*, s. 6

<sup>21</sup> TANSUĞ, Sezer, *Gelenek Işığında Çağdaş Sanat*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 35

<sup>22</sup> GÜLTEKİN, Mehmet Bedri, *Gelenek ve Gelişme*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998, s. 7

<sup>23</sup> TÖZLÜYURT, Mehmet, *a.g.e.*, s. 8

‘İns’ kavramı cin kavramının zıddıdır. Cin yabancı olan, tanınmayan, örtük olan manalarında iken, ‘ins’ kavramı ünsiyetten, yani tanışıklıktan gelir, bir arada olmaktan gelir. İnsan, ‘ins’ kelimesinden de anlaşılacağı üzere toplumsal, sosyal bir varlıktır. Bu bakımdan, “insan topluluklarının ortaya çıkmasından bu yana gelenek vardır” diyebiliriz. Dolayısıyla hiçbir gelenek boşlukta doğmaz ve sıfırdan başlamaz. Bu bakımdan yeni bir gelenek daha önce var olan ve bozulan ya da yıkılan bir gelenek üzerinde kurulur. O geleneğin birçok unsurunu da kendi bütünlüğü içerisinde yeniden anlamlandırıp temel ilkelerine uyarlayarak sürdürür.<sup>24</sup> Buradan anlaşılacağı üzere gelenek bir sürekliliği ihtiva eder.

Gelenek, içinde var olduğu (veya var ettiği) sefer’i bir süreklilik zinciriyle geçmişten bugüne, oradan da yarına bağlamak ister. Geleneğin özünde bulunan bu süreklilik kavramı bir bakıma onun sebab-i vücududur. Sürekliliğin halkalarındaki bir kopma geleneğin otantikliğini zedeler ve zamanla yozlaşmasına, başkalaşmasına sebebiyet verir. Süreklilik geleneğin ilk tipolojik özelliği ise, ikinci özelliği de sürekliliği sağlayan seleflerin üstünlüğü(geçmişe saygı ) fikridir. Geçmiş (geleneğin hayatiyetini geçmişte sağlamış olanlardan kurulu olana geçmiş), bugünden her zaman daha saygıya değer, daha otantik ve daha saf bir dönemini teşkil eder geleneğin. Gelenek bu anlamda geçmişle bir hesaplaşmayı, geçmişin tartışılmasını ya da sorgulanmasını istemez, hatta yerine göre yasaklar. Bunun sonucu olarak da yeni ortaya çıkan unsurlardan hoşlanmaz. Onları ya gelenek içinde bir yere oturtur ya da bid’at sayarak kaçınılmasını ister.<sup>25</sup>

Gelenek herhangi bir özsel içerikle bağdaşabilir. İnsan zihninin tamamlanmış bütün modelleri, bütün inanç veya düşünme tarzı modelleri, gerçekleştirilmiş bütün sosyal ilişki modelleri, bütün teknik pratikler ve fiziksel yapılar ya da doğal nesnelere, intikal sürecinin nesnelere haline gelmeye elverişlidirler; bunların hepsi de gelenek haline gelme kapasitesine sahiptir. Gelenek teriminin birçok kullanımında, geleneğin özsel içeriğiyle ilgili zımni<sup>26</sup> sınırlamalar vardır. Onlar geleneklerin yalnızca, özsel içerikleri gelenekselliğe saygılı iseler, yazıdan çok sözle intikal etmişlerse, kurumlaşmış olgu değil, bir söz nesnesi iseler, olgusal tezleri için hiçbir delilleri yok ise, normatif

<sup>24</sup> TÖZLÜYURT, Mehmet, *a.g.e.*, s. 9

<sup>25</sup> ARMAĞAN, Mustafa, *a.g.e.*, s. 19,20

<sup>26</sup> Zımni: “Kapalı olarak yapılan veya söylenen, dolayısıyla anlatılan, kapalı, gizli” Milli Eğitim Bakanlığı, Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 4. Cilt, Doğan Ofset A.Ş., İstanbul, 2004, s. 3319

tezlerine eşlik eden hiçbir akıl yürütme söz konusu değilse ve eğer, yazarları veya kurucuları bireysel olarak adlarıyla teşhis edilebilir olmaktan çok anonimse, “hakiki gelenek” statüsü kazanabileceklerini ima ederler. Gelenekle devralınan bir inanç doğası gereği hiyerarşiyi, dini adanışı, okuryazar olmamayı icap ettiriyor görünüyor. Geleneğin, bu tür topluma ait olduğu ve diğer toplumlarda yerinin bulunmadığı sanılıyor. Gelenek fikri, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllardan alındığı için, onu inceleyenlerce belirli türden geleneklerle sınırlandırma eğilimi vardır: Folklorla, perimassallarıyla, mitlerle, destanlarla, sözlü edebiyatla, gelenek hukukuyla, kırsal hayatın Sitte und Tracht<sup>27</sup> ıyla, dini ve seküler ritüeller ve seramonilerle. Gelenek, yazılı metinler haline getirilmemiş etkileyici eserlerin intikaliyle ilişkilidir. Gelenek, pek az formel eğitim görmüş ve düşüncelerini ifade edemeyen, okur-yazar olmayan ve rasyonel düşünmeyen tabakaların kültüründe aranır.<sup>28</sup>

John Thompson geleneğin dört boyutu olduğunu söyler; Bunlar hermenotik boyut, normatif boyut, meşrulaştırma boyutu ve kimlik boyutudur. Hermonotik boyut geleneğin geçmiş zamandan gelen ve eleştirmeksizin, bir veri olarak alınan bir dizi arka-plan oluşudur. Bu anlamıyla gelenek dünyayı anlamamıza yarayan bir çerçeve sunar. Normatif boyutuyla gelenek kavramı, geçmişten gelen ve tekrarlanana tekrarlanana rutinleşmiş pratiklere gönderme yapar. Geleneğin bu özelliği aynı zamanda onun “kendine-içsel” meşrutiyetini oluşturur. Geleneğin belli koşullar altında iktidar ve otorite pratiklerini destekleyici olma özelliği onun meşrulaştırma boyutudur. Son olarak kimlik boyutu ile gelenek “benlik” ve “kolektif kimlik” oluşumunun belirleyicilerinden biridir.<sup>29</sup>

Konuyu metafizik açıdan tanımlayanlara göre en evrensel anlamda geleneğin insanı ilahi olana bağlayan ilkeleri yani dini içeriği düşünülebilir, öte yandan ve başka bir açıdan din, esas anlamıyla Gök’ten indirilen ve insani kaynağına bağlayan ilkeler olarak düşünülebilir. Bu durumda gelenek daha sınırlı bir anlamda bu ilkelerin uygulanması şeklinde görülebilir... Gelenek, çekip çıkartılamaz bir biçimde dine vahye, kutsallığa, ortadoksi kavramına, otoriteye sürekliliğe ve zahiri ve batini hakikatin

---

<sup>27</sup> **Sitte und Tracht:** “Özel kostüm” <http://www.ingilizceceviri.org/>, (Erişim Tarihi ve Saati:26 Mayıs 2012 10.46)

<sup>28</sup> **EDWART, Shils, a.g.e.,** s. 114,115,116

<sup>29</sup> **YAŞAROV, Nedret,** *Gelenek ve Çağdaşlık Bağlamında Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi*, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalı Resim Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, s. 1



düzenli biçimde aktarılmasına bağlıdır. Gelenek Batı düşüncesindeki sophia perennis, Hindulardaki sanatana darma ve Müslümanlardaki hikmet-i Halide, yani ebedi bilgelik kavramlarıyla çok yakından ilişkilidir.<sup>30</sup>

Schuon'a göre din geleneğın kendisinden türediğı cevherdir. Dinin başlangıçtaki kor halindeki cevherin soğuyup durmuş oturmuş bir yapı kazandığı çerçeve ise Schuon'a göre gelenektir.<sup>31</sup>

Gelenek, bir toplumun kendisine ve kendisiyle özdeşleştirdiğı, onun kültürel karakteristiğı olan sistematiğıe dışından değil, kendi içinden bakma çabasıdır.<sup>32</sup>

“Bu eserde gelenek teknik anlamında kullanıldığı zaman... Şu anlama gelir: O ilahi bir kaynağın insanlığa daha doğrusu elçiler, peygamber, avatarlar, Logos yahut diğer dini araçlar şeklinde gönderilen çeşitli şahsiyetler vasıtasıyla topyekûn bir kozmik daireye (kesime) açılmasının yahut üstündeki tülü açmasının hakikatleri veya ilkeleri demektir; keza bu ilkelerin hukuk, sosyal yapı, sanat, sembolizm ve bilimleri içeren, nihayet... ilm-i ilahi'yi kucaklayan çeşitli alanlara uygulanması ve dallanıp budaklanmasını da ifade eder”.<sup>33</sup>

Gelenek, özle intikal eden inançları olduğı kadar yazıyla intikal eden inançları da içine alır. Hem seküler hem de kutsal inançları içine alır. Yoğun düşünmeye tabi tutulmaksızın benimsenen inançları olduğı kadar, akıl yürütmeyele metodolojik yollarla ulaşılan inançları da kuşatır.<sup>34</sup>

En geniş anlamıyla gelenek, insicamlı bir bütün olarak onu benimsemiş olan çok sayıda insanın katılmasıyla hem varlığını devam ettirir hem de kendisini yeniler. Ancak devamlılık ve yenilenme geleneğın en önemli hususiyetlerinden biri olan insicam, bozmadan gerçekleşmek zorundadır. Devamlılık içinde yenilenme ve yenilenmenin devamlılığı, geleneğı benimseyenlerin birbirlerini doğrudan veya dolaylı olarak kontrolü ile mümkün olmaktadır. Bu karşılıklı kontrol ilişkisi, bir velayet ilişkisidir. Bir geleneğın müntesipleri geleneğı benimsemeleri ile birlikte karşılıklı olarak birbirlerinin

<sup>30</sup> ARMAĞAN, Mustafa, *Gelenek*, s. 12

<sup>31</sup> ARMAĞAN, Mustafa, *Gelenek*, s. 33

<sup>32</sup> KAHRAMAN, Hasan Bülent, *Postmodernite İle Modernite Arasında Türkiye*, <http://www.AltiniciZdiklerim.com/ozetler/Postmodernite%20ile%20Modernite%20Arasnda%20T%C3%BCrkiye%20-%20H.B.Kahraman.pdf> (Erişim Tarihi ve Saati:09 Eylül 2012 16.41)

<sup>33</sup> ARMAĞAN, Mustafa, *Gelenek*, s. 35

<sup>34</sup> EDWART, Shils, *a.g.e*, s. 115

velileri yani otoriteleri olduğunu kabul etmişler demektir.<sup>35</sup>

Seyyid Hüseyin Nasr geleneği şöyle tarif eder: “Truths and principles of a divine origin revealed or unveiled to mankind....Gelenek insanoğluna, vahiy ve ilham yoluyla gelen ilahi kaynaklı hakikatler ve prensipler bütünüdür.”<sup>36</sup>

Dr. Tahsin Görgün göre gelenek: Bilinen, anlaşılır kabil-i tatbik ve ilgili olduğu alanda olup bitenin kendisine bağlı olarak tarif ve tayin edildiği insicamlı ilkelerden ibarettir.<sup>37</sup>

Abdullah Laroui gelenek kavramının ideolojik niteliğine değinmekte ve bu ideolojik yapıyı eritebilmek için ilk olarak “gelenek” sözcüğünün anlamını değerler bütünü ve toplumsal yapı bağlamın da ikiye ayırmaktadır. Laroui’ye göre, tarihsel örneklere bakılırsa geleneksel toplum içinde yer alan yapıların hiç de değişmez olmadığı tam tersine, belli bir dış tehdit altında hemen her zaman kent kökenli bir şekçinler tabakasının öncülüğünde bir dayanışma ideolojisi olarak inşa edildiği görülmektedir. O halde toplumsal yapı içinde yer alarak onu biçimleyen “gelenek” edilgin bir değişmez değil, dış etkene karşı bilinçli bir biçimde düşünülerek oluşturulan ve değerler bütünü anlamındaki “gelenek” ile bir ölçüde uyumlu olan (ya da uyumlu görünen) bir savunma aracıdır.<sup>38</sup>

Gelenekselci ekole göre gelenek, kökü vahye dayalı hakikat ve prensiplerin bir medeniyet olarak kristalleşmiş şeklidir.<sup>39</sup> Rene Guenon gelenek hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: “Modernlerin gelenek ile âdeti, garip bir biçimde, hemen hemen hep birbirine karıştırdıklarını çeşitli defalar ifade ettik. Çağdaşlarımız gerçekte, çoğu kez tamamen anlamsız ve kimi kez de tamamen yeni icatlar olup, basit adetlerden ibaret olan her şeye hemen gelenek adını veriyorlar; böylece, herhangi birinin kutsallıktan uzak bir tören uydurması, bunun birkaç sene sonra

---

<sup>35</sup> **GÖRGÜN, Tahsin**, *Türkiye’de İslam Düşüncesinin Geleceği ve İslam Düşünce Geleneği*, 1.Uluslararası “Kutlu Doğum” ilmi Toplantısı, İslam Gelenek ve Yenileşme, İSAM, Türkiye Diyanet Vakfı, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, 1996, s. 157

<sup>36</sup> **ASLAN, Adnan**, *Türkiye’de İslam Düşüncesinin Geleceği ve İslam Düşünce Geleneği*, 1.Uluslararası “Kutlu Doğum” ilmi Toplantısı, İslam Gelenek ve Yenileşme, İSAM, Türkiye Diyanet Vakfı, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, 1996, s. 201

<sup>37</sup> **ASLAN, Adnan**, *a.g.e.*, s. 203

<sup>38</sup> **LAROUİ, Abdullah**, *Tarihselcilik ve Gelenek*, Vadi Yayınları, Ankara, 1993, 1. Baskı, s. 16

<sup>39</sup> **ÇELİK, İbrahim**, *a.g.e.*, s. 9

gelenek olarak nitelendirilmesi için yeterli oluyor.”<sup>40</sup>

Beşir Ayvazoğlu, “Gelenek ve Yenileşmeye İslam Sanatları Açısından bir Bakış” başlıklı yazısında gelenek için; “Bir kültürün kendini koruma refleksi ve varlığını sürekli bir yenileme bilinciyle devam ettirme gücüdür” der.<sup>41</sup>

Seyyid Hüseyin Nasr, “Gelenek kelimesi etimolojik olarak nakletme ile alakalıdır ve bu tarif içerisinde bilginin, uygulamanın, tekniklerin, hukukların, şekillerin ve sözlü yazılı birçok diğer özelliğin intikalini kapsar” diyerek geleneğin adet, alışkanlık veya düşünce motiflerinin bir kuşaktan diğerine geçişini kastetmediğini belirtmektedir.<sup>42</sup>

Titus Burckhardt gelenek kavramıyla; kaybolduğu takdir de insani gayretlerle yeniden oluşturulmuş söz konusu olmayan bir mükemmellik ve manevi bir öz olarak tanımlanan aşkın bir takım ilke ve erdemlerin aktarımının kastedildiğini belirtmektedir.<sup>43</sup>

Seyyid Hüseyin Nasr geleneği: “Gerçeklerin insanlığa açıklanmış ya da açıklanmamış ilahi bir kaynağın hakikat ve ilkelerin, gerçekte farklı diyarlardaki sonuçları ve (hukuk, toplumsal yapı, sanat, sembolizm, bilimler ve kazanılması için gerekli araçlarla birlikte yüce bilgiyi ihtiva eden) uygulamaları ile birlikte nebiler, resuller, avatarlar<sup>44</sup> ve diğer nakilci vasıtalar olarak tasavvur edilmiş olan birçok figür vasıtasıyla tüm kozmik sektörü ifade ediyor” şeklinde çok umumi bir tarifile ele almaktadır.<sup>45</sup>

Gelenek “içerideki” ve “dışarıdaki”; yer (territory) ve yaban, yerli ve yabancı, biz ve öteki üzerine kurulu bir dünyadır. Dışarıdaki, yabancı, öteki başka bir geleneğe aittir. Bu anlamda gelenek üzerine yapılan ve yapılacak olan çalışmalar “dışarıdan”, öteki üzerinden (modernlik) okumalarıdır. Başka deyişle gelenek bu tarz bir okumaya karşı kendini donattığı koruma mekanizmalarını eksiksiz işletir.<sup>46</sup>

---

<sup>40</sup> ÇELİK, İbrahim, *a.g.e.*, s. 5

<sup>41</sup> Anonim, <http://www.tezhipnedir.com/index.php/sanatta-gelenegin-yeri.html> (Erişim Tarihi ve Saati:26 Temmuz 2012 22.49)

<sup>42</sup> ÇELİK, İbrahim, *a.g.e.*, s. 5

<sup>43</sup> ÇELİK, İbrahim, *a.g.e.*, s. 6

<sup>44</sup> Avatar, Hint mitolojisine göre tanrıların yeryüzüne indiklerinde büründükleri şekillerdir <http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/avatar>, (Erişim Tarihi ve Saati:12 Eylül 2012 22.41)

<sup>45</sup> ÇELİK, İbrahim, *a.g.e.*, s. 6

<sup>46</sup> AYSOY, Mehmet, *Geleneksel Sonrası Toplum Üzerine*, Açı Kitapları, İstanbul, Nisan 2003, s.64

Gelenek, mutlak olandan, vahiy veya ilham yoluyla aktarılan kutsal sözleri ifade ettiği gibi, bunların uygulanmasıyla insanlar arasında ortaya çıkan çeşitli davranış kalıpları, kurumlar, sanat eserleri şeklinde kurumsallaşmış yapıları ve bunların gerek manevi, gerek maddi yollarla aktarımını da ifade etmektedir.<sup>47</sup>

Gelenek, kökü vahye dayalı hakikat ve prensipler bütününe bulunduğu topluma ve çağa göre, yaşama tarzı, sanat, inançlar manzumesi hukuk ve bilginin yeni bir medeniyet olarak ortaya konuş şeklidir.<sup>48</sup>

Kur'an geleneği, geçmişten aktarılan, halen toplumda varlığı yaşanan ve bir ilişkiler bütünü halinde nesilden nesile aktarılması düşünülen, düşünülmüş ve davranış kalıpları şeklinde tanımlar.<sup>49</sup> İnsan-üstü bir alana ait bir unsur içerirse ancak gerçek gelenek vardır ve olabilir. İşte gerçekten temel nokta burasıdır. Bu temel nokta bizzat geleneğin ve gelenekle ilgili her şeyin adeta tanımıdır.<sup>50</sup>

Geleneğin çeşitli anlam düzeylerini yukarıda ele alınan tanımlardan anlaşılacağı üzere çeşitli alanları etkilediği ve bu etkinin yaşam boyu devam edeceği anlaşılmaktadır.

İnsanları her yönüyle etkisi altına alan ve yönlendiren geleneğin temel özelliklerine değinmekte fayda var. Gelenek kelimesinin en önemli özelliği sürekliliktir. Süreklilik boyutu geleneğin uygulanabilirlik düzeyiyle alakalıdır. Geleneğin sürekliliğini sağlayan selef'lerin üstünlüğü fikridir. Toplumumuzda sürekli olarak benimsenen anlayışa göre önce gelen her zaman sonra gelenden daha üstündür. Bu durum daha önce var olana saygıyı beraberinde getirir. Gelenek kendisinin kâmil ve eksiksiz olduğunu savunur. Bir toplumun ilerlemesini engelleyen bu inançtır. Herhangi bir faaliyet alanında bir iş ortaya koyulacaksa daha önce belirlenen kurallara uyulması gerekmektedir. Bu düşünceye bağlı kalmak yeniliklerin ortaya çıkmasını engelleyecektir. Her gelenek kendisinin diğer geleneklere göre asla orijine yani kaynağa daha yakın, dolayısıyla daha otantik olduğu tezini savunur. Gelenek vücuda getirdiği yapıya ve bu yapının gereklerine kayıtsız şartsız itaat ister. Bu durumda gelenek kendini

---

<sup>47</sup> ÇELİK, İbrahim, *a.g.e.*, s. 6,7

<sup>48</sup> ÇELİK, İbrahim, *a.g.e.*, s. 7

<sup>49</sup> BULAÇ, Ali, *Tarih Toplum ve Gelenek*, İz Yayıncılık, 2.Baskı, İstanbul, 1997, s. 212

<sup>50</sup> GUENON, Rene, *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alametleri*, İz Yayıncılık, 2.Baskı, İstanbul, 2004, s. 266,267

benimseyen insanlar tarafından uygulanır. İnsanlar başına buyruk hareket edemez, kuralların dışına çıkamaz. Geleneğin bir diğer özelliği istikrarı savunmasıdır. Bu durum toplumsal yaşamda farklılıkların önünü keserek ortak olan kurallar ve davranış şekillerini ortaya çıkarmaktadır. İnsanlar yaşamlarını özgür olarak değil toplumun kuralları doğrultusunda sürdürmektedir. Gelenek insanların etrafındaki kâinatı anlamasına yarayan bir yaşam rehberi olarak da karşımıza çıkar. Geçmiş ile günümüz arasındaki bağı sağlayan gelenek doğru algılanamazsa faydadan çok insanlara zarar verir. Nitekim hayatı bir düzene sokan ahlaki davranışları düzenleyen bir göreve sahiptir. Gelenek kişinin yaşamı boyunca ne kadar sapkın olursa olsun kendi bireysel eylemleriyle geliştirebileceğinden oldukça geniş ve ayrıntılı bir davranışlar toplamıdır. İnsanlar dünyaya geldiklerinde kendilerini bir geleneksel bir yaşam içinde bulurlar. Gelenek insanların yaşamını ve davranışlarını şekillendirir.<sup>51</sup>

Gelenek, bütün eksikliklere, başarısızlıklara ve yetersizliklere rağmen var olandan daha iyi bir siyasal yapının olamayacağına olan inançtır. Bu inancı uzak geçmiş ve yakın gelecek meşrulaştırmaları ile devamlı besler. Mevcut durumun korunması için gelenek, mitolojilere, efsanelere, kahramanlara, tarihsel ve toplumsal birlik ritüellerine atıfta bulunur. Gelenek durağanlığa tahammül edemez. Onun gücü, durağanlıkta değil süreklilikte, dogmatiklikte değil evrimsel değişimdedir. Bu açıdan siyasal iktidarla barışık yaşamak zorundadır. Siyasal iktidar, geleneğin sürekliliğini sağlamak için durmadan onları yenilenmiş bağlamlarla yeniden uyarlar ve yorumlar. Siyasal iktidarın kontrolü altındaki geleneğin görevi; siyasal iktidara tarihsel, mitolojik ve rasyonel meşruiyet kaynakları yaratmak; diğer kaynakları bu amaçla uyumlaştırmak; öteki meşruiyet kaynaklarını ve arayışlarını yok etmek veya sadakatini sağlamaktır.<sup>52</sup>

## 2.2.SANAT

Gelenek ve sanat arasındaki ilişkiye değinmeden önce sanat kavramının önemi ve bu kavramla ilgili sanatçı ve düşünürlerin yaptıkları tanımları ele almak yararlı olacaktır. Sanat kavramı Kant'tan günümüze değin sürekli anlam farklılıkları ile karşımıza çıkmaktadır. Bu farklı anlamlar sanatın sınırları çizilmiş net bir tanıma sokulamayacağını göstermektedir. Ancak görünür olanla görünmeyene işaret edebilen

---

<sup>51</sup> TÖZLÜYURT, Mehmet, *a.g.e.*, s. 12

<sup>52</sup> TÖZLÜYURT, Mehmet, *a.g.e.*, s. 24

sanatın, kelimelerle belirli bir ifadesinin olmaması doğal görünmektedir.<sup>53</sup>

Sanat kelimesini tanımlama ihtiyacı duyulduğundan bu yana birçok amaca yakıştırılmıştır. Çünkü bu kelime her zaman ve mekânda ayrı bir boyut kazanmıştır. Belki de Gombrich gibi sadece sanatçılardan söz etmek doğru olur.<sup>54</sup>

Sanatın tanımından bahsedilirken öncelikle sanat kelimesinin etimolojisini incelemek yerinde olacaktır. Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü'nde sanatın tanımı şöyle yapılmaktadır: “ar. su'n (yapma, ortaya koyma, oluşturma) dan san'at/sanat... Yapmak işi, ortaya koyma durumu, yapmalık, yaratmalık. Arap dilinde: su'nkökünden sani/yaratan, yapan, ortaya koyan, sun'i/yapmacık, gerçek olmayan, doğal olmayan, sonradan yapılan”

En erken Türkçe örnek olan Dede Korkut Kitabı'nda, el becerisi, meslek, ustalık; Köken, (alıntı) Ar. San'at {(Sami dillerinde kök harfleri) Sn' [Arapça masdar (msd.)]} a.a. (türeme)Ar Sana'a [msd.san'/sunc^] imal etti, yaptı, işledi, düzenledi. Eşkökenliler: Ar (Sami dillerinde kök harfleri) sn: sanat, sanayi, sınai, suni, sunta, tersane, zanaat.”<sup>55</sup>

Yunan: Techne; Ereği, bir şey ortaya koyma olan, yaratma olan. Doğru bir plana göre yönetilmiş bir davranış anlamına gelir.

Almanca: Kunts; Künstlich=yapay

İngilizce: Art; Artificial=yapay

Türkçe (Arapça kökenli): Sanat; Suni=yapay<sup>56</sup>

Sanat en genel anlamıyla, yaratıcılığın ve hayal gücünün ifadesi olarak anlaşılır.<sup>57</sup>

Sanat bir etkinliğin gerçekleştirilmesi veya belli bir işin yapılmasıyla ilgili yöntem, bilgi ve kuralların tümüdür. Aynı zamanda sanat bir işi belli bir estetik duyguyu yansıtabilecek bir biçimde gerçekleştirme tarzı. Doğada olmayan bir şeyi yaratma

<sup>53</sup> ŞENGÜL, Elif, *Çağdan Çağa Değişen Sanatın Tanımları ve Selçuklu Çehresindeki Anlamı*, T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2007, s. 5

<sup>54</sup> BAHAR, Bengü, *Sanat ve Sanatın İşlevleri*, [http://www.gidamo.org.tr/resimler/ekler/91d584fced301b4\\_ek.pdf?dergi=6](http://www.gidamo.org.tr/resimler/ekler/91d584fced301b4_ek.pdf?dergi=6)(Erişim Tarihi ve Saati:10 Ağustos 2012 14.15)

<sup>55</sup> ŞENGÜL, Elif, *a.g.e.*, s. 6

<sup>56</sup> ŞENGÜL, Elif, *a.g.e.*, s. 6

<sup>57</sup> Vikipedi, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Sanat> (Erişim Tarihi ve Saati:02 Temmuz 2012 11.13)

amacına yönelmiş rasyonel faaliyet.<sup>58</sup>

Manet, kavramın değişik bir yönünü vurguluyor ve sanatın yaşanan tüm dönemlere “kalıcı” tek biçimi veren kavram olduğunu söylüyor.<sup>59</sup>

Albrecht Dürer, sanatın doğanın gizlerinde bulunduğunu savunuyor ve sanatçının onu gizlerin arasından çıkararak insan olduğunu öne sürüyor. Dolayısıyla Dürer’e göre sanat; doğanın, doğal olanın irdelenmesi anlamını kazanıyor.<sup>60</sup>

Lewi Straus ise sanatı, bilimsel bilgi ile söylemsel (mitolojik) ya da büyüsel düşünce arasında bir kavram olarak değerlendiriyor.<sup>61</sup>

Kant’a göre; sanatın kendi dışında, hiçbir amacı yoktur. Onun tek amacı kendisidir. Güzel Sanatı ancak deha yaratabilir.<sup>62</sup>

Hegel’e göre; sanattaki güzellik doğadaki güzellikten üstündür. Sanat, insan aklının ürünüdür. Kendisine doğanın taklidinden başka amaç bulmalıdır.<sup>63</sup>

Marks’a göre; yaratıcı eylem, insanın ve doğanın karşılıklı etkileşiminin bir aşamasıdır. Bu, toplumsal bir karakter taşır. Sanat, yaşamı insanileştiren bir olgudur. Araştırıcı, yaratıcı, çok yönlü tümel insana ulaşma çabası içinde sanatlar gelişebilir.<sup>64</sup>

B. Croce’ye göre; güzelliğin yerine anlatımı öne çıkarır. Sanat, sezginin ve anlatımın birliğidir. Bireysel ve teorik bir etkinliktir. Doğa, sanatçının yorumu ile güzel olabilir.<sup>65</sup>

Emile Zola, “Sanat, bir mizacın süzgecinden geçmiş tabiattır.”<sup>66</sup> Munro’ya göre

---

<sup>58</sup> **Anonim**, <http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/sanat/>, (Erişim Tarihi ve Saati:02 Temmuz 2012 11.35)

<sup>59</sup> **ELGÜN, Tülay**, Gelenek ve Sanat...Modernin Gelenekselden Kopuşu ve Gelenekselin (Ne Kadar!...) Reddi, Makale, Türkiye’de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi, Kasım-Aralık, Sayı 46, 2000, s. 41

<sup>60</sup> **ELGÜN, Tülay**, *a.g.m.*, s. 41

<sup>61</sup> **ELGÜN, Tülay**, *a.g.m.*, s. 41

<sup>62</sup> **Anonim**, <http://www.toplumdusmani.net/modules/wfsection/article.php?articleid=2076>, (Erişim Tarihi ve Saati: 06 Ağustos 2012 14.20)

<sup>63</sup> **Anonim**, <http://www.toplumdusmani.net/modules/wfsection/article.php?articleid=2076>, (Erişim Tarihi ve Saati: 06 Ağustos 2012 14.20)

<sup>64</sup> **Anonim**, <http://www.toplumdusmani.net/modules/wfsection/article.php?articleid=2076>, (Erişim Tarihi ve Saati: 06 Ağustos 2012 14.20)

<sup>65</sup> **Anonim**, <http://www.toplumdusmani.net/modules/wfsection/article.php?articleid=2076>, (Erişim Tarihi ve Saati: 06 Ağustos 2012 14.20)

<sup>66</sup> **SATIR, Memduha**, Cumhuriyet Dönemi Türk Resminde Ekspresyonist Sanatçılar, T.C.Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2001, s. 38

ise “sanat, doyurucu estetik yaşantılar oluşturmak amacıyla dürtüler yaratma becerisidir.

Tahir Dinç’e göre, “normal durumlarda güzelliği ve özelliği anlaşılamayan cisim, madde ve duyguların toplamının belli noktalar dâhilinde incelenmesi/davranılması sonucu güzelliğinin ve özelliğinin keşfedilmesine sanat denir.”<sup>67</sup>

Tolstoy, “insanın bir zamanlar yaşamış olduğu duyguyu, kendinde canlandırdıktan sonra, aynı duyguyu başkalarının da hissedebilmesi için hareket, ses, çizgi, renk veya kelimelerle belirlenen biçimlerle ifade etme ihtiyacından sanat ortaya çıkmıştı”.<sup>68</sup>

İkram Akboğa’ya göre, yapılması için bilgi, irade ve kuvvet gerektiren şeydir ya da el ile yapılmış elden çıkmış olan şey demektir.<sup>69</sup> Nuri Can’a göre ise sanat, yeni bir şeyler üretmek, yeni güzellikler keşfetmektir.

Oscar Wilde’a göre, bir sanat eseri, sanatçının mizacının biricik sonucudur. Güzelliği, yaratıcısının kendi gibi olmasından gelir. Diğer insanların istekleriyle hiç işi olmaz. Sanatçı, diğerlerinin isteklerini dikkate alıp talebe cevap vermeye çalıştığı an, sanatçılığı son bulur. Sıkıcı ya da gülünç bir zanaatkara, dürüst ya da sahtekâr bir tüccara dönüşür. Artık sanatçı olduğunu iddia edemez.<sup>70</sup>

Özand Gönülal’a göre, sanat insanın yüksek benliğini devingen bir süreç sonrasında bir başka boyutta var etmektir.<sup>71</sup>

Sanat maddi kaygı gütmeyen, insanda estetik haz ve heyecan uyandıran ürünlerin toplamıdır.<sup>72</sup> Sanat belli kalıplar içine konulamayan ve estetik olan insan duygularının dışı vurumudur.<sup>73</sup>

---

<sup>67</sup> **DİNÇ, Tahir**, <http://www.ispanyol.net/sanatin-tanimi-ve-islevi/>, ( Erişim Tarihi ve Saati:02 Temmuz 2012 11.15)

<sup>68</sup> **Anonim**, <http://www.toplumusmani.net/modules/wfsection/article.php?articleid=2076>, ( Erişim Tarihi ve Saati:06 Ağustos 2012- 14.26)

<sup>69</sup> **AKBOĞA, İkrâm**, Ege Üniversitesi <http://www.belgeler.com/blg/2pg9/sanat-felsefesi-ne-genel-bir-baki>, ( Erişim Tarihi ve Saati:01 Temmuz 2012 11.19)

<sup>70</sup> **CAN, Nuri**, <http://www.hikayeler.net/yazilar/145879/sanat-nedir-sanatci-kimdir-ve-nasil-olmalidir-sanatci-/> (Erişim Tarihi ve Saati: 01 Temmuz 2012 10.16)

<sup>71</sup> **GÖNÜLAL, Özand**, <http://www.sanatteorisi.com/Makaleler.asp?Sayfa=Oku&id=391>, ( Erişim Tarihi ve Saati:01 Temmuz 2012 10.14)

<sup>72</sup> **Anonim**, <http://talsayak.blogspot.com/2006/12/sanatn-tanm-ve-zellikleri.html>, ( Erişim Tarihi ve Saati:02 Temmuz 2012 11.32)

<sup>73</sup> **Anonim**, <http://www.toplumusmani.net/modules/wordbook/entry.php?entryID=1543>, (Erişim



Sanat, bir duygunun, tasarımın ya da güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tümü ya da bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık; bir meslekte uyulması gereken kuralların tümü.<sup>74</sup>

Hegel sanatı; “ruhun madde içindeki görünümü”<sup>75</sup> şeklinde tanımlarken, Schiller ise sanatı, insanın özgürlük dünyasının ortaya çıkmasını sağlayan önemli bir araç olarak tanımlamaktadır.<sup>76</sup>

Herbert Read ise sanat için; Hayata uygulanan bir mekanizmadır, onsuз varlıklar dengesini kaybeder. Toplumsal, ruhsal bir karmaşıklık içine girerler, diye açıklar.<sup>77</sup>

Yukarıdaki tanımlara baktığımızda sanat geçmişte, estetik güzelliği araştırma olarak tanımlanmıştır. Çünkü güzelin yaratılması, sanatın amacı olarak düşünülmüştür. Bugün daha karmaşık çağdaş toplumda sanatın amacı daha da karmaşık hale gelmiştir. Bazı sanatçılar hala sanatın amacının “güzellik” ya da sanat elemanlarının güzel biçimde düzenlenmesi olduğuna inanırlar. Bazılarına göre ise sanat, gerçekliği yansıtmalıdır. Başka sanatçılar ise sanata, duygu ve düşünceleri güçlü bir şekilde ifade aracı olarak yaklaşırlar.<sup>78</sup>

Ayrıca sanat, bireyin yaşadığı toplumda etrafında olup bitenlere karşı kendini farklı biçimlerde ifade edebildiği dinamik bir süreçtir.

Klee'nin “sanat görüneni vermez, onun işlevi (görünmeyi) görünür kılmaktır, yani düşünceyi görselleştirmektir”.<sup>79</sup> Dewey'e (1934) göre sanat, yaşamaktır ve insan bilincini yeniden düzenleyebilecek kazanımları sağlayan ve bu sayede duygu birliği oluşturan; gücü ve insanın yaratıcı yönünü teşvik eden farklı bir etkinliktir. Bununla birlikte sanat, hayatta var olmak için sürdürülen bir deneyimdir.<sup>80</sup>

Sanat genel olarak sanatçısının alıcısına (tüketici) ulaştırmak için gösterdiği eylemdir.<sup>81</sup> Toplumsal ilişkilerin yansımalarını üreten belli bir düşünüş ve davranış

---

Tarihi ve Saati: 06 Ağustos 2012 14.20)

<sup>74</sup> **Anonim**, <http://sanat.nedir.com/> (Erişim Tarihi ve Saati:06 Ağustos 2012 14.15)

<sup>75</sup> **ARTUT, Kazım**, Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001., s. 18,19

<sup>76</sup> **ARTUT, Kazım**, *a.g.e.*, s. 19

<sup>77</sup> **ARTUT, Kazım**, *a.g.e.*, s. 19

<sup>78</sup> **BOYDAŞ, Nihat**, Sanat Eleştirisine Giriş, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2007, s.10

<sup>79</sup> **ALAKUŞ, Ali Osman-MERCİN, Levent**, *Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi*, Pegem Akademi, Ankara, 2009, s. 1

<sup>80</sup> **ALAKUŞ, Ali Osman-MERCİN, Levent**, *a.g.e.*, s. 1

<sup>81</sup> **ALAKUŞ, Ali Osman-MERCİN, Levent**, *a.g.e.*, s. 2

biçimi oluşturmaya hazır yeteneklerdir. Sanat, sanatçının yaşadığı toplumdan kazandığı düşünsel ve duygusal deneyimlerini, estetik olarak bir yapıt aracılığıyla sergilemesidir.<sup>82</sup>

“Sanat” diye bir şey yoktur aslında. Yalnızca sanatçılar vardır. Bir zamanlar bazı adamlar renkli toprakla bir mağaranın duvarına kabaca bizon resimleri çiziktiriyordu; bugün de bazıları boya satın alıp duvar ya da tahta perdeleri resimliyor ve daha birçok başka şeyler üretiyorlar. Tüm bu etkinlikleri sanat diye tanımlamakta hiçbir sakınca yok, yeter ki bu sözcüğün yer ve zamana göre birbirinden değişik anlamlara gelebileceği unutulmasın ve günümüzde nerdeyse bir korkuluk veya tapınma aracı haline gelen ve büyük S ile başlayan Sanat’ın var olmadığının bilincinde olunulsun. Bir sanatçıya, yapmış olduğu şeyin bir bakıma güzel sayılabileceğini ama “Sanat” olmadığını söyleyerek, onu yıkıma sürükleyebilirsiniz. Aynı biçimde, bir tabloyu güzel bulan herhangi bir kimseye, bu tabloda beğendiği şeyin Sanat değil de başka bir şey olduğunu söyleyerek, kafasını karıştırabilirsiniz.

Doğrusu bir tablo ya da heykelden tat almanın yanlış nedenleri olduğunu düşünemiyorum. Birisinin manzara resmi hoşuna gidebilir; çünkü ona evini anımsatabilir; bir başkası portreyi sevebilir, çünkü ona bir dostunu anımsatabilir. Bunda yanlış olan bir şey yoktur. Bir tablo gördüğümüzde, tepkilerimizi etkileyebilecek yüzlerce şey gelir hepimizin aklına. Bu anımsamalar, gördüğümüzden tat almamıza katkıda bulunduğu sürece, endişelenmenize gerek yoktur. Ama ne zaman ki, pek de önemli olmayan bir anımsama bir önyargıya dönüşür, ne zaman ki dağı konu alan fevkalade bir tablodan sırf dağcılığı sevmediğimiz için içgüdüsel olarak uzaklaşırız, işte o zaman tadabileceğimiz bir hazzı engelleyen bu karşı oluşun nedenlerini kafamızda araştırmamız gerekir. Çünkü bu durumda bir sanat yapıtından tat almayı önleyen yanlış nedenler var demektir.<sup>83</sup>

Artık eskimiş bir formülleştirmeye sanat, “insanoğlunun yarattığı yapıtlarda güzellik ülküsünün ifadesi” biçiminde tanımlanır.<sup>84</sup> Sanat, sanatçının gördüğü dış

---

<sup>82</sup> DEMİRKOL, Arzu, *19. Yüzyıl Resim Sanatı 'nda Sosyolojik Açıdan Kadın Konumu*, T.C.İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Araştırmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1999, s. 8

<sup>83</sup> GOMBRICH, E.H., *Sanatın Öyküsü*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1997, s. 15

<sup>84</sup> SÖZEN, Metin-TANYELİ, Uğur, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 208

dünyanın nesnelere resimlemesidir.<sup>85</sup>

Sanat denilince aklımıza çok şey gelir. Sanatın içeriği, işlevi, insan için anlamı ve toplum için gerekliliği gibi... Sanatın bir büyüğü vardır. Bize başka bir pencereden hayatın yansımalarını gösterir. İnsana, evrene ve hayatın anlamına ilişkin sorular sorar, cevabını ister ve alır. Sanat, alabildiğine özgür düş dünyasında, her şeyin mümkün olabileceğini tarih boyunca göstermiş, kendine has diliyle ortaya koymuştur.<sup>86</sup>

İlhan Koman'a göre sanat, insanın bilinmeyene doğru çıktığı bir serüvendir.<sup>87</sup> Sanatı, "bir şey bulmak" olarak değerlendirdiğini aktaran Berk, "bunun bir renk, bir biçim, bir istif tarzı, bir başka türlü görüş, önceliklere katılmış bir başka esinti, düşünülmemiş denenmemiş yeni bir tat, bir sunuş, fırça sürüşü bile bambaşka kişilikten, bu benimdir diyen bir özellik" şeklinde olabileceğini savunur.<sup>88</sup>

Tolstoy'a göre sanatı doğru tanımlamak için her şeyden önce, bir zevk aracı ve insan yaşamı için gerekli koşullardan biri gibi düşünmekten vazgeçilmelidir. Bu açıdan bakıldığında sanat insanlar arasındaki ilişkiyi gösteren araçlardan biridir. Her sanat eseri sanatçıyla yani sanatı üretenle alıcı arasında belirli bir bağın oluşmasına neden olur ve sanatı üreten ve alıcı arasındaki sanatsal izlenim aynı anda, önce ya da sonra ayrılır.<sup>89</sup>

Tolstoy'a göre Sanat; bir kişinin deneyimleri ister acının korkusu ister keyfin cazibesi (gerçek ya da hayali) olsun bu duyguları tuvale ya da mermere ifade edişidir. Sanat, bir kişinin ya da nesnenin başka kişilerle farklı göstergeler aracılığıyla aynı duyguya katılımı ile aynı duyguyu ifade ederken başlar.<sup>90</sup>

Günümüzde tanımlanmaya çalışılan ve Mehmet Şadi Çalık'ında söylediği gibi, "bizim anladığımız sanat metafizik değil, fizik sanat, yani rasyonel sanattır. Gereçlerin

---

<sup>85</sup> **ERSOY, Ayla**, *Sanat ve Doğa*, Türkiye'de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi, Mart/Nisan, Sayı: 48, 2001, s. 12

<sup>86</sup> **PAKSOY, Doğan**, *Sanatın Yansıması*, Türkiye'de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi, Sayı:41, 1999, s. 19

<sup>87</sup> **KIRANLAR, Öner**, *20. Yüzyıl Heykeli İçerisinde İlhan Koman Heykelinin Yeri*, T.C.Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2007, s. 15

<sup>88</sup> **GENİM, G.Esra**, *Nurullah Berk'in Sanat Yazıları*, T.C.Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s. 167

<sup>89</sup> **TOLSTOY, Leo**, (1932), *What is Art?*, And Essays on Art., Çev.A.Maude, London Oxford University, s. 2

<sup>90</sup> **TOLSTOY, Leo**, *a.g.e.*, s. 3

olanaklarını zorlayarak, deneyerek yapılan sanattır”.<sup>91</sup>

### 2.3.GELENEK VE SANAT İLİŞKİSİ

Gelenekler öğrenilir, kopya edilir, kuşaktan kuşağa iletilir. Tıpkı sanat gibi... Geleneklerin bir düzeyi de sanattır. Bir başka deyişle, sanatta bir gelenektir.<sup>92</sup> Sanatın doğuşunu incelediğimizde, gelenek ile sanat arasındaki organik bağ çok daha belirgin biçimde ortaya çıkıyor. İnsanoğlunun başlangıçtan itibaren doğa ile yoğun, bir etkileşim içinde bulunduğu biliniyor. Çok uzun süren avcı/toplayıcı yaşam biçiminden (göçer düzenden) yerleşik düzene geçerken tarihin o ilk ve en büyük teknolojik devrimini gerçekleştirir. Bu süreç sonunda doğayı sınırlı ölçülerde de olsa denetimi altına almayı başaran, onun kendini yeniden üretebilme yeteneğini kendi için değerlendirmeye çalışan insan, çeşitli davranış biçimleri geliştirir. Bunlar maddi-somut eylemleriyle, simgesel olarak tanımlanan soyut tavırlarının bileşimleridir. İlk insan çok sınırlı bilgi birikimiyle sürdürdüğü bu savaşta, çoğu kez açıklayamadığı durumlarla karşılaşır. Böyle anlarda, doğaya egemen olduğuna inandığı doğaüstü güçlere yönelir, ondan kuvvet alır. Bilgisinin yeterli olmadığı yere inancını getirip yerleştirir, hem kendini rahatlatır, hem de dış gerçeği kendince açıklayabilir. Giderek, yalnızca çözümleyemediği durumları değil, ayırımına varabildiği gerçekleri de doğaüstü güçlere dayandırır. Karşılaştığı olayları “nesneleştirir”, dinsel nedenlerle açıklar; sanat nesnelere ile “kişileştirir”. Örneğin ormanı, insan gibi düşünen, davranabilen bir kişiye dönüştürür ve Tanrı konumuna yükseltir... İşte sanat gerçeğinin de bu tür inançlardan, dinsel ayinlerden ve büyü etkinliklerinden çıktığı düşünülmektedir.<sup>93</sup>

İlahi öğretiler sınırlı bir varlık olan insan açısından, gerçeklik düzeylerinin sınırsızlığından söz ederler. Örneğin “On sekiz bin âlem”, “yedi kat gökyüzü” gibi ifadeler, gerçeklik düzeylerinin sonsuzluğuna vurgu yaparlar. En mükemmel varlık (Allah) ile en basit varlık (madde) arasında sonsuz sayıda gerçeklik düzeyleri vardır. Buna karşın insan, sahip olduğu özellikler itibarıyla sınırlı bir varlık olarak yaratılmıştır. Kendisine ilimden çok az bir şey verilmiştir. Dolayısıyla sonsuz gerçeklik düzeylerinin

<sup>91</sup> **Anonim**, <http://www.msxlabs.org/forum/sanat-tr/216185-mehmet-sadi-calik-mehmet-sadi-calik-kimdir-mehmet-sadi-calik-hakkinda.html#ixzz1yik8wZMU>, (Erişim Tarihi ve Saati:24 Haziran 2012 17.23)

<sup>92</sup> **ÖZTURANLI, Gül**, *Geleneksel Tasarım İle Çağdaş Tasarım İlişkilerinin Değerlendirilmesi*, T.C. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Anasanat Dalı Seramik-Cam Programı, Sanatta Yeterlilik Eser Çalışması, İstanbul, 1989, s. 11

<sup>93</sup> **ELGÜN, Tülay**, *a.g.m.*, s. 41

yalnızca çok az bir kısmını algılayabilir. Bunun dışında kalan kısmı ile ilişki kurabilmek içinse İlahi bir mevhibe olan vahiy'e yahut ilham'a muhtaçtır. Ancak o zaman, sonsuz gerçeklik düzeyleriyle ilişki kurabilir ve bu ilişkiyi kendi sınırlı dünyasında yansıtabilir.

Bu bağlamda sanat, sonsuz gerçeklik düzeyleriyle ilişki kurma vasıtalarından birisidir. Sınırlı bir varlık olan insan, sanat aracılığıyla, sonsuz gerçeklik düzeyleriyle sembolik bir ilişki kurar. Bu yüzdendir ki geleneksel dünya tasavvurunda, sanat, Sonsuz'un sonludaki tecellisi, Allah'ın bir lütfü, bir rahmeti, bir işareti, bir sembolü sayılmıştır. Diğer bir ifadeyle, sınırsız bir güzelliğin (Cemalullah), sınırlı bir mekânda (yeryüzü) tecellisi olarak görülmüştür. Sanata kutsallık atfedilmesi biraz da bundandı. Çünkü kutsalın (Allah) yeryüzünde tecellisi de kutsal addedilmiştir.<sup>94</sup>

Gelenekselci ekol, sanatın mutlaka kutsal boyutlara sahip olması gerektiğini aksi takdirde sanatın insan hayatında hiçbir yere sahip olamayacağını ısrarla vurgular. Onun için 'kutsal sanat' mefhumunu<sup>95</sup> kullanmalıdırlar.

Schuon, kutsal sanata duyulan ihtiyacı şu kısa cümle ile anlatır: "Kutsal sanatın varlık sebeplerinden biri, onun hem arifin zekâsına hem de sıradan insanın muhayyilesine hitap edip her iki hissiyatı da ihtiyaçlarına göre besleyip tatmin etmesidir." İfadelerden de anlaşılacağı üzere sanat insanın hem zekâsını hem de muhayyilesini, ihtiyaçlarını da karşılayacak bir şekilde tatmin etmesidir. Modern sanatta, insanın zekâsına hitap edilirken, geniş ufuklar açan muhayyilenin<sup>96</sup> zayıf kaldığı müşahede edilmektedir. Farklı bir ifadeyle de olsa Nasr, kutsal sanatın varlık sebebini, 'maddeyi soylulaştırmak' seklinde tanımlar. Bu bakış açısı nesnelere itibariyledir. Nesnelere soylulaşması, insanların da muhayyilesinin zenginleşmesi demektir.<sup>97</sup>

Tarihsel süreç içerisinde, geleneğin dinsel boyutunu gözlemlediğimizde, adet ve alışkanlıkların çok yavaş değişikliğe uğradığını, hatta bazen hiç yenilemediğini görürüz. Aynı süreçte geleneğin sanatsal boyutuna baktığımızda da, adet ve alışkanlıkların daha hızlı değiştiğinin (başkalaştığının) farkına varırız. Sanatın bu

---

<sup>94</sup> **YILDIZ, Mustafa**, *Gelenek ve Modernite Arasında Sanat* <http://www.anteppress.com/Haber/Makaleler/30102011/Gelenek-ve-Modernite-Arasinda-Sanat.php> (Erişim Tarihi ve Saati:26 Temmuz 2012 22.53)

<sup>95</sup> **Mefhum**: Bir söz veya ibareden anlaşılan, çıkarılan mana, kavram. **Milli Eğitim Bakanlığı**, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*,3.Cilt,Doğan Ofset A.Ş., İstanbul, 2004, s. 1926

<sup>96</sup> **Muhayyile**; hayal etme gücü, imgelem, <http://www.turkcebilgi.com/sozluk/muhayyile>(Erişim Tarihi ve Saati:12 Eylül 2012 22.16)

<sup>97</sup> **ÇELİK, İbrahim**, *a.g.e.*, s. 79

başkalaşımçı tutumu, onun gelenekle olan ilintisini dinden farklı kılar. Bu farklı anlayış aslında sanatın yenilikçi ve özgürlükçü kimliğini yansıtır. Bu gerçekten hareketle “sanat geleneğin dar kalıplarını yıkar” anlamı çıkarılmamalıdır. Sanat başkalaşımçı özelliği nedeniyle, geleneği yenileştirecek; özelleştirecek ve geçmişten günümüze taşıyacaktır. Hatta bu onun görevi olacaktır.<sup>98</sup>

Gelenek, geçmişten günümüze süregelen alışkanlıklar bütünü olarak tanımlanabilir. Fakat gelenek geçmiş ve geleceği birbirine bağlayan en önemli değerdir. Gelenekle uyum içinde olan her yeni eser, bu özelliği ile eski eserleri de günümüze bağlamış olur.<sup>99</sup>

Kuşkusuz Paleolitik çağ insanının mağara duvarına yaptığı bizon ve geyik resimleri, geleneğe dayanmaz. Çünkü bunlar “ilk” sanat ürünleridir. Her sanatın bir başlangıcı vardır. Bu başlangıç geleneğe dayanmayabilir. İlk bulgular-bilgiler, ilk denemeler, sanatçının “kendinden” (spontane) becerileridir. Ancak sonra bu bilgiler, denemeler, kuşaktan kuşağa giderek sürer. İşte bu noktada sanat, gelenekle birleşir.<sup>100</sup>

Geleneğin sanatla olan kesişme noktalarında öncelikli olarak karşımıza insan faktörü çıkar. Sanatsal yaratılar esnasında, insan kendinden önce var olan birikimi (geleneksel malzeme) önce taklit etmeye çalışır, sonra bu taklit etme süreci beraberinde başkalaşımı, özgürlüğü ve yeniliği getirir. Geleneksel malzemeyi başkalaştırma sırasında ortaya çıkan yenilikçi anlayış ve özgür irade izleri insan ruhunun yansımalarıdır. Sanatsal üretim yapılırken gelenek vardır ve atıl durumda değildir. Gelenek sanat eseri peşinde koşanlar için en önemli yapı taşlarından biridir. Gelenek sadece sanat eseri üretenler için değil, aynı zamanda ortaya serilen sanatsal yapıtları tüketenler içinde aynı önemi (değeri) taşır.<sup>101</sup>

Çünkü geçmişini bilmeyen insan geleceğini bilemeyeceği gibi yönlendiremez de. Mustafa Kemal, sanatçının, esaslı kültür sahibi olması ve tarihi iyi bilmesi gerektiğini belirtmiştir. Her gelenek birbirinden etkilenir. Bazıları öncekilere tepki olarak ortaya çıkar bazıları diğerlerinde gördüğü eksikleri düzeltmek için fakat o veya

<sup>98</sup> KOÇ, Ali, *Sanat ve Gelenek*, Makale, Artist Modern, Şubat-Mart, 2009, s. 40

<sup>99</sup> KARAKUZU, Müge, *Sanat ve Sanatçının Beslendiği Sosyal Miras: Gelenek ve Edebiyat*, Eti Sosyal Bilimler Lisesi, Forum Kategorisi, Eskişehir, Mart 2012, s. 1

<sup>100</sup> ÖZTURANLI, Gül, *a.g.e.*, s. 11

<sup>101</sup> KOÇ, Ali, *a.g.m.*, s. 41

bu şekilde her gelenek birbirini etkiler ve birbirinden etkilenir.<sup>102</sup>

Her yeni sanat anlayışı yerleşik kurallara, başka deyişle; geleneğe tepki ile doğar. Bu tepkiyle bize sunulan, yeni bir beğeni ve buna bağlı olarak da dünyanın/hayatın yeni bir kavranışıdır. Bu nokta göz önüne alındığında gelenekten kopuşun gerçekte, geleneğin korunmasına yönelik olduğu kolayca anlaşılır. Sanat yapıtının geleneği koruması dönüştürme düzeyindedir. Dönüştürmenin tersine, geleneğin aktarım düzeyinde sürdürülmesi, değişmeyen bir biçimleme mantığına uygun olarak, değişmez bir değerler dizgesinin, dünyanın değişmez görüntüsünün korunması amacını güder. Sanat, gelenek tarihselliğine geri götürmekte, onu bir içerik olarak yeniden kazanmaktadır.<sup>103</sup>

Sanat, kültürün gelişimi ve değişimi içerisinde gelenekten beslenerek şekillenir. Gelenek, o topluluğun içinde yetiştirdiği sanatçıların kendisinin tabi olduğu değerlerin farkında olmaları, farkındalığını tanımaları ve bilmeleri ile oluşur ki bunun adı “Şuur”dur. Gelenek, ortak Şuurun yaygın olarak yaratılan şekli ve somut eserlere dönüşmüş halidir. Milli şuur ise o toplumun benimsediği, olay, durum ve davranışların özümsemesi ve sanatçı tarafından ortaya konulan eserlere karşı alınan tavırları belirler. Gelenek, bir toplumun belli bir dönemine ait zevklerini, değer ölçülerini ortaya koyar. Onun için durağan değil değişen bir yapıya sahiptir. Toplum değişince gelenekler de değişir.<sup>104</sup>

Yeryüzü coğrafyaları arasındaki ayrımlar, geleneğin farklı karakterler taşımasını sağlayan etkenlerdendir. Yaşanılan yerin suyundan havasına tüm verileri geleneğin oluşumuna katkıda bulunur. İşte tam bu noktada geleneğin biçim dili ile içerik dili arasında önemli ayrışmalar yaşanır. Coğrafyaların gelenekten gelen biçim dilini kolayca başkalaştırdığını görmemize karşın, içerik dilini uzun zamanlar boyunca yenileştirme becerisini gösteremeyecektir. Bu tavır geleneğin içerik dilini kullanarak direniş göstermesidir. Sanatçı bu durum karşısında bir takım bocalamalar yaşasa da, biçim dili üzerindeki arayışlarını ısrarla devam ettirmelidir. Sabırla üzerinde çalışılan biçimsel duruşun, içerik diline de etkiler yaptığını zamanla hissedecektir. Sanatçı kendisi bunu

---

<sup>102</sup> KARAKUZU, Müge, *a.g.e.*, s. 1

<sup>103</sup> YAŞAROV, Nedret, *a.g.e.*, s. 2

<sup>104</sup> KARAKUZU, Müge, *a.g.e.*, s. 2

göremese bile, sanat eleştirmenleri bu durumu görecek ve kaydedeceklerdir.<sup>105</sup>

Sanatçı hangi geleneği benimseyeceğine kendisi karar verir, bu konuda özgürdür. İsterse P.Valery gibi simbolizmin, isterse Balzac gibi realizmin rüzgarına kapılır ya da T.S. Eliot gibi önceki akımlardan etkilenip kendi akımını yaratır.

Sanatçılar, istedikleri geleneği seçebilirler fakat bunu yaparken kendilerine en uygun olanı seçmelidirler. Kendi kültürüne, hayatına, dimağına en uygun olanı... Sanatçının yapacağı bu seçim hayati bir önem taşır. Kendine uygun olmayan kültürü seçen sanatçı sevmediği işte çalışan bir kişiye benzer. Kendini doğru ifade edemez, o kültürle mutlu olamaz.<sup>106</sup>

Anlaşılacağı üzere, sanatçının yetiştiği ortam, sanatçının hangi geleneği seçeceğini tayin eder. Bu ortam sayesinde edindiği kültür, onu diğer sanatçılardan ayıran ve aynı zamanda diğer sanatçılara bağlayan özelliştir. Sanatçının yarattığı eserler onun kültürünü, yaşadığı ortamı bize aktarır. Her eserinde birebir olarak aktarmasa da ufak birer ayrıntı şeklinde mutlaka bize aksettirecektir.<sup>107</sup>

Yeni bir eser oluşturmak için sanatçının kendi dimağını<sup>108</sup> gelenek ve kültürle birleştirmesi gerekir. Yeni eserler tabi ki önceki sanatçılardan izler taşıyacaktır. Sanatçı, kendinden önceki ve sonrakilerle birlikte bir geleneğin temsilcisi olabilir.<sup>109</sup>

Dünya sanat tarihinde sanatçılar hem kendi geleneksel geçmişlerinden hem de ulusların geleneklerinden faydalanmışlardır. Dahası sanatçılar çağdaş ama özgün bir yaratının ancak gelişme ile geleneğin birleştirilerek ortaya çıkabileceğini düşünmüşlerdir.<sup>110</sup>

Sanatlar daima kendi yaratıcı geleneklerini izler. Gelenekler çok defa eski biçimsel olguların tekrarı sanıldığı için yenilenen biçimlerde yaşayıp giden gerçek yaratış hatıralarıdır. Gelenek bir ruh ve duyarlılık sorunudur. Daha ilerlemiş bir aşamada eski biçimlerin tekrarı geleneği yaşatmaz, aksine geleneğin yaratıcı mekanizmasını kavramayı önler. Tarihsel yaratış tecrübesine yeniden sahip çıkmak,

<sup>105</sup> KOÇ, Ali, *a.g.m.*, s. 42

<sup>106</sup> KARAKUZU, Müge, *a.g.e.*, s. 3

<sup>107</sup> KARAKUZU, Müge, *a.g.e.*, s. 4

<sup>108</sup> Dimağ: 1.Beyin, 2.mec. Akıl, şuur, **Milli Eğitim Bakanlığı, Örnekleriyle Türkçe Sözlük**, 1.Cilt, Doğan Ofset A.Ş., İstanbul, 2004, s. 666

<sup>109</sup> KARAKUZU, Müge, *a.g.e.*, s. 6

<sup>110</sup> ÖZTÜRK İNAN, Oya, *a.g.e.*, s. 82



dinamizmi tazelemek istediği biçim alanındaki devrimleri gerektirir.<sup>111</sup>

Sanatçı moda akımlara uyarak “gelenek yoktur” dememelidir; yerel malzemeye bahane bularak “gelenek zayıftır” diyemez; “gelenek teolojik söylemlerdir” savına inanarak geleneği yok sayamaz; “gelenek eskinin tekrarıdır” diyerek geleneksiz kalamaz ve “gelenek yerel çalışma yapanların işidir” inancıyla geleneği küçümseyemez. Aksine sanatçı geleneğin sanat için vazgeçilmez bir olgu olduğunu bilmelidir; sanatta başkalaşımı gerçekleştiren bir eleman olduğunu hissetmelidir; yeni arayışlarda önemli bir kaynak olduğunu fark etmelidir; özgür çalışma ortamını yansıtan sanatsal bir realite olduğunu hesap etmelidir; sanatsal yaratı esnasında biçim dili ile içerik dilinin ana malzemelerinden biri olduğunu kabul etmelidir ve çalışmalarını ona göre yapmalıdır.<sup>112</sup>

---

<sup>111</sup> **KAÇAR, Vedat**, *Geleneksel Seramiklerin Çağdaş Bir Form ve Renk Anlayışıyla Yeniden Sunuluşu*, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Anasanat Dalı, Sanatta Yeterlilik Tezi, İzmir, 1996, s. 1

<sup>112</sup> **KOÇ, Ali**, *a.g.m*, s. 43

### 3. BÖLÜM

#### TÜRK HEYKEL SANATI (1883–1950)

##### 3.1. HEYKEL NEDİR?

Heykel, Arapçadan dilimize girmiş, yüksek yapı, büyük yapı anlamında bir sözcüktür. Anlam genişlemesiyle, bir varlığın değişik gereçlerden yapılan benzeri anlamında kullanılmıştır.<sup>113</sup>

Heykelin bir düşünceyi ya da kavrama biçimini simgeleyen ve toplum yaşamında animist felsefeyle bütünleşen, kökeni ilkel inanç kültürlerine kadar uzanan canlı bir geçmişi vardır. Kuşkusuz bu anlamda heykel, aynı zamanda estetik bir obje değeri taşımanın ötesinde daha çok varlık-yaşam-doğa ve sonsuzluk gibi kavramları dönüştürmeyi amaçlayan, daha derin ve işlevsel bir anlam ifade eder. Başka deyişle heykel bireysel gücün yansıdığı bir hacim olgusudur ve girdiği mekanı değiştirir ve yeniler.<sup>114</sup>

Heykel, kilden, alçıdan, tahtadan, metalden, mermerden ya da taştan oyma, yontma, yoğurma, dövme gibi çeşitli yöntemlerle biçim verilerek yapılan yapılara denir.<sup>115</sup> Bu bağlamda yapılan tanımlar aşağıdaki gibidir:

Demirbaş'a göre heykel, "üç boyut içinde ışığın gözümüze yansmasıyla beliren, değişik yönlerden ve açılardan sürprizler yaratarak, sürekli yer değiştirirken değişen mesajlar ileterek devinen bir hacim-mekan olgusudur."<sup>116</sup>

Heykel, sanatsal bakış açısıyla meydana getirilmiş üç boyutlu formlara denir. Heykel temelde mekânın kapsanması, kavranması ve mekan ile ilişki kurulması ile

---

<sup>113</sup> **DEĞİRMENCİ, Mine**, *Türkiye'de Anıt Heykelin Kent Estetiğine Etkisi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim-iş Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, Nisan 2009, s. 1

<sup>114</sup> **KAYA, Alpaslan**, *Cumhuriyet Sonrası Çağdaşlaşma Sürecindeki Türk Heykeltıraşları*, T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-iş Eğitimi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2000, s. 3

<sup>115</sup> **Anonim**, <http://www.nuveforum.net/1723-genel-kultur-h/66808-heykel-nedir/> (Erişim Tarihi ve Saati:30.12.2012 11.31)

<sup>116</sup> **DEĞİRMENCİ, Mine**, a.g.e., s. 1

ilgilenir.<sup>117</sup>

Heykel, hacim sanatıdır. Estetik yaşantı oluşturması amaçlanan üç boyutlu nesne yapıttır. Sözcük bu amacı güden her büyüklükteki, hangi malzeme ve tekniği kullanırsa kullansın, tüm yapıtların genel adıdır.<sup>118</sup>

August Rodin'e göre heykel, "uzayda (boşlukta) girinti ve çıkıntı yaratma sanatıdır." Bu tanımlamalardan anlaşılacağı gibi heykel mutlak bir üç boyutluluğa sahip olmalıdır ve üç boyuta ait temel öge ve nitelikleri içerisinde barındırmalıdır.<sup>119</sup>

Heykel, Arap kökenli olan heykel sözcüğü, Osmanlıca ve günümüz Türkçesi'nde üç boyutlu sanat yapıtlarının yaygın adıdır. En geniş kapsamıyla çok iri şey, büyük tapınak vb. anlamlarla da yüklüdür. Tek figürden oluşan ve genellikle ayakta duran heykelleri tanımlamak için Latince statua sözcüğü kullanılmaktadır.<sup>120</sup>

Alkar'a göre heykel, "Boşlukta kütle düzenleme sanatıdır. Bir hacim sanatı olan heykel, estetik yaşantı oluşturması amaçlanan üç boyutlu nesne, yapıt olarak tanımlanabilir." "Heykel sözcüğü bu amacı güden her büyüklükteki, hangi malzeme ve tekniği kullanırsa kullansın, tüm yapıtların genel adıdır."<sup>121</sup>

Günümüzde plastik sanatların heykel, resim ya da diğer alanlarında, çağın gelişen teknoloji ve iletişim olanaklarına koşut olarak giderek bir yakınlaşma söz konusudur. Artık sanat dallarının geleneksel sınırları zorlanmakta, disiplinler arası etkinlikler sanatın gündemini sürekli kılmaktadır. Buna ekonomik ve teknolojik gücü elinde tutan batı kaynaklı yönlendirmeler öncülük etse de bu gelişmeler giderek tüm dünyada yaygınlaşan ortak kültür oluşturma çabalarının doğal sonucudur.<sup>122</sup>

### **3.2. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HEYKEL SANATINA KATKI SAĞLAYAN ÖNCÜ YAKLAŞIMLAR**

Batılı anlamda heykel sanatının Türkiye'deki tarihi, Batı kültürü içinde gelişim gösterdiği biçimiyle uzun bir süre yayılmaz. Türkiye'de heykelin bu anlamdaki tarihi ancak yüzyıldan biraz fazla geriye götürülebilir. Elbette bu, batılı anlamda bir heykel

<sup>117</sup> Anonim, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Heykel>, ( Erişim Tarihi ve Saati:30.12.2012 11.33)

<sup>118</sup> SÖZEN, Metin - TANYELİ, Uğur, *a.g.e.*, s. 104

<sup>119</sup> DEĞİRMENCİ, Mine, *a.g.e.*, s. 1

<sup>120</sup> GERMANER, A.T., *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, YEM Yayın, 2.Cilt,1997, İstanbul, s. 782

<sup>121</sup> DEĞİRMENCİ, Mine, *a.g.e.*, s. 1

<sup>122</sup> KAYA, Alpaslan, *a.g.e.*, s. 3

anlayışı için geçerli bir saptamadır. Ancak bunun öncesinde, ülke kültürümüzü oluşturan ve yüzyıllar öncesine dayanan yontuculuğumuza ilişkin pek çok örneğin bulunduğu da göz ardı edilmemelidir.<sup>123</sup>

Bilindiği gibi, heykel sanatı yerleşik yaşam tarzıyla bütünleşen ve bu tarzın bir sonucu olarak ortaya çıkan çevre, mimari, mekân kısaca kent dokusu içerisinde uygulama alanı bulan bir sanat türüdür. Bu koşulların göçebelik kültürü içerisinde oluşması ve gelişmesi zordur. Anadolu'ya gelmeden önce Orta Asya'da egemenlik kurmuş olan Türk devletleri göçebe bir yaşam biçimi sürdürmüşlerdir. Günümüze ulaşan bulgulardan, bu yaşam biçiminin kendine özgü yapısı ile bir heykel geleneği oluşturduğu ancak Batılı anlamda köklü ve kalıcı bir heykel geleneğinin oluşmasında etkili olmadığı görülmektedir.<sup>124</sup>

Daha sonraki süreçte Türklerin İslam dinini kabul etmeleriyle birlikte, eklendikleri kültürün mevcut yapısına dâhil oldukları düşünülebilir. Bu aşamada Emevi ve Abbasi saraylarındaki bazı heykel örnekleriyle karşılaşılmakla birlikte İslam'da tasvir yasağı konusu gündeme taşınmıştır.<sup>125</sup>

Bu nedenle ülkemizde 19. yüzyıl sonlarına kadar heykel sanatı İslam'da tasvir yasağının etkisiyle mimariye bağlı taş süslemeciliği şeklinde gelişme göstermiştir.

Bu süreçte istisna örnekler olarak Osmanlı padişahlarından Fatih Sultan Mehmet, III. Selim, II. Mahmut ve Abdülaziz Batı sanat ve kültürüne ilgi duymuşlardır. Fatih Sultan Mehmet, İtalyan Ressam Gentile Bellini'ye portresini, heykeltıraş Bartelemeo Bellano'ya da kabartma madalyalarını yaptırmış, II. Mahmut, devlet dairelerine batılı tarzda oluşturulmuş resmini astırmış, Abdülaziz ise, İngiliz heykeltıraş Charles Fuller'e at üzerinde bronz heykelini (Foto: 192) ve mermer yontu büstünü (Foto: 193) yaptırmıştır.<sup>126</sup>

Osmanlı İmparatorluğu'nda resim sanatında Batılılaşma etkisi sonucu yaşanan gelişmeler heykel sanatında yaşanmamıştır. Bu dönemde adından bahsedebileceğimiz

---

<sup>123</sup> **ATASEVEN, Olcay**, *Oluşum Süreci İçinde Türk Heykel Sanatına İlişkin Kısa Bir Değerlendirme*, Türk Sanatları Araştırma Dergisi, Sayı:2, Cilt:1, 2011, s. 127

<sup>124</sup> **KONAK, Ruhi**, *İslam'da Tasvir Yasağı Sorunu ve Minyatür Sanatı*, JASSS The Journal Of Academic Social Science Studies, International Journal Of Social Science Volume 6 Issue 1, p.967-988, January 2013, s. 972

<sup>125</sup> İslamda Tasvir yasağı ile ilgili detaylı bilgi için bkz: **KONAK, Ruhi**, *a.g.m.*, 967-988

<sup>126</sup> **ATASEVEN, Olcay**, *a.g.e.*, s. 129

Türk heykel sanatçısı olmadığı gibi, 19. yüzyılda Osmanlı topraklarında çalışan çok sayıda yabancı ressama karşılık heykeltıraşa rastlayamayız. Yeniliklere açık bir padişah olan Sultan Abdülaziz, Viyana seyahati sırasında gördüğü heykellerden etkilenerek kendi heykelini yaptırmak istemiş ve bunun üzerine C.F. Fuller isimli bir heykeltıraşı İstanbul'a getirterek bugün Beylerbeyi Sarayı'nda yer alan at üzerindeki heykelini yaptırtmıştır. Fakat 1871 tarihli bu heykelin döneminde büyük tepkiler aldığı bilinmektedir.<sup>127</sup> Ayvazovski, Guillemet, Stanislaw Chelebovski, Breton gibi sanatçıları Osmanlı Sarayı'na davet eden Abdülaziz ilk padişah heykelini de yaptırtmanın ayrıcalığını kazanmıştır. Heykel Beylerbeyi Sarayı'na koydurulur. Fakat tahttan indirilince heykel Topkapı Sarayı'na taşınır. 1922 yılında Şehzade Abdülmecit, heykeli Topkapı Sarayı'ndan aldırır ve Üsküdar Bağlarbaşı'nda bulunan köşküne getirir. Cumhuriyetin ilanı ile heykel bu köşkten alınarak tekrar Topkapı Sarayı'na taşınmıştır. Şu anda ilk yerinde Beylerbeyi Sarayı'nda bulunmaktadır.<sup>128</sup> Ancak bu ikinci girişimi de başarılı saymak pek doğru olmayacaktır. Zira yeri başka kültürlerden alışlageldiği gibi kent meydanları olan atlı heykel, tepkilerden çekinilerek sarayda muhafaza edilmek durumunda kalmıştır.

1883 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nin öğretime başlaması heykel sanatının da zincirini kırması yolundaki ilk adım olarak düşünülebilir. 3 Mart 1883'te resmi adı Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane olan okul resmen öğrenime açılır. Sanayi-i Nefise Mektebi, Türk resim tarihinde kurumsallaşmanın ilk örneği olması açısından önemlidir. Cumhuriyet döneminde de önemi artarak devam edecek olan bir kurumdur.<sup>129</sup> Kurumun eğitim kadrosu, kuruluş aşamasında; resim, heykel, mimarlık ve hakkaklık bölümleri kapsamında verilecek eğitime göre oluşturulmuştur. Oskan Efendi<sup>130</sup>, Heykel; Alexandre Vallaury, fenn-i Mimari; Salvator Valeri yağlıboya resim; Joseph Warnia Zarzecki, karakalem resim öğretmenliklerine getirilmişlerdi. Ayrıca ortak program olarak yürütülen anatomi dersini; Yusuf Rami Efendi, matematik dersini, Hasan Fuat Bey ve tarih dersini de Aristoklis Efendi yürütmüştür. Hakkaklık bölümü ise, ancak

<sup>127</sup> OKAY, Sevay, [http://www.felsefeekibi.com/sanat/sanatalanlari/sanat\\_alanlari\\_cumhuriyet\\_donemi\\_heykeli.html](http://www.felsefeekibi.com/sanat/sanatalanlari/sanat_alanlari_cumhuriyet_donemi_heykeli.html), (Erişim Tarihi ve Saati:16 Eylül 2011 13.43)

<sup>128</sup> GİRAY, Kıymet, *Abdülaziz Heykeli'nden 1950'lere Uzanan Çizgide Türk Heykel Sanatının Gelişimi*, Türkiye'de Sanat, Plastik Sanatlar Dergisi, Mayıs/Ağustos, Sayı:29, 1997, s. 31-36

<sup>129</sup> Anonim, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=392>, (Erişim Tarihi ve Saati:19 Mayıs 2012 23.37)

<sup>130</sup> Bkz. Ek. 1.1

1892 yılında Stanislas Arthur Napier'in gelişiyle eğitime başlayabilmiştir.<sup>131</sup>

Okul, 1927–1929 yılları arasında Sanayi-i Nefise Akademisi olarak adlandırılmış, 1929 yılı sonundan itibaren Güzel Sanatlar Akademisi ismini almıştır. Güzel Sanatlar Akademisi ise 1982'de de fakülte eklemeleriyle Mimar Sinan Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür.<sup>132</sup> Okulun açılmasıyla birlikte artık heykel sanatında da öğrenilir, öğretilir ve uygulanabilir olmanın temeli atılmıştır. Yine de okul ilk açıldığında deyiş yerindeyse “müşterisini bulamamış” ve heykel bölümünün ilk hocası olan Oskan Efendi/Yervant Osgan<sup>133</sup> (1855–1914) bir süre öğrenci yolu gözlemiştir. Bir gün Osman Hamdi Bey'in okulun çevresinde dolaşan Mehmet İhsan Özsoy<sup>134</sup>’u (1867–1944) okula almasıyla birlikte okul ilk heykel öğrencisine kavuşmuş olur. Mehmet İhsan Özsoy’u İsa Behzat<sup>135</sup> izlerken, Mesrur İzzet<sup>136</sup>, Mehmet Bahri<sup>137</sup>, Basri<sup>138</sup> izlemiş ve okulun ilk öğrencileri olarak tarihe geçmişlerdir. Bunlardan Mesrur İzzet, 1902 yılında düzenlenen Pera Passage Oriental'deki II. İstanbul Salonu Sergisi'ne de katılmıştır.<sup>139</sup>

Cumhuriyet öncesi dönemde Sanayi-i Nefise'de öğrenim gören başarılı heykel sanatçıları arasında (hakkında yeterli bilgi sahibi olabildiğimiz) Mehmet İhsan Özsoy (1867–1944), İsa Behzat (1875–1916) ve Mehmet Mahir Tomruk<sup>140</sup>’u (1885–1949) yer almaktadır.

Heykel alanında Cumhuriyet öncesi dönemde yetişmiş önemli bir isim olan Nijad Sirel<sup>141</sup> (1897–1959) ise Sanayi-i Nefise'de öğrenim görmeden kendi imkânlarıyla Almanya'ya heykel öğrenimi için gitmiş ve eğitimini tamamladıktan sonra yurda dönmüştür. Sanayi-i Nefise'den sonra Avrupa'da da eğitim almış olan Mehmet İhsan Özsoy, 1908 yılında Osgan Yervant'ın yerine Sanayi-i Nefise'de hocalığa

<sup>131</sup> ZEYTİNOĞLU, Emre, Akademi'ye Tanıklık 1, Bağlam Yayıncılık, 1. Basım, Ocak 2003, s. 15

<sup>132</sup> KARADAĞ, Esen, Cumhuriyet Dönemi Kadın Sanatçıların Resim Öğretimindeki Rolü, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2008, s. 22

<sup>133</sup> Bkz. Ek. 1.1

<sup>134</sup> Bkz. Ek. 1.2

<sup>135</sup> Bkz. Ek. 1.3

<sup>136</sup> Bkz. Ek. 1.6

<sup>137</sup> Bkz. Ek. 1.4

<sup>138</sup> Bkz. Ek. 1.5

<sup>139</sup> Anonim, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=392>, (Erişim Tarihi ve Saati: 19 Mayıs 2012 23.37)

<sup>140</sup> Bkz. Ek. 1.7

<sup>141</sup> Bkz. Ek. 1.9

başlamıştır. Çağdaş Türk Heykel Sanatı'nın bu ilk öncüleri, genel olarak klasik heykel formlarında natüralist eserler, özellikle büstler<sup>142</sup> meydana getirmişler ve malzeme olarak çoğunlukla alçı, taş ve bronz kullanmışlardır.<sup>143</sup>

Bu arada 1914 yılında İnas Sanayi-i Nefise Mektebi açılmış ve bu kurumda da bir heykel atölyesi yer almıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Sanayi-i Nefise Mektebi'nin çatısı altına girinceye dek İhsan Özsoy'un yönetiminde bulunan bu atölyede kız öğrenciler de heykel eğitimi almışlar ve resim atölyesi öğrencileri de zaman zaman bu atölyede çalışma fırsatı bulmuşlardır.<sup>144</sup>

Gelişim sürecinde oldukça sancılı dönemler yaşayan Türk heykel sanatı, 1.Dünya savaşının olumsuz etkilerine maruz kalmıştır. Diğer taraftan yurt dışına eğitim amaçlı olarak gönderilen sanatçılar arasında heykel sanatçılarına yer verilmemesi de bu olumsuzluğun etkilerini güçlendirmiştir. Heykel sanatının bu makûs talihi Cumhuriyetin ilanıyla tamamen değişmiştir.

### **3.3. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HEYKEL SANATI (1923–1950)**

#### **3.3.1. Cumhuriyet Dönemi Türk Heykel Sanatına Devlet Desteği ve Anıt Heykeller (1923–1950)**

Batılı anlamda anıt heykel geleneği Cumhuriyet dönemine kadar ülkemizde görülmez. Osmanlı dönemindeki ilk denemeler halkın tepkilerine maruz kaldığından başarıya ulaşamamıştır. Bu döneme kadar ki Türk sanat tarihine bakılacak olursa, anıt işlevi, cami, türbe, medrese, saray gibi yapılara yüklenilmiştir. Osmanlı imparatorluğunda batılılaşma dönemi ile birlikte, meydan çeşmeleri, bunların yer aldığı meydanımsı kent mekânları, karakol ve hastane binaları gibi yeni yapı tipleri, dönemin sosyo-kültürel yapısındaki değişikliğin kamuoyuna yansıyan yanı olarak ortaya çıkmaktadır.<sup>145</sup>

---

<sup>142</sup> **Büst**, insan figürünün üst kısmını gösteren heykel ya da dökümdür. Büste insan vücudunun baş ve boyun kısmıyla çeşitli oranlarda göğüs ve omuz bölgesi bulunur. Büst genellikle bir kaideyle desteklenir. Mermer, bronz ya da kil gibi çeşitli uygun malzemeden yapılabilir.

<sup>143</sup> **Anonim**, <http://www.sanattarihi.org/42/Turk-Heykel-Sanati.aspx>, ( Erişim Tarihi ve Saati:15 Eylül 2011- 19.15)

<sup>144</sup> **Anonim**, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=392>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 19 Mayıs 2012 23.37)

<sup>145</sup> **ÖZTAY, Esra**, *a.g.e.*, s. 17

Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar sancılı bir dönemden geçen Türk heykeli resim sanatına oranla az sayıda heykeltıraş yetiştirmiştir. Heykel, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren az da olsa yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bu yaygınlık yeni kurulan Cumhuriyet'in gereklilikleri arasına da girmiş ve ağırlıklı olarak devlet destekli uygulamalarda yer bulmuştur. Ancak bu dönemde heykel, kendini özerk bir ifade aracı olarak gerçekleştirememiştir.<sup>146</sup>

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, yeni bir eser grubu olan anıt heykeller kent mekânlarına dikilmeye başlamıştır. Anıt heykeller Kurtuluş Savaşı ve Atatürk'ü gelecek kuşaklara aktarmayı ve ulusal bilinci pekiştirmeyi amaçlamanın yanı sıra kaidelerinde yer alan kabartmalarla da görsel okumayı sağlamıştır. Erken Cumhuriyet dönemi anıt heykelleri, heykel ve kaide olmak üzere iki kısımdan meydana gelmiştir. Az sayıda örnek ise figür gruplarından oluşmaktadır. Cumhuriyet döneminin başlangıcını teşkil eden bu süreçte yapılan heykellerin konusu daha çok, Atatürk veya Kurtuluş Savaşı'nda Türk milletinin çektiği cefaları ve yaptığı fedakârlıkları işleyen sahnelerdir<sup>147</sup>. Yunan ve Roma uygarlıklarında olduğu gibi odak noktası özelliği kazanmıştır.<sup>148</sup>

Atatürk'ün her konudaki ileri görüşlülüğü heykel sanatına da yansımış ve Türk halkının heykel üzerine kökleşmiş yargı ve tabularını söylemleriyle yıkmaya çalışmıştır. Ancak Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında ve özellikle tek parti iktidarı döneminde heykel, bir sanat nesnesi gözüyle değil de ideolojik yapılanmanın ihtiyaç duyulan bir malzemesi olarak görülmüştür.<sup>149</sup> Türk heykeli başlangıçta figüratif anlatımın etkisi altında kalmıştır, bu ise sanatçıların sanatın düşünsel boyutuyla çok fazla ilgili olmayışlarından kaynaklıdır. Figürlü plastiğin asıl nedeni, Cumhuriyet ideolojisi ve kültür politikasının belirlediği figür ağırlıklı sanat anlayışıdır. Figüratif sanat anlayışı

---

<sup>146</sup> **DEMİRCİ, Mehmet Hasan**, *Türkiye'de Heykel Sanatının İdeolojik Bir Araç Olarak Kullanımı*, T.C. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Heykel Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay, 2011, s. 58

<sup>147</sup> **OSMA, Kıvanç**, *Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykellerinde Kadın İmgesi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:30, No:1, Mayıs, 2006, s. 89 ; **EVCİN Erol**, *Atatürk'ün Güzel Sanatlara ve Sanatçılara Bakışı*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı:47, Bahar 2001, s. 548

<sup>148</sup> **ÖZTÜRK KURTASLAN, Banu**, *Açık Alanlarda Heykel-Çevre İlişkisi ve Tasarımı*, Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Kayseri, s. 204

<sup>149</sup> **DEMİRCİ, Mehmet Hasan**, *a.g.e.*, s. 60



halkın daha kolayca algılayacağı bir anlayış olarak kabul edildiği için benimsenmiştir. Dolayısıyla devletin vermek istediği mesajlar halka kolaylıkla iletilebilecektir.<sup>150</sup>

Cumhuriyetin ilk yıllarında anıt heykel yapacak yeterliliğe sahip Türk heykeltıraşı olmadığından ülkemize heykel yapmak üzere misafir sanatçılar davet edilmiştir. 1926 – 1938 arasında Türkiye'nin büyük kentlerinde Atatürk ve diğer ulusal anıtları yapan yabancı heykeltıraşlar Heinrich Krippel, Pietro Canonica, Anton Hanak ve Josef Thorak'tır.<sup>151</sup>

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte toplumsal düzenlemesi batılı bir içeriğe göre şekillendirilmek istenen yeni devlet anlayışı ile sanat ve sanatçılar olumlu yönde desteklemiştir. Fakat 1924 yılında devlet tarafından yurt dışına gönderilen öğrenciler arasında heykel sanatçısı bulunmamaktadır. 1925 yılında ise Müstakil Ressam ve Heykeltıraşlar Birliği'nin (1929) kurucularından olan Ratip Aşir Acudoğlu<sup>152</sup>, devlet tarafından Paris'e heykel eğitimi için gönderilen ilk heykel sanatçısı olmuştur. Sonraki yıllarda akademi öğrencilerinden Hadi Bara<sup>153</sup>, Zühtü Müridoğlu<sup>154</sup>, Nusret Suman<sup>155</sup> gibi devlet bursu kazanarak yurt dışına giden sanatçılarımız ve ilk Türk kadın heykel sanatçılarımızdan Sabiha Bengütaş'ın<sup>156</sup> ülkemizde heykel sanatının gelişmesinde büyük payları olmuştur.<sup>157</sup>

Cumhuriyet öncesinde heykel sanatı adına birtakım girişimlerde bulunmuş olsa da tüm bu girişimlerin gerek bu alana ilişkin toplumda bir bilincin oluşmasına, gerekse heykel sanatının gelişip yaygınlaşmasına katkısı olmamıştır. Bu nedenle Cumhuriyet'in ilk yıllarında sanat adına yürütülen her program, Osmanlı yönetiminden devralınan mirasa bağlanmamıştır. Bu süreçte sanatın gerekliliğinin geniş halk kitleleri tarafından hissedilmesini sağlayacak biçimde doğru adımlar atılmıştır. Atılan her adım sorgulanarak sağlam bir alt yapının kurulmasına önem verilmiştir. Böylesi bir gerekliliğin hissedilmesini sağlamak özellikle heykel alanında pek de kolay olmamıştır.

---

<sup>150</sup> İNCE, Güler, *Türk Heykel Estetiği: 1923–1950*, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 150

<sup>151</sup> DEĞİRMENCİ, Mine, *a.g.e.*, s. 28

<sup>152</sup> Bkz. Ek. 4.1.

<sup>153</sup> Bkz. Ek. 4.2.

<sup>154</sup> Bkz. Ek. 4.4.

<sup>155</sup> Bkz. Ek. 4.6.

<sup>156</sup> Bkz. Ek. 4.8.

<sup>157</sup> Anonim, <http://www.estanbul.com/turk-heykel-sanati-255552.html>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 13 Ağustos 2012 02.04)

Zira geçmişten kalan duyarlılıklar, halkın yabancı olduğu heykel sanatının kabulü ve benimsenmesinde Cumhuriyet Türkiye'sinin önündeki en büyük engellerden biri olmuştur.<sup>158</sup> Her türlü zorluğa rağmen 19.yy. sonlarında kurulmuş olan Sanayi-i Nefise Cumhuriyet döneminde Güzel Sanatlar Akademisi olarak düzenlenmiş ve heykel dersleri verilmeye başlanmıştır.<sup>159</sup>

Cumhuriyet'in ilk on yıllık süreci içerisinde Mehmet İhsan Özsoy ve Mahir Tomruk Güzel Sanatlar Akademisi'nde atölye hocası olarak görev yapmışlardır. 1927 yılında Akademi'ye atanan Nijad Sirel'in 1932 yılında Akademi ile ilişkisi kesilmiş ve Sirel geri dönmek için 1937 yılını beklemek zorunda kalmıştır. Bu dönemde Ali Hadi Bara, Zühtü Müridoğlu, Nusret Suman, Sabiha Ziya Bengütaş, Nermin Faruki<sup>160</sup>, Iradia Barry<sup>161</sup>, Muhittin Sebati<sup>162</sup>, Ratip Aşir Acudoğlu, Kenan Yontuç<sup>163</sup> gibi sanatçıların katkılarıyla heykel alanında çalışan sanatçı sayısında da bir artış olmuştur. Bu sanatçıların yanında kaynaklarda ismine pek rastlayamadığımız fakat dekoratif sanatlar bölümünden olmalarına rağmen Akademi hocaları Belling tarafından heykel alanına yönlendirilen Kadrünisa Aydemir<sup>164</sup>, Günseli Aru<sup>165</sup>, Lerzan Bengisu<sup>166</sup> gibi sanatçılar da yetişmiştir.

Bu on yıllık süreçte heykel sanatı alanındaki uygulamalarda anıtlara ve Atatürk büstlerine ağırlık verilirken, kimi zaman devrim ideolojisi sanatın önüne geçmiş ve uygulamaları yapanların sanatçı olup olmadıkları dahi sorgulanamamıştır. Gazeteler ve dergiler kanalıyla amatör heykeltıraşlar yüreklendirilmiştir. Anıt uygulamalarının en yoğun olduğu dönem için aslında kabaca 1926–1940 gibi bir sınır çizilebilir. Cumhuriyet ideolojisiyle koşut olarak işleyen anıt uygulamalarına genellikle Krippel<sup>167</sup>,

---

<sup>158</sup> **SARIÇALIK, Duygu**, *Turgut Pura'nın Yaşamı ve Türk Heykel Sanatındaki Yeri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2006, s. 19

<sup>159</sup> **SÖNMEZ, Tuğba**, *Heykel ve İşlev Günümüz Türk Heykel Sanatı Ürünleri İçinde Yer Alan ve İşlevsel Niteliği Olan Heykeller*, T.C. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Heykel Anasanat Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2006, s. 95

<sup>160</sup> Bkz. Ek. 4.9.

<sup>161</sup> Bkz. Ek. 3.5.

<sup>162</sup> Bkz. Ek. 1.8.

<sup>163</sup> Bkz. Ek. 4.7.

<sup>164</sup> Bkz. Ek. 4.5

<sup>165</sup> Bkz. Ek. 4.10

<sup>166</sup> Bkz. Ek. 4.3

<sup>167</sup> Bkz. Ek. 3.1.

Canonica<sup>168</sup>, Hanak<sup>169</sup> ve Thorak<sup>170</sup> gibi yabancı sanatçılar imza atmış ve bu durum Türk heykeltıraşlarınca eleştirilmiştir. Ar Dergisi konunun üzerine giderek yabancı heykeltıraşların Türkiye'deki anıt faaliyetlerini önlemeye çalışmıştır. Bir dönem Canonica'nın asistanlığını yapan Sabiha Ziya Bengütaş'ın çeşitli gazete ve dergilerde anıt uygulamalarını Türk heykeltıraşlarının yapması gerektiğini belirten yazıları yayımlanmıştır. Hatta Şair Ahmet Haşim'in de bu konuya ilişkin bir önerisi vardır: "Uygulamanın yapılacağı yere, bronz ya da mermer bir kütle koyularak ve altına "Türk heykeltıraşı yetişinceye kadar!" yazılması yönünde tavsiyede bulunmuştur."<sup>171</sup>

Türkiye Devleti, kendi felsefesini topluma benimsetmek, ulusal şuuru uyanık tutmak amacındadır. Bunun için aldığı tedbirler arasında, "yakın geçmişte ulusça geçirilen felaketlerin", büyük bir zaferle sonuçlanan "Ulusal Kurtuluş Savaşı Destanları"nın ve bir ölüm kalım savaşında, yenik, ezik, ümitsiz düşen kahraman ulusumuzu yeni bir amaç yönünde toplatıp yöneterek zafere, daha sonra da yepyeni çağdaş ve umutlu bir düzene ulaştıran, toplumun çarpan kalbi haline gelmiş "Mustafa Kemal" in, ulusal birlik sembolü halinde anıtlştırılması yer almıştır.<sup>172</sup> Hükümet 1950 yılına kadar heykel sanatını propaganda aracı olarak kullanmıştır.<sup>173</sup>

Bahsedilen yönelmelerle birlikte, Türkiye'de devlet tarafından açılan sergilerle de hem toplumun yeni sürece alışması hem de sanatçılara katkı sağlanması noktasında adımlar atılmıştır. Bu nedenle 1939–1950 yılları arasında düzenlenen 11 Devlet Resim ve Heykel Sergisi, Türk heykel sanatının gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Bu sergilerde sergilenen 172 heykelden ödüle layık görülen eserler devlet tarafından satın alınmıştır.<sup>174</sup>

---

<sup>168</sup> Bkz. Ek. 3.2.

<sup>169</sup> Bkz. Ek. 3.3

<sup>170</sup> Bkz. Ek. 3.4

<sup>171</sup> **Anonim**, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=392>, ( Erişim Tarihi ve Saati:19 Mayıs 2012 23.37)

<sup>172</sup> **ÖZGÜR, Murat**, *Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Atatürk Anıtları*, T.C.Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Genel Sanat Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2005, s. 22

<sup>173</sup> **BAŞARAN, Aylın**, *20.yy. 'da Heykel Sanatı ve Propaganda*, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Heykel Ana Sanat Dalı Heykel Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Eser Metni, İstanbul, 2010, s. 9

<sup>174</sup> **DOLMACI, Sevil**, *1939–1950 Yılları Arasında Devlet Resim ve Heykel Sergileri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 182,309

Çağdaş Türk Heykel Sanatı'nın, başladığı noktadan itibaren hızlı bir gelişme göstermiş olduğu açıktır. Cumhuriyet döneminde yetişmiş sanatçılar, ilk heykel sanatçılarımıza oranla daha bağımsız ve kişisel üsluplarını ortaya koyabilen eserler meydana getirmişler ayrıca erken dönemdeki büstler yerini önemli meydanlarımızda yer alan anıtlara bırakmıştır.<sup>175</sup>

Bu süreçte yerli ve yabancı sanatçılara çok sayıda anıt heykel ve büst yaptırılmıştır. Türkiye'de anıt heykel geleneğinin oluşumuna öncülük eden Heinrich Krippel 1927 yılında Atatürk'ün daveti üzerine Türkiye'ye gelmiş ve tam 13 yıl boyunca çalışmıştır. Türkiye'de kaldığı sürece İstanbul Sarayburnu Atatürk Heykeli (1926), Konya Atatürk Heykeli (1926), Ankara Ulus Meydanındaki Zafer Anıtı (1927), Samsun Atatürk Anıtı (1931) Afyonkarahisar Atatürk Heykeli (1935) ve Ankara Sümerbank önündeki Atatürk Heykeli (1938) olmak üzere altı anıt yapmıştır.<sup>176</sup>

Sarayburnu Atatürk Anıtı (3 Ekim 1926) Heinrich Krippel'in Türkiye'de yaptığı ilk anıttır ve aynı zamanda Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin de ilk Atatürk anıtıdır (Foto: 38, 39). Bu anıt, Türkiye'de yoğun olarak anıtlar üzerinden gerçekleştirilen toplumsal bellek yaratmanın ilk örneği olması nedeniyle de önemlidir. Bu anıt daha sonra tüm ülkeye yayılacak olan "Tek Adam" anıtlarının başlangıcı olması açısından da büyük öneme sahiptir. Çok yüksek olmayan bir kaidenin üstünde, sağ ayağı önde, sol eli belinde ve sağ eli yumruk halinde betimlenen Atatürk'ün arkası Avrupa yakasına yüzü ise Anadolu'ya dönüktür. Milli mücadele hareketinin kararlı savunucusu ve aranan kahramanı olarak simgeleştirilen bu anıt, "egemenliğini geçici süre için kaybetmiş ama bu kaybedişten bir ulusun doğmakta olduğunu 'dosta düşmana' haber verme görevini üstlenmiştir. Atatürk'ün Batılı giysi tarzı olan ceket ve kravatla betimlenmesi de anıtın Batı'ya ve karşı devrimcilere vermeye çalıştığı bir mesaj olarak algılanır. Anıtta Atatürk imgesi, devlet adamı kimliğiyle açığa çıkmaktadır. Sanatçının yaptığı ikinci anıt, Konya Atatürk Anıtı'dır (29 Ekim 1926). Bu anıtta Atatürk tarımı simgeleyen başak demetiyle ilişkilendirilmiştir. Atatürk askeri kimliğiyle betimlenmiştir. Ankara Ulus Meydanı Zafer Anıtı'nı da (24 Kasım 1927) yapan sanatçı bu anıtı da birbirinden ayrı dört figür, kaidede ise kabartmalar ve yazılar vardır (Foto: 40). Kaidenin sol yüzeyinde Türk

<sup>175</sup> OKAY, Sevay, [http://www.felsefeekibi.com/sanat/sanatalanlari/sanat\\_alanlari\\_cumhuriyet\\_donemi\\_heykeli.html](http://www.felsefeekibi.com/sanat/sanatalanlari/sanat_alanlari_cumhuriyet_donemi_heykeli.html), (Erişim Tarihi ve Saati:16 Eylül 2011- 13.43)

<sup>176</sup> DEMİRCİ, Mehmet Hasan, *a.g.e.*, s. 64

bayrağını selamlayan düşman askerlerini, sağ yüzeyinde ise Atatürk ve askerlerini betimlemiştir. Atatürk'ün milli mücadeleyi bünyesinde toplayan özne olarak anıtın ana figürü olma nedeni, “düşmana ve saraya karşı verilen çift yönlü savaşın mücadelecî ruhunu kişiliğinde barındırması” biçiminde ifade edilmiştir.<sup>177</sup>

Türkiye'ye davet edilen yabancı sanatçılardan Pietro Canonica da önemli eserlere imza atmıştır. Ankara'nın ilk anıtı olan, Ankara Etnografya Müzesi Önü Atlı Atatürk Anıtı ( 29 Ekim 1927 ) Milli Eğitim Bakanlığı'nın yarışma sonucu heykeltıraş Pietro Canonica'ya yaptırdığı bir anıttır, (Foto: 44). Bu anıtta Atatürk figürü, sol ayağı ileri hamle yapmış yürür konumda ve sakin bir duruş sergileyen bir at üzerinde, askeri kıyafeti ve peleriniyle, atın dizginlerini tutar konumda Batı'ya bakarken betimlenmiştir. 19. yüzyılın asker ve yöneticilerinin anıtlarında, tutku, heyecan ve özgürlüğün simgesi olarak gösterilen at figürü, ilk Atatürk anıtlarında da sıklıkla yer almıştır. Bu anıtta at, sakin olduğu kadar gerilimli bir hareketi de barındırmaktadır ve önderinin komutuna göre yoluna devam eden kararlı bir duruş sergilemektedir. Atatürk'ün, atın dizginlerini çekerek ve arkaya doğru gerilerek yarattığı hareket, anıta vakur bir hava katmaktadır. Aynı zamanda bu duruş, atın baş hareketiyle de desteklenmekte ve ulus devleti yaratan ve gözleyen “tek adam”ın Ankara'yı milli mücadelenin merkezi olarak seçme anını adeta vurgulamaktadır. At üzerinde bir hükümdar olarak betimlenen Atatürk imgesi, yeni bir ulusun önderi olarak tanımlanır. Yine kaidedeki rölyeflerde işlenen konular örneğin, güneşin doğma eğretilmesi, yeni bir ulusun doğuşuna gönderme yapmakta ve bu ideale hizmet etmektedir.<sup>178</sup> Heykelin arka cephesinde şalvarlı mermi taşıyan bir kadın figürü yer almaktadır. Türk kadınının savaşa katkısını sembolize eden bu figürün yanı sıra kaidenin sol cephesinde yine Kurtuluş Savaşı'na katkıda bulunan cephane yüklü kağrı arabasını kucağında çocuğuyla çeken bir kadın tasviri yer almaktadır.<sup>179</sup>

Taksim Meydanı Cumhuriyet Anıtı da (8 Ağustos 1928), (Foto: 45, 46) Türk heykeltıraşlarından Ali Hadi Bara ve Sabiha Bengütaş'ın da yardımlarıyla, heykeltıraş Pietro Canonica tarafından yapılmıştır. Taksim Cumhuriyet Anıtı, o güne kadar yapılmış olan en kalabalık kompozisyonlu anıttır. Taksim Meydanı'na yerleştirilen bu

<sup>177</sup> ERKAN, Birgül, *20. Yüzyıl da Heykelde Kadın Figürünün Değişimi*, T.C.Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Heykel Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s. 72

<sup>178</sup> İNCE, Güler, *a.g.e.*, s. 157

<sup>179</sup> ERKAN, Birgül, *a.g.e.*, s. 72

anıt, ilk meydan anıtıdır. Tabiatıyla, imge-simge düzleminde pek çok göstergeyi içinde barındıran bu anıt, toplumsal bellek inşasında önemli bir yer tutar. Ancak, bu anıtta kültleştirme ögesi diğer pek çok Atatürk anıtına oranla oldukça düşüktür. Diğer devrim liderleriyle birlikte gösterilen Atatürk figürü anıtın her iki cephesinde de, “tek adam” vurgusunu içermemektedir. Bu anıt, Canonica’nın en iddialı ancak, en çok da eleştiri alan, tartışılan anıtı olmuştur. Mareşal Fevzi Çakmak ile bir figür hariç, Atatürk, İnönü ve halk sivil kıyafetle betimlenmiştir. Atatürk; kravat, yelek ve frangıyla sivil kıyafette, sol eli pantolon cebini tutarken, sağ eli öne doğru uzanmış ve sağ bacağı önde yürür konumda betimlenmiştir.<sup>180</sup>

Anıtta birçok kadın figürü ve betimlemesi vardır. Kaideyle bir bütün olarak tasarlanmış heykelin kuzey cephesi Kurtuluş Savaşı’nı işlemektedir. Kompozisyonun önünde yer alan Atatürk’ün sağ tarafında kucağında bebeğiyle yere çökmüş kadın; arka düzlemde askerler arasında bir başka kadın yer almaktadır. Bu cephedeki kadın figürleri Kurtuluş Savaşı’nın cephelerinde yer alan kadın kahramanları temsil etmektedirler. Bu kompozisyon kadın ve erkeğin yeniden yapılanan Türkiye’de bir arada yer alacaklarını anlatmaktadır.<sup>181</sup>

Bu dönemde üretilen Bolu Atatürk Anıtı’nın sanatçısı hakkında çelişkili bilgiler bulunmaktadır (Foto: 30). Gültekin Elibal’a göre Ratip Aşir Acudoğu’na, aittir ve düzenlenen bir yarışma sonucunda yapılmıştır ancak, Hüseyin Gezer ise bu anıtın Nijad Sirel’e ait olduğunu belirtir ve herhangi bir yarışmadan söz etmez. Atatürk, anıtta mareşal kıyafeti, sırtında pelerini ile betimlenmiştir. Diğer askeri kıyafetli Atatürk anıtlarından farklı olarak başında şapkası yoktur. Sol bacağı dizden bükülüdür ve sol ayak diğerine göre bir adım önde, bir yükseltinin üstünde durmaktadır. Figürün sağ eli, önde yere dayalı duran kılıcın kabzasındayken, sol eli yana sarkmış biçimde Nutuk tutmaktadır. Hafifçe sola bakan Atatürk figürünün yüz hatları, aslına benzer biçimde çalışılmıştır. Kaidenin ön cephesinde “Eşsiz Kahraman Atatürk” ifadesi yer almaktadır. Atatürk bu anıtta, ulusal bağımsızlık mücadelesini vermiş ve ilerleme yolunda kararlı olan bir toplumun önderi olarak devlet adamı kimliğiyle yol göstermektedir. Sol elde

---

<sup>180</sup> İNCE, Güler, *a.g.e.*, s. 161

<sup>181</sup> ERKAN, Birgül, *a.g.e.*, s. 70

tutulan Nutuk da, Atatürk'ün asker kimliğinin yanında, toplumun Kemalist ideoloji doğrultusunda ilerleyebileceğine olan inancın bir göstergesi olarak nitelenebilir.<sup>182</sup>

Malatya İnönü Anıtı (Foto: 28), Sirel tarafından yapılmış bir diğer anıttır. İnönü bu anıtta yalnız olarak betimlenmiştir. Bu anıt kültleştirilmenin “tek adam” üzerinde yapılmasına bir örnektir. Dikdörtgen bir kaide üzerinde sivil kıyafetli sağ eli bedeninden ayrı, sol ayağı önde kararlı ve ciddi bir yüz ifadesiyle betimlenmiştir. Kaidenin ön kısmında iki rölyef mevcuttur. Sade bir kompozisyona sahiptir.

Bursa Cumhuriyet Meydanı'nda bulunan Atlı Atatürk Anıtı (Foto: 31), Türk heykeltıraşı Nijad Sirel tarafından 29 Ekim 1931'de yapılmış ve Mahir Tomruk da anıtın yapımına katkıda bulunmuştur. Anıtın kaidesinde yer alan; “Bu aziz heykelin önünde duran Türk, hürmetle eğil. O, milletini kurtaran, Cumhuriyeti kuran, âleme yeni bir tarih yaratan Gazi Mustafa Kemal'dir” ibaresi kültleştirme ögesini yoğunlaştırmaktadır. Cumhuriyetin sekizinci yıl kutlamalarında açılışı yapılan bu anıt, Atatürk'e sunulan şükranın ve resmi ideolojiye olan inanç ve onayın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu anıtta Atatürk, bir kurtarıcı ve zafer kazanmış bir komutan biçiminde imgeleştirilmiştir. Meydanda yer alan mimari yapılarla birlikte Atatürk anıtı da, yeni Türkiye Cumhuriyeti'ne ve önderine işaret etmektedir.<sup>183</sup>

Mersin İnönü Heykeli 1946 yılında Ahmet Kenan Yontuç tarafından yapılmıştır. Piramidal bir yapıyı anımsatan kaide üzerinde yer alan heykel sivil kıyafetli olarak betimlenmiştir. Heykel sağ ayağı önde kolları gövdesine paralel ileriye bakar şekilde yapılmıştır. Heykele sade bir kompozisyon hâkimdir. Kaidenin ön cephesinde heykelin yapılış tarihi ve metni yer almaktadır (Foto: 107).

Barbaros Anıtı (Foto: 74), heykeltıraş Ali Hadi Bara ve heykeltıraş Zühtü Müridoğlu'nun birlikte yaptıkları bir anıt heykeldir. İki sanatçı birlikte birçok çalışma yapmışlardır. Barbaros Anıtı, Taksim Anıtı gibi bir meydanda konumlandırıldığı için diğer birçok anıt heykelden farklıdır. Anıt konu itibarıyla devletin sipariş ettiği cumhuriyet ideolojisini yansıtan heykellerden değildir. Yabancı sanatçılar yerine Türk sanatçıların böyle bir anıt heykel yapmaları önemlidir. Anıt Türk sanatçılar tarafından

---

<sup>182</sup> İNCE, Güler, *a.g.e.*, s. 169

<sup>183</sup> İNCE, Güler, *a.g.e.*, s. 165

estetik ve konu özgünlüğü açısından atılan ilk adımlardan biridir. Heykel bronz kaidesi taşır.<sup>184</sup>

Samsun halkı tarafından 15 Ocak 1932 tarihinde Heinrich Krippel'e sipariş usulü yaptırılan ve Samsun hükümet konağı yanındaki park içinde yerleştirilen 19 Mayıs Anıtı (Foto: 42) diğer anıtlardan daha devingen ve daha iddialı bir anıttır. Bu anıtta Atatürk at üstünde ve üniformalıdır. Atatürk anıtta diğer anıtlara oranla daha atletik betimlenmiştir. Anıtta kahramanlaştırma ögesinin var olmasının ve ulusun aşkın bir özneyle hissedildiği görülmektedir.

İzmir Atlı Atatürk Anıtı (28 Temmuz 1932), (Foto: 47) Pietro Canonica'nın Türkiye'deki son tasarımıdır. Anıt İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşunun ve Anadolu'da elde edilen kesin zaferin anısına, Atatürk'e şükran sunmak amacıyla, 28 Temmuz 1932'de Cumhuriyet Meydanı'na dikilmiştir. Kaidenin üstünde duran heykelde Atatürk; mareşal üniformasıyla atının üstündedir, gövdesi ve başı sola dönüktür, sol eliyle atın dizginlerini tutarken, sağ eliyle ileriye göstermektedir. Atatürk figürünün yüzü, aslına yakın bir benzetmeyle betimlenmiştir. Sağ ayağı ileri adım atmak üzereyken betimlenmiş olan at figürü ise yürür konumdadır ve tam karşıya bakmaktadır.<sup>185</sup> Ankara Zafer Alanı'ndaki Atatürk heykeli adlı heykeli de yaptığı diğer heykeller gibi ana temasında Atatürk'ü konu edinmiştir. Bu heykelde Atatürk, üniformalı ucu yere temas eden kılıcın kabzası üzerinde elleri birleştirilmiş ciddi ve kararlı bir ifadeyle ileri bakar şekilde betimlenmiştir.

Bu dönemde dikkat çeken anıtlardan biri de Ankara Güven (Zabıta/Emniyet) Anıtı'dır (Foto: 49, 50, 51, 52). Bu eser, Avusturyalı mimar C. Holzmeister'in tasarladığı, Güven Park'ın anıt projesi olarak Anton Hanak'a verilmiştir. Anıtın ön cephesinin açılışı 1934 yılında yapılmıştır. Sanatçının ölümü üzerine, anıtın geri kalanı, Hanak'ın tasarımına sadık kalınarak Josef Thorak tarafından tamamlanmış ve açılışı 1935 yılında yapılmıştır. Bu anıtta, devrim lideri olarak Atatürk, anıtın arka cephesinde, yüksek kabartma tekniğiyle taştan yontulmuş, yan yana ve ayakta duran dört figürün ortasında yer almaktadır. Bu figürler arkalarında duran duvarla temas halindedir,

---

<sup>184</sup> ÜNAL, Fulya, (1923–1950) *İdeoloji Sanat İlişkisi Çerçevesinde Cumhuriyet Dönemi Heykel Sanatının İncelenmesi*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sanat Bilimi Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haziran, 2010, s. 85

<sup>185</sup> İNCE, Güler, *a.g.e.*, s. 166



dolayısıyla figürler tam olarak üç boyutlu olmadıkları için bu anıtı yüksek kabartma olarak nitelemek gerekir. Atatürk diğer figürlere göre daha büyük betimlenmiştir ve yanındakilerin tersine çıplak değildir. Atatürk figürünün sağ kolu, paltosunun içinde dirsekten büküldür ve sol eliyle paltosunu sola doğru gergin bir biçimde çekmektedir. Son derece sert bir ifadeyle betimlenmiş olan Atatürk'ün yüz anatomisinin, aslını andırmakla birlikte bir tür yorum olduğu söylenebilir. Atatürk bu anıtta, hükmeden ve meydan okuyan bir devlet adamı biçiminde imgeleştirilmiştir.<sup>186</sup>

Menemen Şehit Kubilay Anıtı, Heykeltıraş Ratip Aşir Acudoğlu'nun ilk büyük anıt uygulamasıdır (Foto: 64). Şehit Teğmen Mustafa Fehmi Kubilay adına yaptırılan anıtın yapılmasına Cumhuriyet Gazetesi'nin girişimiyle karar verilmiştir. Anıtın açılışı 26 Aralık 1934 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 99 Menemen olayları, basında "Cumhuriyetin Kalesine" yapılan bir saldırı olarak adlandırılmıştır. Sanatçı kale imgesinden yararlanarak, mızrağı ile bekleyen figürü kale imgesi ile görselleştirmiştir.<sup>187</sup>

Atatürk'ün 1937 deki Afyon ziyaretinde "Büyük zaferi en iyi yansıtan anıt" olarak nitelediği Afyon Zafer Anıtı 24 Mart 1936 yılında valilik tarafından Henry Krippel'e yaptırılmıştır (Foto: 41). Anıt, ikili heykel kompozisyonu ile dört yüzeyinde bronz kabartma olan kaideden oluşmaktadır. Kaide üzerindeki figürlerin ikisi de çıplaktır. Biri dikey diğeri yatay olmak üzere bir kayanın üzerinde betimlenmiştir. Ayakta duran figür Atatürk'e benzetilmiştir. Atatürk ayakları altında yatan figüre yukarıdan bakarak ve abanarak onu ezmek üzereyken betimlenmiştir.<sup>188</sup> Sanatçı Viyana'ya dönmeden Ulus'ta Martin Elsaesser tarafından projelendirilerek inşa edilen Sümerbank binasında taştan bir Atatürk heykeli gerçekleştirdi (Foto: 43) ve 1938 yılında yeniden Türkiye'ye gelebilmek umudu ile Viyana'ya döndü.<sup>189</sup>

1936 yılında Yedek Subay Okulu Harbiye binasına taşınır. Harbiye binasının bahçesine yapılması istenilen Atatürk heykeli okul komutanı Behzat Köker önderliğinde yedek subay okul öğrencileri ve 1937 yılı mezunlarının katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. O dönemde askerliklerini yapmakta olan Ali Hadi Bara ve Zühtü Müridoğlu heykelin

---

<sup>186</sup> İNCE, Güler, *a.g.e.*, s. 167

<sup>187</sup> ÜNAL, Fulya, *a.g.e.*, s. 81

<sup>188</sup> İNCE, Güler, *a.g.e.*, s. 155

<sup>189</sup> Anonim, <http://www.aytam.org.tr/Heinrich%20Krippel.pdf>, (Erişim Tarihi ve Saati: 23 Ağustos 2012 13.04)

yapımıyla görevlendirilmiştir. Yapılan modelde Atatürk figürünü sol eli ileri uzanmış pozisyonda tasarlanmıştır. Atatürk figürü sağ ayağı önde, sağ elinde dürbün, sol eliyle Akdeniz'i gösterir şekilde kompoze edilmiştir. Ancak Ordu Müfettişi Orgeneral Fahrettin Altay heykeli incelemesi sonucu sol eli yerine sağ elin uzanması gerektiğini bildirir. Heykel istenildiği gibi uygulanarak 23 Nisan 1937 tarihinde açılış gerçekleşir. Heykel bronz, kaidesi taş kaplamadır. Atatürk'ün el hareketi önemlidir çünkü heykel Cumhuriyet tarihinde önemli bir anıyı imgeleştirmiştir. Topluma bu olayı anımsatacak ve bu etkileşim tazeliğini koruyarak gelecek nesillere taşınacaktır.<sup>190</sup>

26 Aralık 1939'da Erzincan'da büyük bir deprem meydana gelir (Foto:63). 32.372 kişi ölmüş ve kent büyük zarar görmüştür. Kentin yeniden kurulmasına büyük önem gösteren İsmet İnönü'ye şükran ifadesi olarak bir anıt dikilmesine karar verilir. Anıtın yapımı heykeltıraş Ratip Aşir Acudoğlu'na verilir. Anıt heykel Atatürk anıtlarından konu itibariyle farklıdır. Menemen Şehit Kubilay Anıtı'nda olduğu gibi anıt bir olayı anma adına yapılmıştır. Anıt heykel sadece günün ideolojik görüşlerini yansıtmaz, çok uzun seneler boyunca genç kuşaklara aktarılacak tarih bilgisini de taşımaktadır.<sup>191</sup>

İsmet İnönü'nün Atlı Heykeli Rudolf Belling tarafından 1940–1944 yıllarında yapılmıştır (Foto: 59). Anıt, İstanbul Taşlık Parkı'ndaki İsmet İnönü'nün evinin önüne dikilmiştir. Heykel'de İnönü atının üstünde, savaş giysileri içindedir ve zafer kazanmış bir edayla ileriye bakmaktadır. Heykelin kaidesinde Atatürk'ün II. İnönü zaferini kutlamak için çektiği telgraf metni ile İnönü'ye İstanbul şehrinin sevgi ve saygısını belirten bir kitabe de yer almaktadır. Bunlar figürün duruş nedenlerinin ortaya koymaktadır. Yine kaidenin ön cephesinde 3 metre yüksekliğinde, bir elinde defne dalı, diğer elinde meşale tutan ve gelişen Cumhuriyet'i simgeleyen bir genç erkek figürü bulunmaktadır. Defne galibiyetle elde edilmiş ölümsüzlüğü ve bu galibiyeti sağlayan, kahramanlıkla birleşmiş erdemi simgeler. Bu da İnönü'nün savaştaki kahramanlığına, zafere bir gönderme yapar. Belling tarafından yapılmış bir diğer İnönü anıtı da Ankara'da Ziraat Fakültesi bahçesinde yer almaktadır. 1940 tarihli bu heykelde İnönü sivil kıyafetler içinde devlet adamı görünümündedir. Heykelin kaidesinde ziraatla, tarım ve hayvancılıkla ilgili kabartmalar vardır. Bu da İnönü'nün cumhurbaşkanlığı dönemindeki

---

<sup>190</sup> ÜNAL, Fulya, *a.g.e.*, s. 83

<sup>191</sup> ÜNAL, Fulya, *a.g.e.*, s. 81

ziraatsal gelişmeye bir gönderme amacıyla aynı zamanda bulunduğu mekânla bir bağlantı oluşturmak adına yapılmış olabilir. Her iki İnönü anıtı da, Atatürk anıtlarıyla kıyaslandığında daha sade bir görünüme ve kompozisyona sahiptir. Atatürk anıtlarındaki keskin, sert duruşlar, tek adam olma ve kültleştirme özellikleri bu anıtlarda çok zayıftır.<sup>192</sup>

Adana Milli Kurtuluş Anıtı, Ali Hadi Bara tarafından yapılmıştır (Foto: 73, 75). Adana Milli Kurtuluş Anıtının bir bölümünde kurtuluş savaşında büyük rol oynayan Türk kadını konu edilmiştir. Türk kadını askerler gibi savaşmış ve büyük fedakârlıklarda bulunmuşlardır. İdeolojik anlatım yine savaş ve kazanılan zaferin üzerine temellendirilmiştir. Burada ki fark, figürlerin sıradan halktan insanların olmasıdır. Anıt bir tiyatro sahnesi gibi kurgulanmıştır. İzleyiciye o anı yaşama olanağı sağlanmıştır. Adana Anıtı izleyici ile anıtsal özelliklerinden dolayı ilişkide olduğu kadar anlatımcı ve tiyatral kompozisyon kurgusu ile ideolojik anlatımın bir kat daha güçlendirmektedir. Anıtın diğer bir parçasında ise ayakta duran Türk askeri ve diz çökmüş kadın bulunmaktadır. Kadın bayrağı öpmektedir. Tüm kompozisyon içindeki figürler, nesnelere ve hareketleri ideolojik bir anlatımın imgeleştirilmiş ve üç boyutlu olarak biçimlenmiş halleridir. Ayakta duran asker Türk askerinin ve ordusunun zaferini, bayrak Türk halkının uğruna savaştığı toprakları ve kadının bayrağı öpmesi tüm Türk toplumunun vatanına ve mücadelesine bağlılığını vurgulamaktadır. Anıtın arka kısmında elinde altı ok taşıyan erkek figürü bulunmaktadır. Oklar cumhuriyetin ilkeleri olarak sembolize edilmişlerdir.<sup>193</sup>

Anıtkabir’de bulunan ve Zühtü Müridoğlu tarafından yapılan Başkomutanlık Meydan Savaşı Rölyefi (1951–1953) yılında traverten taşından yapılmıştır (Foto: 94). Mozole merdivenlerinin sol duvarında bulunmaktadır. Önde yer alan melek figürü elinde bayrakla ileri doğru atılmış ve eliyle orduyu Büyük Taarruz’a çağırır bir şekilde betimlenmiştir. Ortada komisyonun belirlediği konu olan “Ordular ilk Hedefiniz, Akdeniz’dir, İleri!” emrini veren Atatürk betimlenmiştir. Atatürk’ün hemen önünde yer alan melek figürü hücum borusunu çalarken betimlenmiştir. Böylece herkesi Büyük Taarruz’a çağırılmaktadır. Atatürk’ün emrini yerine getiren Türk ordusunun kahramanlıklarını temsil eden kabartmada, vurulup düşen bir erin elindeki bayrağı

---

<sup>192</sup> İNCE, Güler, *a.g.e.*, s.170

<sup>193</sup> ÜNAL, Fulya, *a.g.e.*, s.93

kavrayan bir yiğit ile siperde ellerinde kalkan ve kılıçlı bir asker Türk ordusunun taarruzunu sembolize etmektedir. Kadın, çocuk, yaşlı, genç herkes düşmandan kurtulmaya hazırdır ve bunu kabartmada savaşa giden anne ve çocuk figürü temsil eder.<sup>194</sup>

Nusret Suman'ın yapmış olduğu Gaziantep Atlı Atatürk Anıtında at üstünde zafer kazanmış, ülkesinin başında duran Atatürk figürü betimlenmiştir. Anıt diğer anıtlarda gördüğümüz devlet ideolojisi taşımakta ve bunu halk ile buluşturmaktadır. Atatürk at üstünde halkı selamlamakta onlara emin ve güvenli topraklarda olduğunu ifade etmektedir.<sup>195</sup>

Sabiha Bengütaş, Çankaya Köşkü Bahçesi'nde bulunan heykeli (Foto: 115) 1951 yılında taştan yapmıştır. Heykel kare bir kaidenin üzerinde durmaktadır. Atatürk, asker Kıyafetiyle ayakta durmuş, iki elini yere dayadığı kılıcı üzerinde birleştirmiş ve karşıya bakarken betimlenmiştir. Klasik üslupla yapılan heykel, ilk anıtların estetiğini taşımaktadır.<sup>196</sup>

Anıtkabir'de bulunan Aslan Heykeli, Hüseyin Anka Özkan tarafından 1951–1953 yılları arasında traverten taşından yapılmıştır. Mozoleye giden yolun her iki tarafına yerleştirilmiş yirmi dört aslan heykeli bulunmaktadır. Bunlar yirmi dört Türk boyunu temsil eder. Bu heykeller Hititlerin sfenkslerinin düşmanı engellemek amacıyla şehir kapısına dikilmesi gibi bu aslan heykelleri de kent bekçisi olarak düşünülmüştür. Kaide üzerinde yatay olarak uzanmış aslan heykeli stilize formlara sahiptir. Heykeller kuvvet ve sükûneti telkin eder. Katı ve durağan yapı Anıtkabir'de bulunan tüm heykellerde olduğu gibi bu heykelde de söz konusudur (Foto: 127).<sup>197</sup>

Anıtkabir'de bulunan Kadın Grup Heykeli de Hüseyin Anka Özkan tarafından 1951–1953 traverten taşından yapılmıştır (Foto: 125). Aslanlı yolun başında bulunan iki grup heykelinden biridir. Üç köylü kadından önde duran ikisinin taşıdığı çelenk bereketi simgeler. Kadınlardan birinin elindeki kâse buranın bir sunak olduğu izlenimini

---

<sup>194</sup> **COŞKUN, Emel**, *Cumhuriyet Dönemi Heykel Etkinlikleri (1950–1960)*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-iş Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, Haziran 2010, s. 130

<sup>195</sup> **ÜNAL, Fulya**, *a.g.e.*, s. 91

<sup>196</sup> **COŞKUN, Emel**, *a.g.e.*, s. 100

<sup>197</sup> **COŞKUN, Emel**, *a.g.e.*, s. 71

vermektedir. Atatürk'ün ölümünden duyulan acı hissi arkada duran kadın figüründe yoğun biçimde islenmiştir. Heykelde katı durağan bir üslupla yapılmıştır.<sup>198</sup>

Anıtkabir'de bulunan Erkek Grup Heykeli de Hüseyin Anka Özkan tarafından 1951–1953 traverten taşından yapılmıştır (Foto: 126). Hürriyet kulesinin önünde bulunan heykel aslanlı yolun başında bulunan iki grup heykelinden biridir. Önde rütbesiz, kaputlu bir asker ve sol elinde kitap tutan bir aydın figürü ile bu iki figürün gerisinde ortada duran bir köylü figürü bulunur. Atatürk'ün ölümünden duyulan acı köylü figürüyle, asker ve aydın öncülük yapacak ve halk duygusallığıyla Cumhuriyet'e bağlanacaktır. Heykelde katı ve durağan bir üslup vardır.<sup>199</sup>

Anıtkabir'deki Sakarya Meydan Savaşı Kabartması ise İlhan Koman tarafından 1951–1953 traverten taşından yapılmıştır (Foto: 149). Kabartma Mozole merdivenlerinin sağında bulunur. Sakarya Meydan Savaşı üst üste iki kabartma şeklinde yorumlanmıştır. Kabartmanın alt kısmında savaş üst kısmında zafer anlatılmıştır. Zaferin açık olarak vurgulandığı figür kabartmanın üst kısmında en sonda oturan kadın figürüdür Kadın figürü elinde tuttuğu meşe ağacıyla zaferi kadın oluşuyla da vatani simgelemektedir. Kompozisyonun sağında bir genç, iki at, bir kadın ve bir erkek bulunmaktadır. Bunlar, savaşın ilk döneminde düşman saldırıları karşısında evlerini bırakıp yurt savunması için yollara düşmüştür. Sağdaki delikanlı arkaya dönmüş, sol elini kaldırıp yumruğunu sıkarak düşmanlara; “Bir gün döneceğiz ve sizden öcümüzü alacağız” demektedir. Bu üçlü grubun önünde çamura batmış bir araba, çabalayan atlar, tekerleği döndürmeye çalışan bir erkek ve iki kadın ile ayakta bir yiğit ve ona bir kılıç sunan diz çökmüş bir kadın vardır. Bu grup figürleri, Sakarya Meydan Savaşı başlamadan önceki dönemi temsil etmektedir. Bu grubun solunda, yere oturmuş iki kadın ve bir çocuk, düşman istilası altında, Türk ordusunu bekleyen halkı simgelemektedir. Altta kurtuluşu üstte zaferin betimlendiği kabartmada en dramatik vurgu oturan yaşlı kadın ve genç kız figüründedir. Yaşlı-genç ikilisiyle ulusu kurtaracak yaşlı kuşak ile ona sahip çıkacak olan genç kuşak temsil edilmiştir. Katı durağan yapı bu kabartmada da bulunmakla beraber soyut sanatında etkisiyle figürler düz bir şekilde ayrıntıdan yoksun biçimde betimlenmiştir.<sup>200</sup>

---

<sup>198</sup> COŞKUN, Emel, *a.g.e.*, s. 72

<sup>199</sup> COŞKUN, Emel, *a.g.e.*, s. 73

<sup>200</sup> COŞKUN, Emel, *a.g.e.*, s. 76

Mehmet Şadi Çalık'ın ODTÜ Atatürk Anıtı bir tepe üstüne konmuş yuvarlak, yassı bir taş gibidir. Türkiye'de yapılan ilk çağdaş heykel anlamındaki anıttır. Çağdaş anıt ve heykel sentezinin ilk örneğidir. 1966'da uygulanabilmiş olması ilerici aydın mimarlar sayesinde.<sup>201</sup>

İstanbul Resim Heykel Müzesi'nde bulunan Efe'nin Aşkını adlı çalışma, Hüseyin Gezer tarafından 1951 yılında alçı-boya ile 110 x 94 x 46 cm. ölçülerinde üretilmiştir. Kadın ve erkek figüründen oluşan heykelde, erkek figürü kadın figürünün önünde diz çökmüş ve basını yukarı kaldırarak kadına bakarken, kadın figürü de öne eğilmiş bir şekilde erkeğe bakar. Figürler geometrik formlar oluşturularak betimlenmiştir. Heykelde efe'nin ve kadın figürünün kıyafetlerinde bulunan nakışlar yontularak işlenmiştir. Figüre bağlı kalan sanatçı, bu heykeli stilize soyut anlayışla yapmıştır.<sup>202</sup>

İstanbul Üniversitesi'nde bulunan Atatürk ve Gençlik Anıtı (Foto: 140), Yavuz Görey tarafından 1955 yılında bronzdan yapılmıştır. Anıtta Atatürk bir yanında kız diğer yanında iki öğrenci ile yürürken betimlenmiştir. Atatürk sol eliyle ileriye göstermektedir. Kız öğrenci sağ eliyle meşale erkek öğrenci ise elinde bayrak tutmaktadır. Meşale ve bayrak geleceği aydınlatacak ve ulusa sahip çıkacak olan gençliği temsil etmektedir. Anıt klasik üslupla yapılmıştır.<sup>203</sup>

Hüseyin Anka Özkan tarafından yapılmış önemli heykellerden biri de Mimar Sinan heykelidir (Foto: 124). Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi önünde bulunan heykel 1956 yılında 4.30 m yüksekliğinde mermerden yapılmıştır. Türkiye Emlak ve Kredi Bankası tarafından yaptırılan heykel dikdörtgen prizması şeklinde bir kaidenin üzerinde durmaktadır. Kaidenin ön yüzünde Mimar Koca Sinan 1490 – 1588 Türkiye Emlak ve Kredi Bankası'nın ilim ve sanat camiasına armağanıdır yazmaktadır. Heykelde Mimar Sinan'ın bir ayağı yüksekte, bir eli dizinde, diğer eli yanında ve ayakta dururken karşıya bakar şekilde betimlenmiştir. Heykel klasik üslupla aslına uygun biçimde yapılmıştır.<sup>204</sup>

---

<sup>201</sup> ÇALIK, Siren, Şadi Çalık "Heykel Olmayan Yerde Heykel Yapmak İçin Yaşamak" Anıtları, [http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/Photo\\_11\\_5\\_anitlari.html?Page=4](http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/Photo_11_5_anitlari.html?Page=4), (Erişim Tarihi ve Saati, 06.05.2013 09.49)

<sup>202</sup> COŞKUN, Emel, *a.g.e.*, s. 69

<sup>203</sup> COŞKUN, Emel, *a.g.e.*, s. 120

<sup>204</sup> COŞKUN, Emel, *a.g.e.*, s. 74

1950 yıllara kadar devlet ve kimi zaman toplum tarafından desteklenerek anıt formda sürdürülen heykel geleneği, sonraki süreçte konu kataloğunu genişleterek devam etmiştir.

### **3.3.2. Güzel Sanatlar Akademisi'nin Türk Heykel Sanatına Katkıları ve Akademide Eğitim Alan Sanatçılar**

Türkiye'de ilk güzel sanatlar akademisi Osman Hamdi Bey öncülüğünde 1883'te Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi (resmi adı Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane) adıyla bugün İstanbul Arkeoloji Müzeleri içindeki Eski Şark Eserleri Müzesi'nin bulunduğu binada açılmıştır. O dönemde Ticaret Nezareti'ne bağlı olan ve 20 öğrenciyle açılan bu okulda resim, heykel, mimarlık ve hakkaklık ( oymabaskı) dersleri verilmiştir. 1910'da Osman Hamdi Bey'in ölümünden sonra müdürlüğe kardeşi Halil Edhem Eldem getirilmiştir. Okulun başlangıçta yalnızca erkek öğrenci kabul etmesi, 1914'te İnas (Kız) Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasına yol açmıştır. 1925'te kız ve erkek okulları birleştirilmiş ve eğitim erkeklerin öğrenim gördüğü Cağaloğlu'ndaki Lisan Mektebi'nde sürdürülmüştür. Akademi binasının 1948'de büyük bir yangın geçirmesiyle eğitime Yıldız'daki Sağır ve Dilsiz Okulu'nda devam edilmiş, onarım bittikten sonra akademi, 1953'te yeniden Fındıklı'daki yerine taşınmıştır. Kurumun eğitim programına katılan ilk Türk hoca heykeltarihi Mehmet İhsan Özsoy'dur. Heykel atölyesi 1914'te Mehmet İhsan Özsoy'a verilmiştir. Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi, 1927-28'de Sanayi-i Nefise Akademisi, 1928-68 arasında Güzel Sanatlar Akademisi, 1968'den 1983'te Mimar Sinan Üniversitesi bünyesine alınana değin de İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi adıyla anılmıştır.<sup>205</sup>

Akademinin 1883'te eğitime başladığı ilk yıllarda atanan hocalardan Osgan Efendi 30 yıldan fazla ders vermiştir. Sanatçının bronz ve mermerden yapılmış eserleri oldukça fazladır. Oryantalist etkili, tarihsel ve mitolojik konulu çalışmalara ağırlık vermiştir.<sup>206</sup> Osgan efendi'nin Fransa da Houdon, İtalya da Filippo Della Valle'nin yapıtlarında görülen ve Rokoko zerafetiyle klâsik harmoniyi birleştiren üslûba ilgi duyduğu, fakat doğa yorumunda XIX. y.y. oriyantalist'leri'ne katılarak, natüralist,

<sup>205</sup> **Anonim**, <http://www.felsefeekibi.com/sanat/mitoloji/akademi.html>, (Erişim Tarihi ve saati: 05 Eylül 2012 23.20)

<sup>206</sup> **Anonim**, <http://www.sanatlog.com/sanat/osmanli-imparatorlugunda-bir-ermeni-sanatci-yervant-oskan-efendi-1855-1914/> ( Erişim Tarihi ve Saati:07 Haziran 2012 22.58)

doğayı tüm ayrıntılarıyla, “görünen gerçeği” içinde vermeye çalışan bir anlayışı benimsediği gözlenmektedir. Osgan Efendi’nin yapıtları, bir bakıma bu endişeye bağlı olarak ayrıntıyla çok yüklü olmakla birlikte, oranları ve modelajı, (özellikle de portrelerinde) sağlamdır.<sup>207</sup> Osgan Efendi eğitimini batıda tamamlamasından dolayı yaptığı eserlerinde Fransa ve İtalya etkileri görülür. Genellikle öğrencilerini yetiştirirken tam boy heykeller yerine daha az malzeme harcanması, daha çabuk yapılması ve de daha az yer tutması gibi nedenlerle büstleri tercih etmiştir.<sup>208</sup> Tam boy heykellerde yaptığı (Zeybek ve Tavukçu Kadın) yapılan araştırmalarda görülmüştür (Foto: 1).

Osgan Efendi’nin ilk öğrencisi Mehmet İhsan Özsoy dur. Özsoy hocasının etkisi altında kalmıştır. Doğaya, onun öğreticiliğine büyük önem vermiştir. Hatta Paris’te, Deloye’nın atölyesini, “kendisine doğadan çalışma olanağı vermediği” gerekçesiyle terk etmiştir. Hüseyin Gezer kitabında: “Bize kalan çok az sayıdaki yapıtlarında bu eğilimin etkileri görülür. “Dans eden çocuklar” isimli friz Resim ve Heykel Müzesinde bulunan Uzun Saçlı Kadın ve Genç Kadın (Foto: 3, 4) büstleri elde edilen eserleridir. Çalışmaları natüralist anlayışta ve sağlamdır.”<sup>209</sup>

İsa Behzat Sanayi-i Nefise mektebinin bir diğer öğrencisidir. Çalışma tarzı Osgan Efendi’ninkine benzer, natüralist karakterdedir.<sup>210</sup> Tam boy heykellerine örnek olarak Saz şairi (Âşık) (Foto:5) verilebilir. Bıyıklı Adam, Erkek Büstü, Sakallı Adam, Madalyalı Genç Büstü, Kabakçı (Foto: 6, 7, 8, 9, 10) adlı büstleri mevcuttur. Yaptığı büstlerde ayrıntıya önem vermiştir.

Mehmet Bahri, Osgan Efendinin öğrencisi olmuştur. Osgan Efendi-Mehmet İhsan Özsoy-İsa Behzat anlayışından etkilenecek ayrıntılara önem veren, doğaya bağlı yapıtlar vermiştir.<sup>211</sup> Düşünce ve Gülen Adam (Foto: 11, 12) adlı büstleri önemli eserlerindedir. Bu çalışmalarda modeller ayrıntılı olarak işlenmiş ve ruh halleri yansıtılmıştır.

Yervan Osgan Efendi’nin bir diğer öğrencisi Basri’dir. Sanatçının İstanbul

<sup>207</sup> **GEZER, Hüseyin**, *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, TİSA Matbaası, 1984, Ankara, s. 53

<sup>208</sup> **PELVANOĞLU, Burcu**, *Büst Sorunu (1950–2000)* <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=1&artid=554>, (Erişim Tarihi ve Saati: 02 Mayıs 2012 00.50)

<sup>209</sup> **GEZER, Hüseyin**, *a.g.e.*, s. 56

<sup>210</sup> **BERK, Nurullah-GEZER, Hüseyin**, *50 yılın Türk Resim ve Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, s. 32

<sup>211</sup> **GEZER, Hüseyin**, *a.g.e.*, s. 62



Resim ve Heykel Müzesinde sadece Yukarıya Bakan Genç (Foto: 13) isimli bir rölyefi mevcuttur. Sanatçın detaylara önem verdiği yaptığı çalışmada görülmektedir. Bu eser yüksek rölyef tekniğiyle yapılmış ve yukarıya bakan bir model betimlenmiştir. Çalışma hareketli ve duyguludur.

Mesrur İzzet Durum'da Sanayi-i Nefise Mektebinin ilk öğrencilerindendir. Sanatçının heykelleri dekoratif nitelikte olup, bu tarz geleneksel bir sanatın izleyicisi olduğunu açıklıyor. Bu tür heykelleri için Eskişehir taşı kullanılmıştır. Bu gün için bir çocuk büstü (Foto: 14), Mesrur İzzetin elde edilebilen tek yapıtıdır.<sup>212</sup>Sanatçının yapmış olduğu çocuk büstünde ayrıntılara önem verdiği hocasından etkilendiği açıkça ortadadır.

Sanayi-i Nefise Mektebi öğrencilerinden olan Mehmet Mahir Tomruk eğitimini Mehmet İhsan Özsoy'dan almıştır. İlk eğitimini Özsoy'dan almasına rağmen yaptığı eserlerde hocasının etkileri pek görülmez (Foto: 15, 16). Özellikle annesinin başı (Foto: 17) kitleyi hakim kılan başarılı bir sentez ve olgun bir modleye sahiptir. Bunun nedeni Sanayi-i Nefise Mektebinden sonra eğitimine Almanya da devam etmesi gösterilebilir.

Heykel alanında Cumhuriyet öncesi dönemde yetişmiş önemli bir isim olan Nijat Sirel (1897–1959) ise Sanayi-i Nefise'de öğrenim görmeden kendi imkanlarıyla Almanya'ya heykel öğrenimi için gitmiş ve eğitimini tamamladıktan sonra yurda dönmüştür.<sup>213</sup>

Yapıtlarından görebildiklerimiz plastik yönden oldukça güçlü işlerdir. Pasajlar yumuşak ve formlar ahenklidir. Yaptığı büstlere bakıldığında (Foto: 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29) üslubunda genellikle Alman neoklasizminin <sup>214</sup>etkileri hâkimdir.<sup>215</sup>

Sanayi-i Nefise Mektebinde eğitim almış sanatçılar arasında Muhittin Sebati de önemli sanatçılardandır. Ressam kimliğiyle ön plana çıkmış olsa da heykel alanına ilgisi onu heykel bölümünde eğitim almaya itmiştir. 1921 yılında Sanayi-i Nefise Mektebine kaydını yaptıran sanatçı Hikmek Onat ve İbrahim Çallı'dan ders almıştır.1925 yılında kendi imkânlarıyla Parise giderek iki yıl süren heykel eğitimini Landowski ve Lefebvre

<sup>212</sup> GEZER, Hüseyin, *a.g.e.*, s. 61

<sup>213</sup> Anonim, <http://www.sanattarihi.org/42/Turk-Heykel-Sanati.aspx>,(Erişim (Tarihi ve Saati:15 Eylül 2011 19.15)

<sup>214</sup> **Neoklasizm:** Antik Yunan ve Antik Roma dönemine ait tarzların yeniden canlandırılmasıyla ortaya çıkan bir akımdır. Bu akımın en önemli özelliklerinden biri önceki dönem olan Barok Sanatı'na ve aşırı süslemeciliğe duyulan tepkinin ortaya konulmasıdır. **Anonim**, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Neoklasizm> (Erişim Tarihi ve Saati:12 Eylül 2012 15.32)

<sup>215</sup> GEZER, Hüseyin, *a.g.e.*, s. 68

atölyelerinde tamamlamıştır. Ulaşılan çalışması İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde yer alan bir erkek (Foto: 18) büstüdür. Büst ayrıntıdan uzak olarak çalışılmıştır. Eserin plastik ritmi durağandır. Çalışma zamandan kaynaklanan bir dokuya sahip olduğu söylenebilir. Modelin kim olduğuna dair bir fikrimiz bulunmamasına karşın dönemin büst özelliklerine dayandırılarak naturalist ve duygulu çalışıldığı söylenebilir. Çalışmada kaide kullanılmamıştır.<sup>216</sup>

Sanayi-i Nefise Mektebinin öğrencilerinden olan İraida Barry'nin birkaç çalışması dışında hayatı hakkında bilgiye bu çalışma kapsamında ulaşılammıştır. Yaptığı çalışmaları Nü, Heykeltıraş İhsan'ın Başı, Tors-Erkek Büstü, Dansöz (Rölyef), Kompozisyon (Rölyef), (Foto: 32, 33, 34, 35, 36)'dur. Yaptığı büstlerde hocası İhsan Özsoy'un etkisi görülür. Nü adlı çalışmasında modeli hareketli olarak oturur vaziyette betimlemiştir. Başı öne eğik olarak çalışılan modele duygu hâkimdir. Heykel sağ eliyle sağ ayak bileğini kavrar şekilde realist çalışılmıştır. Sanatçı çalışmalarında ayrıntıya önem vermiştir. İhsan Özsoy'u konu alan büst çalışması durağan bir şekilde betimlenmiştir. Ritmik değerler kıyafeti üzerindeki çizgilerle büste hareketlilik kazandırılmaya çalışılmıştır. Tors-Erkek büstü adlı çalışması modele bağlı kalınarak duygulu çalışılmıştır diyebiliriz. Kıyafetsiz olarak betimlenen esere hareket kavramı kollar yardımıyla sağlanmıştır. Dikdörtgen bir kaide üzerine oturtulmuştur. Sanatçının ulaşabildiğimiz iki tane rölyefi mevcuttur. Dansöz adlı çalışması alçak rölyef tekniğiyle ve ayrıntılı olarak çalışılmıştır. Çalışmaya hareket kavramını modelin duruşu ve elbisesi üzerindeki kıvrımlar sağlamıştır. Model üzerinde transparan bir kıyafet mevcuttur. Model sol kolu belinde sağ kolu açık yürür pozisyonudadır. Model toprak sarısı renge, arka plan ise açık mavi renge boyanmıştır. Kompozisyon adlı çalışması dikdörtgen bir levha üzerinde stilize edilmiş gün batımında koşan bir at arabası betimlenmiştir. Çalışma alçak rölyef tekniğiyle yapılmıştır. Eser açık mavi tonlarda renklendirilmiştir.

Sanayi-i Nefise Mektebinde eğitim alan sanatçılar Osgan Efendi'nin etkisiyle batı kaynaklı büst geleneğini ülkemizde uygulamaya başlamışlardır. Tüm sanatçılar doğaya bağlı naturalist tarzda büstler yapmışlardır. Yapılan bu büstlerde çoğunlukla geleneksel malzemeler olan kil, alçı, taş ve bronz kullanılmıştır.

---

<sup>216</sup> **Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Muhittin\\_Sebari](http://tr.wikipedia.org/wiki/Muhittin_Sebari), (Erişim Tarihi ve Saati:14 Eylül 2012 00.26)

Yukarıda değinilen bilgiler doğrultusunda anlaşılacağı üzere Cumhuriyet öncesi dönemde Türk heykel sanatında sınırlı sayıda heykeltıraş yetişmiştir. Mehmet İhsan Özsoy, İsa Behzat, Mehmet Bahri, Basri, Mesrur İzzet Durum, Mehmet Mahir Tomruk, Nijat Sirel, Muhittin Sebati ve İraida Barry. Mehmet İhsan Özsoy, İsa Behzat, Mahir Tomruk ve Nijat Sirel ön plana çıkmış ve adından söz ettirmiştir. Bu sanatçılar arasında akademide görev almayan tek isim İsa Behzattır, aynı zamanda Cumhuriyet döneminde de eseri bulunmamaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz sanatçılar genel olarak büst yapmışlar ve hocalarından etkilenmişlerdir. Yapılan büstlerde geleneksel Türk yontu sanatından herhangi bir ize rastlanmaz. Bunun nedenleri arasında Nijat Sirel ve Muhittin Sebati dışında kalan öğrencileri yetiştiren Yervant Osgan Efendi'nin natüralist tarzda çalışan batı eğitilmiş bir Ermeni olması ve öğrencilerin yetiştirilmesinde batılı yöntemlerden faydalanması sayılabilir. Bu dönem sanatçıları arasında Sanayi-i Nefise Mektebinde eğitim almayan tek sanatçı Nijat Sirel'dir. Yapmış olduğu eserler diğer sanatçıların eserlerinden farklıdır. Çalışmalarında Alman neoklasizmin etkileri görülür (Foto: 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29). Yaptığı büstler çeşitlilik arz eder.

29 Ekim 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti kurulur. Yeni Cumhuriyet işe, sanata ve sanatçıya destek olmakla başlar. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra gerçekleştirilen devrimler de sanatçıların, özellikle de Cumhuriyet'in temsilcileri oldukları kabul edilen genç kuşak sanatçıların yapıtlarında işlenir hale gelir. Sanat, modern kadın imgesi, Harf İnkılâbı, Kılık-Kıyafet Devrimi, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, vb. yeniliklerin görselleştirildiği bir aygıt haline gelir.<sup>217</sup>

Cumhuriyet'in kuruluşu Türkiye'de pek çok alanda olduğu gibi heykel sanatı açısından da bir dönüm noktasıdır. Heykel sanatının bir kurum olarak gelişimini başlatan en önemli adımlar bu dönemde atılmıştır. Daha önce, özellikle 19. yüzyılın sonlarında, Batılı modellerden esinlenerek yeni plastik değerler geliştirilmek istenmiş; ancak Cumhuriyet dönemine aktarılabilecek önemli birikimler oluşmamıştır.<sup>218</sup> Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasından itibaren geçen 40 yıllık süre zarfında heykel sanatına gerekli ilgi gösterilmemiştir.

<sup>217</sup> PELVANOĞLU, Burcu, *Anıttan Çağdaş Alan Uygulamalarına Kamusal Alanda Heykel*, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=1&artid=569> (Erişim Tarihi ve Saati: (06 Mayıs 2012 00.53)

<sup>218</sup> ÖZGÜR, Murat, *a.g.e.*, s. 21,22

Cumhuriyet dönemi ilk kuşak sanatçılarından olan Ratip Aşir 1918 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi Heykel Şubesi'ne girmiş ve İhsan Özsoy' un öğrencisi olmuştur. Daha sonra bu okuldan ayrılarak Almanya ve Fransa'da eğitim alan sanatçı hiç kuşkusuz, Türk heykeltıraşları içinde seçkin bir yere sahiptir. Çok duygulu bir mizacın ruh verdiği, hayat dolu heykeller yapmıştır. Sağlam bir sanat anlayışı ve tekniği vardır. Yaptığı büstler kişiliği olan, bütün plâstik değerler yönünden olgun ve başarılı yapıtlardır.<sup>219</sup> Ulaşabildiğimiz önemli eseri olan Fahriye Yen'in Başı (Foto: 62) adlı büstünde ayrıntıdan çok bütünselliğe önem vermiştir.

Ali Hadi Bara Cumhuriyet dönemi ilk kuşak sanatçılar arasında önemli bir yere sahiptir. Genel olarak ilk yapıtlarından son yapıtlarına kadar heykel sanatının kütle-mekân-uzay-boşluk ve doluluk gibi kavramlarına öncelik vermiştir. Formun üzerine giydirilen kıyafetle veya gereksiz gösterişlerle uğraşmamış, onun yerine üç boyutlu bir nesnenin yeryüzünde kapladığı alan ve varlık nedeni üzerine kafa yormuştur. Genel anlamda Bara'nın sanatıyla ilgili bir değerlendirme yapılacak olursa, Yaman'ın yorumuyla o, klasik heykelin yapısal kurgusuyla soyut biçimler oluşturarak, heykeli tek başına, bağımsız bir alan olarak görmek yerine resim ve mimarinin de birlikte olduğu bir sentez olarak algılamıştır. Böylelikle onun için heykel çizgi, yüzey, oylum ve yapının bir arada olduğu bir biresim sanatı olmuştur.<sup>220</sup>

Bara'nın 1927–1948 yılları arasındaki çalışmaları üç başlık altında toplanabilir: başlar, çıplaklar ve anıtlar. Sanatçı ilk grup yapıtlarını kendi yakınlarını ve dönemin ünlü isimlerini doğalcı bir anlatımla betimlemiştir. Bu çalışmaları Ahmet Rasim Büstü, Tevfik Fikret Başı, Atatürk Başı, Mareşal Fevzi Çakmak Büstü, Atatürk Büstüdür (Foto: 65, 66, 67, 68, 72). Güçlü bir modle yeteneğinin görüldüğü doğacı bir plastik uyum kaygısının ağır bastığı bu büstler, başın sahibinin kişilik özelliklerini farklı dokularla ifade etmesi açısından dikkat çekicidir. Havva, Nü, Tors adlı çıplakları ise yine natüralist olmakla beraber ayrıntılardan arınma çabasının ürünleri olarak görülmektedir (Foto: 69, 70, 71).<sup>221</sup>

Mehmet İhsan Özsoy'un öğrencisi Zühtü Müridoğlu'da bu dönem sanatçılarından biridir. Müridoğlu'nun 1950 ye kadar eserlerini dört grupta toplamak

<sup>219</sup> DEĞİRMENCİ, Mine, *a.g.e.*, s. 42

<sup>220</sup> ATASEVEN, Olcay, *a.g.e.*, s. 133

<sup>221</sup> YILMAZ, Ayşe Nahide, *a.g.e.*, s. 55

mümkündür; Büstler, Çıplaklar, Rölyefler, Anıt heykeller. Resim ve Heykel müzesinde birçok çalışması bulunan sanatçının tanınan eserleri Erkek Baş, Baş Etüdü, Atatürk, Kadın Büstü, Seniha'nın Baş, Türbanlı Kadın, Zeynep Altar Büstüdür (Foto: 81, 82, 83, 86, 87, 89, 90, 92). Sanatçı hocası Mehmet İhsan Özsoy dan etkilenmiştir. Yaptığı çalışmalarda detaydan çok sadeleştirme eğilimi görülür. Bütünsellik ön plandadır. Figüratif çalışmaları çok sağlamdır. Çalışmaları duygu yüklüdür ve bunu karşıya aktarmada zorlanmaz. Büstlerde anıtsal bir tarz benimsemiştir. Ayrıntılardan sıyrılmış plastik bütünlük içeren yapıtlar oluşturmuştur. Cevat Memduh Altar Rölyefi ve Başkomutanlık Meydan Savaşı (Rölyef) yaptığı önemli rölyefler arasında gösterilebilir (Foto: 93, 94). Altar rölyefi alçak rölyef tekniğiyle yapılmıştır. Sanatçı bu çalışmada detaya fazla girmemiştir. Başkomutanlık Meydan Savaşı rölyefi yüksek kabartma tekniğiyle yapılmıştır. Figürler ayrıntıya girmeden geometrik formlarla verilmiştir. Bu çalışma 1950 sonrasında yapılmıştır. Sanatçının yaptığı nü çalışmalarda natüralist tarzda detaydan arındırma çabası görülmektedir.

Zühtü Müridoğlu, yapıtlarını ne klasik çağ ile yakınlık kurulabilecek bir yapıda ne de evrensel nitelik taşıyan bir özellikte görmektedir. Gençlik dönemi yontularında Maillol'un etkisinin çok belirgin olduğunu söyleyen Müridoğlu, bunun aslında Maillol'u aşırı beğendiğinden değil, onun yapıtlarının yapısal sağlamlığından önce düzen ve uyumu ortaya çıkaran etkisinden kaynaklandığını belirtmektedir. Düzen ve uyum, daha sonraları çalışmalarının odak noktası haline gelen iki kavram olacağı için önemlidir.<sup>222</sup> Müridoğlu 1930–47 arasında figüratif anlayışta heykeller üretmiştir. Bu heykellerinde doğanın özüne bağlı kalmış ve figürün doğal verilerini zorlamamıştır. Özellikle Avrupa'da kaldığı süre içinde ve dönüşünde gerçekleştirdiği ilk yapıtlarında Maillol, Despiau ve hocası Gimond'un doğa sevgisi, sentezci etkisi görülmektedir. Bu dönemde gerçekleştirdiği büst ve figürleri Türk heykel sanatı içinde, figüratif anlayışın en yetkin örnekleri arasındadır.<sup>223</sup>

Mustafa Nusret Suman, Türk heykel sanatının öncü isimlerindedir. Anı heykelleri ile tanınır. Büstleri plastik yönden olduğu kadar kişinin karakterini ve ruh halini yansıması açısından dikkat çekici bir üslup özelliğine sahiptir. Yaptığı büstlerde ayrıntıdan çok dokuya önem verdiği görülür. Model olarak yakın çevreden dostlarını ve

<sup>222</sup> ATASEVEN, Olcay, *a.g.e.*, s. 133

<sup>223</sup> ARSLAN, N., *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, YEM Yayın, 2. Cilt, 1997 İstanbul, s. 1319

aydın insanları ele almış başarılı bir şekilde eserlerini üretmiştir. İlk denemelerinde naturalist bir yaklaşımla çalışmalarını detaylı çalışmıştır. Doğaya bağlı bir sanat anlayışını benimsemiştir. Eserleri arasında Büst, Erkek Büstü, Vefik Paşa Büstü, Vehbi Koç Büstü, Muzaffer Ertoran'ın Başı, Sedat Simavi Büstü sayılabilir (Foto: 98, 99, 100, 101, 102, 103). Bu eserler arasında en çok dikkat çeken Muzaffer Ertoran'nın Başı adlı eseridir. Bu eserin ayrıntıdan uzak dokunun ön planda olduğu söylenebilir.

Ahmet Kenan Yontuç Atatürk heykelleriyle tanınan Türk heykel sanatının öncü isimlerindendir. İlk Atatürk büstünü yapan sanatçımızdır. Sanayi-i Nefise Mektebinden mezun olduktan sonra eğitimini Almanya'da tamamlamıştır. Sanatçın yapmış olduğu çalışmalarda Alman ekolünün etkileri hâkimdir. Doğaya bağlı natüralist bir sanat anlayışını benimsemiştir. İlk eserlerine bu anlayışın hâkim olduğu görülür. Sanatçının bazı eserleri Atatürk Başı, Dansöz, Kadın Başıdır (Foto: 104, 105, 106). Sanatçının "Dansöz" adlı nü çalışmasında ayrıntıya önem vermediği görülür. Kadın başı adlı büstünde ayrıntıdan uzak geometrik formlar kullanılarak kaide kısmının oluşturulduğu dikkat çekicidir.

Sabiha Ziya Bengütaş, Sanayi-i Nefise Mektebinin ilk kadın heykeltıraşdır. Hocası İhsan Özsoy'dur. Sanatçının yapmış olduğu çalışmaları iki dönemde ele alabiliriz. Bu dönemler Sanayi-i Nefise Mektebi etkisiyle yapılan çalışmalar ve İtalya etkisiyle yapılan çalışmalar. Yapmış olduğu ilk çalışmalarında İhsan Özsoy'un etkileri görülür. Doğaya bağlı olarak canlı modelden çalışmalarını yapmıştır. Erken dönem çalışmalarından Sabahattin Ergin'in Başı, Ressam Hikmet Büstü (Foto: 112, 113) bu etkilerin sonucu ortaya çıkmış eserlerindendir. Bengütaş Akademiye öğrenciyken açılan yurt dışı sınavını kazanarak eğitimine Roma Güzel Sanatlar Akademisinde devam etmiştir. Daha sonra ünlü İtalyan heykeltıraş Cononica'nın asistanlığını yapan sanatçı 18 ay boyunca İtalya'da çalışmıştır. Yurda döndüğü zaman yaptığı çalışmalarda fazla ayrıntıya girmediği, İtalya etkisiyle dokuya önem verdiği modelin kişilik özelliklerini farklı dokularla ortaya çıkardığı görülmektedir (Foto: 109, 110, 111).<sup>224</sup>

Nermin Faruki, Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ilk kadın heykeltıraşlarından. Eğitimini Almanya'ya giderek Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'nde sürdüren sanatçının eserlerini iki dönemde toplamak mümkündür. Sanatçı ilk dönem yapıtlarında

---

<sup>224</sup> Anonim, <http://www.sabihabengutas.com/sabihabengutas-kimdir.html>, ( Erişim Tarihi ve Saati:18 Eylül 2011 10.44)

Alman neoklasikçiliğin etkisinde kalmış, sonraki çalışmalarında soyut bir anlayışa yönelmiştir. Birçok alanda eseri bulunan sanatçı heykel alanında büst çalışmalarına ağırlık vermiştir. Faruki model olarak yakın çevresinde tanınan kişileri ele almıştır. Bazı eserleri Ahmet Faruki'nin Baş, Carlo Testi Baş, Ali Hadi Bara'nın Baş, Nude'dir (Foto: 116, 117, 118, 119). Ahmet Faruki'nin Baş adlı eserinde akademinin naturalist anlayışına benzer doğaya bağlı ayrıntılara önem verdiğini görüyoruz. Çalışmanın kaidesi sonradan eklenmiştir. Carlo testi adlı çalışmasında ayrıntıya önem verilmeden modelin kişiliğini ortaya çıkarmak için dokudan faydalandığı söylenebilir. En çok tanınan eserlerinden biri Ali Hadi Bara'nın baş adlı çalışmasında Alman neoklasizmin etkileri görülür. Çalışma bronzdan yapılmıştır. Nude adlı nü çalışmasını ayrıntıdan arındırmıştır.<sup>225</sup>

1935 yılında Akademi müdürü Namık İsmail'in ölümü üzerine 1936 yılında müdürlüğe atanan Burhan Toprak, Akademi'de yeni bir yapılanma yoluna gitmiştir. Bu dönemde resim bölümünün başına Leopold Levy getirilmiştir. Heykel atölyesinin başına da Rudolf Belling<sup>226</sup> getirilmiştir. O dönemlerin tanıdığı olan sanatçılar günümüzde Levy'nin gelişine memnun kalmasalar da Belling'ten memnun kalmışlardır. Belling, Nazi iktidarından kaçarak Türkiye'ye gelir ve 1937'den 1954'e kadar Akademi'nin biçimlenmesinde etkili olmuştur. 1966 yılına kadar Türkiye'de kalan Belling, 1954-66 yılları arasında İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde modelaj dersleri vermiştir. Belling'ten bir yıl sonra Akademi'ye gelen Adolf Von Trebenenburg ise Türkiye'de sadece iki yıl kalmıştır. Belling'in geldiği dönemlerde, 1937 yılının Eylül ayında Türk Plastik Sanatları açısından büyük önem taşıyan İstanbul Resim-Heykel Müzesi açılmıştır. Müze ve Akademi 1960'lara kadar Türkiye'deki sanatın beslendiği kurumlar olarak görev yapmışlardır.<sup>227</sup>

1937 yılında Türkiye'ye davet edilerek Akademi'de heykel bölümü hocası olan Belling, benimsediği sanat anlayışı dışında figüre dayalı klasik eğitim vermeyi tercih etmiştir. Rudolf Belling'in bu eğitim tavrı akademinin belirlediği doğrultuda olmuştur. Ancak Belling'in esas sanat anlayışını oluşturan temalara ve yaptığı çalışmalara

<sup>225</sup> **Anonim**, [http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/245-ilk\\_kadin\\_heykelcimiz\\_nermin\\_faruk%C3%AE.html](http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/245-ilk_kadin_heykelcimiz_nermin_faruk%C3%AE.html), (Erişim Tarihi ve Saati:24 Ağustos 2012 00.48)

<sup>226</sup> Bkz. Ek. 2.1.

<sup>227</sup> **Anonim**, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=392>, ( Erişim Tarihi ve Saati:19 Mayıs 2012 23.37)

bakıldığında akademik tavrın belirlediği yönde değil de Kübist ifadelerle yer veren şekildedir. Sanat yaşamında soyut heykellerinin ana hatlarını oluşturan boş-dolu ilişkilerini mekânda bir yer edinme kaygısı güden çalışmalarına yer vermiştir.<sup>228</sup>

R. Belling, 1937 yılında göreve getirildiğinde, akademi heykel bölümünde öğretmen olarak Mahir Tomruk bulunuyordu. Nijad Sirel ise Belling'in gelişinden sonra göreve başlamıştır. Fakat R. Belling bu iki öğretmeni de kendi denginde görmemiş onların da yanında yetişmesi gereken ve bu arada kendisine çevirmenlik yapan yardımcılar olduğunu düşünmüştür. Belling, öncelikle akademideki eğitimi teknik açıdan yeniden düzenlemiş fakat verdiği eğitim ile klasik üslubu sürdürmeye devam etmiştir. R. Belling'in Türk Heykel Sanatına en büyük katkısı teknik çalışmaları geliştirmek ve heykel eğitiminin çağdaştırılması olmuştur. Bu konuda Hüseyin Gezer'in şu sözleri dikkat çekicidir: "Üzüntüyle belirtmek gerekir ki, Belling gibi dünya sanatına yenilik getirmiş, çalışkan, dinamik, büyük çaplı bir sanatçı, Türkiye'de kalışı uzadıkça ülkemizin besleyici olmayan fikir ve sanat atmosferi içinde, zamanla yorulmuş, yeniliğe yönelik çalışmaları durmuştur. Hatta 1950'lerden sonra büsbütün ağırlaşmış, öğretmenlik görevini bile şevkle yapmaz olmuştur." Rodolf Belling'in; Hüseyin Anka Özkan, Hakkı Atamulu<sup>229</sup>, Yavuz Görey<sup>230</sup>, Rahmi Artemiz, İlhan Koman<sup>231</sup>, Mari Gerekezyan<sup>232</sup>, Zerrin Bölükbaşı<sup>233</sup>, Türkan Tangör<sup>234</sup>, Hüseyin Gezer<sup>235</sup>, Kamil Sonad, Turgut Pura<sup>236</sup>, Muzaffer Ertoran, Mehmet Şadi Çalık<sup>237</sup> gibi öğrencileri olmuştur. Bu öğrenciler 1950 yılı öncesinde atölyede eğitimlerini tamamlamışlardır. Belling Akademi'de görev yaptığı 1955 yılına kadar figüre dayalı klasik eğitim vermeyi tercih etmiştir. Belling'in öğrencisi olan bazı sanatçılar akademiden sonra eğitimlerini yurt dışında devam ettirmişler ve bu eğitimleri sırasında çağdaş akımlardan etkilenerek yurda dönmüşlerdir. Böylelikle 1950'li yıllardan sonra heykel sanatımızın modern akımların etkisinde kaldığına tanık olmaktadır.<sup>238</sup>

<sup>228</sup> DEMİRCİ, Mehmet Hasan, *a.g.e.*, s. 87

<sup>229</sup> Bkz. Ek. 5.2.

<sup>230</sup> Bkz. Ek. 5.3.

<sup>231</sup> Bkz. Ek. 5.5.

<sup>232</sup> Bkz. Ek. 5.6.

<sup>233</sup> Bkz. Ek. 5.7.

<sup>234</sup> Bkz. Ek. 5.8.

<sup>235</sup> Bkz. Ek. 5.9.

<sup>236</sup> Bkz. Ek. 5.11.

<sup>237</sup> Bkz. Ek. 5.13.

<sup>238</sup> Anonim, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=392> (Erişim Tarihi ve



Türk Heykel Sanatını açıklarken R. Belling'in katkılarını yadsımamak gerekmele beraber Türk sanatçıların beslendiği tek kaynak olduğunu söylemekte olanaksızdır. Öteki kaynakların ana damarının dönem içerisinde burslar yoluyla Avrupa'ya yollanmış olan sanatçı ve öğrencilerin orada buldukları imkânlar ve çevresel faktörler olduğu söylenebilir. R.Belling'in yurt dışına çıkamayan öğrencileri gelenekçi anlayışı sürdürürken, yurt dışına çıkma olanağı bulan sanatçılar farklı biçimlerden etkilenmişlerdir. Hüseyin Özkan<sup>239</sup>, Rahmi Ertemiz<sup>240</sup>, Kamil Sonad<sup>241</sup> ve Muzaffer Ertoran<sup>242</sup> yurtdışında bulunmamış ve eserlerinde gelenekçi denebilecek bir üslubu sürdürmeye devam etmişlerdir. Bunun dışında diğer öğrencilerinin birçoğu yurtdışına gidip gelmelerinden sonra üsluplarında değişime yöneldikleri görülmektedir.<sup>243</sup>

Belling Türkiye'de bulunduğu süreç içinde figüratif eserler yapmıştır. Yapmış olduğu bu çalışmalar klasik doğaya bağlı detaylı çalışmalardır. Eserleri Genç Adam, İsmet İnönü Büstü, Kompozisyon (rölyef), İnönü Anıtı, İnönü Heykeli, Alman Bosör Max Schmeling Heykeli. (Foto: 56, 57, 58, 59, 60, 61) Belling birçok Türk heykel sanatçısının hocası olmuştur.<sup>244</sup>

Hüseyin Anka Özkan 1931'den başlayarak Güzel Sanatlar Akademisi Heykel bölümünde Rudolf Belling'in öğrencisi olmuştur. 1940'ta öğrenimini tamamladıktan sonra çalışmalarını serbest olarak sürdürmüştür. Öğrenciliği sırasında daha çok Yunan heykellerinden kopyalar yapması ve modelden figür çalışması durağan ve anıtsal figür anlayışının gelişmesinde belirleyici olmuştur. Genelde malzemenin olanaklarını zorlamadan çalışan Özkan, 1970'lerden sonra çok parçalı biçimlere yönelmiş ve hacimsel etkiyi ışık-gölge planlarıyla sağlamaya çalışmıştır. Yaptığı çalışmalardan Köroğlu'nun Başı ve Erkek Nü (Foto: 122, 123) muhtemelen öğrencilik dönemine ait çalışmalardır. Figüre bağlı kalarak detaylı çalışan sanatçı daha çok anıt heykeller yapmıştır.<sup>245</sup>

---

Saati:13.08.2012 01.43)

<sup>239</sup> Bkz. Ek. 5.1.

<sup>240</sup> Bkz. Ek. 5.4.

<sup>241</sup> Bkz. Ek. 5.10.

<sup>242</sup> Bkz. Ek. 5.12.

<sup>243</sup> **KIRANLAR, Öner**, *20.Yüzyıl Heykeli İçersinde İlhan Koman Heykelinin Yeri*, T.C.Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2007, s. 28

<sup>244</sup> **GEZER, Hüseyin**, *a.g.e.*, s. 134,143

<sup>245</sup> **ARSLAN, N.**, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, YEM Yayın,3.Cilt,1997 İstanbul, s. 1414

Hakkı Atamulu, 1934–38 yılları arasında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde önce Mahir Tomruk'un sonra da Rudolf Belling'in öğrencisi olmuştur. 1938 de Almanya'ya gitmiş, Frankfurt ve Berlinde Garbo ve Arnobrekker ile heykel çalışmıştır. Malzemenin sınırlarını zorlamadan, genellikle tok, dolu kitlelerin ağır bastığı figüratif yapıtlar üretmiştir. Erken dönem çalışmalarından olan İsmet İnönü Büstü, Erkek Baş (rölyef), Büst (Foto:128, 129, 130) akademi anlayışıyla modele bağlı kalarak detaylı bir şekilde çalışılmıştır. Çok temiz biçimlendirdiği büyük kitleleri stilize ayrıntılarla hareketlendirmiştir. Heykellerinde klasik beğeniye bağlı kalmakla birlikte, soyut etkilere de açık bir tarzda çalışarak sert çizgili geometrik biçimlere de yer vermiştir. Örneğin Baş adlı çalışması (Foto: 131) bu tarzda yapılmıştır.1970 yılının sonlarına kadar figüratif anlayışla çalışmış daha sonra tamamen soyut çalışmalara yönelmiştir.<sup>246</sup>

Belçika'da mimarlık eğitimi alan Yavuz Görey, mimarlık eğitimi sırasında Güzel Sanatlar Akademisi'nde de desen çalışmaları üzerine eğitim almıştır. Mezun olduktan sonra, Lausanne'da mimar Laverrière'nin yanında mimari çalışmayı deneyen Görey, Paris'te Ecole Cantonal de Dessin'de, Despiou'nun öğrencisi olan Kasimir Raymond atölyesinde üç yıl eğitim görmüş ve 1941 yılında İstanbul'da Akademi'de Belling atölyesinde çalışmalarına devam etmiştir. Zaman zaman yurtdışında araştırmalarında bulunan Görey, Brancusi, Zadkine, Gimond gibi sanatçılarla görüş alışverişinde bulunarak biçim dilini oluşturmuştur.<sup>247</sup> Sanatçının akademi yıllarına ait olduğu tahmin edilen Emin Onat Baş (Foto: 135) adlı çalışmasına bütünsellik hâkimdir. Çalışma detaylı olarak benzetme kaygısıyla ele alınmıştır. Güçlü ve sert bir üslup kullanılarak modelin ruh hali yansıtılmaya çalışılmıştır. Baş adlı çalışması (Foto: 136) modelin ruh haline eş değer olarak yumuşak bir üslup kullanılmıştır. Modelin saç ve yüzünde doku yoktur. Çalışmada yüzeyler pürüzsüz olarak işlenmiştir. Başlar adlı çalışması (Foto: 137) aynı taş kütleden sağa ve sola bakan iki portre betimlenmiştir. Sağ kısımda bulunan figür saç ve sakalı birbirine karışmış olarak betimlenmiştir. Taşın dokusu olduğu gibi kullanılarak güçlü bir etki yaratılmaya çalışılmıştır. Sanatçı bu

<sup>246</sup> Anonim, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Hakk%C4%B1\\_Atamulu](http://tr.wikipedia.org/wiki/Hakk%C4%B1_Atamulu), (Erişim Tarihi ve Saati:16 Haziran 2012 15.47)

<sup>247</sup> Anonim, [http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/223yavuz\\_g%C3%B6rey\\_huseyin\\_gezer\\_huseyin\\_%C3%B6zkan.html](http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/223yavuz_g%C3%B6rey_huseyin_gezer_huseyin_%C3%B6zkan.html), (Erişim Tarihi ve saati:18.06.2012 10.30)

çalışmasında farklı ruh hallerini bir karede vermeyi amaçlamıştır. Bizans Karargâhı adlı eseri yedi figürden oluşan bir kompozisyon şeklinde tasarlanmıştır. Eser yüksek rölyef tekniğiyle yapılmıştır. Kompozisyonda ön planda ayakta dört figür, orta planda ayakta üç figür ve arka planda çadırlar yer almaktadır. Sağ kısımda bulunan iki figürün din adamı olduğu kıyafetlerinden ve üzerlerinde taşıdıkları haç simgesinden, geriye kalan figürlerin ise asker oldukları kıyafetlerinden anlaşılmaktadır. Sanatçı 1950 yılına kadar doğaya bağlı realist figüratif çalışmalar yapmış, daha sonra üslubu soyut sanata doğru kaymıştır.

Rahmi Artemiz de Güzel Sanatlar Akademine kayıt yaptırıp Belling'in öğrencisi olmuştur. Çalışmalarında yer yer naif özellikler görülmektedir. Yapmış olduğu çalışmalardan Çocuk Başı (Foto: 142) detaydan uzak kare bir kaide üzerine oturtulmuş bir büsttür. Büste duygu hâkimdir. Ayrıntılara pek yer verilmemiştir. Yörük adlı eserinde (Foto: 143) ritmik öğenin ön planda olduğu ayrıntıya pek yer verilmediği görülür. Yöresel kıyafetler içinde Yörük bir kadın betimlenmiştir. Bu çalışmalarından başka Doğa ve teselli adlı çalışması ve Kırklareli Atatürk anıtı ve Babaeski Atatürk anıtı adlı heykelleri de mevcuttur.

İlhan Koman, Güzel Sanatlar Akademisinde Belling'in öğrencisi olmuştur. Sanatçı model üzerinden modüle ederek çalışmak içinden gelmediği için abstre soyut çalışmalara başlamıştır.<sup>248</sup>Yaptığı büst çalışmalarından (Foto: 148) dokuya önem verdiği görülür. Çalışmaya duygu hâkimdir. Büst kare bir kaide üzerine oturtulmuştur. Sanatçı tamamen soyut sanata yönelmiştir.

Mari Gerekmezyan da Güzel Sanatlar Akademisinde Belling'in öğrencisi olmuştur dışa vuran enerjik, canlı karakteri üslubuna aynen yansımıştır. Özellikle büstleri hem plastik hem ifade yönünden çok başarılıdır. Kadın başı, Kadın büstü, Mehmet Beyin başı, Bedri Rahmi Eyüboğlu büstü (Foto: 151, 152, 153, 154) ulaşabildiğimiz çalışmalarıdır. Yapmış olduğu büstler sağlam bir ifade gücüne sahiptir. Modelin ruh hali çalışmalara yansıtılmıştır. Bu çalışmalardan Mehmet Beyin Başı (Foto: 153) dokusal çalışılmış ayrıntıya pek önem verilmemiştir. Çalışmaları klasik malzemeler olan alçı ve bronzdan yapılmıştır.

Güzel Sanatlar Akademisi öğrencilerinden olan Zerrin Bölükbaşı, yaptığı

---

<sup>248</sup> KIRANLAR, Öner, *a.g.e.*, s. 17

çalışmalarda doğacı ve akademik bir yaklaşımdan ziyade klasik form anlayışı dışında yaşamı yorumlamaya yönelik bir üsluplaştırma ile figürün deformasyonu düzenlemelerinde bulunmuştur. En önemli çalışmalarından olan Zenci başı (Foto: 157) bu tarzda yapılmış başarılı bir büsttür. Pehlivan Kara Mehmet (Foto: 155) adlı çalışmasını doğaya bağlı kalarak yapmış fakat detaylara pek önem vermemiştir. Daha sonra non-figüratif çalışmalar yönelmiştir. Bu çalışmalara Trafik (Foto: 156) örnek olarak verilebilir.

Türkan Tangör, 1947 yılında Güzel Sanatlar Akademisindeki eğitimini Belling atölyesinde tamamlamıştır. Akademide verilen eğitimle çalışmalarını doğaya bağlı olarak klasik tarzda çalışmıştır. Sadece bir çalışmasına ulaşabildik. Bu çalışma İstanbul Resim ve Heykel müzesinde bulunan Çocuk Başı (Foto: 158) adlı büsttür. Bu çalışması başarılı sağlam bir plastik yapıya sahiptir. Büste duygu hâkimdir. Klasik malzeme olan alçıdan yapılmış ve kaide üzerine oturtulmuştur.

Hüseyin Gezer'in Güzel Sanatlar Akademisi Belling atölyesinde yapmış olduğu eserlerine nizam, denge tutkusu ve heyecanlı coşkunu bir duygusallık hâkimdir. Yaptığı büstleri Türbanlı kadın, Yahya Kemal başı, Köprülü Mehmet Paşa Büstü (Foto: 159, 160, 161)'dür. Bu çalışmalarında Akademik üslup ön plandadır. Büstler natüralist tarzda çalışılmıştır. Sanatçı çalışmalarında detaya önem vermiştir. Eserleri sağlam bir plastik yapıya sahiptir. Büstlere duygu hâkimdir. Türbanlı kadın adlı büstünde saç ve yüz hatlarını gerçekçi olarak betimlemiştir. Yahya Kemal Başı adlı büstünde dokuya daha çok yer vermiş boyun kısmı yapılmadan baş kaide üzerine oturtulmuştur. Köprülü Mehmet Paşa büstünde ölçülerin dışına çıkmış sakal ve elbise kısmında dokuya yer vermiştir. Büst sert bir yüz ifadesine sahiptir. Efe'nin Aşkı, İstanbul Resim Heykel Müzesi bulunan eser 1951 yılında alçı-boya ile 110 x 94 x 46 cm. ölçülerinde yapmıştır. Kadın ve erkek figüründen oluşan heykelde, erkek figürü kadın figürünün önünde diz çökmüş ve basını yukarı kaldırarak kadına bakarken, kadın figürü de öne eğilmiş bir şekilde erkeğe bakar durumdadır. Sanatçının figürleri geometrik formlar oluşturularak betimlemiştir. Heykelde efe ve kadın figürünün kıyafetlerinde bulunan nakışları yontarak işlemiştir. Figüre bağlı kalan sanatçı, bu heykeli stilize soyut anlayışla yapmıştır.<sup>249</sup>

---

<sup>249</sup> COŞKUN, Emel, *a.g.e.*, s. 69

Kamil Sonad da Güzel Sanatlar Akademisi'nde Belling'in öğrencisi olmuştur.1948 yılında mezun olan sanatçı dikkat çeken seçkin bir plastik yeteneğe sahiptir. Zevkli bir modelaj üslubu ve sentezci, tok bir form anlayışı vardır. Yapmış olduğu figüratif çalışmaları Nü çalışmaları Anne ve Çocuk, Kitap Okuyan Kadın, Pipo İçen Köylü, Düşünen Köylü (Foto: 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172)'dür. İlk üç çalışmasını akademi üslubuyla yaptığı görülmektedir. Sanatçı modele bağlı kalarak doğal çalışmıştır. Detaylar ön plandadır. Daha sonra yaptığı çalışmalarda geometrik formların ön planda olduğu bölgesel bir sanat anlayışıyla yapıldığı söylenebilir. Figüratif heykellerinde konu olarak köylü modelleri ele almıştır. Anne ve Çocuk, İstanbul Resim Heykel Müzesi'nde bulunan heykeli 1958 yılında 56 x 53 x 40 cm. alçıdan yapmıştır. Heykel kare bir kaide üzerinde durur. Oturmuş bir kadın ve ona dayanmış bir çocuk figürü bulunur. Çocuk annesine sarılmış, annede çocuğuna sevgi ile bakarken betimlenmiştir. Klasik üslupla yapılan heykel, dönemin figüratif heykellerinden biridir.<sup>250</sup>

Turgut Pura, 1942-48 yılları arasında Güzel Sanatlar Akademisi heykel bölümünde Belling'in öğrencisi olarak eğitim almıştır. Disiplini ve antikiteyi ön koşul sayan bir tempoyla eğitimini sürdürmüş klasik anlamda heykelin tüm ayrıntılarını ve inceliklerini öğrenmeye çalışmıştır. Sanatçının yapmış olduğu büstlerden Atatürk Başı, Turgut Pura Başı, Güngör Pura Başı (Foto: 173, 174, 175) örnek alınabilir. Günümüzde evinde kendine ait biri alçı biri tunç olmak üzere iki adet benzer büstü bulunmaktadır (Foto: 174). Burada kendi görünümünü olabildiğince doğal vermeye çalışmıştır. Kendi değişken ruh haline eş değerde bir tavırla sert ve pürüzlü bir doku ile eserin ışık gölge unsurunu ön plana çıkaran bir görsel sunuma izin vermiştir. İzmir Alsancak Gazi İlköğretim Okulu'nda bulunan Atatürk Başı adlı heykel de (Foto:173) yüz ifadesine önem vermiştir. Büstlerinde alçı, bakır, tunç ve mermer malzemeye yer veren Pura, yüzeyin pürüzsüzlüğünden çok plastik etkiyi arttıran ışık-gölge unsurunu yüz hatlarının anlık duruşu özellikle saç ve sakal kıvrımlarıyla yakalanan gerçekçilik öğesini ön planda tutan bir tavır sergilemiştir. Sanatçı figüratif heykel denemelerinde çoğunlukla çalışmalarını stilize etmiştir. Daha sonraki çalışmalarını non-figüratif tarzda çalışmıştır.<sup>251</sup>

<sup>250</sup> COŞKUN, Emel, *a.g.e.*, s. 82

<sup>251</sup> SARIÇALIK, Duygu, *a.g.e.*, s.78

Muzaffer Ertoran, akademiye 1945 yılında kaydolmuş ve burada Belling'in eğitiminden geçerek 1949 yılında mezun olmuştur. Yapmış olduğu çalışmalarından Mustafa Esirkuş Büstü, Hulusi Mercan Büstü, Erkek Baş ve Nü (Foto: 178, 179, 180, 181) akademik eğitimin yansımaları görünür. Çalışmaları modele bağlı kalınarak natüralist tarzda çalışılmıştır. Sanatçı çalışmalarında dokuyu, ifade gücünü arttırmak için etkili bir biçimde kullanmıştır. Daha sonra yapmış olduğu heykellerine geometrik form hâkimdir. Ayrıntıdan çok bütünselliğe önem vermiştir.<sup>252</sup>

Mehmet Şadi Çalık, eski ve yeni yapıtında kaynaştırmış bir sanatçıdır. Yenilikçidir, moderndir. Plastik öğeleri plan, kompozisyon, denge ilkelerini derinine içselleştirmiş bir sanatçıdır. Bu yüzden sürekli yeninin ne olacağını sorar. Yapmış olduğu büstlerden Asaf Halet Çelebi büstü (Foto: 184) ve ilk işi olan At Başları (Foto: 187) neo-klasik bir üslupla yapılmıştır. Yapıtlarında ilk çağ unsurlarının ön plana çıktığı görülür. Yapıtlarına yalın bir kompozisyon ve denge hâkimdir. Çalışmaları detaylarda boğulmaz. Sanatçının daha sonraları hem figüratif hem de soyut çalışmaları olmuştur. Yapıtlarında genellikle dekoratif karakter ağır basar. Öğrencilik yıllarında yapmış olduğu çalışmalarından Nü ve Duran Kadın (Foto: 185, 186) akademi anlayışının tipik örnekleridir. İzmir fuar alanında bulunan Yatan Kadınlar heykeli 1954 yılında 125 x 298 x 115 cm. ölçülerinde havuz başına konulmak üzere alçıdan yapılmıştır. Dikdörtgen şeklinde bir kaide üzerinde durmaktadır. Bir kolunun üzerine dayanmış uzanan kadın figürü klasik üslupla yapılmıştır. Dönemin figüratif çalışmalarına örnektir.<sup>253</sup>

Bu sanatçıların yanında Kadrünisa Aydemir eğitim almadan doğuştan gelen yeteneğiyle çalışmalar yapmıştır. Büst ve anıt çalışması bulunmayan sanatçı ülkemizde 1950 ve sonrasında görülen soyut tarzda heykeller yapmıştır (Foto: 96, 97).<sup>254</sup> Güzel Sanatlar Akademisi dekoratif sanatlar bölümünü bitiren Günseli Aru soyut tarzda heykeller yapmıştır (Foto:120, 121). Sanatçının büst ve anıt heykel uygulaması bulunmamaktadır.<sup>255</sup> Akademiye Feyhaman Duran atölyesinden mezun olan Lerzan Bengisu Paris'te heykel eğitimi aldıktan sonra tamamen soyut tarzda eserler vermiştir

<sup>252</sup> GEZER, Hüseyin, *a.g.e.*, s. 194

<sup>253</sup> COŞKUN, Emel, *a.g.e.*, s. 107

<sup>254</sup> İSLİMYELİ, Nüzhet, *Ülkemize Onur Kazandıran Sanatçılar*, Ankara Sanat Yayınları, Ankara, 1980, s.112

<sup>255</sup> İSLİMYELİ, Nüzhet, *a.g.e.*, s.116

(Foto: 77, 78, 79, 80). Büst ve anıt heykel uygulaması bulunmamaktadır.<sup>256</sup>

Çağdaş akımların Akademi’de öğretilmesi 1950 yılında Ali Hadi Bara ve Zühtü Müridoğlu’nun atölye hocaları olarak görev almasıyla başlamış, Akademi’deki eğitimlerinden sonra gittikleri Paris’te soyut çalışmalardan etkilenen İlhan Koman ve Şadi Çalık’la bu dönem hız kazanmıştır. Cumhuriyet döneminde heykel sanatımızın gelişmesinde ve yaygınlaşmasında Hüseyin Özkan, Yavuz Görey, Zerrin Bölükbaşı, Hüseyin Gezer, Kuzgun Acar, Ali Teoman Germaner, Gürdal Duyar’ın yapmış oldukları çalışmalar da önemli yer tutmaktadır.<sup>257</sup>

---

<sup>256</sup> İSLİMYELİ, Nüzhet, *a.g.e.*, s.106

<sup>257</sup> Anonim, <http://guzelsanatlaratolyesi.com/turkheykelsanati.html>, (Erişim Tarihi ve Saati:23 Eylül 2011 12.49)

## 4.BÖLÜM

### CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK HEYKEL SANATINDA GELENEK OLGUSU (1923–1950)

Heykel olarak nitelendirilen sanatsal anlatım biçiminin ülkemizdeki tarihi, batı kültürü içinde gelişim gösterdiği biçimiyle binlerce yıl öncesine kadar uzanan bir süreç göstermez.<sup>258</sup> Ülkemizdeki batılı anlamda heykel sanatının yüz otuz yıllık bir tarihi vardır. Bunun temel nedeni olarak özellikle Türklerin göçebe hayatları ve İslamiyet'teki tasvir yasağını ele almak gerekir. Göçebe yaşam biçiminin kendine özgü yapısı ile bir heykel geleneği oluşturduğu ancak sonraki süreçte batılı anlamda köklü ve kalıcı bir heykel geleneğinin oluşmasında etkili olmadığı görülmektedir. Diğer taraftan Türkler İslamiyet'i kabul ederken var olan bir kültürü benimsemişlerdir. Bu nedenle Türk heykel sanatının makus talihi Müslümanlıkla birlikte belirlenmiştir. Erken İslami dönemlere ait eserlere<sup>259</sup> karşılık Türk heykel sanatı Osmanlı imparatorluğunun son dönemine kadar gelişim gösterememiştir. Birkaç padişahın heykel ve büstlerini yaptırdıkları bilinmektedir. Ancak bu girişimler pek bir sonuca yol açmamıştır. Elbette Müslüman Türk toplumunun heykeli içselleştirememesinin nedenini sadece inançlarıyla olan çelişkilerde aramak doğru değildir. Ekonomik yapılanma biçimleri yaşama bakıştaki felsefesi, kişinin mekânla ve bedeniyle olan ilişkileri, birey ve aile anlayışı, şehri anlayış biçimi, siyasal otorite ile ilişkileri, hayalleri, idealleri ve kahramanları anıt heykellerde dillenmemiş, atlı kahramanların tasvirleriyle paralellik kuramamıştır.<sup>260</sup>

1883 yılında Türk heykel sanatının kaderini değiştirecek önemli bir adım atılmıştır. Sanayi-i Nefise Mektebi adı altında bir okul kurulmuştur. Okulun eğitim kadrosunun belirlenmesinde ülkede yerli sanatçının bulunmayışı önemli bir etken olmuştur. Okulun heykel bölümüne eğitmen olarak eğitimini batıda tamamlamış ve üslubunda İtalya ve Fransa etkileri görülen Yervant Osgan Efendi getirilmiştir. Başlangıçta heykel bölümü öğrenci bulmada sıkıntılar yaşamasına rağmen<sup>261</sup> sonraki süreçte Osgan Efendi ve öğrencilerinin katkıları doğrultusunda belirli bir gelenek

<sup>258</sup> ATASEVEN, Olcay, a.g.e., s.127

<sup>259</sup> KONAK, Ruhi, a.g.m., 972

<sup>260</sup> İNAL, İnsel, Türk Heykel Sanatına Tarihsel Bir Bakış, www.belgeler.com., (Erişim Tarihi ve Saati: 15.08.2013 10.13)

<sup>261</sup> PELVANOĞLU, Burcu, *Başlangıcından 1950'ye Kadar Olan Dönemde Türk Heykeli İçinde Büstün Yeri*, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=1&artid=392>, (Erişim Tarihi ve Saati: 02 Mayıs 2012 00.48)



oluşmaya başlamıştır.

Yervant Osgan Efendi, büyük boy figüratif heykeller yapmasına karşı öğrencilerini yetiştirirken küçük olmaları ve az yer kaplamaları nedeniyle büstleri tercih etmiştir. Öğrencileri büstlerin yapımında kil, alçı, taş ve mermer kullanmışlardır. Yervant Osgan Efendi'nin yararlandığı büst geleneği, Roma'dan günümüze kadar uzanan bir evre izler. İtalya da cenaze gelenekleri içerisinde öncelikle Etrüsklerin urne ve lahitlerinde karşımıza çıkan üç boyutlu portreler, Roma'da da soylu ailelerin atalarının bal mumundan maskelerini yaptırıp cenaze törenlerinde taşınmaları bu geleneğin çıkış noktasını oluşturmuştur. Roma portreciliğinde iki tür eğilim görülür: bunlardan biri, alt sınıftan kişilerin portrelerinde görülen cumhuriyet dönemi gerçekçiliği; diğeri ise imparatorluk döneminde soyluların ve yönetici sınıfında olan kişilerin portrelerinde görülen yunan kaynaklı idealizm. Roma'daki bu gelenek Türk heykelinin bir kolunu oluşturan büstlerde de görülmektedir.<sup>262</sup>

Osmanlı vatandaşı olan Yervant Osgan Efendi'nin üslubunun belirlenmesinde İtalya natüralizm akımının büyük etkisi olmuştur. Yapılan çalışmalar aşırı derecede detay yüklüdür. En ince ayrıntısına kadar yaptığı eserlerinden (ulaşabildiğimiz eserleri) Zeybek ve Tavukçu Kadın yöresel kıyafetler içinde betimlenmiştir. Fransa ve İtalya'da sanat eğitimini tamamlayan sanatçı önemli eserlere imza atmıştır. Yaptığı büstler ayrıntılı ve modeller göğüs hizasına kadar betimlenmiştir. Boş bakışlı düşünceli olarak yapılan büstlerde ayrıca kaideye yer verilmemiştir. Yervan Osgan Efendi'nin birçok eserinin günümüze ulaşamamasının en büyük nedeni eserlerinin birçoğunu pişmiş topraktan yapmasıdır. Doğal şartlara dayanamayan bu malzemeyi tercih etmesi şaşırtıcıdır. Zira bu malzemeler sadece döküm öncesinde kullanılmaktadır. Bu tarz heykelleri Yervant Osgan Efendi'nin yetiştirmiş olduğu öğrencilerinde de görmek olasıdır. Öğrencilerinden Mehmet İhsan Özsoy, İsa Behzat, Mehmet Bahri, Basri, Mesrur İzzet Durum bu çalışmalardan etkilenmiş yenilikten uzak benzer çalışmalara imza atmışlardır.

Heykel bölümüne alınan ilk öğrenci Mehmet İhsan Özsoy olmuştur. Mehmet İhsan Özsoy'un eserlerine bakıldığında, eğitimine yurt dışında devam etmesine karşı

---

<sup>262</sup> PELVANOĞLU, Burcu, *Başlangıcından 1950'ye Kadar Olan Dönemde Türk Heykeli İçinde Büstün Yeri*, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=1&artid=392>, (Erişim Tarihi ve Saati: 02 Mayıs 2012 00.48)

hocasının izinden giderek aynı tarz heykeller yapmaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Zira Özsoy, hocasının etkisi altında kalmış doğaya ve onun öğreticiliğine büyük önem vermiştir.<sup>263</sup> Mehmet Mahir Tomruk yukarıda söz ettiğimiz öğrencilerden farklı olarak yeni çalışmalar yapmıştır. Öğrenciliğinin ilk yıllarında yaptığı çalışmalarda hocası Mehmet İhsan Özsoy'un etkisi görülür. Bu durum Almanya'ya gidip eğitimine burada devam etmesiyle tamamen değişmiş daha önce ortaya konan eserlerden farklı yeni heykeller yapmıştır. Büstler daha önce yapılmış büstlerden farklıdır. Model daha önce göğüs kısmına kadar betimlenirken sanatçı modeli sadece boyun kısmına kadar betimlemiştir. Büstlerin ayakta durmasını sağlayan kaide kısmı sonradan eklenmiştir. Model betimlenirken ayrıntıdan uzak durulmuş bütünselliğe önem vermiştir. Bu çalışma şekliyle Mehmet Mahir Tomruk Türk heykel sanatına bir yenilik getirmiştir.

Bölümün öğrencilerinden İsa Behzat, Mehmet Bahri, Basri ve Mesrur İzzet Durum da hocaları Yervant Osgan Efendi'nin etkisinden kurtulamamışlardır. Yapılan heykeller tek elden çıkmışçasına benzerlikler arz etmektedir. Tamamen doğaya bağlı detayların ön planda olduğu bir anlayışla yapılmışlardır. Yapılan bu eserlerde geleneksel yontu sanatımızın izlerine rastlanmaz. Eserler tamamen okulun eğitim anlayışı doğrultusunda batı kaynaklı büst örnekleriyle örtüşür.

Muhittin Sebati Sanayi-i Nefise Mektebinde iki yıl resim eğitimi gördükten sonra eğitimine Paris'de devam etmiştir. Academie Julian'da heykel bölümünde Landowski ve Lefebvre atölyelerinde eğitim alan sanatçının araştırmalar sonucu ulaşabildiğimiz tek çalışması olan Erkek Büstü Sanayi-i Nefise Mektebi heykel bölümünde yapılan çalışmalara doku yönünden benzememektedir. Büst durağan göğüs kısmına kadar betimlenmiş dokudan çok bütünselliğe önem verilmiştir. Yaptığı eserlerde Fransa sanatının etkileri görülür. Malzeme olarak alçı tercih edilmiştir. Dönemin önemli sanatçılarından olan Nijat Sirel, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde öğrenim görmeden eğitimini yurtdışında tamamlamıştır.<sup>264</sup> Bu durum heykel eğitimini Münih Güzel Sanatlar Akademisi'nde alan Sirel'in dönemin sanatçılarından farklı eserler ortaya koymasına vesile olmuştur. Eserlerine Alman neoklasizmin etkileri hakimdir. Öğrencilik yıllarında yaptığı çalışmalarında naturalizm etkileri görülür. Daha sonraki

<sup>263</sup> GEZER, Hüseyin, *a.g.e.*, s.56

<sup>264</sup> Anonim, <http://www.sanattarihi.org/42/Turk-Heykel-Sanati.aspx>,(Erişim Tarihi ve Saati:15 Eylül 2011 19.15)

çalışmalarında Türk heykel sanatında bir yenilik getiren bir çalışma yöntemini tercih etmiştir. Sanatçı, Ahmet Haşim Maskı adlı eserinde modelin ruh halini dokularla vermeye çalışmıştır. Eserlerin kalıcılığı adına yaptığı büstlerden bronz dökümler almıştır. Yine büstlerinde klasik olarak uygulanan kaide kısmına yer vermiştir. Sanayi-i Nefise Mektebinin cumhuriyet öncesi döneminin son öğrencisi İraida Barry hocası Mehmet İhsan Özsoy'un etkisi altında kalmıştır. Çalışmalarını naturalist tarzda yapmıştır. Cumhuriyet öncesi dönemde yetişen sınırlı sayıda Türk heykeltıraşı tamamen batı sanatına yönelerek çalışmalar yapmışlardır. Bu durum okulun batı kaynaklı bir sanat anlayışıyla eğitim vermesinin doğal sonucudur.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türk heykel sanatında hızlı bir gelişim gözlemlenmektedir. Sanayi-i Nefise Mektebi'nde 40 yıllık bir zaman diliminde sadece yedi sanatçının yetişmiş olması resim bölümüyle kıyaslandığı zaman bu bölümün fazla önemsenmediğini akıllara getirir. Yeni kurulan Türkiye cumhuriyeti hükümeti işe sanata ve sanatçıya destek olmakla başlar. Fakat her ne kadar sanat çevresinde bu durum olumlu karşılanırsa da kısır bir dönemin başlaması için yeni bir adım olmuştur. Cumhuriyet döneminin ilk kuşak sanatçıları yeni uygulama alanlarına sahip olmuştur. Devlet desteğiyle yurt dışına gönderilen sanatçılar, okulun klasik sanat anlayışının dışına çıkarak bir üslup arayışı içine girmişlerdir.

Türkiye devleti kendi felsefesini topluma benimsetmek, ulusal şuuru uyanık tutmak düşüncesiyle heykeli bir sanat nesnesi gözüyle değil de ideolojik yapılanmanın ihtiyaç duyulan bir malzemesi olarak görmüştür.<sup>265</sup> Bu düşünceden hareketle ülke meydanlarına Kurtuluş Savaşı ve Atatürk konulu anıtlar yaptırılmaya karar verilmiştir. Bilindiği üzere kamuya açık alanlara heykel dikme geleneği Yunan Uygarlığı'nın klasik döneminde başlamıştır. Klasik Yunan ve Helenistik dönemde agoralar, tapınaklar, tiyatrolar gibi alanlar ya da yapılara konan heykeller dini, sosyal ya da politik işlevi olan objelerdir. Ayrıca dünya da ilk kez hükümdarların atlı heykelleri roma döneminde yapılmış ve açık alanlarda sergilenmiştir.<sup>266</sup> Floransa modelini takip eden bu tür anıt heykeller değişmez devlet siparişi haline gelmiştir. Fransa da cumhuriyet döneminde özgürlük, eşitlik, kardeşlik gibi kavramlar kamu heykellerinin konusunu oluşturmuştur. Anıt heykellerin konu olarak bu kadar çeşitlilik göstermesine rağmen ülkemizde 1950

---

<sup>265</sup> DEMİRCİ, Mehmet Hasan, a.g.e., s. 60

<sup>266</sup> ÖZTAY, Esra, a.g.e., s. 13,14

yılına kadar olan süreçte sadece devlet ideolojisini destekler nitelikte anıtlar yapılmıştır. Bu doğrultuda hareket eden hükümet ülke de anıt heykel yapacak yeterlilikte Türk heykeltıraş bulamayınca, ülkeye misafir sanatçılar davet etmiştir. 1926–38 yılları arasında Krippel, Canonica, Hanak ve Thorak adlı sanatçılar Türkiye'nin büyük kentlerine anıt heykeller yapmıştır.<sup>267</sup> Bu süreçte Türk heykeltıraşlar küçük ebatlı büst ve figüratif heykellerden sonra devasa heykellerle tanışmış, bir taraftan sanatçılara yardım ederken diğer taraftan sanatçıların üsluplarından etkilenmişlerdir.

Ülkemize sipariş yoluyla heykel yapımı için davet edilen yabancı heykeltıraşların Türk heykel sanatına sağladıkları en önemli katkı döküm yöntemiyle üretilmiş metal anıt heykellerin ülke meydanlarında yer almasına vesile olmaları ve heykellerin kalıcı olmasını sağlayan malzemeler kullanmalarındadır. Bu sanatçılardan eğitimini Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'nde Hemler atölyesinde tamamlamış olan Heinrick Krippel, ülkemizde Atatürk ve kurtuluş savaşı konulu heykeller yapmıştır. Her ne kadar Atatürk'e benzemeyen katı sert bir yüz ifadesine sahip heykeller üretmiş olsa da Türk heykel sanatın da ülke geneline sonradan yayılacak olan tek adam heykellerinin ilkinin yapılması bakımından önemli bir yere sahiptir. Model olarak Atatürk birçok heykelde üniformalı olarak betimlenirken sayılı heykelde sivil kıyafetler içinde betimlenmiştir. Krippel Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan at figürüne de yer vermiştir. Zira at Türk mitolojilerinde kutlu hayvan olarak bilinir. Ayrıca anıt heykellerin kaideleri görsel okumayı sağlayan rölyeflerle bezenmiştir. Ülkemize davet edilen bir diğer önemli sanatçı ise Pietro Canonica'dır. İtalya'nın ünlü heykeltıraşı atlı heykellerdeki ustalığı ile bilinir. Yapmış olduğu önemli anıtlarında konu yine Atatürk ve Kurtuluş Savaşı'dır. Türk heykel sanatına sağladığı en önemli katkı, grup heykeller yapması olmuştur. Taksim Cumhuriyet anıtı buna en güzel örnek olarak gösterilebilir. Canonica da anıtlardaki kaide kısmını heykelin konusunu destekler nitelikte rölyeflerle hareketlendirmiştir. Ülkemize davet edilen diğer sanatçılardan Hanak ve Thorak Ankara'da Güven Anıtı'nı gerçekleştirmişlerdir. Geometrik formların hâkim olduğu heykeller, yüksek rölyef yöntemiyle figüratif rölyefler yapmışlardır. Daha sonra bu sanatçılarla birlikte çalışan Türk heykeltıraşlar bu sanatçıların üsluplarından etkilenerek aynı tarzda anıt heykellere imza atmışlardır.

---

<sup>267</sup> DEĞİRMENCİ, Mine, a.g.e., s. 28

Ratip Aşır Acudoğlu Sanayi-i Nefise Mektebi'nde İhsan Özsoy'un öğrencisi olarak temel eğitimini almıştır. Devlet tarafından yurt dışına gönderilen sanatçı eğitimini Fransa ve Almanya da tamamlamıştır.<sup>268</sup> Farklı sanat ortamlarında bulunan sanatçı bir üslup arayışının içine girmiştir. Bu durum çalışmalarının çeşitlenmesine vesile olmuştur. Acudoğlu Münih Güzel Sanatlar Akademisi'nde Blecker'in öğrencisi olmuştur. Daha sonra Paris'te Bourchard ve Londowski ile çalışmıştır. Ratip Aşır Acudoğlu'nun Türk heykel sanatına getirdiği en önemli yenilik anıt heykellerde uyguladığı devasa pramidal kaideleri kullanmasıdır. Bu uygulamaya en güzel örnek Şehit Kubilay anıtı gösterilebilir. Yaptığı anıt heykellerde sıradan insanlara yer vermesi ve ayrıca daha önce Atatürk ve Kurtuluş savaşı konulu anıt heykellerin dışına çıkması da önemli bir yenilik olarak kabul edilebilir.

Türk heykel sanatına yeni bir soluk aldırın Ali Hadi Bara, temel eğitimini Sanayi-i Nefise de tamamlamıştır. İlk çalışmalarında hocası Mehmet İhsan Özsoy'un etkileri görülürken daha sonraki çalışmalarında Paris'te Julian Akademisi'nde eğitim aldığı Bouchard ve Despiou'nun etkileri görülür. Heykelin yapısal kurgusuyla soyut biçimler oluşturarak heykeli tek başına, bağımsız bir alan olarak görmek yerine resim ve mimarisinde birlikte olduğu bir sentez olarak algılamıştır. Böylelikle onun için heykel çizgi, yüzey, oylum ve yapının bir arada olduğu bir bireşim sanatı olmuştur.<sup>269</sup> Yapmış olduğu anıt heykellerde Krippel ve Conanica'nın etkileri görülür. Bara'nın bu sanat anlayışıyla yaptığı eserleri onu diğer sanatçılardan ayırır. Türk heykel sanatına getirmiş olduğu yeniliklerden ilki yapmış olduğu büstlerde malzemenin dokusunu betimlediği modelin kişiliğini ve ruh halini ortaya çıkartırken kullanmasıdır. Bir diğer yenilik ise çıplaklar konulu heykellere yer vermesidir. Bara'dan sonra yetişen birçok sanatçı çıplaklar konulu figüratif heykellere yer vermiştir. Bara erken dönem büstlerin de Sanayi-i Nefise Mektebinde yapılan büstlerde olduğu gibi modeli göğüs kısmına kadar betimlemiştir.

Mehmet İhsan Özsoy'un bir diğer öğrencisi Zühtü Müridoğlu önemli sanatçılardandır. Erken dönem çalışmalarında hocasının etkileri görülür. Daha sonraki çalışmalarında Avrupa da kaldığı dönemlerde eğitim aldığı Maillol, Despiou ve Gimond'un etkisi bariz olarak görülür. Çalışmalarını düzen ve uyum üzerine temellendirmiştir.

---

<sup>268</sup> DEĞİRMENCİ, Mine, a.g.e., s. 42

<sup>269</sup> ATASEVEN, Olcay, a.g.e., s. 133

Yapıtları çeşitlilik arz eder. Soyut sanata yönelmiş ve yeni dönem çalışmalarını bu etki altında yapmıştır.<sup>270</sup> Anıt heykelleri ayrıntıdan uzak İtalya ve Almanya sanat anlayışı etkileri görülür. Sanatçı Ali Hadi Bara gibi çıplaklar konulu heykellere önem vermiştir. Müridoğlu'nun Türk heykel sanatına getirmiş olduğu en önemli yenilik geleneksel hale gelen malzemelerin dışına çıkarak heykellerini ağaç ve metal ile yapmasıdır. İlk kişisel heykel sergisi açması heykel sanatında önemli bir adım olmuştur.

Cumhuriyet döneminin ilk kadın sanatçısı olan Sabiha Ziya Bengütaş, yeteneği tesadüfen fark edilen bir sanatçıdır. Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Mehmet İhsan Özsoy'un öğrencisi olmuştur. Yaptığı çalışmaları iki kategoride değerlendirmek gerekir. Temel eğitimi aldığı Sanayi-i Nefise etkili çalışmalar ve İtalya sanatı etkili çalışmalar. İlk dönem çalışmalarında ayrıntıya önem verdiği görülür. Sabiha Ziya Bengütaş ilk çalışmalarını benzetme kaygısıyla yaparken daha sonra yurtdışında eğitim aldıktan sonra yaptığı çalışmalarında benzetme kaygısından çok modelin tipik özellikleri üzerine yoğunlaşmış bazı eserlerini geometrik formlarla şekillendirmiştir. Sanatçı geleneksel hale gelen büst tekniğini uygulamış kaide kısmını ise klasikleşen kübik formda vermiştir. Anıt heykellerinde yanında çalışmış olduğu ünlü İtalyan heykeltıraş Conanica'nın etkileri görülür. Anıtları tek adam diye adlandırılan eserlere örnek gösterilebilir.<sup>271</sup>

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ikinci kadın sanatçısı Nermin Faruki klasik eğitim gördüğü okulun etkisi altında büstler yapmıştır. Büstlerde görülen doğaya bağlı natüralist etki sanatçının diğer eserlerinde de görülür. Yapmış olduğu Ahmet Faruki'nin Başlı adlı büstte ayrıntıya önem vermiştir. Kaide kısmı klasik hale gelen formda yapmıştır. İlk büstlerinde benzetme kaygısıyla detaylara önem vermiş daha sonra yaptığı büstlerde bütünselliğe önem vererek dokudan uzak çalışma şeklini tercih etmiştir. Nermin Faruki de çağdaşları gibi çıplak figüratif heykel denemelerinde bulunmuştur. Almanya'ya giderek eğitimini tamamlayan sanatçı Alman neoklasik sanat akımının etkisi altında çalışmalar yapmış daha sonra soyut sanata yönelmiştir.

Ülkemize davet edilen en önemli yabancı heykeltıraş olarak Rodolf Belling'i

<sup>270</sup> ARSLAN, N., a.g.e., s. 1319

<sup>271</sup> Anonim, <http://www.sabihabengutas.com/sabihabengutas-kimdir.html>, ( Erişim Tarihi ve Saati:18 Eylül 2011 10.44)

gösterebiliriz. Bunun nedeni yıllarca Türk heykel sanatının gelişimine hizmet edip birçok sanatçının yetişmesini sağlamasıdır. 1937 yılında Güzel Sanatlar Akademisi müdürü değişince heykel bölümüne Alman Rudolf Belling getirilmiştir. Belling non-figüratif, dolu ve boş formları birbirlerinin karşı değerleri olarak kabul etmekte modern heykelle yeni bir çığır açan bu anlayışı benimsemektedir. Berlin Sanat Akademisi'nde Peter Brever'den etkilenmiştir. Alman sanat dünyasında önemli bir yere sahip olan sanatçının kendi benimsediği üslubunu bir eğitmen olarak görev yaptığı ülkemizde uygulamaması dikkat çekmektedir. Yetiştirdiği öğrencilerine özgür bir uygulama alanı yaratmamış öğrenciler özgün üslup arayışlarında bulunamamıştır. Belling öğrencilerini yetiştirirken klasik tarzda natüralist heykeller yaptırmayı uygun görmüş ve doğaya bağlı detaylı çalışmalar yaptırmıştır Ülkemizde bulunduğu süre zarfında İnönü'ye ait anıt heykeller ve büstler yapmıştır.<sup>272</sup>

Güzel Sanatlar Akademisi de Belling atölyesinde birçok öğrenci eğitim almıştır. Bu öğrencilerden yurt dışına çıkanlar içinde buldukları sanat ortamlarında etkilenmişlerdir. Bu durumda sanatçılar ülkeye geri dönerek bir üslup arayışında bulunmuşlardır. Bunun yanı sıra ülke dışına çıkamayan sanatçılardan Hüseyin Anka Özkan, Rahmi Artemiz, Kamil Sonad, Muzaffer Ertoran eserlerinde gelenekçi denebilecek bir üslubu sürdürmeye devam etmişlerdir.<sup>273</sup>

Hüseyin Anka Özkan, Güzel Sanatlar Akademisi'nde Belling'in öğrencisi olmuştur. Temel eğitimini Akademiye tamamlayan sanatçı Yunan heykellerinden kopyalar yapması ve modelden figür çalışması durağan ve anıtsal figür anlayışının gelişmesinde belirleyici olmuştur.<sup>274</sup> Sanatçı ilk dönem çalışmalarında Güzel Sanatlar Akademisi'nde almış olduğu eğitimin etkisiyle doğaya bağlı detay ağırlıklı çalışmalar yapmıştır. Çıplaklar konulu figüratif heykel denemeleri yapan sanatçı 1950 sonrasında figüratif heykelleri stilize ayrıntılarla hareketlendirmiştir. Heykellerinde klasik beğeniye bağlı kalmakla birlikte soyut etkiler de açık bir tarzda çalışarak sert çizgili geometrik biçimlere de yer vermiştir.

Hakkı Atamulu, Güzel Sanatlar Akademisi'nde önce Mahir Tomruk daha sonra Rudolf Belling'in öğrencisi olmuştur. İlk dönem çalışmaları özellikle yaptığı büstlerde

---

<sup>272</sup> GEZER, Hüseyin, *a.g.e.*, s.134

<sup>273</sup> KIRANLAR, Öner, *a.g.e.*, s. 28

<sup>274</sup> ARSLAN, N., *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, YEM yayın, 3. cilt, İstanbul, 1997, s. 1414

benzetme kaygısı gütmüş daha sonraki çalışmalarında bu çalışma şeklinin dışında yeni heykellere imza atmıştır. Bu farklılık yurt dışında Almanya'da aldığı eğitime bağlanabilir. Özellikle taştan yapmış olduğu heykellerinde malzemenin sınırlarını zorlamadan sivilize ederek formları yakalamaya çalışmıştır. Atamulu'nun bu çalışma şeklini yapmış olduğu anıtlarda da görmek mümkündür. Geleneksel hale gelen tek adam olarak isimlendirilen heykellere örnek olacak anıtlar yapmıştır. İlk dönem anıtlarında detaya önem verdiği yuvarlak formların ağır bastığı heykeller yaparken daha sonra bu heykellerin yerini geometrik formlarda keskin hatlara sahip soyut etkilere açık heykeller almıştır.

Yavuz Görey, 1941 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Belling atölyesinde çalışmaya başlamıştır. Paris'e giden sanatçı Kasimir Raymond'un atölyesinde çalışarak biçim dilini oluşturmaya çalışmıştır.<sup>275</sup> Sanatçının ilk yaptığı büstleri Mahir Tomruk büstlerini anımsatır. Büstler ayrıntıdan uzak çalışılmıştır. Görey yaptığı büstlerde geleneksel hale gelen modelin boyun kısmına kadar betimlenmesi yöntemini tercih etmiş, kaide bölümünü ise kübik şekilde yapmaya devam etmiştir. Diğer anıt sanatçıları gibi Görey de Atatürk konulu anıtlara imza atmıştır. Sanatçı 1950 yılına kadar doğaya bağlı realist figüratif çalışmalar yapmış, daha sonra üslubu soyut sanata doğru kaymıştır.

Rahmi Artemiz, klasik eğitimini Güzel Sanatlar Akademisi Belling atölyesinde tamamlamıştır. Yapmış olduğu çalışmalarda ayrıntıdan kaçtığı görülür. Bu çalışma şekline örnek olarak Çocuk Başı adlı büst örnek gösterilebilir. Sanatçı çalışmasında geleneksel olarak uygulanan modelin boyun kısmına kadar betimlenmesini tercih etmiş, klasik kaide şeklini uygulamış ve malzeme olarak yine alçı kullanmıştır. Daha sonraki çalışmaları farklı özelliklere sahiptir. Ritmik değerlerin önemsendiği çalışmalarında geometrik formlar uygulanmıştır. Genelde yöresel kıyafetli figüratif heykeller yapmıştır. Anıt heykellerinde Krüppel ve Conanica etkisi görülür.

Belling'in bir diğer öğrencisi olan İlhan Koman temel eğitimini tamamladıktan sonra tamamen soyut sanata yönelmiştir. Öğrencilik yıllarında yaptığı çalışmalarını klasik tarzda Güzel Sanatlar Akademisi etkisi altında yapmıştır. Sanatçı 1950 yılından sonra yöneldiği soyut sanat etkisi altında birçok heykel yapmıştır. Türk heykel sanatına

<sup>275</sup> **Anonim**, [http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/223yavuz\\_g%C3%B6rey\\_huseyin\\_gezer\\_huseyin\\_%C3%B6zkan.html](http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/223yavuz_g%C3%B6rey_huseyin_gezer_huseyin_%C3%B6zkan.html), (Erişim Tarihi ve saati:18.06.2012 10.30)



getirdiği en önemli yenilik Ali Hadi Bara ile birlikte ilk metal heykel atölyesini kurmak olmuştur. Sanatçı klasik malzemenin dışına çıkarak metal heykeller üzerinde yoğunlaşmıştır. Ayrıca yapmış olduğu heykellerde Güzel Sanatlar Akademisinin etkileri görülmez. Sanatçı, sanatını etkileyen isimler arasında Louvre müzesindeki eski Mısır ve Mezopotamya örneklerini saymakla beraber çağdaş olarak da Rodin'den etkilendiğini belirtmektedir. Ondan sonra da Brancusi ve Giacometti'yi saymaktadır.<sup>276</sup> Anıtları 1950 öncesi anıtlara benzemez. Ritmik öğelerin ağır bastığı dekoratif tarzda heykelleri mevcuttur.

Güzel Sanatlar Akademisi'nde Belling atölyesinde eğitimini tamamlayan Mary Gerekezyan, eğitim aldığı Rudolf Belling'ten etkilenmiş ve klasik tarzda büstler yapmıştır. Ulaşabildiğimiz dört çalışması mevcuttur. Bu çalışmalarda klasik eğitimin izleri barizdir. Sanatçı dokuya önem vermiş ve klasik yöntemleri uygulamıştır.

Eğitimini Güzel Sanatlar Akademisi'nde tamamlayan Zerrin Bölükbaşı ise yaptığı çalışmalarda klasik form yaklaşımdan uzak figürün deformasyonu yolunu seçmiştir. Sanatçının bu tür denemeleri ilgi çekmiştir.

Türkan Tangör de eğitimini Güzel Sanatlar Akademisi'nde tamamlamıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda toplam üç eserinin olduğu anlaşılmasına rağmen bu çalışma kapsamında sadece bir çalışmasının görseline ulaşılabilmiştir. Bu çalışmadan hareketle, sanatçının klasik tarzda natüralist heykeller yapmış olduğu söylenebilir. Bu heykellerde Akademinin etkisi bariz olarak görülür.

Hüseyin Gezerin Güzel Sanatlar Akademisi Belling atölyesinde yapmış olduğu eserlerine nizam, denge tutkusu ve heyecanlı coşkun bir duygusallık hâkimdir. Çalışmalarında akademik üslup ön plandadır.<sup>277</sup> Sanatçının 1964 yılında yapmış olduğu ulusal yükseliş heykeli anıt heykelciliğine, kaide ile figürler arasında bir bütünlük kurması kaidenin de anlatıma katılması yönünden bir yenilik getirmiştir.<sup>278</sup> Hüseyin Gezer, Türk Heykel sanatında bir yenilik olan geometrik-figüratif stilizasyonlarıyla

---

<sup>276</sup> **KIRANLAR, Öner**, *20.Yüzyıl Heykeli İçersinde İlhan Koman Heykelinin Yeri*, T.C.Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2007, s.15

<sup>277</sup> **COŞKUN, Emel**, a.g.e., s.69

<sup>278</sup> **Anonim**, <http://www.isteaturk.com/haber/4509/ulusal-yukselis-aniti-antalya>, (Erişim Tarihi ve Saati: 04.05.2013 16.12)

dikkat çekmiş ve eserlerine Anadolu nakışlarını da katarak folklorik bir görünüm kazandırmıştır.<sup>279</sup>

Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitimini Belling atölyesinde tamamlayan Turgut Pura öğrencilik yıllarında tors, rölyef ve büst denemeleri ile göze çarpmış, mezun olduktan sonra bir süre daha figüratif tarzını değiştirmemiş, sonraları soyut ve non-figüratif ağırlıklı eserlere imza atmıştır.<sup>280</sup> Klasik malzelerin dışına çıkan sanatçı birçok malzemeyle heykel denemeleri yapmıştır. Turgut Pura'nın İzmir Devlet Resim ve Heykel Müzesi müdürü olması, bu kurum bünyesinde öğrenci yetiştirmiş olması ile Türk heykel sanatına büyük katkıları olmuştur.

Muzaffer Ertoran ise klasik anlamda heykelin tüm ayrıntılarını öğrenmeye çalışmıştır. Yapılan çalışmalarında akademinin yansımaları da görülür. Sanatçı çalışmalarında dokuyu etkili bir biçimde kullanmıştır. Ertoran öğrencilik yıllarında büst, tors denemelerinde bulunmuş tamamen doğaya bağlı kalmıştır. Güncel sorunlarla ilgili anıt çalışmaları mevcuttur.

Mehmet Şadi Çalık, Güzel Sanatlar Akademisi'nde yedi yıllık bir eğitimden geçmiştir. Öğrencilik yılların da yapmış olduğu çalışmalarında akademi etkisi bariz görülür. Sanatçı hem figüratif hemde soyut heykel denemelerinde bulunmuştur.

Güzel Sanatlar Akademisi'nde Belling Atölyesinde eğitim alan öğrencilerin üslup arayışlarını bu denli ertelemelerinin en büyük nedeni Belling'in öncelikle temel heykel eğitiminin alınmasında, klasik heykelin tüm kurallarının en iyi biçimde üç aşamada öğrenilmesinin gerekli olduğunu düşünmesidir. Bu düşünce doğrultusunda hocalarının öğüdünü dinleyen birçok sanatçı Akademi geleneğini sürdürmüştür.

Çağdaş akımların akademi de öğretilmesi 1950 yılında Ali Hadi Bara ve Zühtü Müridoğlu'nun atölye hocaları olarak görev almasıyla başlamış, akademideki eğitimlerinden sonra gittikleri Paris'te soyut çalışmalarından etkilenen İlhan Koman ve Şadi Çalıkla bu dönem hız kazanmıştır. Cumhuriyet döneminde heykel sanatımızın gelişmesinde ve yaygınlaşmasında Hüseyin Anka Özkan, Yavuz Görey, Zerrin Bölükbaşı, Hüseyin Gezer, Kuzgun Acar, Ali Teoman Germaner, Gürdal Duyar yapmış oldukları çalışmaları önemli yer tutmaktadır. Bu sanatçıların yanında Kadrünisa

<sup>279</sup> SARIÇALIK, Duygu, a.g.e., s. 45

<sup>280</sup> SARIÇALIK, Duygu, a.g.e., s. 61

Aydemir, Günseli Aru ve Feyhaman Duran tamamen soyut tarzda heykeller yapmışlardır.

## SONUÇ

Gelenek, sanat ve gelenekle sanat arasındaki ilişkinin tanımlanmasıyla yürütülmeye başlayan bu çalışmada yaşamımızı her yönüyle etkileyen gelenek kavramının tarihsel süreç içerisinde özellikle Türk heykel sanatını nasıl etkilediği çeşitli boyutlarıyla ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma boyunca Türk heykel sanatının 1883–1950 tarihleri arasında ki gelişim süreci araştırılarak gelenekten yararlanma ve gelenek oluşturma evresi üzerinde durulmuş ve Türk heykel sanatının gelenekle olan kesişme noktasında karşılaşılan problemlere ilişkin çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Söz konusu bulgulara ilişkin başlıca sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Türk toplumu, İslamiyet’i kabul etmeden önce geleneksel yontu sanatının önemli örneklerinin üretildiği bir dönem yaşamıştır. İslamiyet’in kabulünden sonra ise tasvir yasağı konusunun gündeme gelmesiyle birlikte batı tarzında anıt heykel geleneğinin oluşmasının yolu kapanmış; heykel sanatı Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemine kadar varlık gösterememiştir. Osmanlı devletinin son döneminde, 1877’li yıllarda bazı padişahların heykel ve büstlerinin yaptırılarak meydanlara konulması düşünülmüştür. Fakat toplumun tepkisiyle karşılaşılmıştır.

Araştırma verileri ışığında, Türk Heykel sanatının makûs talihini değiştirecek en önemli adımın 1883 yılında Sanayi-i Nefise Mektebinin kurulması olduğu söylenebilir. Söz konusu okulun heykel bölüm başkanlığına getirilen Osgan Efendi’nin yaklaşımı doğrultusunda heykel bölümünde batı temelli bir eğitim sisteminin benimsendiği bilinmektedir. Araştırmaya göre bu okulda cumhuriyetin ilanına kadar geçen kırk yıllık zaman diliminde, sadece yedi sanatçı yetişebilmiştir, bu bulgu okulun sunduğu eğitimin niteliğini ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca okulun heykel eğitimi bölümü batıya endeksli yürütülmüş ve ortaya çıkan eserlerin batı sanatıyla örtüştüğü görülmüştür.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler ışığında tarihsel süreçte Türk Heykel sanatı için önemli bir dönüm noktasının ise Cumhuriyetin ilanı ile birlikte devletin kendi ideolojisini halka benimsetmek için heykel sanatını bir araç olarak kullanması olarak dikkat çekmektedir. Bu dönemde hem sanata hem de sanatçıya destek verildiği ve sanatsal etkinliklerin 1950 yılına kadar devlet tarafından yürütüldüğü araştırma verilerinde yer almaktadır. Ayrıca hükümetin, devlet ideolojisini halka benimsetmek

amacıyla ülke meydanlarına anıtlar yaptırmak istemesi fakat yerli sanatçıların bu eserleri yapacak düzeyde olmamaları nedeniyle sipariş usulü eserlerin yabancı sanatçılara yaptırılmış olduğu çeşitli araştırmalarda ifade edilmiştir. Araştırma sonucunda ülke meydanları için yaptırılan heykellerin konusunun Atatürk ve kurtuluş savaşı olduğu bilgisine ulaşılmış ve çalışmada bu eserlere ait kanıtlara detaylı olarak yer verilmiştir. Ülkemizde yerli sanatçıların yetişmeye başlaması yabancı sanatçıların yapmış olduğu eserlerin farklı kesimlerce eleştirilmesine neden olmuş ve bu eserlerin yerli sanatçılar tarafından yapılması gerektiği dile getirilmiştir. Böylece tarihsel süreçte Türk heykeltıraşların büyük şehirlerin meydanlarına heykeller yapmaları için aldıkları siparişlerle sahneye çıktıkları görülmektedir.

Cumhuriyet Döneminde Sanayi-i Nefise Mektebi'nin önce Sanayi-i Nefise Akademisi (1927–1928) daha sonra ise Güzel Sanatlar Akademisi (1928) olarak isimlendirildiği ve Güzel Sanatlar Akademisininin 1937 yılına kadar yerli sanatçıların desteğiyle eğitimini sürdürdüğü araştırma sonuçlarında görülmektedir. Akademinin heykel bölüm başkanlığına 1937 yılında devlet tarafından Rudolf Belling getirilmiş ve sanatçılar desteklenmesine rağmen klasik eğitim anlayışı nedeniyle özgür bir uygulama alanı bulanamamış ve sipariş eserler üzerinde çalışılmıştır.

Türk Heykel Sanatında önemli bir adımda 1939 yılında hükümet tarafından açılan ilk devlet resim ve heykel sergisi olmuş ve bu sergi her yıl tekrarlanarak geleneksel bir yapı kazanmıştır. Araştırmaya göre, 1950 yılında iktidar değişikliği ve önceliklerin değişmesiyle kültür ve sanatın ikinci planda kaldığı ve sanat ve sanatçıya desteğin azaldığı görülmektedir.

1950 yılından sonra söz konusu akademi de bölünmelerin başladığı ve sanatçıların soyut sanata yönelerek eserler vermeye başladıkları araştırma sonuçlarından anlaşılmaktadır. Bu veriden de anlaşılacağı üzere sanatçıların özgür uygulama alanı bulmaları eserlerdeki çeşitlilikten gözlemlenmektedir.

Araştırmanın sınırlılığında da belirtildiği gibi çalışma cumhuriyet dönemi Türk heykel sanatınının 1923–1950 yıllarını kapsamaktadır. Bu nedenle araştırma kapsamında incelemeye tabi tutulan dönemdeki eserlerde yerli bir heykel geleneğine ilişkin verilere ulaşılamamış, bu dönemde heykel geleneğinin yabancı sanatçılar eliyle batılı geleneklere bağlı olarak yürütüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu veriler ışığında Türk

heykel sanatının 1950'li yıllardan sonra belirli bir gelenek bağlamına yöneldiği söylenebilir.

## KAYNAKÇA

### KİTAPLAR

**AKKAYA, Nevin**, *Gelenek İnanç ve Toplum*, Âlem Basım Yayın, 1.Baskı, Sözbaşı, Balıkesir, 1995

**ALAKUŞ, Ali Osman-MERCİN Levent**, *Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi*, Pegem Akademi, Ankara, 2009

**ARMAĞAN, Mustafa**, *Gelenek*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul, 1992

**ARMAĞAN, Mustafa**, *Gelenek ve Modernlik Arasında*, İz yayıncılık, İstanbul, 1998

**ARTUT, Kazım**, *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001

**ARSLAN, N.**, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, YEM Yayın, 2.Cilt, İstanbul, 1997

**ARSLAN, N.**, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, YEM Yayın, 3.Cilt, İstanbul, 1997

**ASLAN, Adnan**, *Türkiye’de İslam Düşüncesinin Geleceği ve İslam Düşünce Geleneği*, 1.Uluslararası “Kutlu Doğum” ilmi Toplantısı, İslam Gelenek ve Yenileşme, İSAM, Türkiye Diyanet Vakfı, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, 1996

**ASLANAPA, Oktay**, *Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, 4.Basım, Temmuz, 1997

**AYSOY, Mehmet**, *Geleneksel Sonrası Toplum Üzerine*, Açık Kitapları, İstanbul, Nisan 2003

**BERK, Nurullah-GEZER, Hüseyin**, *50 yılın Türk Resim ve Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973

**BOYDAŞ, Nihat**, *Sanat Eleştirisine Giriş*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2007

**BULAÇ, Ali**, *Tarih Toplum ve Gelenek*, İz Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 1997

**Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, YEM Yayın, 2. Cilt, İstanbul, 1997

**GEZER, Hüseyin**, *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, TİSA Matbaası, 1984, Ankara

- GOMBRICH, E.H.**, *Sanatın Öyküsü*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1997
- GÖRGÜN, Tahsin**, *Türkiye’de İslam Düşüncesinin Geleceği ve İslam Düşünce Geleneği*, 1.Uluslararası “Kutlu Doğum” ilmi Toplantısı, İslam Gelenek ve Yenileşme, İSAM, Türkiye Diyanet Vakfı, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, 1996
- GUENON, Rene**, *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alametleri*, İz Yayıncılık, 2.Baskı, İstanbul, 2004
- GÜLTEKİN, Mehmet Bedri**, *Gelenek ve Gelişme*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998
- İSLİMYELİ, Nüzhet**, *Ülkemize Onur Kazandıran Sanatçılar*, Ankara Sanat Yayınları, Ankara, 1980
- LAROUİ, Abdullah**, *Tarihselcilik ve Gelenek*, Vadi Yayınları, 1.Baskı, Ankara, 1993
- Milli Eğitim Bakanlığı**, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*,2.Cilt, Doğan Ofset A.Ş., İstanbul, 2004
- RADİN, Max**,”Tradition” ,*Ed.R.A. Seligman, Encyclopaedia of the Social Sciences, The MacMillan Company*, 1942, c.XV
- RAYMOND, Aron**, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, (Çev.: Korkmaz Alemdar), Bilgi Yay., İstanbul, 1991
- SÖZEN, Metin-TANYELİ, Uğur**, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999
- TANSUĞ, Sezer**, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, YEM Yayın,2.Cilt, İstanbul, 1997
- TANSUĞ, Sezer**, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, YEM Yayın,3.Cilt, İstanbul, 1997
- TANSUĞ, Sezer**, *Gelenek Işığında Çağdaş Sanat*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997
- TOLSTOY, Leo**, (1932)., *What is Art?, And Essays on Art.*, Çev.A.Maude, London Oxford University
- TOPRAK, Burhan**, *Din ve Sanat*, Varlık Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 1962
- ZEYTİNOĞLU, Emre**, *Akademi’ye Tanıklık 1*, Bağlam Yayıncılık, 1.Basım, Ocak 2003
- WEBER, Max**, *Sosyoloji Yazıları*, (çev. Taha Parla), Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993



**WILLIAMS, Raymond**, *Keywords*, Londra, 1976

## **DERGİLER**

**ATASEVEN, Olcay**, *Oluşum Süreci İçinde Türk Heykel Sanatına İlişkin Kısa Bir Değerlendirme*, Türk Sanatları Araştırma Dergisi, Sayı: 2, Cilt:1, 2011, s. 126 - 146

**COŞKUN, Emel**, *1950–1960 Yılları Arası Türk Heykel Sanatı*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2011, cilt: 35, Say: 2, s. 131 - 149

**ÇALIKOĞLU, Levent**, *Tamer Başoğlu İle Yapılan Görüşme*, Türkiye’de Sanat Dergisi, Mayıs/Ağustos 1997, Sayı: 29, s. 39 - 42

**EDWART, Shils**, *Gelenek*, (çev. Hüsamettin Arslan), Doğu-Batı Dergisi, Yıl 7, sayı 25, 2003–2004, s. 110 – 111

**ELGÜN, Tülay**, *Gelenek ve Sanat... Modernin Gelenekselden Kopuşu ve Gelenekselin (Ne Kadar!...) Reddi*, Türkiye’de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi, Kasım/Aralık, Sayı 46, 2000, s. 40 - 43

**ERSOY, Ayla**, *Sanat ve Doğa*, Türkiye’de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi, Mart/Nisan, Sayı:48, 2001, s. 12 - 19

**EVCİN, Erol**, *Atatürk’ün Güzel Sanatlara ve Sanatçılara Bakışı*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı:47, Bahar 2001, s. 521 - 555

**GİRAY, Kıymet**, *Abdülaziz Heykeli’nden 1950’lere Uzanan Çizgide Türk Heykel Sanatının Gelişimi*, Türkiye’de Sanat, Plastik Sanatlar Dergisi, Mayıs/Ağustos, Sayı: 29, 1997, s. 31 - 36

**KOÇ, Ali**, *Sanat Ve Gelenek*, Artist Modern, Şubat/Mart, 2009, s. 40 - 43

**KONAK, Ruhi**, *İslam’da Tasvir Yasağı Sorunu ve Minyatür Sanatı*, JASSS The Journal Of Academic Social Science Studies, International Journal Of Social Science Volume 6 Issue 1 , January 2013, p. 967- 988

**ÖZTÜRK KURTASLAN, Banu**, *Açık Alanlarda Heykel-Çevre İlişkisi ve Tasarımı*, Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Kayseri, s. 193 - 222

**PAKSOY, Doğan**, *Sanatın Yansıması*, Türkiye’de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi, Kasım/Aralık, Sayı:41, 1999, s. 19

## TEZLER

**BAŞARAN, Aylın**, *20.yy.'da Heykel Sanatı ve Propaganda*, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Heykel Ana Sanat Dalı Heykel Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Eser Metni, İstanbul, 2010

**COŞKUN, Emel**, *Cumhuriyet Dönemi Heykel Etkinlikleri (1950–1960)*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-iş Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, Haziran 2010

**ÇELİK, İbrahim**, *Gelenekselci Ekolün Tasavvufi Görüşleri*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim dalı Tasavvuf Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2006

**DEĞİRMENÇİ, Mine**, *Türkiye’de Anıt Heykelin Kent Estetiğine Etkisi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim-iş Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, Nisan 2009

**DEMİRCİ, Mehmet Hasan**, *Türkiye’de Heykel Sanatının İdeolojik Bir Araç Olarak Kullanımı*, T.C. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Heykel Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay, 2011

**DEMİRKOL, Arzu**, *19. Yüzyıl Resim Sanatı’nda Sosyolojik Açından Kadın Konumu*, T.C.İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Araştırmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1999

**DOLMACI, Sevil**, *1939–1950 Yılları Arasında Devlet Resim ve Heykel Sergileri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006

**ELMAS, Hüseyin**, *Çağdaş Türk Resminde Minyatür Etkileri*, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Eğitimi Anabilim Dalı Yayınlanmış Doktora Tezi, Konya, 1998

**ERKAN, Birgül**, *20.Yüzyıl da Heykelde Kadın Figürünün Değişimi*, T.C.Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Heykel Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007

**GENİM, G. Esra**, *Nurullah Berk’in Sanat Yazıları*, T.C. Marmara Üniversitesi

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007

**GÜÇ, Mehmet**, Açık Alan Heykellerinin Kent Estetiğine Katkısı, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-iş Eğitimi Anabilim Dalı, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2005

**İNCE, Güler**, *Türk Heykel Estetiği:1923–1950*, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010

**KAÇAR, Vedat**, *Geleneksel Seramiklerin Çağdaş Bir Form ve Renk Anlayışıyla Yeniden Sunuluşu*, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, İzmir, 1996

**KARADAĞ, Esen**, *Cumhuriyet Dönemi Kadın Sanatçıların Resim Öğretimindeki Rolü*, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2008

**KARAKUZU, Müge**, *Sanat ve Sanatçının Beslendiği Sosyal Miras: Gelenek ve Edebiyat*, Eti Sosyal Bilimler Lisesi, Forum Kategorisi, Eskişehir, Mart 2012

**KAYA, Alpaslan**, *Cumhuriyet Sonrası Çağdaşlaşma Sürecindeki Türk Heykeltıraşları*, T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-iş Eğitimi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2000

**KIRANLAR, Öner**, *20.Yüzyıl Heykeli İçersinde İlhan Koman Heykelinin Yeri*, T.C.Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2007

**KORUR, Aslı**, *Cumhuriyet'in İlk Onbeş Yılında Türk Resim ve Heykel Sanatı (1923–1938)*, T.C.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008

**ÖZGÜR, Murat**, *Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Atatürk Anıtları*, T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Genel Sanat Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2005

**ÖZTAY, Esra,** *Anıt Heykellerin Yaygınlaştırılmasında Yerel Yönetimlerin Görüşlerinin Saptanması*, T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Anabilim Dalı Seramik Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Aralık 2009

**ÖZTURANLI, Gül,** *Geleneksel Tasarım İle Çağdaş Tasarım İlişkilerinin Değerlendirilmesi*, T.C. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Anasanat Dalı Seramik-Cam Programı, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Eser Çalışması, İstanbul, 1989

**ÖZTÜRK İNAN, Oya,** *Geleneksel Türk Kültür ve Sanatının Çağdaş Türk Resim Sanatına Etkileri*, T.C. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Plastik Sanatlar Master, İstanbul, 2006

**PAŞA, Hilal,** *Gelenek ve Değişim Açısından Develi’de Halk İnanış ve Uygulamaları*, T.C., Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Mayıs, 2006

**SARIÇALIK, Duygu,** *Turgut Pura’nın Yaşamı ve Türk Heykel Sanatındaki Yeri*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2006

**SATIR, Memduha,** *Cumhuriyet Dönemi Türk Resminde Ekspresyonist Sanatçılar*, T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2001

**SÖNMEZ, Tuğba,** *Heykel ve İşlev Günümüz Türk Heykel Sanatı Ürünleri İçinde Yer Alan ve İşlevsel Niteliği Olan Heykeller*, T.C. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Heykel Anasanat Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2006

**ŞENGÜL, Elif,** *Çağdan Çağa Değişen Sanatın Tanımları ve Selçuklu Çehresindeki Anlamı*, T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2007

**ŞERBETÇİ, Feray,** *D Grubu Sanatçılarının Türk Resim Sanatının Gelişim Sürecine Kazandırdığı Farklı Bakış Açuları*, Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ocak, 2008

**TÖZLÜYURT, Mehmet,** *Kur’an da Gelenek Kavramı*, T.C. Ankara Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri(Kelam) Anabilim Dalı,  
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007

**ÜNAL, Fulya**, (1923–1950) *İdeoloji Sanat İlişkisi Çerçevesinde Cumhuriyet Dönemi Heykel Sanatının İncelenmesi*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sanat Bilimi Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haziran, 2010

**YAŞAROV, Nedret**, *Gelenek ve Çağdaşlık Bağlamında Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi*, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalı Resim Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005

**YILMAZ, Ayşe Nahide**, *Ali Hadi Bara ve Atölyesi: Türk Heykelinde Yeni Oluşumlar*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006

#### **KATALOGLAR**

**BAŞKAN, Seyfi**, *Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi*, Ak Yayınları Kültür ve Sanat Kitapları: 47, Yeni Dizi: 1, Ankara, 1989

**BERK, Nurullah**, *İstanbul Resim ve Heykel Müzesi*, Apa Ofset Basımevi, 1972

**İzmir Devlet Resim ve Heykel Müzesi**, T.C. Kültür Bakanlığı, Desen Ofset A.Ş., Ankara, 2002

**ÖZSEZGİN, Kaya, (Metin)**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Kataloğu*, YKY, İstanbul, 1996

#### **İNTERNET**

**AKBOĞA, İkrım**, Ege Üniversitesi <http://www.belgeler.com/blg/2pg9/sanat-felsefesi-ne-genel-bir-baki>, (Erişim Tarihi ve Saati: 01 Temmuz 2012 11.19)

**Anonim**, <http://www.ingilizceceviri.org/>, (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Mayıs 2012 10.46)

**Anonim**, <http://www.tezhipnedir.com/index.php/sanatta-gelenegin-yeri.html> (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Temmuz 2012 22.49)

**Anonim**, <http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/avatar>, (Erişim Tarihi ve Saati: 12 Eylül 2012 22.41)

**Anonim**, <http://www.İslam-tr.Net/akide-itikad/13165-selefi-nedir-selefin-tanimi>.

html, Erişim Tarihi ve Saati (Erişim Tarihi ve Saati: 03 Haziran 2012 13.53)

**Anonim**, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Bid'at>, (Erişim Tarihi ve Saati: 03 Haziran 2012 13.37)

**Anonim**, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Sanat> (Erişim Tarihi ve Saati: 02 Temmuz 2012 11.13)

**Anonim**, <http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/sanat>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 02 Temmuz 2012 11.35)

**Anonim**, <http://www.toplumdusmani.net/modules/wfsection/article.php?articleid=2076>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 06 Ağustos 2012 14.20)

**Anonim**, <http://www.toplumdusmani.net/modules/wfsection/article.php?articleid=2076>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 06 Ağustos 2012 14.26)

**Anonim**, <http://talsayak.blogspot.com/2006/12/sanatn-tanm-ve-zellikleri.html>, ( Erişim Tarihi ve Saati:02 Temmuz 2012 11.32)

**Anonim**, <http://www.toplumdusmani.net/modules/wordbook/entry.php?entryID=1543>, (Erişim Tarihi ve Saati: 06 Ağustos 2012 14.20)

**Anonim**, <http://sanat.nedir.com/>, (Erişim Tarihi ve Saati: 06 Ağustos 2012 14.15)

**Anonim**, <http://www.msxlabs.org/forum/sanat-tr/216185-mehmet-sadi-calik-mehmet-sadi-calik-kimdir-mehmet-sadi-calik-hakkinda.html#ixzz1yik8wZMU>, (Erişim Tarihi ve Saati: 24 Haziran 2012 17.23)

**Anonim**, <http://www.turkcebilgi.com/sozluk/muhayyile>, (Erişim Tarihi ve Saati:12 Eylül 2012 22.16)

**Anonim**, <http://www.nuveforum.net/1723-genel-kultur-h/66808-heykel-nedir/> (Erişim Tarihi ve Saati: 30.12.2012 11.31)

**Anonim**, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Heykel>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 30.12.2012 11.33)

**Anonim**, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=392>, (Erişim Tarihi ve Saati: 19 Mayıs 2012 23.37)

**Anonim**, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=392>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 19 Mayıs 2012 23.37)

**Anonim**, <http://www.sanattarihi.org/42/Turk-Heykel-Sanati.aspx>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 15 Eylül 2011 19.15)

**Anonim**, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=392>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 19 Mayıs 2012 23.37)

**Anonim**, <http://www.estanbul.com/turk-heykel-sanati-255552.html>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 13 Ağustos 2012 02.04)

**Anonim**, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=392>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 19 Mayıs 2012 23.37)

**Anonim**, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=392>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 19 Mayıs 2012 23.37)

**Anonim**, <http://guzelsanataratolyesi.com/turkheykelsanati.html>, (Erişim Tarihi ve Saati:23 Eylül 2011 12.49)

**Anonim**, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=554>, (Erişim Tarihi ve Saati: 31 Ocak 2012 22.00)

**Anonim**, <http://www.sanatlog.com/sanat/osmanli-imparatorlugunda-bir-ermeni-sanatci-yervant-oskan-efendi-1855-1914/> ( Erişim Tarihi ve Saati: 07 Haziran 2012 22.58)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Osgan\\_Efendi](http://tr.wikipedia.org/wiki/Osgan_Efendi), ( Erişim Tarihi ve Saati: 31 Ocak 2012 22.21)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0hsan\\_%C3%96zsoy](http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0hsan_%C3%96zsoy), ( Erişim Tarihi ve Saati: 13 Ocak 2012 08.37)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0sa\\_Behzat](http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0sa_Behzat), ( Erişim Tarihi ve Saati: 14 Ocak 2012 09.12)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Mesrur\\_%C4%B0zzet\\_Bey](http://tr.wikipedia.org/wiki/Mesrur_%C4%B0zzet_Bey) (Erişim Tarihi ve Saati: 06 Eylül 2012 15.34)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Muhittin\\_Sebati](http://tr.wikipedia.org/wiki/Muhittin_Sebati) (Erişim Tarihi ve Saati: 14 Eylül 2012 00.26)

**Anonim**, <http://www.bilgicenneti.com/pdf-25427-17cc0ddda0de48483f7447086c73767-nijat+sirel+1897+1959.pdf>, (Erişim Tarihi ve Saati: 22 Ağustos 2012 01.13)

**Anonim**, <http://www.guzelsanatlar.gov.tr/belge/1-994/ali-hadi-bara.html>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 23 Ocak 2012 23.58)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Rudolf\\_Belling](http://tr.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Belling), ( Erişim Tarihi ve Saati: 31 Ocak 2012 22.39)

**Anonim**, <http://www.aytam.org.tr/Heinrich%20Krippel.pdf>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 23 Ağustos 2012 13.04)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Anton\\_Hanak](http://tr.wikipedia.org/wiki/Anton_Hanak) (Erişim Tarihi ve Saati: 03 Haziran 2012 17.53)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Pietro\\_Canonica](http://tr.wikipedia.org/wiki/Pietro_Canonica), (Erişim Tarihi ve Saati: 03 Haziran 2012 17.47)

**Anonim**, <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=553>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 23 Ağustos 2012 13.12)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Josef\\_Thorak](http://tr.wikipedia.org/wiki/Josef_Thorak) , (Erişim Tarihi ve Saati: 03 Haziran 2012 17.55)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Ali\\_Hadi\\_Bara](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ali_Hadi_Bara), (Erişim Tarihi ve Saati: 13 Ocak 2012 09.00)

**Anonim**, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=688>, (Erişim Tarihi ve Saati: 06 Mayıs 2012 01.10)

**Anonim**, <http://www.guzelsanatlar.gov.tr/belge/1-994/ali-hadi-bara.html>, (Erişim Tarihi ve Saati: 23 Ocak 2012 23.58)

**Anonim**, <http://www.isteataturk.com/haber/5310/zuhtu-muridoglu-aturk-bustu>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 13.37)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Z%C3%BCht%C3%BC\\_M%C3%BCrido%C4%9Flu](http://tr.wikipedia.org/wiki/Z%C3%BCht%C3%BC_M%C3%BCrido%C4%9Flu), ( Erişim Tarihi ve Saati: 13 Ocak 2012 09.23)

**Anonim**, <http://www.thy.com/tr-CY/corporate/skylife/article.aspx?mkl=61>, (Erişim



Tarihi ve Saati: 14 Ocak 2012 09.12)

**Anonim**, [http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/210heykelci\\_prof\\_dr\\_mustafa\\_nusret\\_suman.html](http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/210heykelci_prof_dr_mustafa_nusret_suman.html) (Erişim Tarihi ve Saati: 24 Ağustos 2012 13.39)

**Anonim**, [http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/229-heykelci\\_prof\\_dr\\_kenan\\_yontunc.html](http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/229-heykelci_prof_dr_kenan_yontunc.html) (Erişim Tarihi ve Saati: 13 Haziran 2012 08.34)

**Anonim**, <http://www.kuman-art.com/heykel/sabiha-bengutas.html>, (Erişim Tarihi ve Saati: 27 Mayıs 2012 18.31)

**Anonim**, <http://www.sabihabengutas.com/sabihabengutas-kimdir.html>, (Erişim Tarihi ve Saati: 18 Eylül 2011 10.44)

**Anonim**, [http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/245-ilk\\_kadin\\_heykelcimiz\\_nermin\\_faruk\\_%C3%AE.html](http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/245-ilk_kadin_heykelcimiz_nermin_faruk_%C3%AE.html), (Erişim Tarihi ve Saati: 24 Ağustos 2012 00.48)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Hakk%C4%B1\\_Atamulu](http://tr.wikipedia.org/wiki/Hakk%C4%B1_Atamulu), (Erişim Tarihi ve Saati: 16 Haziran 2012 15.47)

**Anonim**, [http://www.nevsehirplatformu.com/index.php?m=146&sablon\\_id=1](http://www.nevsehirplatformu.com/index.php?m=146&sablon_id=1), (Erişim Tarihi ve Saati: 16 Haziran 2012 16.09)

**Anonim**, [http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/223yavuz\\_g%C3%B6rey\\_huseyin\\_gezer\\_huseyin\\_%C3%B6zkan.html](http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/223yavuz_g%C3%B6rey_huseyin_gezer_huseyin_%C3%B6zkan.html), (Erişim Tarihi ve Saati: 18.06. 2012 10.30)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0han\\_Koman](http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0han_Koman) (Erişim Tarihi ve Saati: 03 Haziran 2012 18.14)

**Anonim**, [http://www.kadineserleri.org/kadin\\_rehberi\\_biyografiler.asp?harf=Z](http://www.kadineserleri.org/kadin_rehberi_biyografiler.asp?harf=Z), (Erişim Tarihi ve Saati: 01 Şubat 2012 23.24)

**Anonim**, [http://www.kadineserleri.org/kadin\\_rehberi\\_biyografiler.asp?harf=Z](http://www.kadineserleri.org/kadin_rehberi_biyografiler.asp?harf=Z), (Erişim Tarihi ve Saati: 01 Şubat 2012 23.24)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Turgut\\_Pura](http://tr.wikipedia.org/wiki/Turgut_Pura) (Erişim Tarihi ve Saati: 03 Haziran 2012 18.20)

**Anonim**, [http://turgutpura.com/?page\\_id=20](http://turgutpura.com/?page_id=20) (Erişim Tarihi ve Saati: 03 Haziran 2012 18.23)

**Anonim**, <http://www.mimarlikmuzesi.org/Collection/Detail.aspx?BiographyID=57>, (

Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 23.59)

**Anonim**, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=1&artid=713>, (Erişim Tarihi ve Saati: 06 Mayıs 2012 01.04)

**Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eadi\\_%C3%87a%C4%B1k](http://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eadi_%C3%87a%C4%B1k), ( Erişim Tarihi ve Saati: 24 Haziran 2012 17.17)

**Anonim**, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Balbal> (Erişim Tarihi ve Saati: 08 Eylül 2012 - 15.50)

**Anonim**, <http://www.kurandakidin.com/18-sanat-muzik-heykel-resim-satranc-dusmanligi/>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 08 Eylül 2012 02.03)

**Anonim**, <http://www.sanatlog.com/sanat/osmanli-imparatorlugunda-bir-ermeni-sanatci-yervant-oskan-efendi-1855-1914/>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 07 Haziran 2012 22.58)

**Anonim**, <http://www.sanattarihi.org/42/Turk-Heykel-Sanati.aspx>, (Erişim Tarihi ve Saati: 15 Eylül 2011 19.15)

**Anonim**, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Neoklasisizm> , (Erişim Tarihi ve Saati: 12 Eylül 2012 15.32)

**Anonim**, <http://www.aytam.org.tr/Heinrich%20Krippel.pdf>, (Erişim Tarihi ve Saati: 23.08.2012 13.04)

**BAHAR, Bengü**, *Sanat ve Sanatın İşlevleri*, [http://www.gidamo.org.tr/resimler/ekler/91d584fce\\_d301b4\\_ek.pdf?dergi=6](http://www.gidamo.org.tr/resimler/ekler/91d584fce_d301b4_ek.pdf?dergi=6), (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Ağustos 2012 14.15)

**CAN, Nuri**, <http://www.hikayeler.net/yazilar/145879/sanat-nedir-sanatci-kimdir-ve-nasil-olmalidir-sanatci-/>, (Erişim Tarihi ve Saati: 01 Temmuz 2012 10.16)

**ÇALIK, Siren**, Şadi Çalık “Heykel Olmayan Yerde Heykel Yapmak İçin Yaşamak” Anıtları, [http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/Photo\\_11\\_5\\_anitlari.html?Page=4](http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/Photo_11_5_anitlari.html?Page=4), (Erişim Tarihi ve Saati: 06 Mayıs 2013 09.49)

**DÜNDAR, Can**, <http://www.milliyet.com.tr/2004/03/09/yazar/dundar.html> (Erişim Tarihi ve Saati: 25 Ağustos 2012 00.43)

**DİNÇ, Tahir**, <http://www.ispanyol.net/sanatin-tanimi-ve-islevi/>, (Erişim Tarihi ve Saati: 02 Temmuz 2012 11.15)

**GÖNÜLAL, Özand**, <http://www.sanatteorisi.com/Makaleler.asp? Sayfa=Oku&id=391>, (Erişim Tarihi ve Saati: 01 Temmuz 2012 10.14)

**İNAL, İnsel**, Türk Heykel Sanatına Tarihsel Bir Bakış, [www.belgeler.com](http://www.belgeler.com), (Erişim Tarihi ve Saati: 15.08.2013 10.13)

**KAHRAMAN, Hasan Bülent**, *Postmodernite İle Modernite Arasında Türkiye*, <http://www.Altinicizdiklerim.com/ozetler/Postmodernite%20ile%20Modernite%20Arasnda%20T%C3%BCrkiye%20-%20H.B.Kahraman.pdf>, (Erişim Tarihi ve Saati: 09 Eylül 2012 16.41)

**OKAY, Sevay**, [http://www.felsefekibi.com/sanat/sanatalanlari/sanat\\_alanlari\\_cumhuriyet\\_donemi\\_heykeli.html](http://www.felsefekibi.com/sanat/sanatalanlari/sanat_alanlari_cumhuriyet_donemi_heykeli.html), (Erişim Tarihi ve Saati: 16 Eylül 2011 13.43)

**PELVANOĞLU, Burcu**, *Anıttan Çağdaş Alan Uygulamalarına Kamusal Alanda Heykel*, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=1&artid=569>, (Erişim Tarihi ve Saati: 06 Mayıs 2012 00.53)

**PELVANOĞLU, Burcu**, *Başlangıcından 1950'ye Kadar Olan Dönemde Türk Heykeli İçinde Büstün Yeri*, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=1&artid=392>, (Erişim Tarihi ve Saati: 02 Mayıs 2012 00.48)

**PELVANOĞLU, Burcu**, *Büst Sorunu (1950–2000)*, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=1&artid=554>, (Erişim Tarihi ve Saati: 02 Mayıs 2012 00.50)

**ŞENER, Sami**, <http://www.canim.net/islam/cevaplar-722.html>, (Erişim Tarihi ve Saati: 02 Aralık 2010 15.00)

**YILDIZ, Mustafa**, *Gelenek ve Modernite Arasında Sanat* <http://www.anteppress.com/Haber/Makaleler/30.102.011/Gelenek-ve-Modernite-Arasinda-Sanat.Php>, (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Temmuz 2012 22.53)

**YÖRÜKOĞLU, Ayşe**, <http://www.diniyazilar.com/2011/03/heykel-gunah-mi/>, (Erişim Tarihi ve Saati: 08 Eylül 2012 02.07)

## FOTOĞRAF KAYNAKLARI

### FOTOĞRAF NO:

- 1- **ÇOKER, Adnan**, *Osman Hamdi ve Sanayi-i Nefise Mektebi "Toplu Sergiler 8"*, Mimar Sinan Üniversitesi Yayını, 1983, s. 28
- 2- **Anonim**, <http://www.kuman-art.com/wp-content/gallery/yervant-oskan-efendi/yervant-oskan-efendi-5.jpg> (Erişim Tarihi ve Saati:25 Haziran 2012 00.20)
- 3- **BERK, Nurullah**, *İstanbul Resim ve Heykel Müzesi*, Apa Ofset Basımevi, 1972, s. 68
- 4- **ÇALIKOĞLU, Levent**, *Tamer Başoğlu İle Yapılan Görüşme*, Türkiye'de Sanat Dergisi, Mayıs/Ağustos 1997, Sayı:29, s. 41
- 5- **Anonim**, [www.sanalmuze.org](http://www.sanalmuze.org) , (Erişim Tarihi ve Saati:20 Ekim 2011 18.00)
- 6- **Anonim**, [www.sanalmuze.org](http://www.sanalmuze.org) , (Erişim Tarihi ve Saati:20 Ekim 2011 18.01)
- 7- **Anonim**, [www.sanalmuze.org](http://www.sanalmuze.org), (Erişim Tarihi ve Saati:20 Ekim 2011 18.03)
- 8- **Anonim**, [www.sanalmuze.org](http://www.sanalmuze.org), (Erişim Tarihi ve Saati:20 Ekim 2011 18.06)
- 9- **Anonim**, [www.sanalmuze.org](http://www.sanalmuze.org), (Erişim Tarihi ve Saati:20 Ekim 2011 18.08)
- 10- **(Metin) ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 486
- 11- **GEZER, Hüseyin**, *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, Türkiye İş Bankası kültür Yayınları, TİSA Matbaası, 1984, Ankara, s. 62
- 12- **GEZER, Hüseyin**, *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, Türkiye İş Bankası kültür Yayınları, TİSA Matbaası, 1984, Ankara, s. 63
- 13- **ÇALIKOĞLU, Levent**, *Türkiye'de Sanat Dergisi*, Mayıs/Ağustos 1997, Sayı: 29, s. 41
- 14- **GEZER, Hüseyin**, *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, Türkiye İş Bankası kültür Yayınları, TİSA Matbaası, 1984, Ankara, s. 61
- 15- **Anonim**, <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, (Erişim Tarihi ve Saati: 14Ağustos 2012 15.37)
- 16- **Anonim**, <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, (Erişim

Tarihi ve Saati: 14 Ağustos 2012 15.37

**17-Anonim**, [www.sanalmuze.org](http://www.sanalmuze.org) (Erişim Tarihi ve Saati: 21 Ekim 2011 15.07)

**18-Anonim**, [http://sergirehberi.com/sergi\\_detay.asp?q=Serginin+ Sergisi+197+ Acilis+ Koleksiyonu| Istanbul+Resim +ve+Heykel+ Muzesi&g \\_id=83&s\\_id= 50&pg= 8&isler= 1](http://sergirehberi.com/sergi_detay.asp?q=Serginin+Sergisi+197+Acilis+Koleksiyonu|Istanbul+Resim+ve+Heykel+Muzesi&g_id=83&s_id=50&pg=8&isler=1), (Erişim Tarihi ve Saati: 14 Eylül 2012 00.35)

**19-Anonim**, [www.sanalmuze.org](http://www.sanalmuze.org) 1 (Erişim Tarihi ve Saati: 9 Ekim 2011 18.00)

**20-Anonim**, <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, (Erişim Tarihi ve Saati: 14 Ağustos 2012 15.37)

**21- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 492

**22- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 492

**23- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 492

**24- İLGÜN, Meral**, *1950-1960 Yılları Arasında Devlet Resim ve Heykel Sergileri*, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Ocak 2010, s. 482

**25- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 492

**26- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 492

**27-Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi** (Foto: Tuğçe UYAR)

**28-Anonim**, [http://3.bp.blogspot.com/\\_KehihiWMIbs/TI92kM9lteI/AAAAAAAAAAAmM/DZreSo2dsfA/s1600/P8010284.JPG](http://3.bp.blogspot.com/_KehihiWMIbs/TI92kM9lteI/AAAAAAAAAAAmM/DZreSo2dsfA/s1600/P8010284.JPG), (Erişim Tarihi ve Saati: 25 Haziran 2012 00.05)

**29-BERK, Nurullah**, *İstanbul Resim ve Heykel Müzesi*, Apa Ofset Basımevi, 1972, s. 69

**30-Anonim**, <http://images.gittigidiyor.com/1767/BOLU-ATATURK-HEYKELI->

GORUNUS-KARTPOSTAL\_\_17674383\_0.jpg, (Erişim Tarihi ve Saati: 22 Haziran 2012 – 00.02)

**31-GEZER, Hüseyin,** *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, TİSA Matbaası, 1984, Ankara, s. 73

**32-Anonim,** <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, (Erişim Tarihi ve Saati: 14 Ağustos 2012 15.37)

**33-Anonim,** <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, (Erişim Tarihi ve Saati: 14Ağustos 2012 15.37)

**34- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya,** *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 486

**35- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya,** *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 486

**36- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya,** *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 486

**37- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya,** *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 531

**38-Anonim,** [www.isteataturk.com](http://www.isteataturk.com), (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 09.04)

**39-Anonim,** [www.isteataturk.com](http://www.isteataturk.com), (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 09.04)

**40-Anonim,** [www.isteataturk.com](http://www.isteataturk.com), (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 09.04)

**41-Anonim,** <http://www.forumgercek.com/showthread.php?t=79416>, (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 09.02)

**42-Anonim,**<http://media.photobucket.com/image/krippel/behicefe/samsunkrippelant.jpg> 2, (Erişim Tarihi ve Saati: 06 Haziran 2012 08.55)

**43-Anonim,** <http://imageshack.us/photo/my-images/371/01410bo.jpg/sr=1>, (Erişim Tarihi ve Saati:26 Haziran 2012 08.54)

**44-Anonim,** [www.forum.net](http://www.forum.net), (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 – 11.10)

**45-Anonim,** <http://akincimehmet44.files.wordpress.com/2011/02/taksim-cumhuriyet-aniti-0161.jpg>, (Erişim Tarihi ve Saati:10 Haziran 2012 10.27)

- 46-Anonim,** <http://www.arastiralim.com/wp-content/uploads/2009/11/Taksim-Cumhuriyet-An%C4%B1t%C4%B1-Yeni.jpg>, (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 10.28)
- 47-Anonim,** <http://maviege.turkceblog.com/files/2011/12/dscn3856.jpg>, (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 10.39)
- 48-Anonim,**[http://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Dosya:Mara%C5%9Fal\\_Atat%C3%BCrk\\_An%C4%B1t%C4%B1.jpg&filetimestamp=20081219202944](http://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Dosya:Mara%C5%9Fal_Atat%C3%BCrk_An%C4%B1t%C4%B1.jpg&filetimestamp=20081219202944), (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 11.16)
- 49-Anonim,** [http://www.minibilisim.com/guven/ata\\_guven\\_2\\_01.jpg](http://www.minibilisim.com/guven/ata_guven_2_01.jpg), (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 09.22)
- 50-Anonim,** [http://3.bp.blogspot.com/\\_hYYKEpjxag/TMF\\_pgjVRGI/AAAAAAAAAB0/2jw6uzYjyGs/s1600/G%C3%BCven\\_park\\_an%C4%B1t%C4%B1.jpg](http://3.bp.blogspot.com/_hYYKEpjxag/TMF_pgjVRGI/AAAAAAAAAB0/2jw6uzYjyGs/s1600/G%C3%BCven_park_an%C4%B1t%C4%B1.jpg), (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 – 10.48)
- 51. Anonim,** [http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c3/G%C3%BCven\\_park\\_an%C4%B1t%C4%B1\\_arka\\_heykel.jpg](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c3/G%C3%BCven_park_an%C4%B1t%C4%B1_arka_heykel.jpg), (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 – 00.17)
- 52-Anonim,** [http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d1/G%C3%BCven\\_park\\_an%C4%B1t%C4%B1\\_sol\\_r%C3%B6lyef.jpg](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d1/G%C3%BCven_park_an%C4%B1t%C4%B1_sol_r%C3%B6lyef.jpg), (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 – 10.49)
- 53-GEZER, Hüseyin,** *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, Türkiye İş Bankası kültür Yayınları, TİSA Matbaası, 1984, Ankara, s. 84
- 54-Anonim,** [http://tr.wikipedia.org/wiki/Josef\\_Thorak](http://tr.wikipedia.org/wiki/Josef_Thorak), (Erişim Tarihi ve Saati:03 Haziran 2012 17.55)
- 55- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya,** *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 532
- 56- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya,** *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 531
- 57- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya,** *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 531

**58- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 531**

**59-Anonim,** <http://www.hayalleme.com/wp-content/uploads/inonuheykeltaslik.jpg>, (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 12.17)

**60-Anonim,** [http://www.goethe.de/ins/tr/ank/pro/urbanspaces/web/standbild\\_2\\_gr.jpg](http://www.goethe.de/ins/tr/ank/pro/urbanspaces/web/standbild_2_gr.jpg), (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 12.19)

**61-Anonim,** <http://www.cevadmemduhaltar.com/cesitli-gorsel-malzemeler.html>, (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 13.51)

**62-Anonim,** <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/ERZiNCAN/heykel/fahriye.jpg>, (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 – 12.42)

**63-Anonim,** [http://a7.sphotos.ak.fbcdn.net/hphotos-akash3/535476\\_10150795996801057\\_1661500591\\_n.jpg](http://a7.sphotos.ak.fbcdn.net/hphotos-akash3/535476_10150795996801057_1661500591_n.jpg), (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 12.40)

**64-Anonim,** <http://www.nedirturk.com/wp-content/uploads/2010/12/%C5%9Eehit-Kubilay-An%C4%B1t%C4%B1.jpg>, 1 (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 12.46)

**65-Anonim,** <http://sergirehberi.com/img/work/358.jpg> (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 10.01)

**66-Anonim,**[http://sergirehberi.com/artist\\_detay.asp?q=Islerinden+Ornekler%7C+Ali+Hadi+Bara&a\\_id=219&isvar=1](http://sergirehberi.com/artist_detay.asp?q=Islerinden+Ornekler%7C+Ali+Hadi+Bara&a_id=219&isvar=1) (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 10.01)

**67-Anonim,** <http://www.isteaturk.com/haber/5317/dumlupinar-zafer-aniti-kutahya>, (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 10.03)

**68-Anonim,** <http://sergirehberi.com/img/work/357.jpg>, (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 10.00)

**69-Anonim,** <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, (Erişim Tarihi ve Saati: 14Ağustos 2012 15.37)

**70- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 478**

**71- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 478**



**72-İzmir Devlet Resim ve Heykel Müzesi**,T.C. Kültür Bakanlığı,Desen Ofset A.Ş., Ankara, 2002, s. 123

**73-Anonim**,[http://vizyon21yy.com/images/Egitim\\_Genl/Onemli\\_Insanlar/Ressamlar /Turk\\_Ressamlar/A\\_H\\_Bara/ftllea.jpg](http://vizyon21yy.com/images/Egitim_Genl/Onemli_Insanlar/Ressamlar/Turk_Ressamlar/A_H_Bara/ftllea.jpg), (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 10.02)

**74-Anonim**, <http://mw2.google.com/mw-panoramio/photos/medium/16701198.jpg>,(Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 10.08)

**75-Anonim**, [http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/201-ali\\_hadi\\_bara\\_hayati\\_ve\\_heykeltiraslik\\_detayi.html](http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/201-ali_hadi_bara_hayati_ve_heykeltiraslik_detayi.html), (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 10.11)

**76-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 488

**77-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 488

**78-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 489

**79-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 489

**80-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 489

**81-Anonim**, <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, (Erişim Tarihi ve Saati: 14 Ağustos 2012 15.37)

**82-Anonim**, <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, (Erişim Tarihi ve Saati: 14 Ağustos 2012 15. 38)

**83-Anonim**, <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, (Erişim Tarihi ve Saati: 14 Ağustos 2012 15. 39)

**84-Anonim**, <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, (Erişim Tarihi ve Saati: 14 Ağustos 2012 15. 40)

**85-Anonim**, <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 14 Ağustos 2012 15.41)

- 86-Anonim**, <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 14 Ağustos 2012 15.42)
- 87-Anonim**, <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 14 Ağustos 2012 15.43)
- 88-Anonim**, <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, (Erişim Tarihi ve Saati: 14 Ağustos 2012 15.44)
- 89-Anonim**, <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, (Erişim Tarihi ve Saati: 14 Ağustos 2012 15.45)
- 90- Anonim**, [www.sanalmuze.org](http://www.sanalmuze.org), (Erişim Tarihi ve Saati: 22 Ekim 2010 10.40)
- 91- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Kataloğu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 500
- 92-Anonim**, <http://www.cevadmemduhaltar.com/cesitli-gorsel-malzemeler.html>  
(Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 13.44)
- 93-Anonim**, <http://www.cevadmemduhaltar.com/cesitli-gorsel-malzemeler.html>,  
(Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 13.46)
- 94-Anonim**, <http://www.geyikhane.biz/forums/fl211/anitkabir8217de-yeralan-heykel-ve-kabartmalar-51317/>, (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 14.00)
- 95-Anonim**, [http://www.isteaturk.com/resimler/cb894ata\\_zonguldak\\_1\\_01.jpg](http://www.isteaturk.com/resimler/cb894ata_zonguldak_1_01.jpg)  
(Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 16.51)
- 96-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 487
- 97-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 487
- 98-Anonim**, <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?exhID=1938&lang=TR>, (Erişim Tarihi ve Saati: 14 Ağustos 2012 15.33)
- 99- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 493
- 100- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel*

*Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 493

**101- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 493

**102- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 493

**103- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 493

**104-GEZER, Hüseyin**, *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, Türkiye İş Bankası kültür Yayınları, TİSA Matbaası, 1984, Ankara, s. 125

**105-GEZER, Hüseyin**, *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, Türkiye İş Bankası kültür Yayınları, TİSA Matbaası, 1984, Ankara, s. 126

**106-BAŞKAN, Seyfi**, *Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi*, Ak Yayınları Kültür ve Sanat Kitapları:47, Yeni Dizi:1, Ankara, 1989, s. 70

**107-Anonim**, <http://www.panoramio.com/photo/11672384>, (Erişim Tarihi ve Saati: 13 Haziran 2012 08.55)

**108-Anonim**, <http://www.iresimler.com/r-tarsus-resimleri-2111-tarsus-ataturk-heykeli-12586.html>, (Erişim Tarihi ve Saati: 13 Haziran 2012 08.54)

**109-Anonim**, [www.sanalmuze.org](http://www.sanalmuze.org), (Erişim Tarihi ve Saati: 20 Ekim 2011 11.40)

**110-Anonim**, [www.sanalmuze.org](http://www.sanalmuze.org), (Erişim Tarihi ve Saati:20 Ekim 2011 11.41)

**111-KORUR, Aslı**, *Cumhuriyet'in İlk Onbeş Yılında Türk Resim ve Heykel Sanatı (1923–1938)*, T.C.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 253

**112-KORUR, Aslı**, *Cumhuriyet'in İlk Onbeş Yılında Türk Resim ve Heykel Sanatı (1923–1938)*, T.C.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 254

**113-Anonim**, <http://www.sabihabengutas.com/sabihabengutas-heykelleri.html>, (Erişim Tarihi ve Saati: 15 Haziran 2012 12.11)

**114-Anonim**, <http://www.sabihabengutas.com/sabihabengutas-heykelleri.html>,

(Erişim Tarihi ve Saati: 15 Haziran 2012 12.12)

**115-Anonim**, <http://www.sabihabengutas.com/sabihabengutas-heykelleri.html>,

(Erişim Tarihi ve Saati: 15 Haziran 2012 12.13)

**116-KORUR, Aslı**, *Cumhuriyet'in İlk Onbeş Yılında Türk Resim ve Heykel Sanatı (1923–1938)*, T.C.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 241

**117- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 491

**118-KORUR, Aslı**, *Cumhuriyet'in İlk Onbeş Yılında Türk Resim ve Heykel Sanatı (1923–1938)*, T.C.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 240

**119-KORUR, Aslı**, *Cumhuriyet'in İlk Onbeş Yılında Türk Resim ve Heykel Sanatı (1923–1938)*, T.C.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 256

**120- BERK, Nurullah-GEZER, Hüseyin**, *50 yılın Türk Resim ve Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, s. 247

**121- BERK, Nurullah-GEZER, Hüseyin**, *50 yılın Türk Resim ve Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, s. 248

**122- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 484

**123- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 484

**124-Anonim**, [http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/28/Mimar\\_Sinan\\_An%C4%B1t%C4%B1.jpg](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/28/Mimar_Sinan_An%C4%B1t%C4%B1.jpg), (Erişim Tarihi ve Saati: 15 Haziran 2012 14.40)

**125-Anonim**, [http://www.minibilisim.com/a/ata\\_anit\\_04.jpg](http://www.minibilisim.com/a/ata_anit_04.jpg), (Erişim Tarihi ve Saati: 15 Haziran 2012 14.42)

**126-Anonim**, <http://www.isteaturk.com/haber/2934/anitkabir-anitmezar>,

(Erişim Tarihi ve Saati: 15 Haziran 2012 14.44)

- 127-Anonim**, <http://www.sanalmuze.org/images/zan06.jpg>, (Erişim Tarihi ve Saati: 15 Haziran 2012 14.47)
- 128- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 483
- 129- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 483
- 130-Anonim**, <http://galeri.erciyes.edu.tr/cat.asp?iCat=62&offset=24>, (Erişim Tarihi ve Saati: 18 Haziran 2012 10.18)
- 131-Anonim**, <http://galeri.erciyes.edu.tr/cat.asp?iCat=62&offset=24>, (Erişim Tarihi ve Saati: 18 Haziran 2012 10.19)
- 132-Anonim**, <http://derinkuyu.orgfree.com/resimler/erzurum-ataturk-aniti.jpg>, (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 11.17)
- 133-Anonim**, <http://derinkuyu.orgfree.com/resimler/damat-ibrahim-pasa-heykeli.jpg>, (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 11.19)
- 134-Anonim**, <http://www.kaymakli.com/images/YDerinkuyu1.jpg>, (Erişim Tarihi ve Saati: 18 Haziran 2012 10.08)
- 135-BERK, Nurullah-GEZER, Hüseyin**, *50 yılın Türk Resim ve Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, s. 142
- 136-BERK, Nurullah**, *İstanbul Resim ve Heykel Müzesi*, Apa Ofset Basımevi, 1972, s. 72
- 137- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 498
- 138- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 498
- 139-Anonim**, [http://en.wikipedia.org/wiki/File:I.\\_Bayezid\\_heykeli\\_Yavuz\\_G%C3%B6rey.JPG](http://en.wikipedia.org/wiki/File:I._Bayezid_heykeli_Yavuz_G%C3%B6rey.JPG), (Erişim Tarihi ve Saati: 18 Haziran 2012 11.14)
- 140-Anonim**, [http://www.ahmetnuray.com/kucuk\\_resimler/resimler/yavuz-gorey-istanbul-universitesi-atatur-genclik-heykeli-1955.jpg](http://www.ahmetnuray.com/kucuk_resimler/resimler/yavuz-gorey-istanbul-universitesi-atatur-genclik-heykeli-1955.jpg), (Erişim Tarihi ve Saati: 18 Haziran 2012 10.27)

- 141-Anonim**, [http://www.ahmetnuray.com/kucuk\\_resimler/resimler/yavuz-gorey-rize-bronz-ataturk-aniti.jpg](http://www.ahmetnuray.com/kucuk_resimler/resimler/yavuz-gorey-rize-bronz-ataturk-aniti.jpg), (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 11.31)
- 142-BERK, Nurullah**, *İstanbul Resim ve Heykel Müzesi*, Apa Ofset Basımevi, 1972, s. 74
- 143- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 494
- 144- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 494
- 145-BERK, Nurullah-GEZER, Hüseyin**, *50 yılın Türk Resim ve Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, s. 162
- 146-Anonim**, [http://www.babaeski-bld.gov.tr/tarih\\_resimler/heykel.jpg](http://www.babaeski-bld.gov.tr/tarih_resimler/heykel.jpg)  
(Erişim Tarihi ve Saati: 23 Haziran 2012 14.04)
- 147-Anonim**, <http://pro-insight.com/issue4/images/ilhan015.jpg>, (Erişim Tarihi ve Saati: 24 Haziran 2012 07.36)
- 148-Anonim**, [http://www.koman.org/work/work\\_1947studentwork.html](http://www.koman.org/work/work_1947studentwork.html), (Erişim Tarihi ve Saati: 24 Haziran 2012 07.50)
- 149-Anonim**,[http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/16/An%C4%B1tkabir\\_r%C3%B6lyef\\_17.jpg/800px-An%C4%B1tkabir\\_r%C3%B6lyef\\_17.jpg](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/16/An%C4%B1tkabir_r%C3%B6lyef_17.jpg/800px-An%C4%B1tkabir_r%C3%B6lyef_17.jpg)  
(Erişim Tarihi ve Saati: 24 Haziran 2012 07.45)
- 150- BERK, Nurullah-GEZER, Hüseyin**, *50 yılın Türk Resim ve Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, s. 149
- 151-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 489
- 152- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 489
- 153- BERK, Nurullah-GEZER, Hüseyin**, *50 yılın Türk Resim ve Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, s. 151
- 154-Anonim**, <http://burcu-asci.blogspot.com/2011/10/exhibition-bedri-rahmi-eyuboglu->

100yl.html, (Erişim Tarihi ve Saati: 24 Haziran 2012 08.53)

**155-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 498**

**156- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 499**

**157- İLGÜN, Meral, 1950–1960 Yılları Arasında Devlet Resim ve Heykel Sergileri, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Ocak 2010, s. 450**

**158- GİRAY, Kıymet, Türkiye’de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi, Mayıs/Ağustos 1997, Sayı:29, s. 35**

**159-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 485**

**160- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 485**

**161- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 485**

**162- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 485**

**163- Anonim, <http://sabahattin-gencal.blogspot.com/2011/05/yahya-kemalin-heykeli.html>, (Erişim Tarihi ve Saati: 24 Haziran 2012 14. 47)**

**164- BERK, Nurullah-GEZER, Hüseyin, 50 yılın Türk Resim ve Heykeli, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, s. 157**

**165-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 487**

**166-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 487**

**167- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 487**

- 168- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 487**
- 169- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 487**
- 170- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 487**
- 171- GİRAY, Kıymet, Türkiye’de Sanat Plastik Sanatlar Dergisi, Mayıs/Ağustos 1997, Sayı:29, s. 36**
- 172-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 488**
- 173- SARIÇALIK, Duygu, Turgut Pura’nın Yaşamı ve Türk Heykel Sanatındaki Yeri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2006, s. 103**
- 174- SARIÇALIK, Duygu, Turgut Pura’nın Yaşamı ve Türk Heykel Sanatındaki Yeri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2006, s. 104**
- 175- SARIÇALIK, Duygu, Turgut Pura’nın Yaşamı ve Türk Heykel Sanatındaki Yeri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2006, s. 199**
- 176- SARIÇALIK, Duygu, Turgut Pura’nın Yaşamı ve Türk Heykel Sanatındaki Yeri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2006, s. 118**
- 177- SARIÇALIK, Duygu, Turgut Pura’nın Yaşamı ve Türk Heykel Sanatındaki Yeri, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2006, s. 122**
- 178- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 491**
- 179-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya, Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, YKY, İstanbul, 1996, s. 491**



*Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 491

**180-(Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 491

**181- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 491

**182- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 491

**183- Anonim**, [http://www.red-thread.org/dosyalar/site\\_resim/ek\\_resim/isciheykeli-eski.jpg](http://www.red-thread.org/dosyalar/site_resim/ek_resim/isciheykeli-eski.jpg), (Erişim Tarihi ve Saati: 24 Haziran 2012 16.54)

**184- Anonim**, <http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/DisplayPhoto.aspx?ID=1&DetailID=2&ExhibitionID=11>, (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 22.59)

**185- (Metin)ÖZSEZGİN, Kaya**, *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, YKY, İstanbul, 1996, s. 497

**186- Anonim**, <http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/DisplayPhoto.aspx?ID=1&DetailID=2&ExhibitionID=11>, (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 23.04)

**187- Anonim**, <http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/DisplayPhoto.aspx?ID=1&DetailID=2&ExhibitionID=11>, (Erişim Tarihi: 26 Haziran 2012 22.57)

**188- Anonim**, <http://www.mimarlikmuzesi.org/Gallery/DisplayPhoto.aspx?ID=1&DetailID=2&ExhibitionID=11>, (Erişim Tarihi ve Saati: 26 Haziran 2012 23.00)

**189- DEĞİRMENCİ, Mine**, *Türkiye’de Anıt Heykelin Kent Estetiğine Etkisi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim-iş Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, Nisan 2009, s. 24

**190- ATASEVEN, Olcay**, *Oluşum Süreci İçinde Türk Heykel Sanatına İlişkin Kısa Bir Değerlendirme*, Türk Sanatları Araştırma Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 1, 2011, s. 127

**191- ASLANAPA, Oktay**, *Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi, 4. Basım, Temmuz, 1997, s. 14

Çağdaş Sanat Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 254

**193-İNCE, Güler**, *Türk Heykel Estetiği:1923–1950*, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 254

**194- İNCE, Güler**, *Türk Heykel Estetiği:1923–1950*, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 259

## FOTOĞRAFLAR



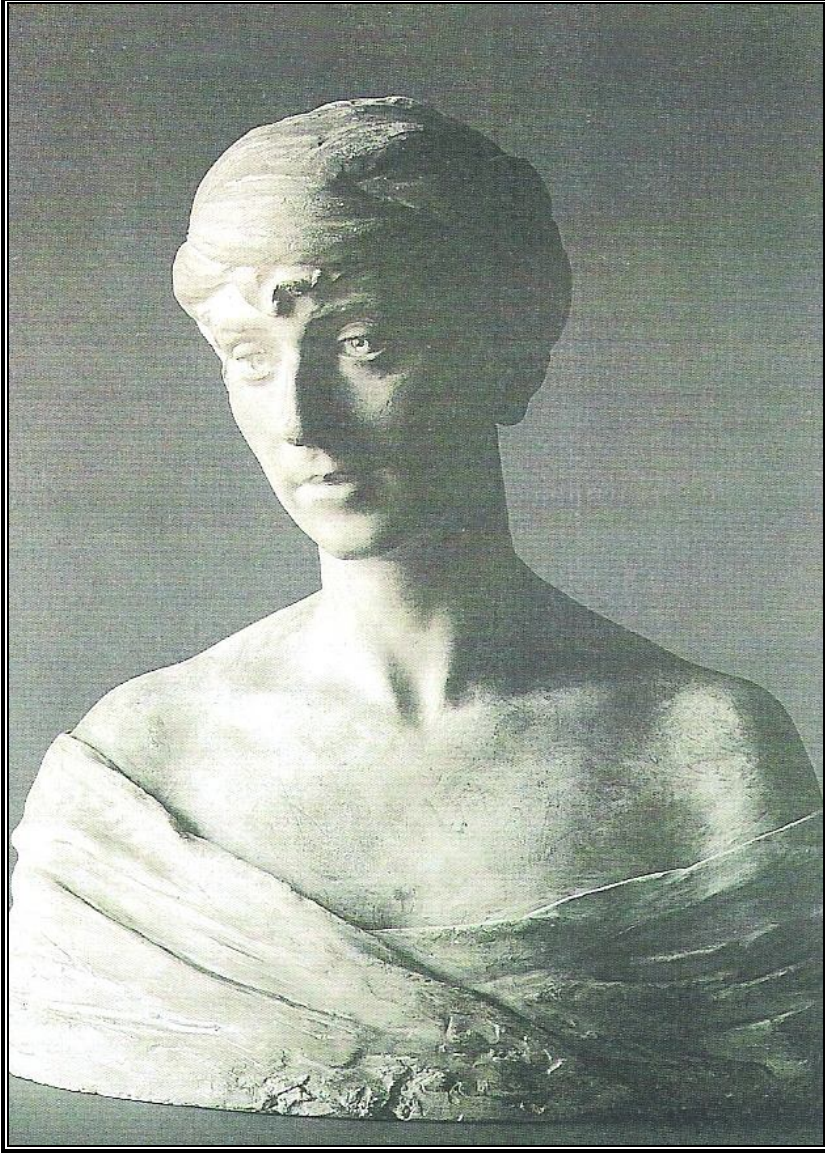
**FOTOĞRAF -1:** Yervant OSGAN, Zeybek (Kılıç Dansı) ve Tavukçu Kadın



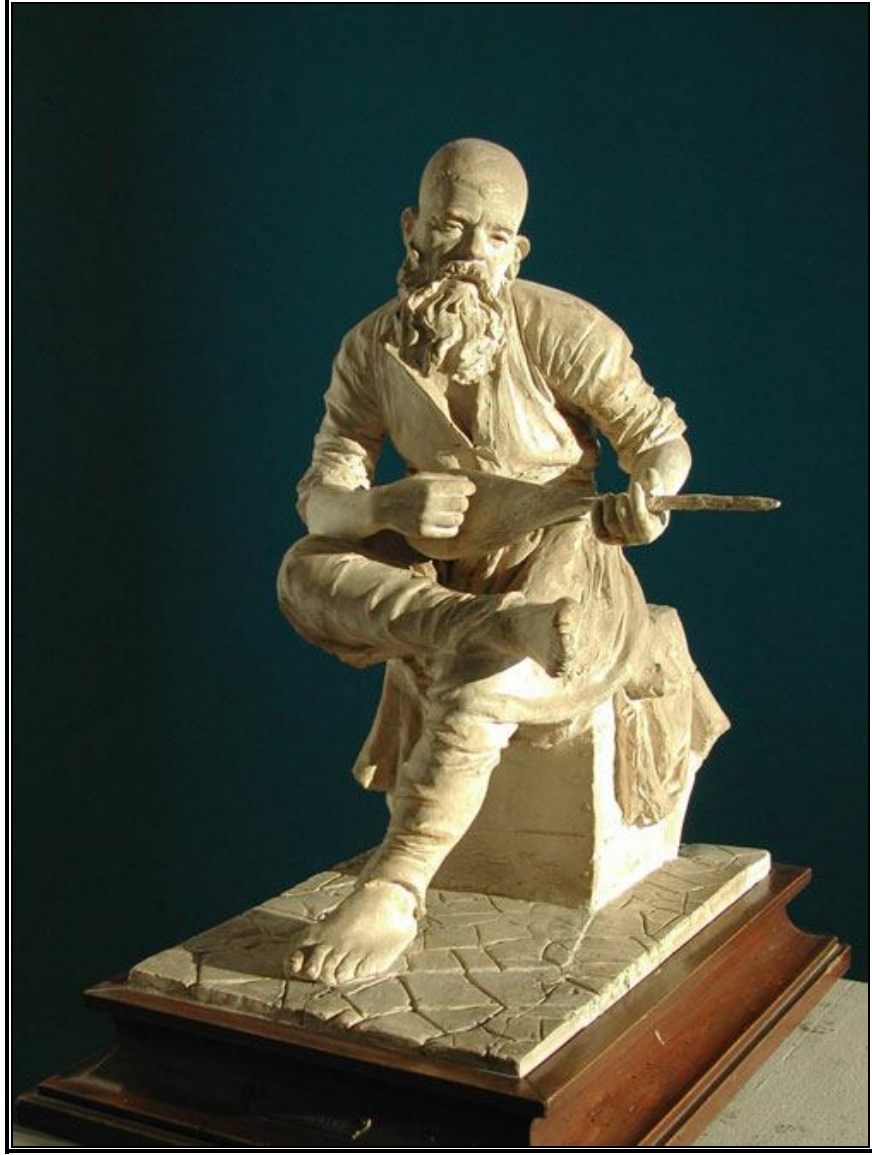
**FOTOĞRAF - 2:** Yervant OSGAN, Osman Hamdi Bey'in Eşi Naile Hanım



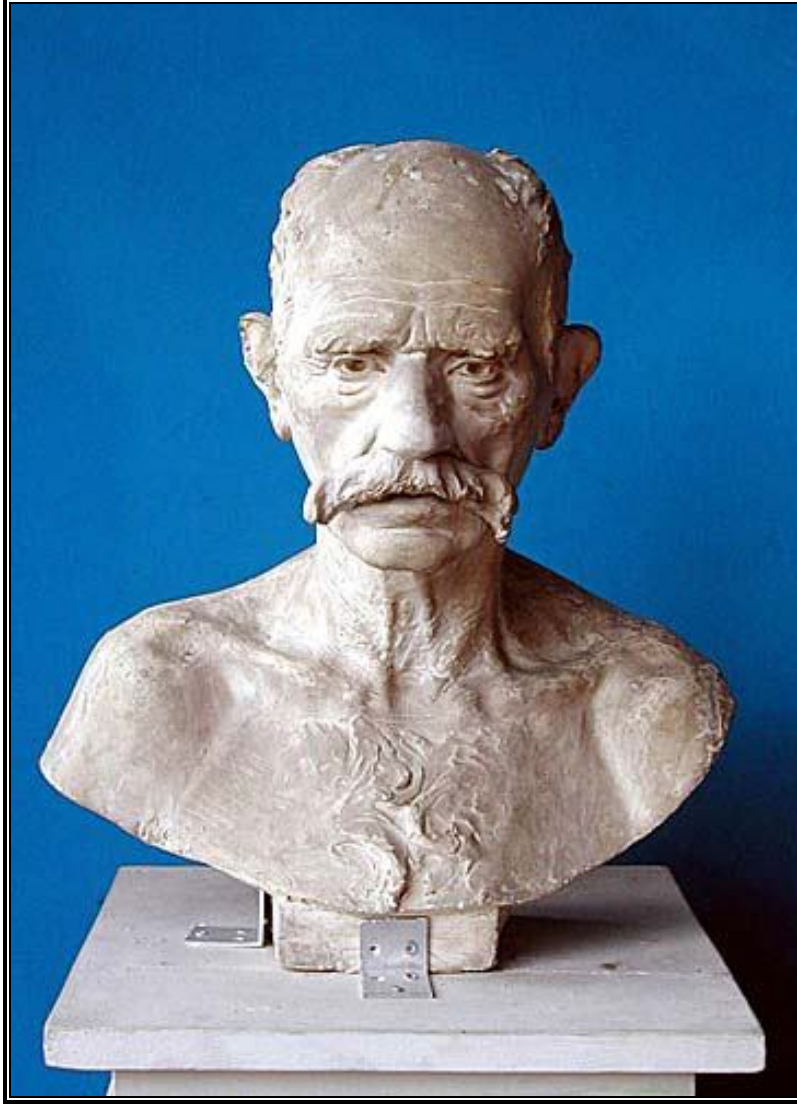
**FOTOĞRAF - 3: Mehmet İhsan ÖZSOY, Uzun Saçlı Kadın**



**FOTOĞRAF - 4: Mehmet İhsan ÖZSOY, Genç Kadın Büstü**

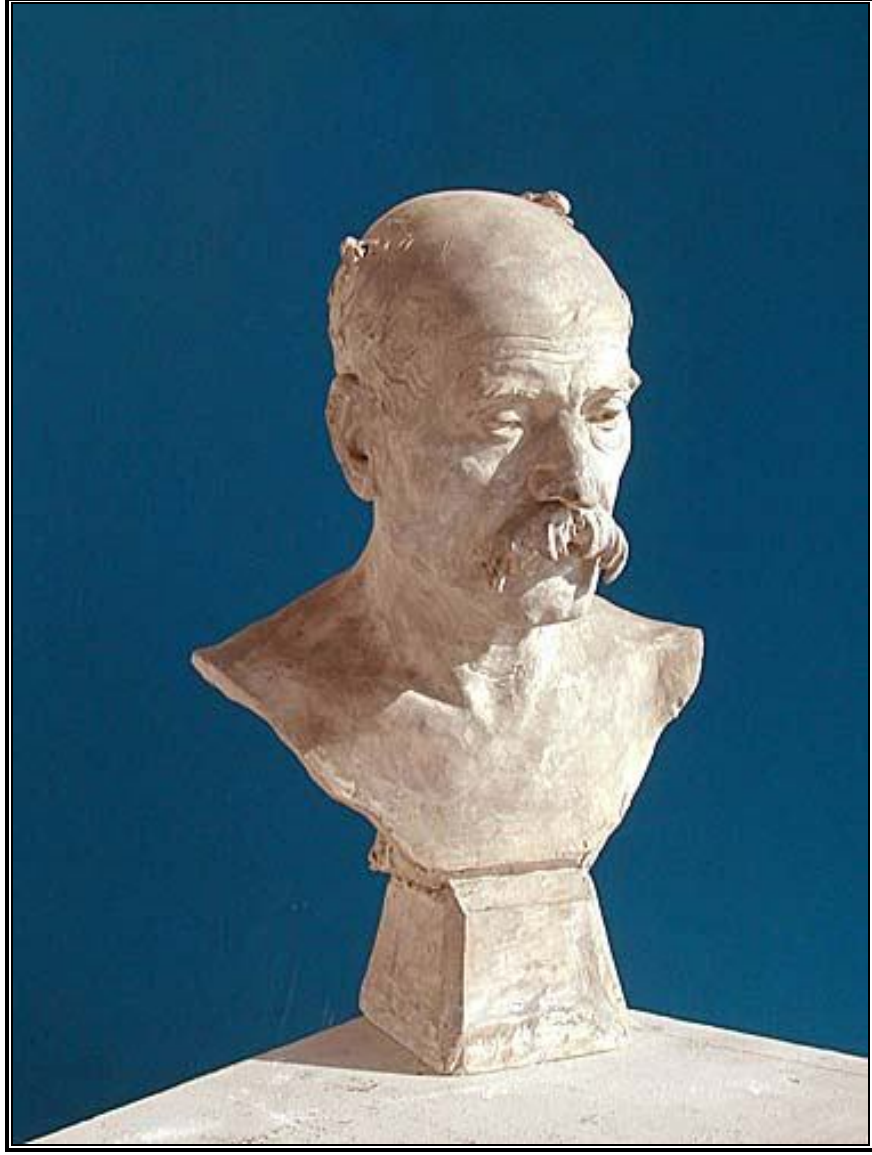


**FOTOĞRAF - 5: İsa BEHZAD, Saz şairi (Âşık)**

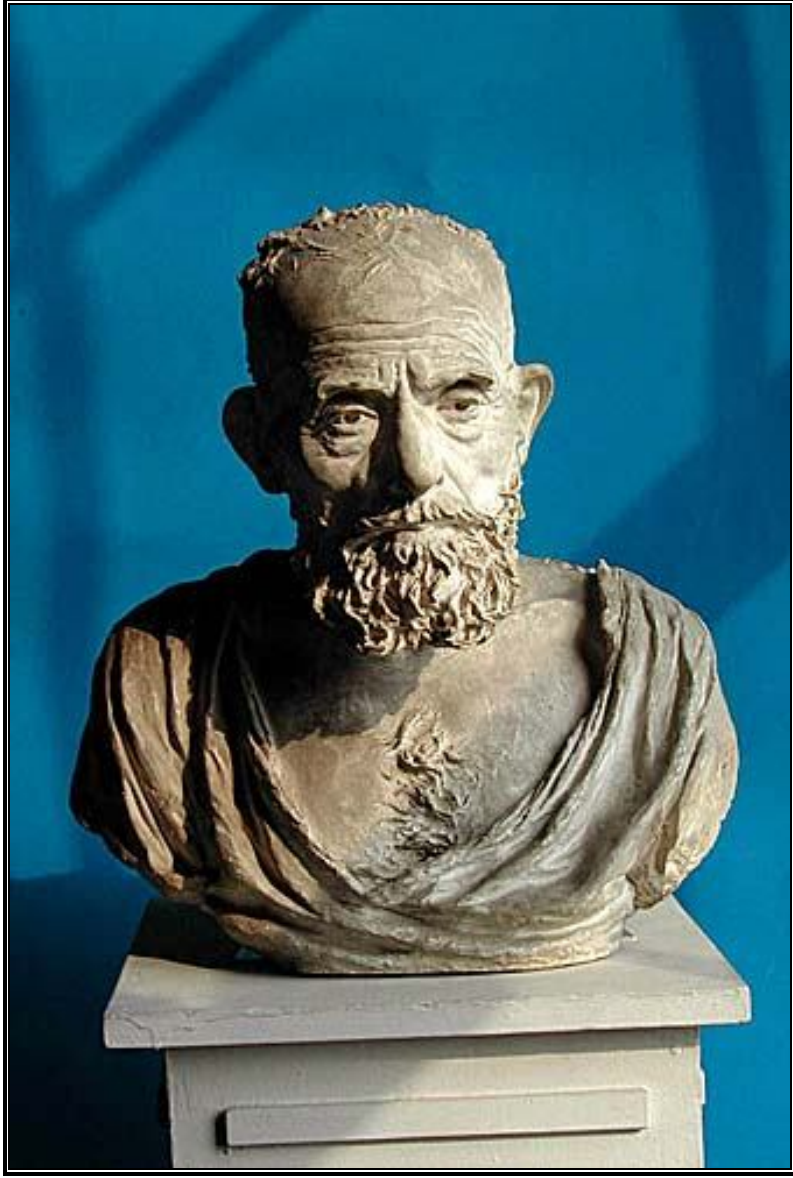


**FOTOĞRAF -6: İsa BEHZAD, Bıyıklı Adam**





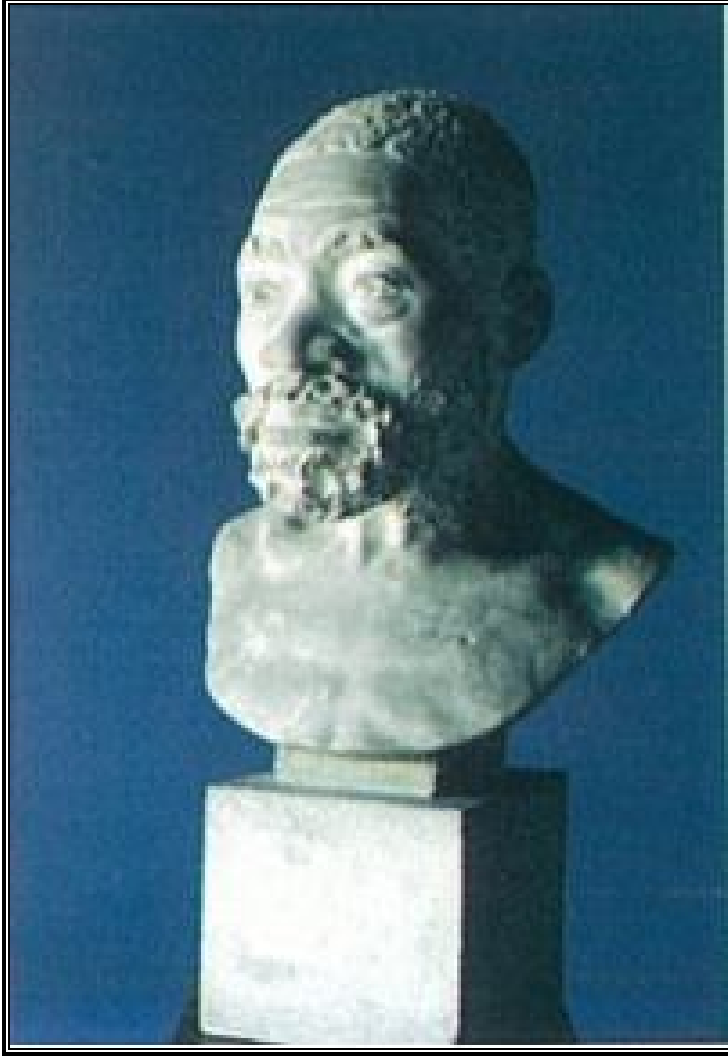
**FOTOĞRAF -7: İsa BEHZAD, Erkek Büstü**



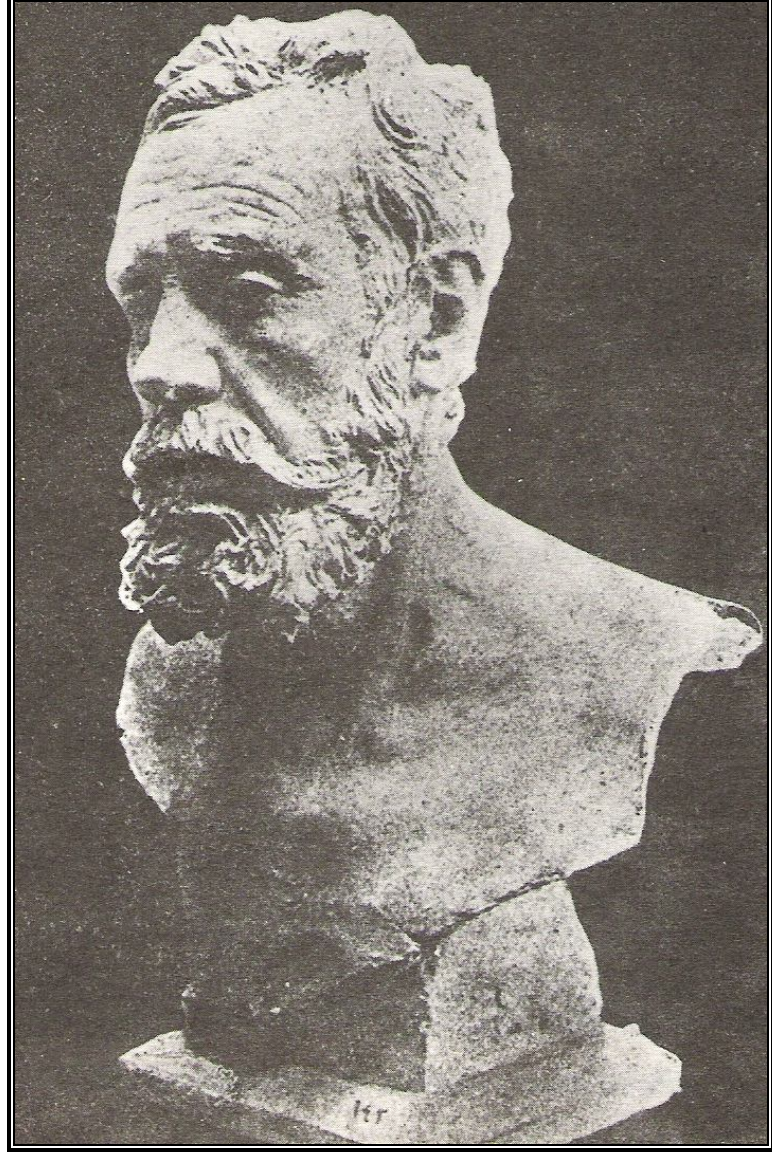
**FOTOĞRAF - 8: İsa BEHZAD, Sakallı Adam**



**FOTOĞRAF -9: İsa BEHZAD, Madalyalı Genç Büstü**



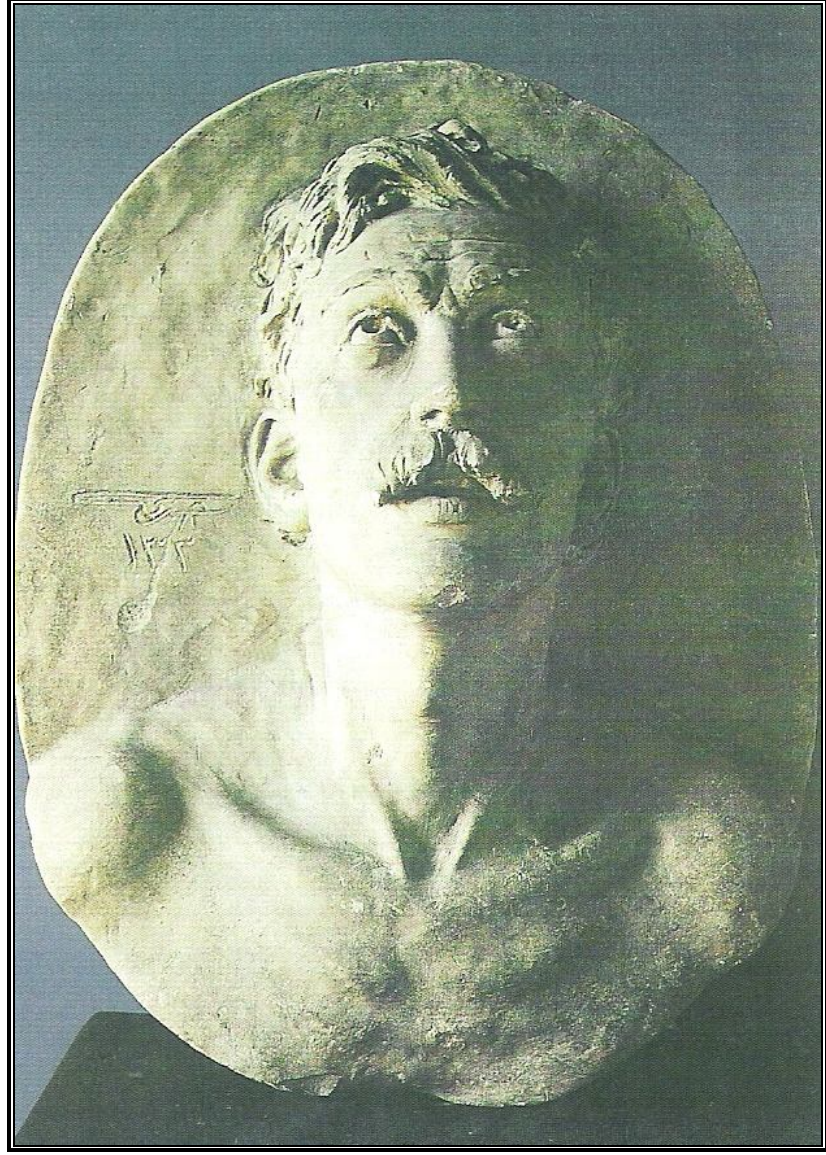
**FOTOĞRAF -10: İsa BEHZAD, Kabakçı**



**FOTOĞRAF - 11: Mehmet BAHRİ, Düşünce**



**FOTOĞRAF - 12: Mehmet BAHRİ, Gülen Adam**



**FOTOĞRAF - 13: Basri, Yukarı Bakan Genç**



**FOTOĞRAF - 14: Mesrur İzzet DURUM, Çocuk Bütü**

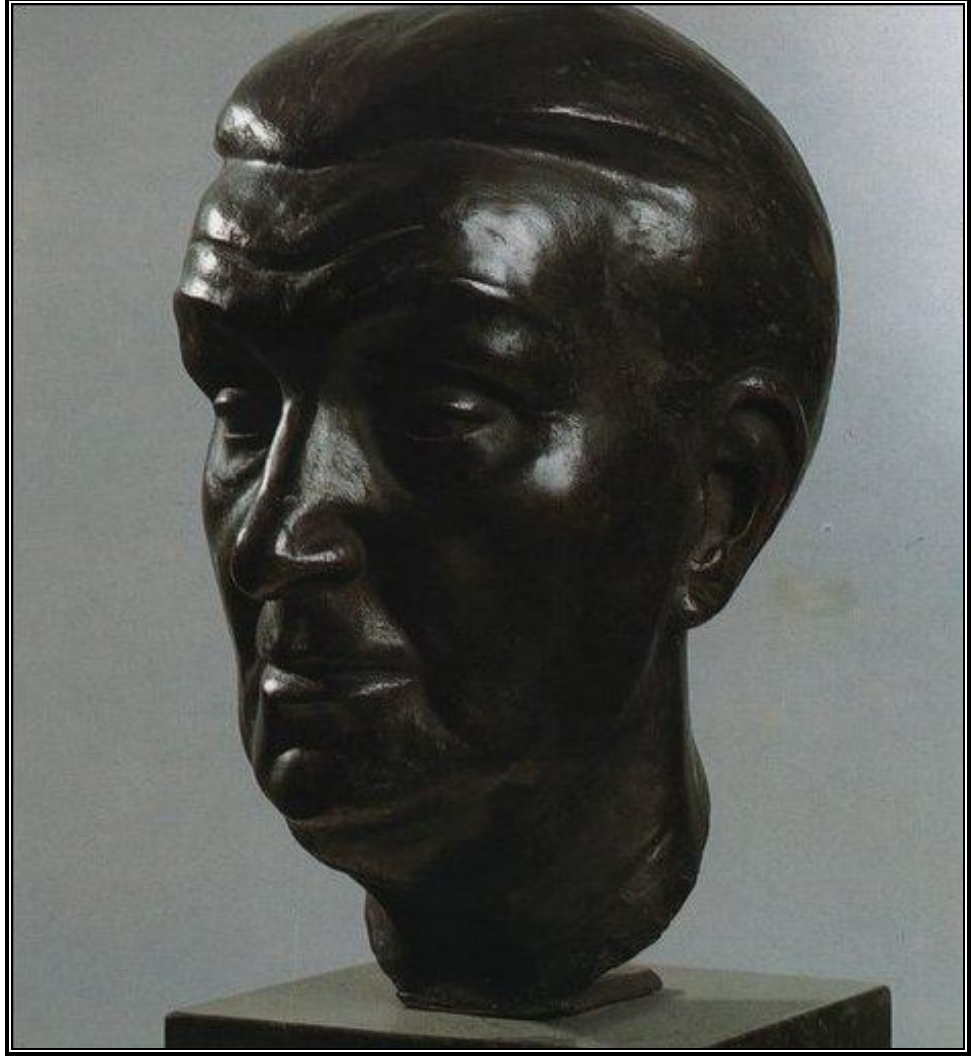




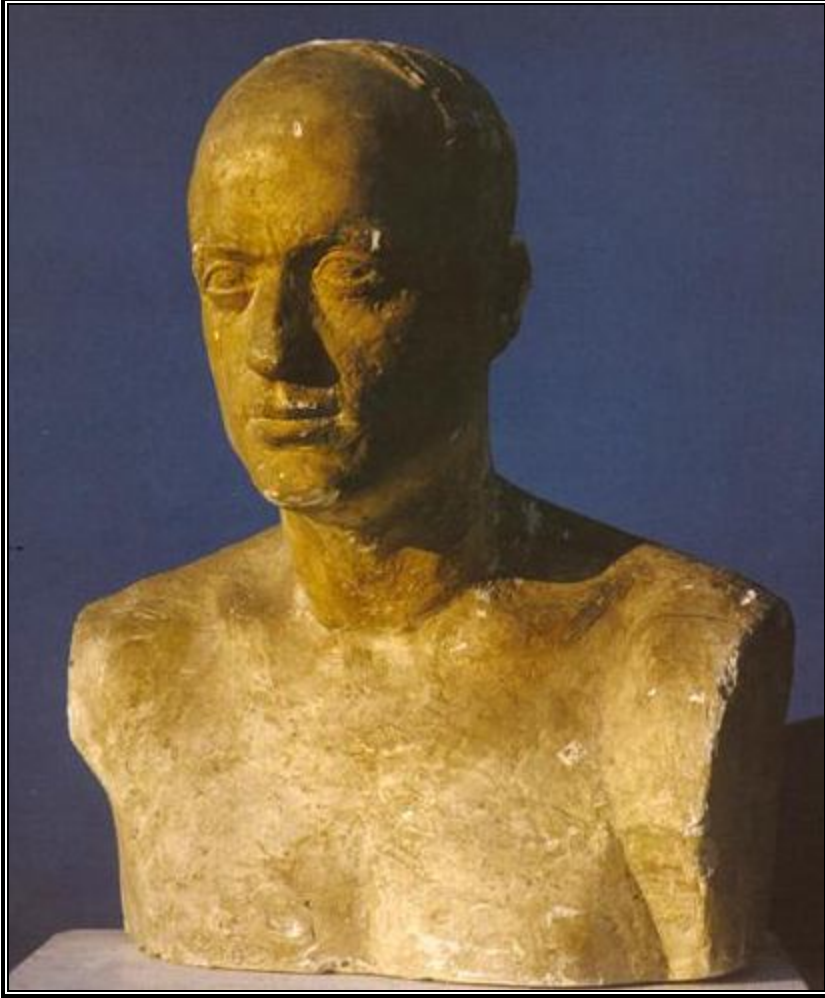
**FOTOĞRAF - 15: Mehmet Mahir TOMRUK, Fazıl Tomruk'un Başı**



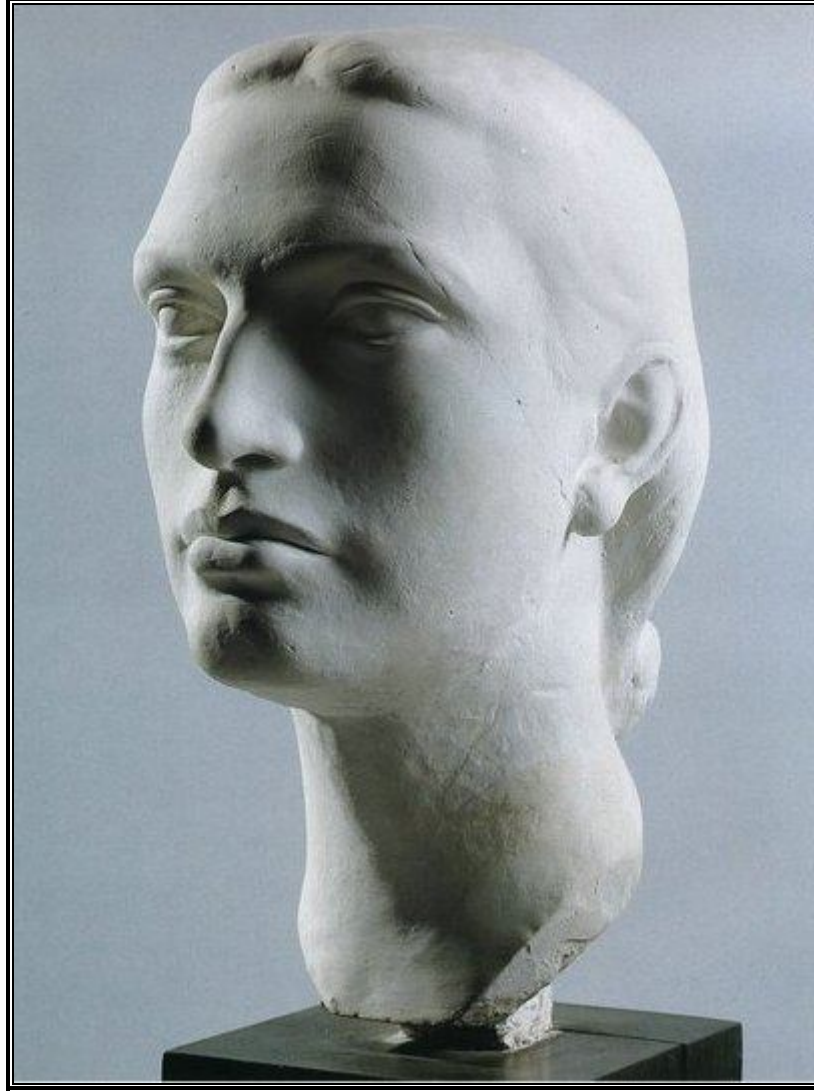
**FOTOĞRAF - 16: Mehmet Mahir TOMRUK, Egli'nin Başı**



**FOTOĞRAF - 17: Mehmet Mahir TOMRUK, Annesinin Başı**



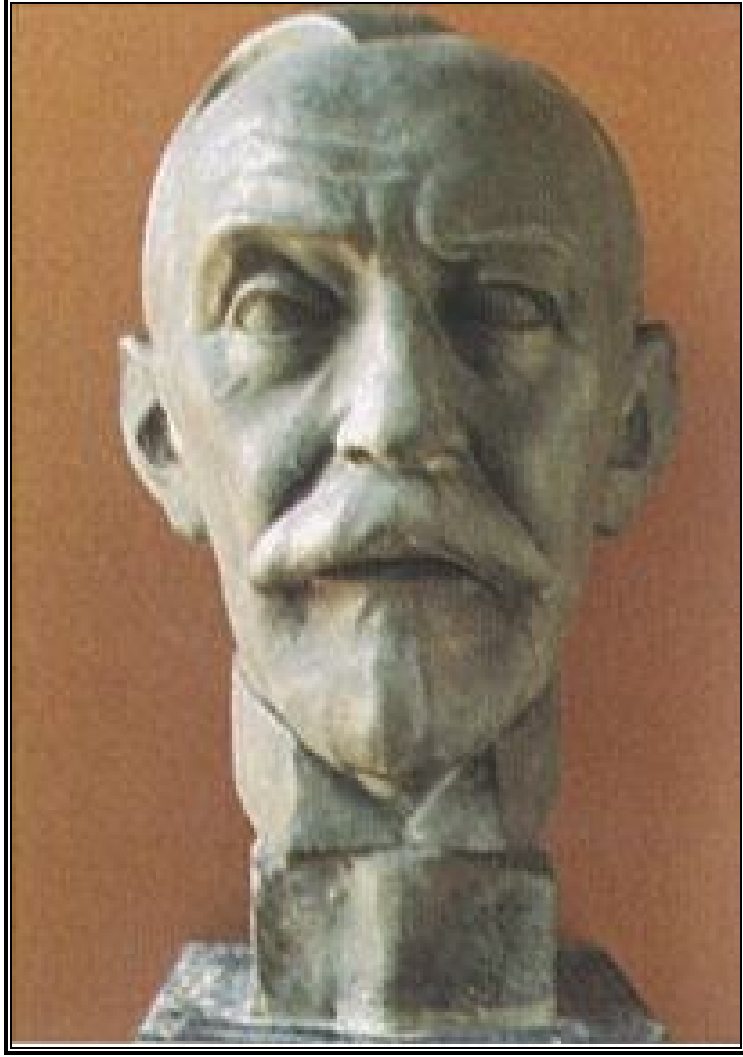
**FOTOĞRAF - 18: Muhittin SEBATİ, Erkek Büstü**



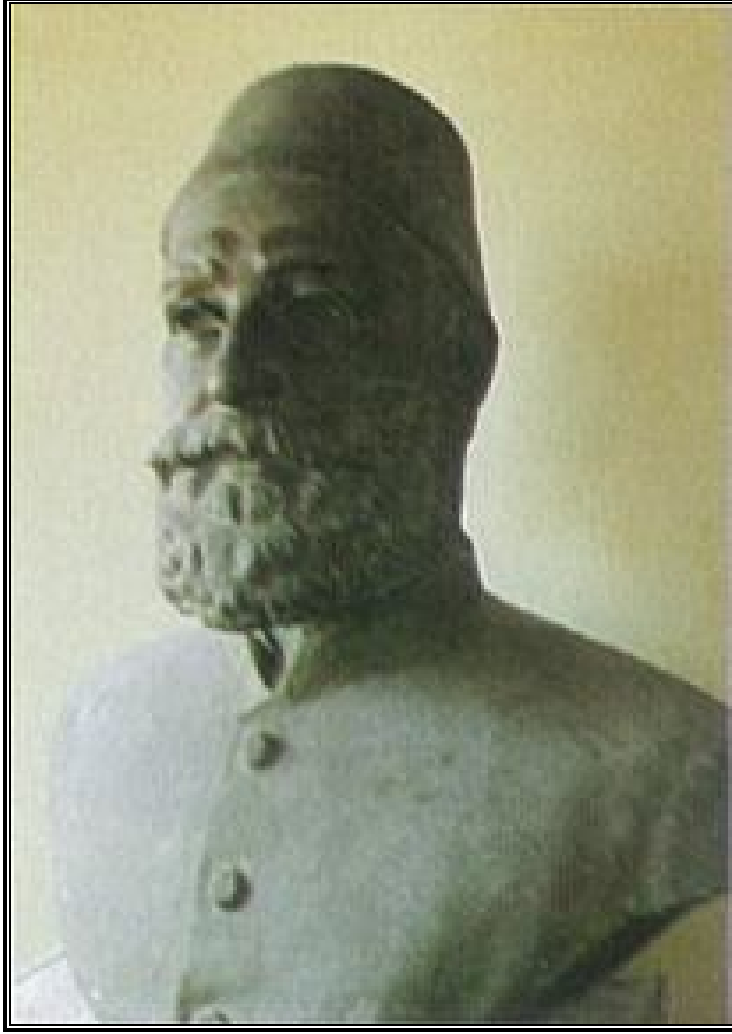
**FOTOĞRAF - 19: Nijat SİREL, Büst**



**FOTOĞRAF - 20: Nijat SİREL, Şair Abdülhak Hamit Başı**

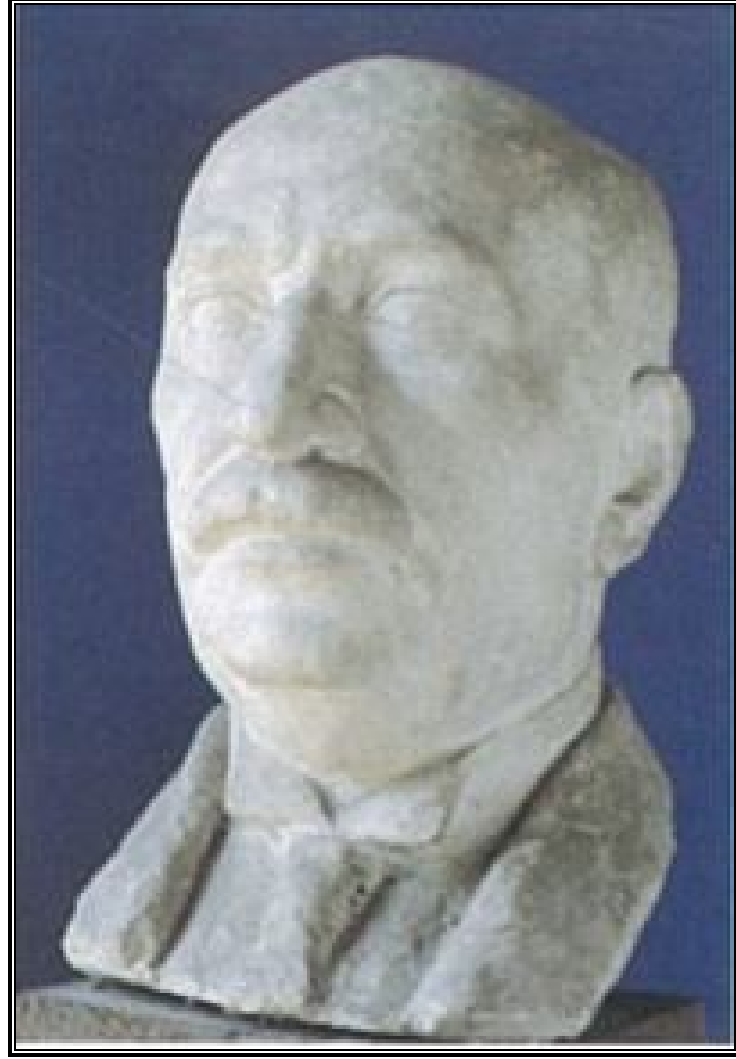


**FOTOĞRAF - 21: Nijat SİREL, Şair Abdulhak Hamit Büstü**



**FOTOĞRAF - 22: Nijat SİREL, Mithat Paşa Büstü**

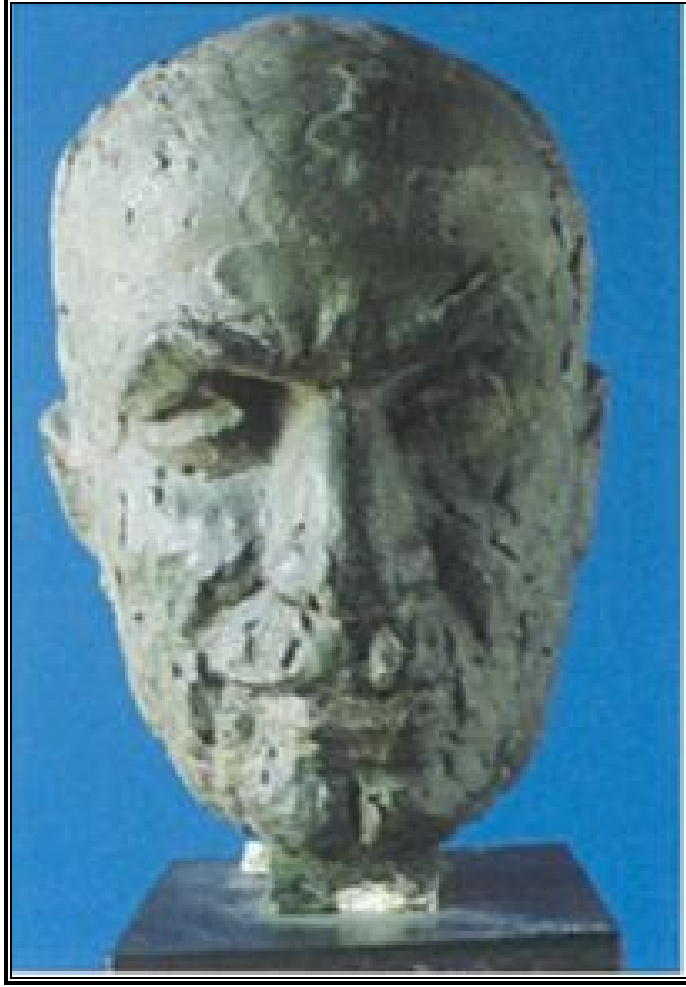




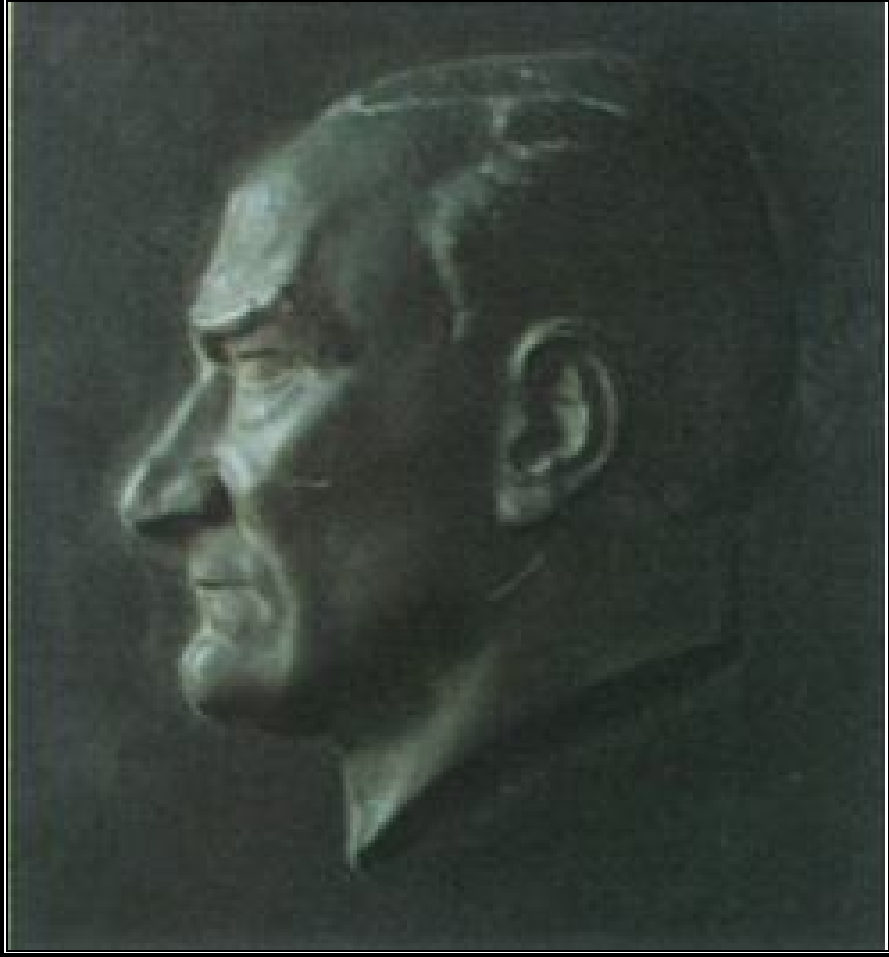
**FOTOĞRAF - 23: Nijat SİREL, Erkek Büstü**



**FOTOĞRAF - 24: Nijat SİREL, Nermin Faruki Büstü**



**FOTOĞRAF - 25: Nijat SİREL, Ahmet Haşim Maskı**



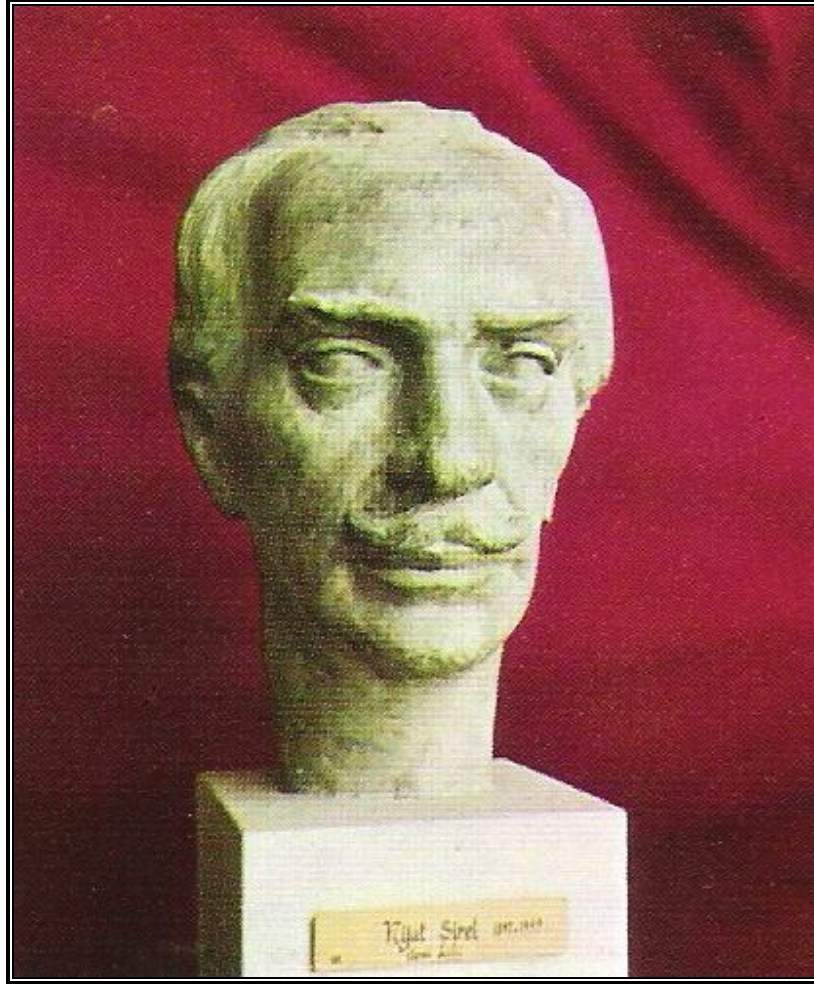
**FOTOĞRAF - 26: Nijat SİREL, Atatürk (Rölyef)**



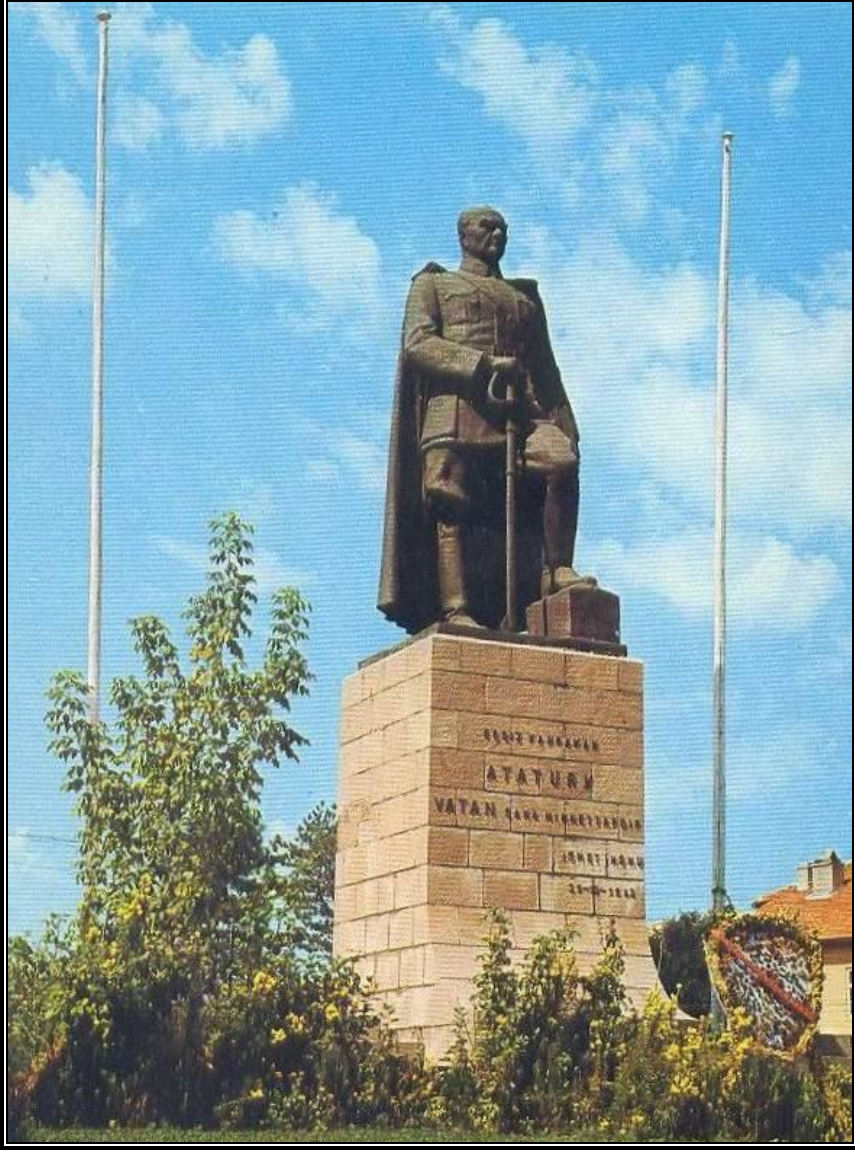
**FOTOĞRAF - 27: Nijat SİREL, Kadın Başı**



**FOTOĞRAF - 28: Nijat SİREL, Malatya İnönü anıtı**



**FOTOĞRAF - 29: Nijat SİREL, Avni Lifij**



**FOTOĞRAF - 30: Nijat SİREL, Bolu Atatürk Heykeli**





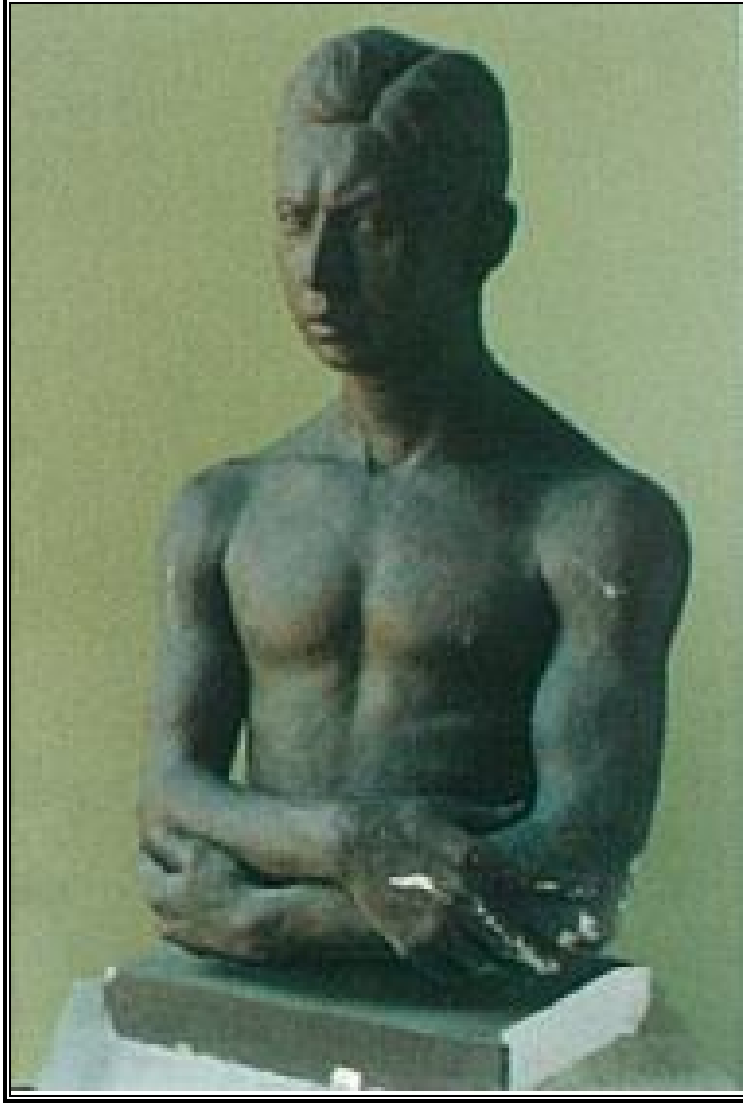
**FOTOĞRAF - 31:**Nijat SİREL, Bursa Atlı Atatürk Heykeli



**FOTOĞRAF - 32: İraida BARRY, Nü**



**FOTOĞRAF - 33: İraida BARRY, Heykeltıraş İhsan'ın Başı**



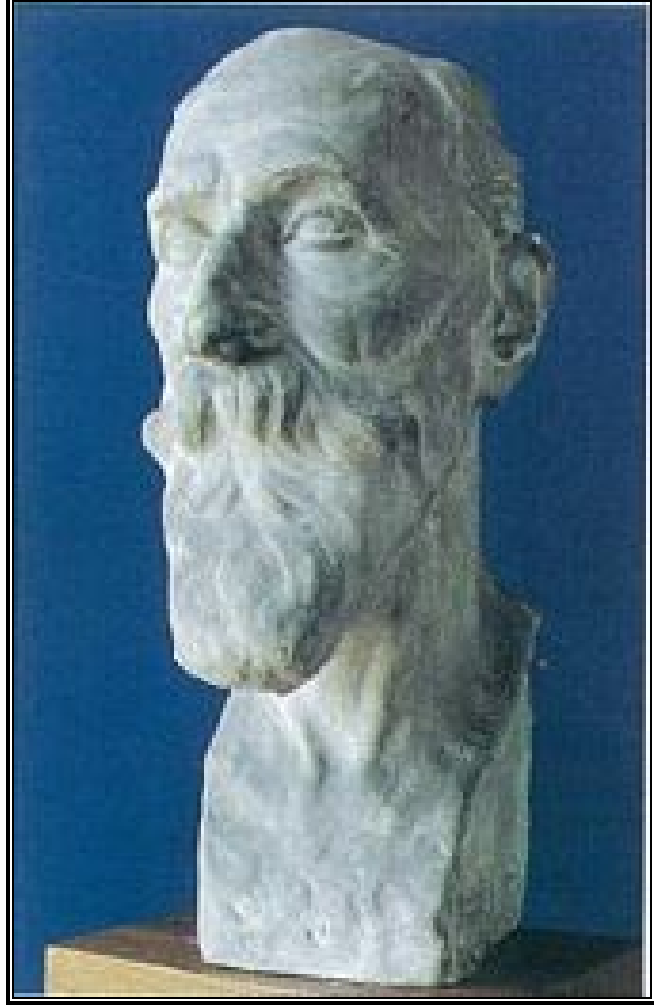
**FOTOĞRAF - 34: İraida BARRY, Tors- Erkek Büstü**



**FOTOĞRAF - 35: İraida BARRY, Dansöz (Rölyef)**



**FOTOĞRAF - 36: İraida BARRY, Kompozisyon (Rölyef)**



**FOTOĞRAF - 37: Henry KRÜPPEL, Mustafa Asım Turgut Büstü**



**FOTOĞRAF - 38: Henry KRİPPEL, Sarayburnu Atatürk heykeli Arkadan Görünüş**

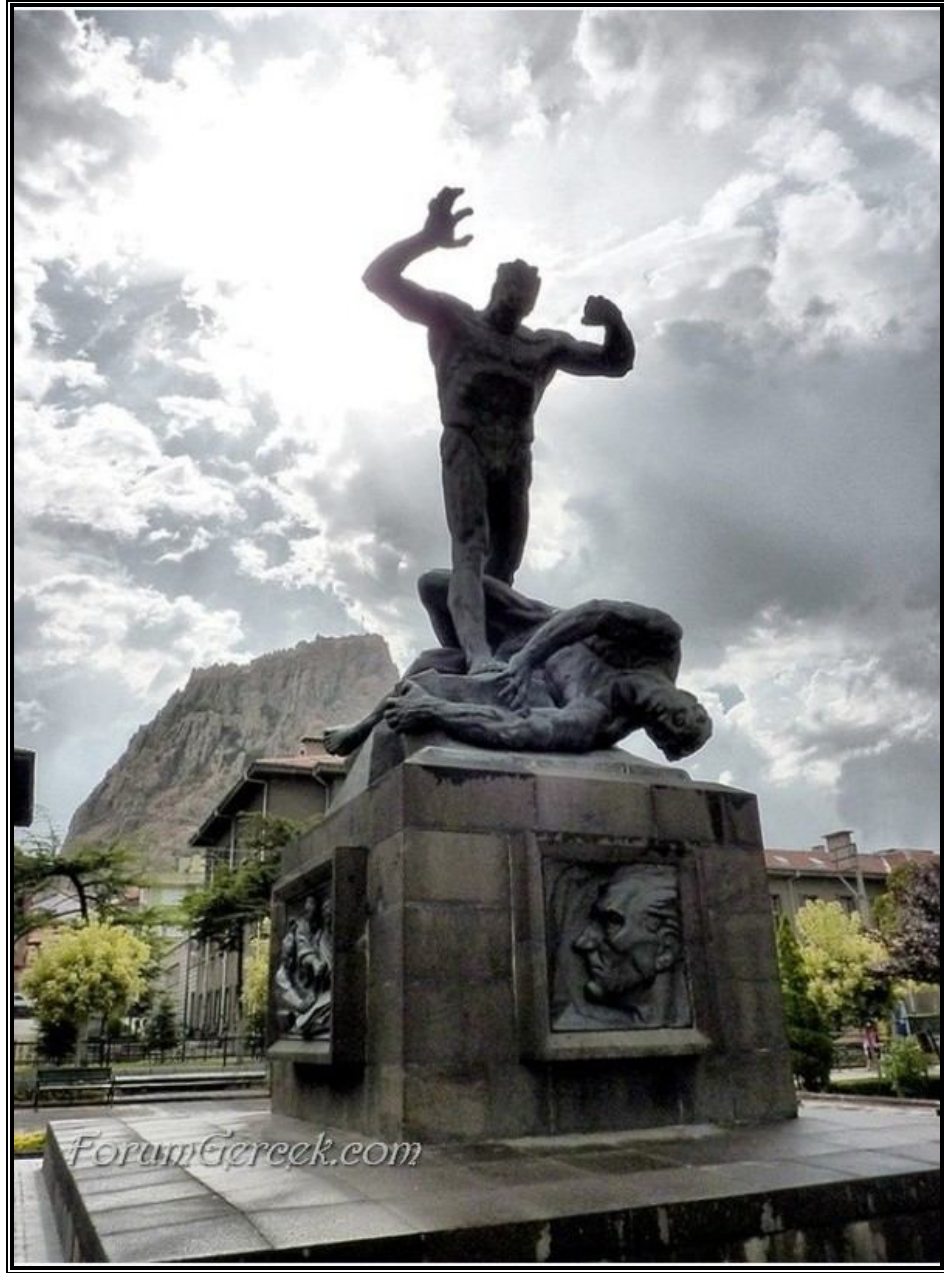




**FOTOĞRAF - 39: Hanry KRİPPEL, Sarayburnu Atatürk Heykeli Önden Görünüş**



**FOTOĞRAF - 40: Hanry KRİPPEL, Ankara Ulus Meydanı Atatürk Heykeli**



**FOTOĞRAF - 41: Harry KRİPPEL, Afyon Zafer Anıtı**



**FOTOĞRAF - 42: Harry KRİPPEL, Samsun Atlı Atatürk Anıtı**



**FOTOĞRAF - 43: Hanry KRİPPEL, Sümerbank Atatürk Anıtı**



**FOTOĞRAF- 44: Pietro CANONICA, Etnoğrafya Müzesi Atlı Atatürk Anıtı,**



**FOTOĞRAF - 45: Pietro CANONICA, Taksim Cumhuriyet Anıtı**



**FOTOĞRAF -46: Pietro CANONICA, Taksim Cumhuriyet Anıtı(Detay)**





**FOTOĞRAF - 47: Pietro CANONICA, İzmir Atlı Atatürk Heykeli**



**FOTOĞRAF - 48: Pietro CANONICA, Mareşal Atatürk Anıtı**



**FOTOĞRAF - 49: HANAK VE THORAK, Güven Anıtı Ankara**



**FOTOĞRAF - 50: HANAK VE THORAK, Güven Anıtı Ankara**



**FOTOĞRAF - 51: HANAK VE THORAK, Güven Anıtı Ankara**



**FOTOĞRAF - 52: HANAK VE THORAK, Güven Anıtı Ankara**

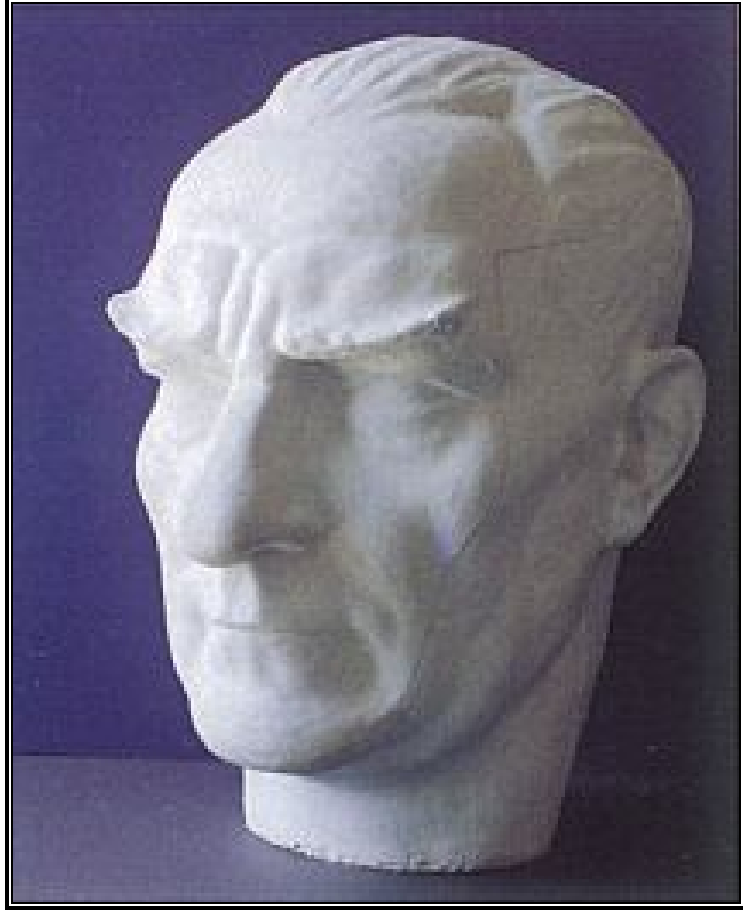


**FOTOĞRAF - 53: Josef THORAK, Atatürk Maskı**



**FOTOĀRAF - 54: Josef THORAK, Hem heykeli**





**FOTOĞRAF - 55: Joseph THORAK, Atatürk Başı**



**FOTOĞRAF - 56: Rudolf BELLİNG, Genç Adam Başı**



**FOTOĞRAF - 57: Rudolf BELLİNG, İsmet İnönü Büstü**



**FOTOĞRAF - 58: Rudolf BELLİNG, Kompozisyon (Rölyef)**



**FOTOĞRAF - 59: Rudolf BELLİNG, İnönü Anıtı**



**FOTOĞRAF - 60: Rudolf BELLİNG, Ankara İnönü Heykeli**

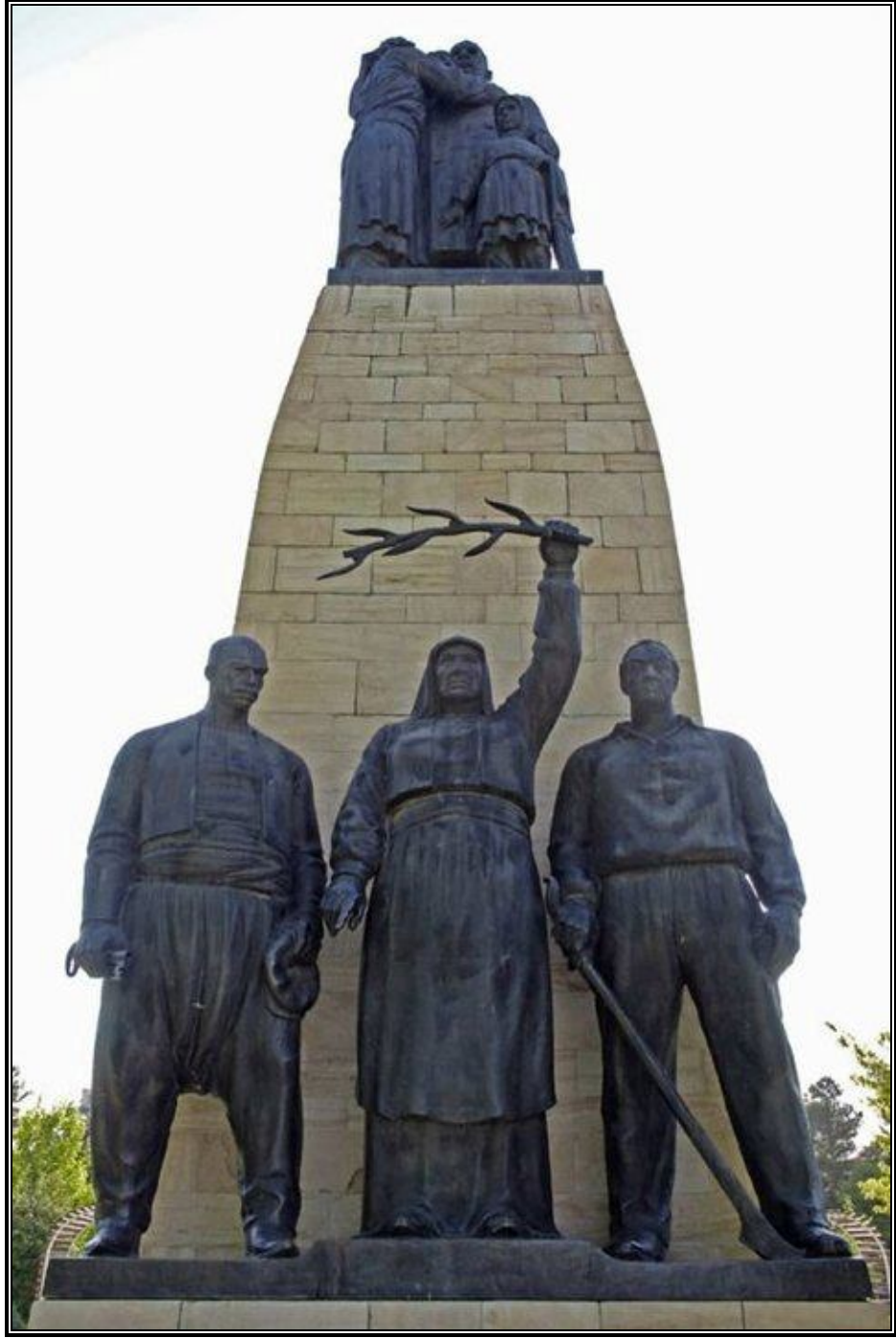


**FOTOĞRAF - 61: Rudolf BELLİNG, Alman Boksör Max Schmeling Heykeli**

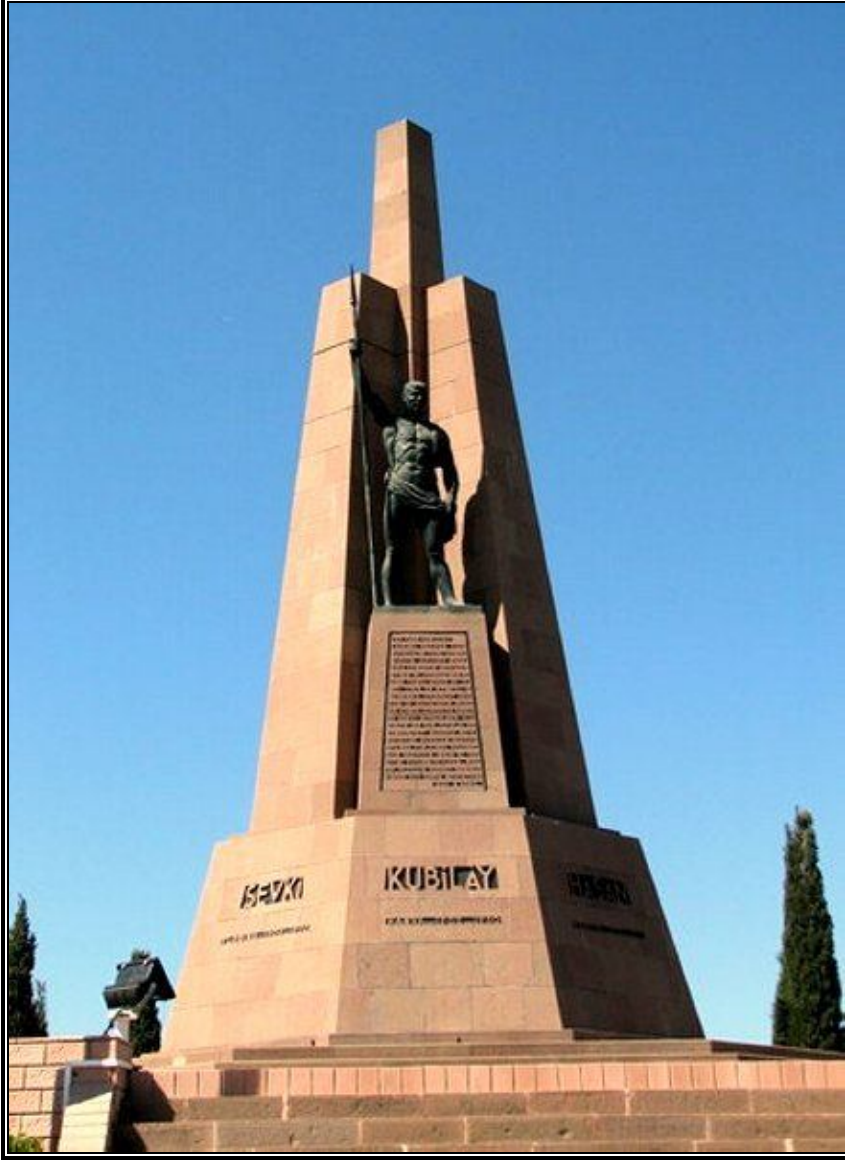


**FOTOĞRAF - 62: Ratip Aşir ACUDOĞLU, Fahriye Yen'in Başı**

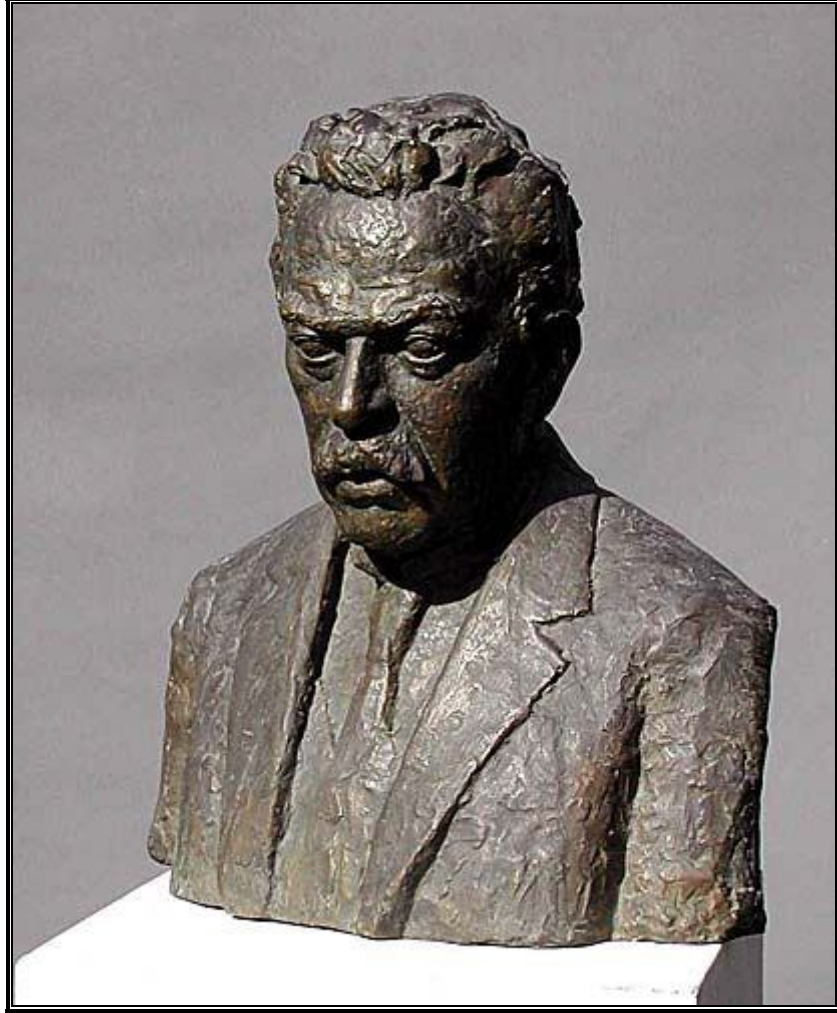




**FOTOĞRAF - 63: Ratip Aşir ACUDOĞLU, Erzincan Anıtı**



**FOTOĞRAF - 64: Ratip Aşir ACUDOĞLU, Şehit Kubilay Anıtı**



**FOTOĞRAF - 65: Ali Hadi BARA, Ahmet Rasim Büstü**



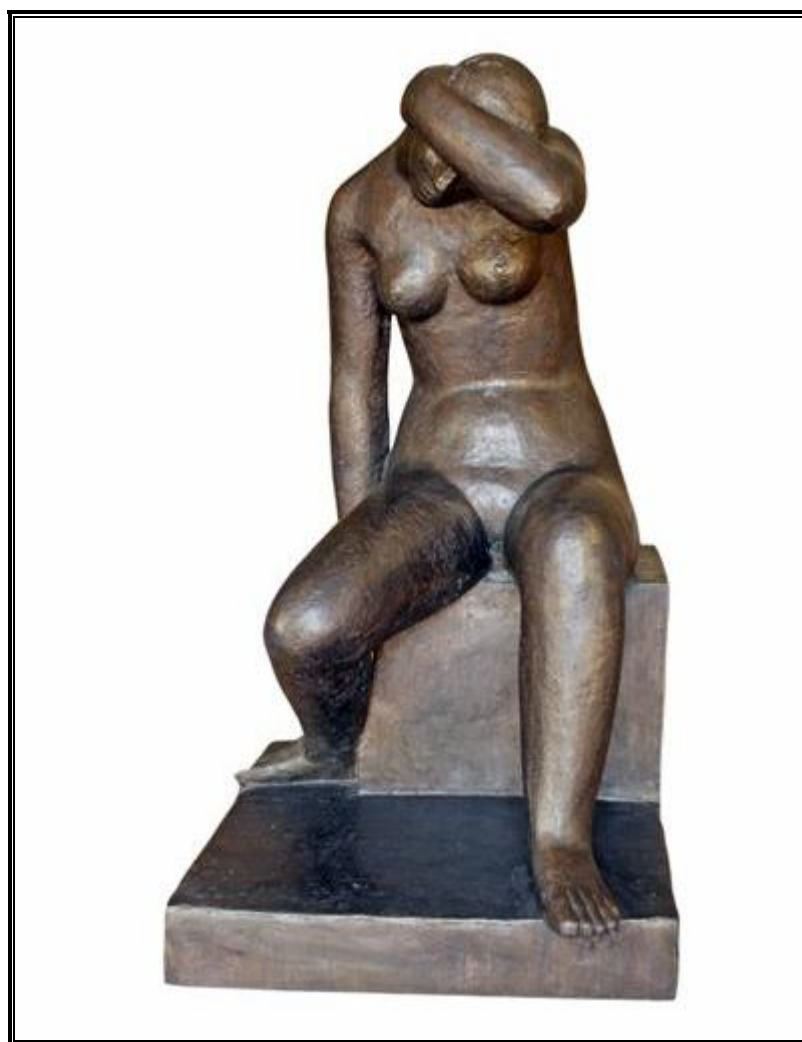
**FOTOĞRAF - 66: Ali Hadi BARA, Tevfik Fikret Başı**



**FOTOĞRAF - 67: Ali Hadi BARA, Atatürk Başı**



**FOTOĞRAF - 68: Ali Hadi BARA, Mareşal Fevzi Çakmak Büstü**

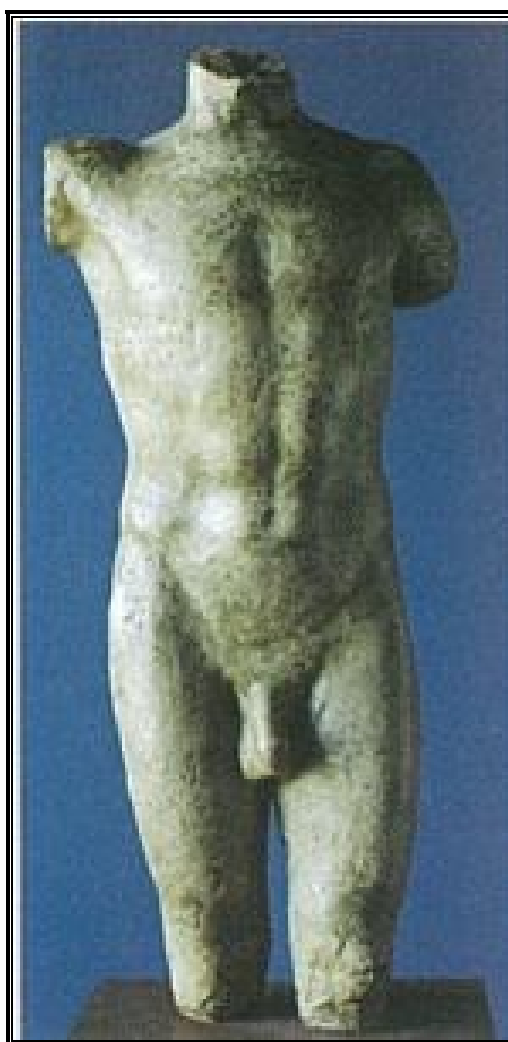


**FOTOĞRAF - 69: Ali Hadi BARA, Havva**

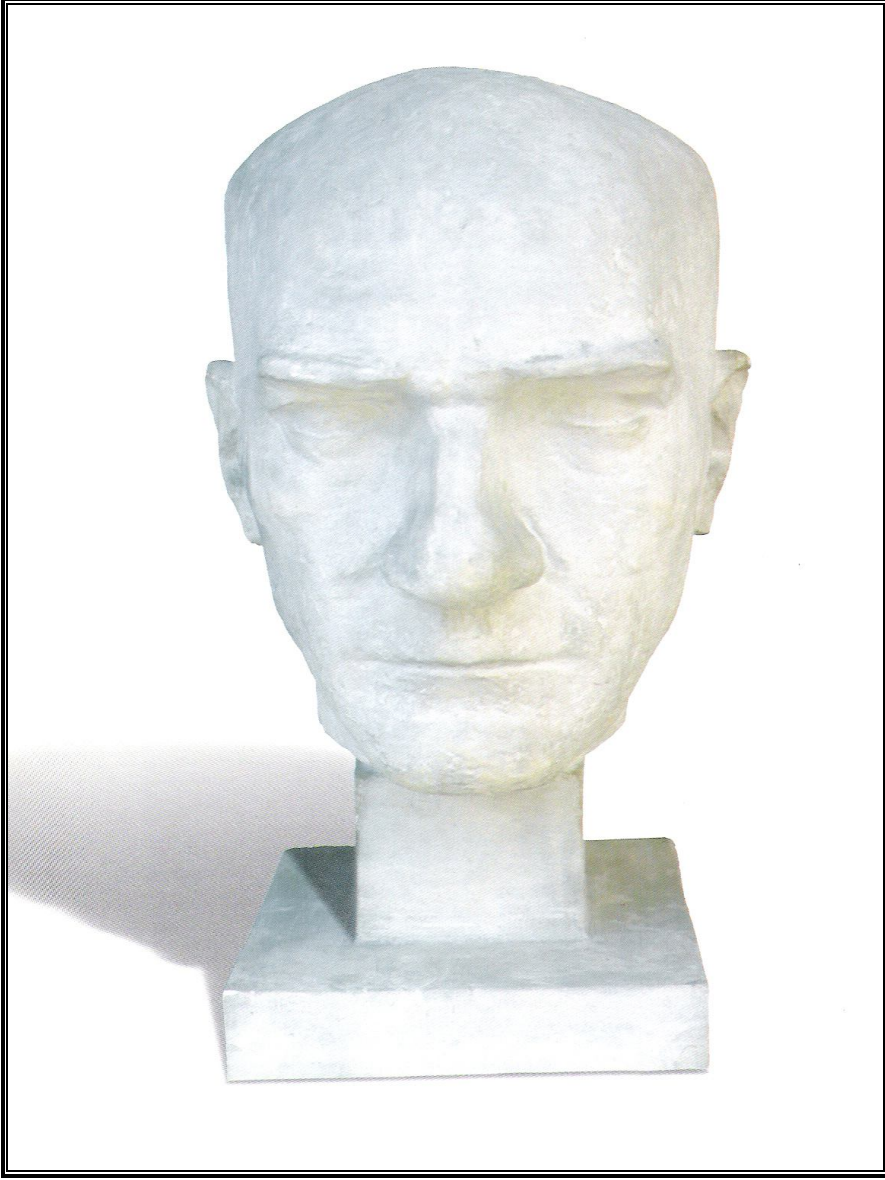


**FOTOĞRAF - 70: Ali Hadi BARA, Nü**





**FOTOĞRAF - 71: Ali Hadi BARA, Tors**



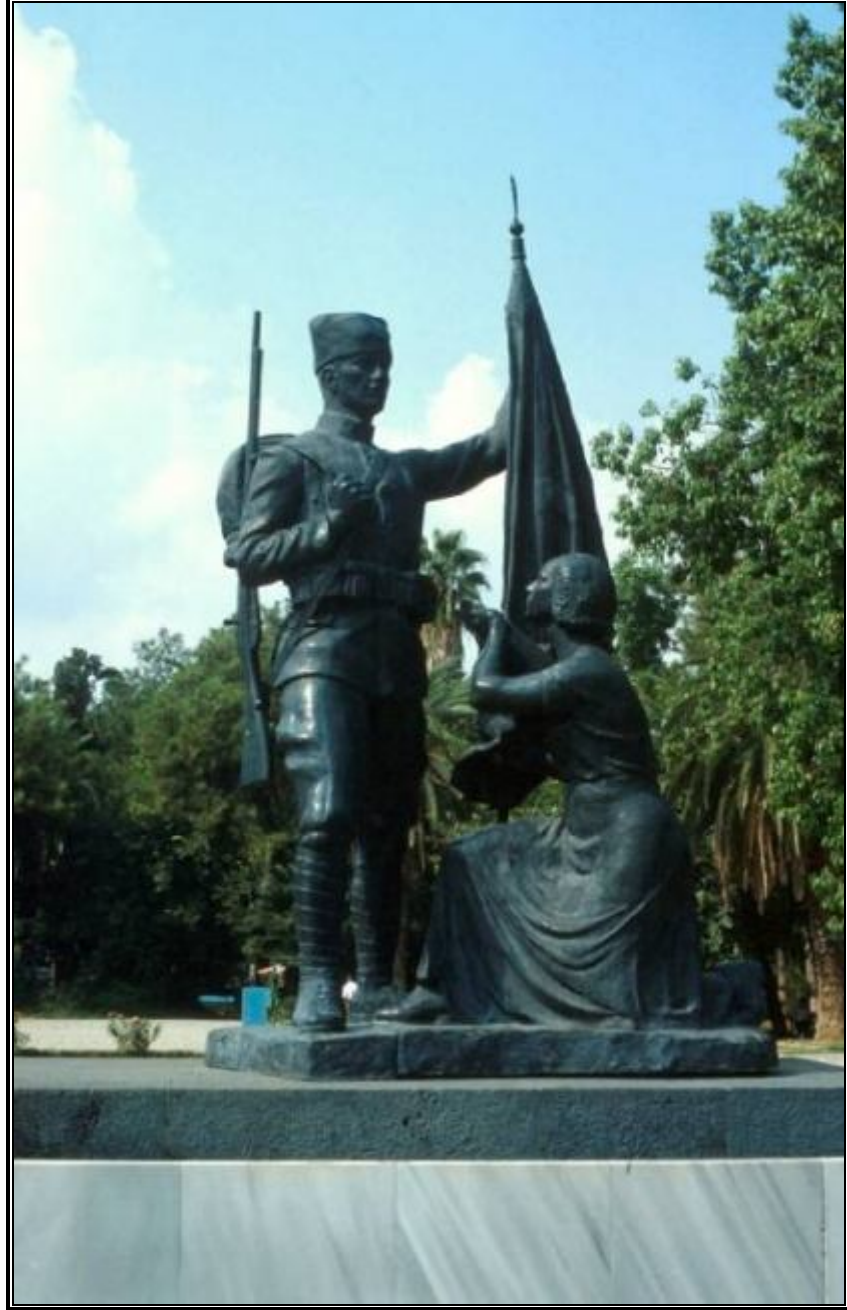
**FOTOĞRAF- 72: Hadi BARA, Atatürk Büstü**



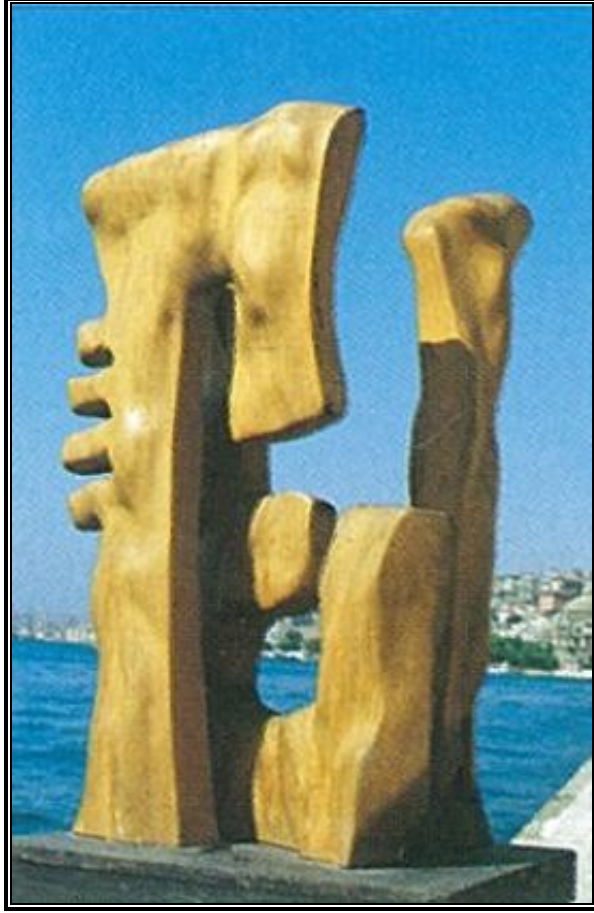
**FOTOĞRAF -73: Ali Hadi BARA, Adana Anıtından Kompozisyon (Savaş)**



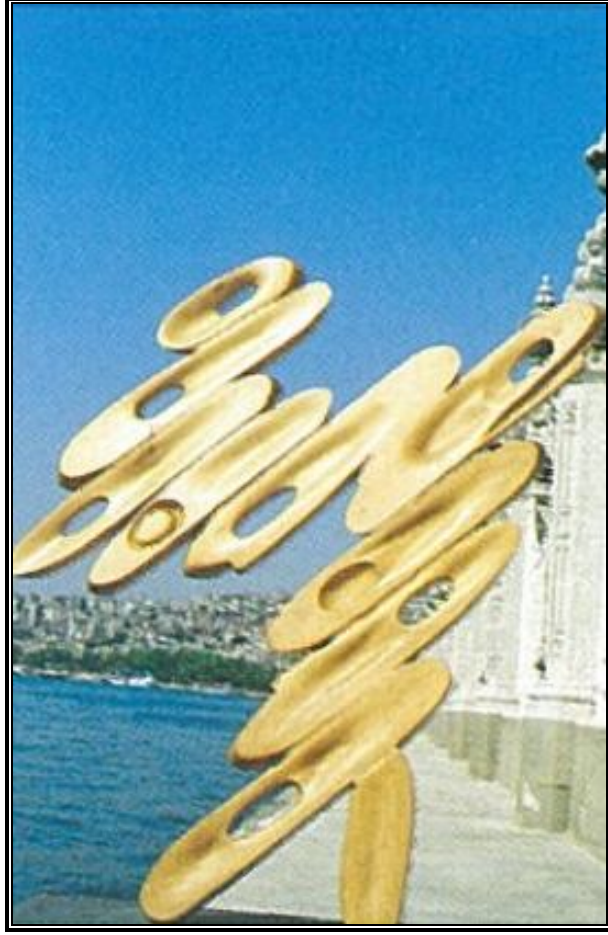
**FOTOĞRAF- 74: Ali Hadi BARA, Barbaros Anıtı**



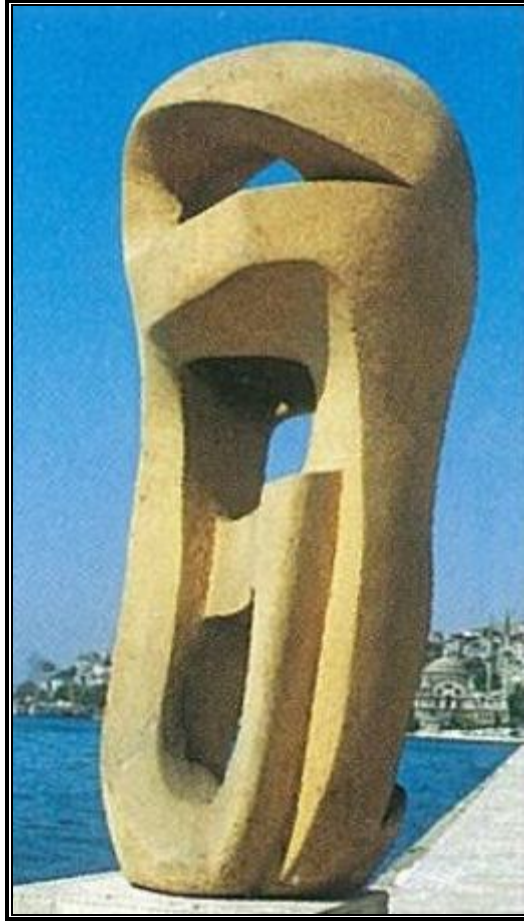
**FOTOĞRAF- 75: Ali Hadi BARA, Adana Milli Kurtuluş Anıtı**



**FOTOĞRAF- 76: Lerzan BENGİSU, Ay'da Fossil**

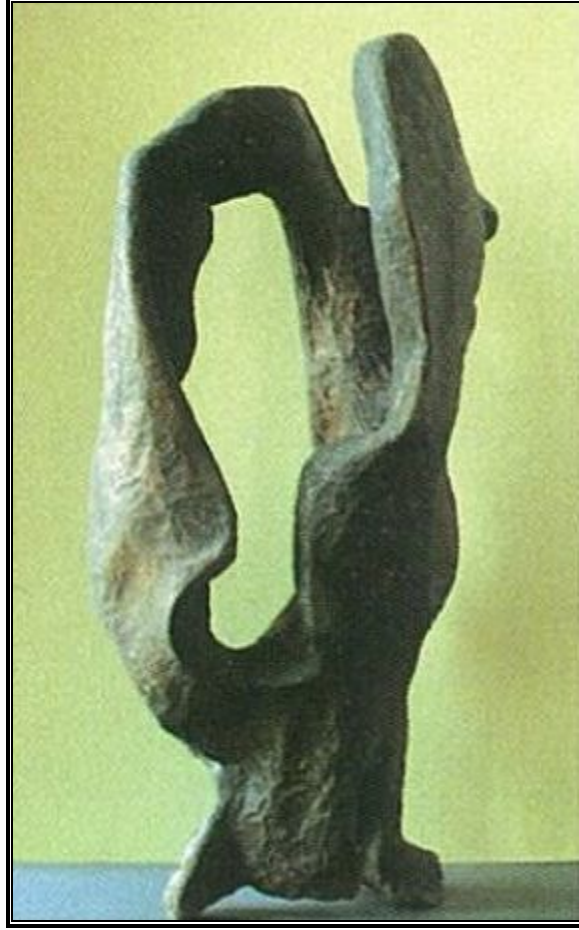


**FOTOĞRAF- 77: Lerzan BENGİSU, Özgür**

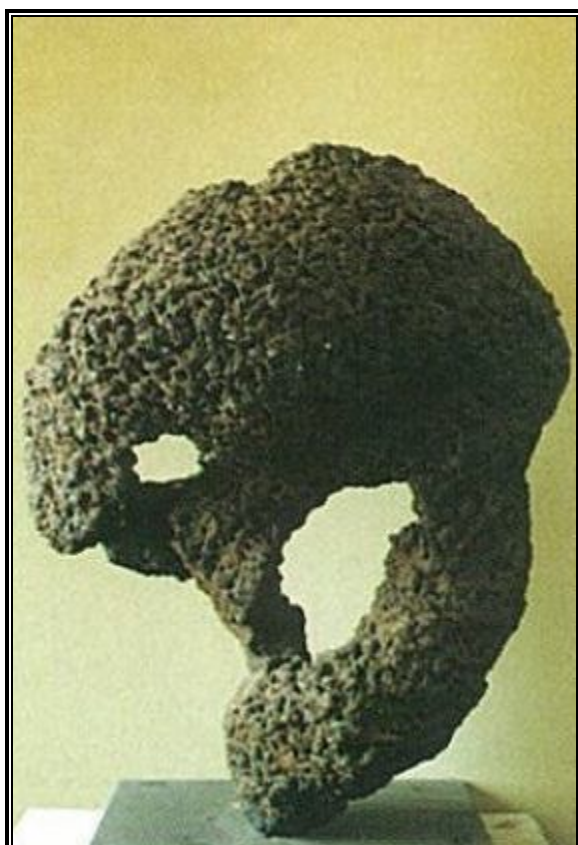


**FOTOĞRAF- 78: Lerzan BENGİSU, Bağdaş**





**FOTOĞRAF- 79: Lerzan BENGİSU, Soyut Kompozisyon**



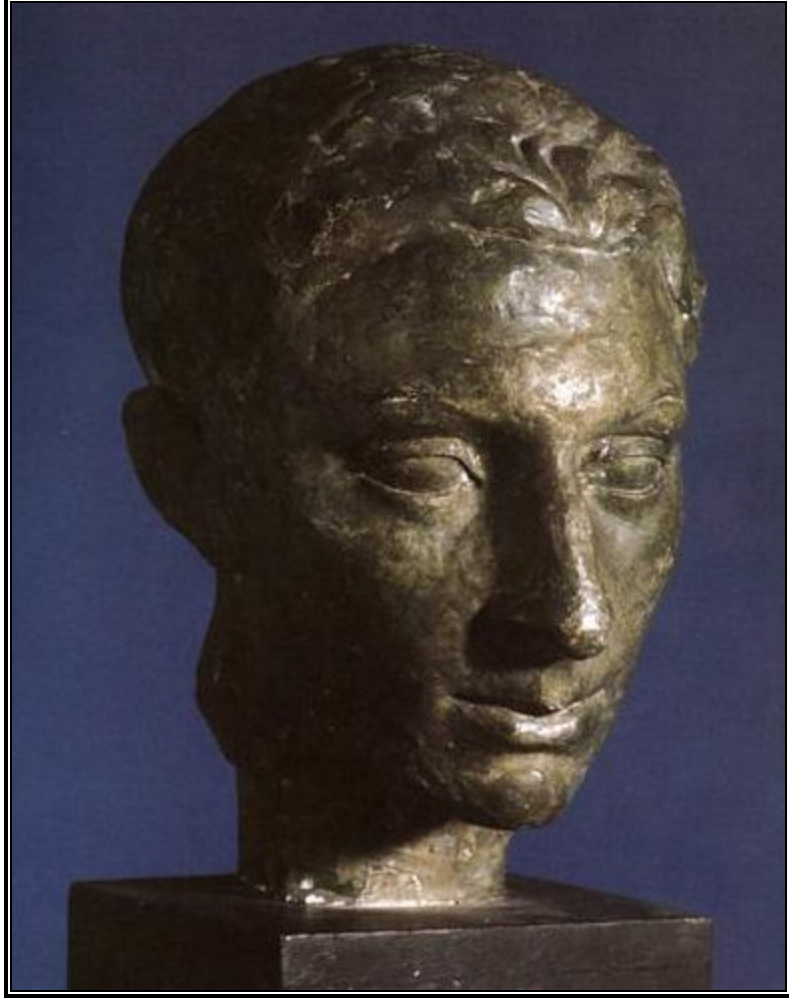
**FOTOĞRAF- 80: Lerzan BENGİSU, Bach Senfoni**



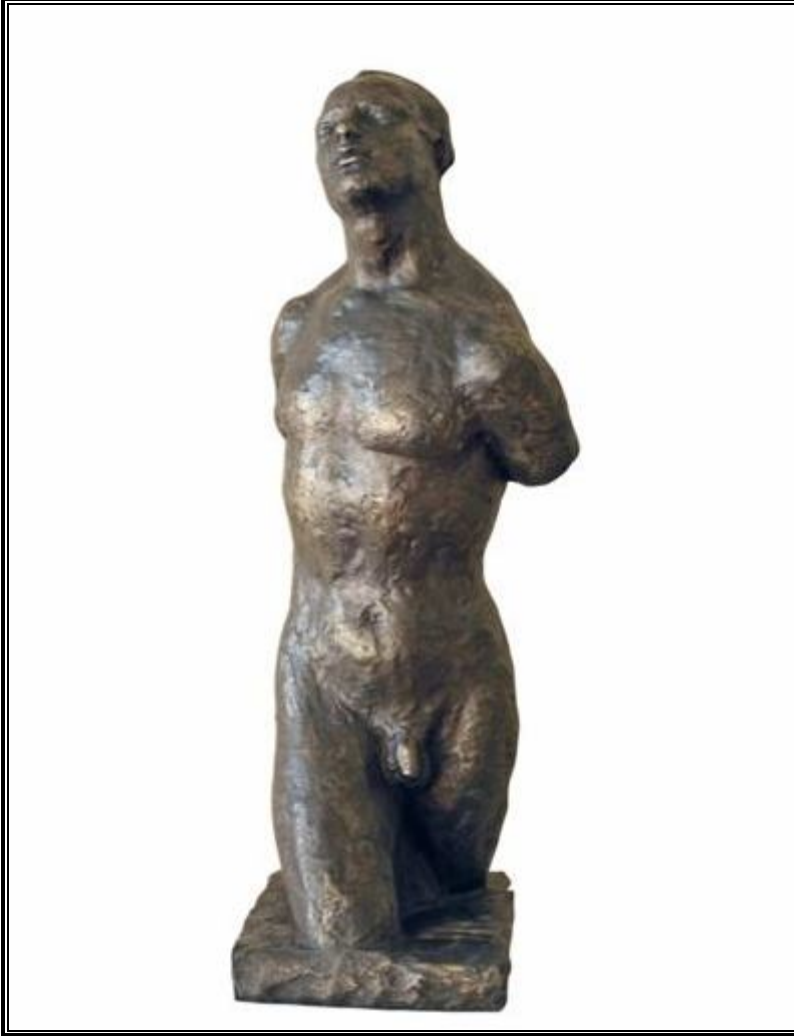
**FOTOĞRAF- 81: Zühtü MÜRİDOĞLU, Erkek Başı**



**FOTOĞRAF- 82: Zühtü MÜRİDOĞLU, Baş Etüdü**



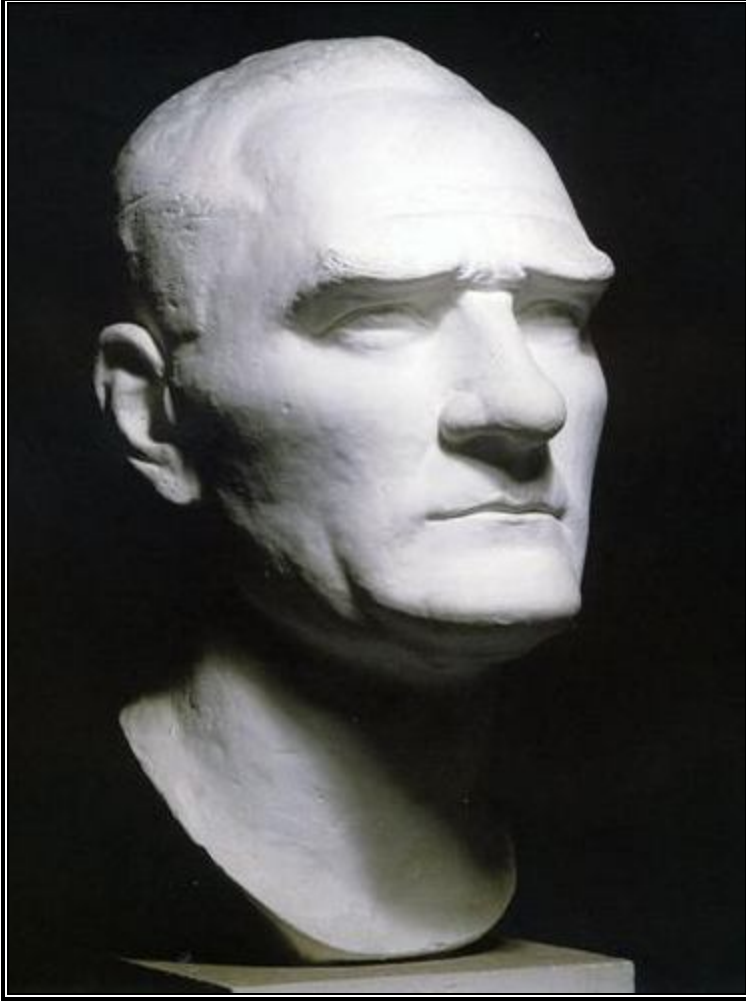
**FOTOĞRAF- 83: Zühtü MÜRİDOĞLU, Baş Etüdü**



**FOTOĞRAF- 84: Zühtü MÜRİDOĞLU, Erkek Torsu**



**FOTOĞRAF- 85: Zühtü MÜRİDOĞLU, Nü**



**FOTOĞRAF- 86: Zühtü MÜRİDOĞLU, Atatürk**

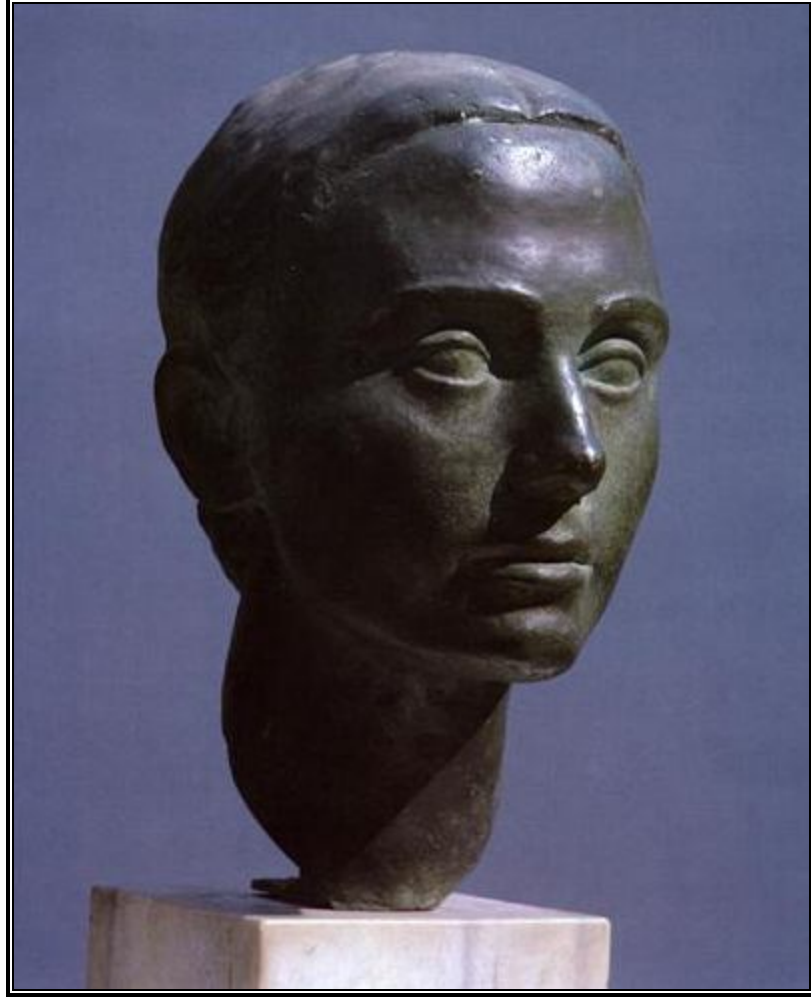




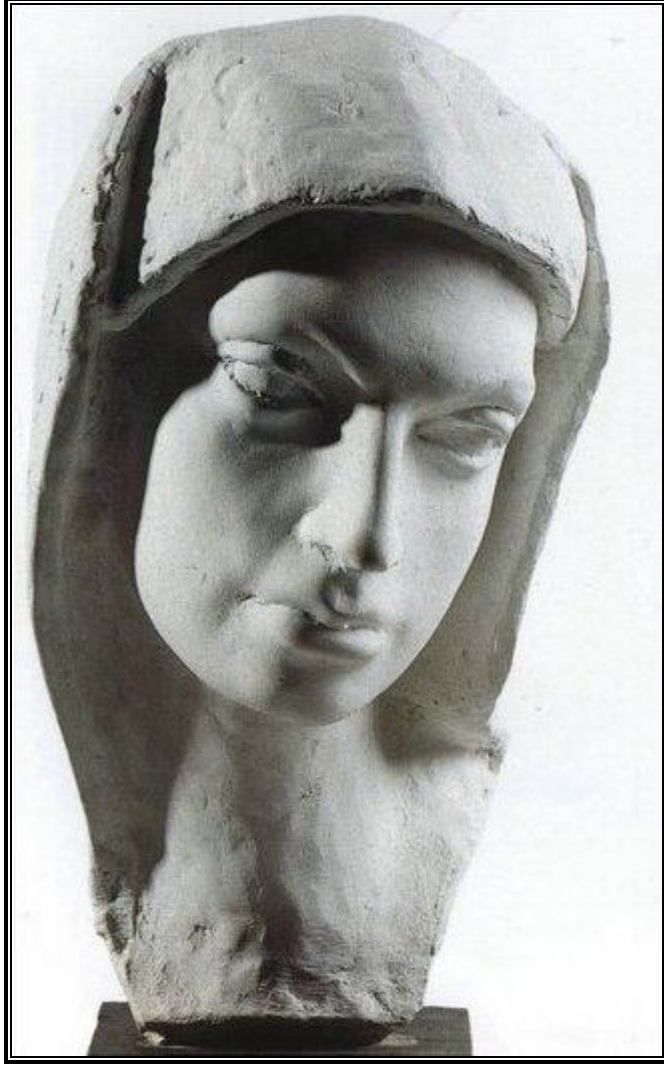
**FOTOĞRAF- 87: Zühtü MÜRİDOĞLU, Kadın Büstü**



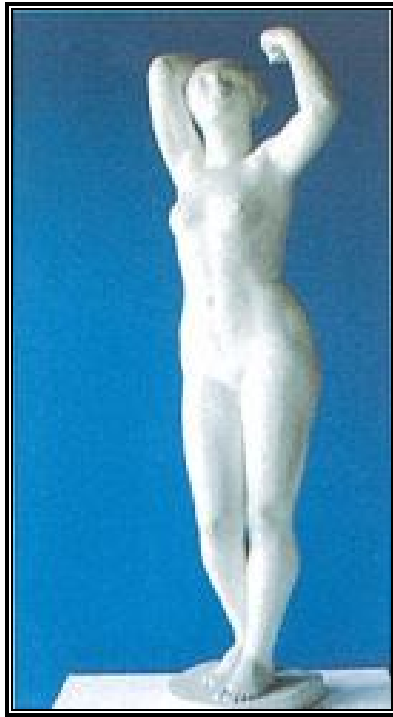
**FOTOĞRAF- 88: Zühtü MÜRİDOĞLU, Oturmuş Erkek Torsu**



**FOTOĞRAF- 89: Zühtü MÜRİDOĞLU, Seniha'nın Başı**



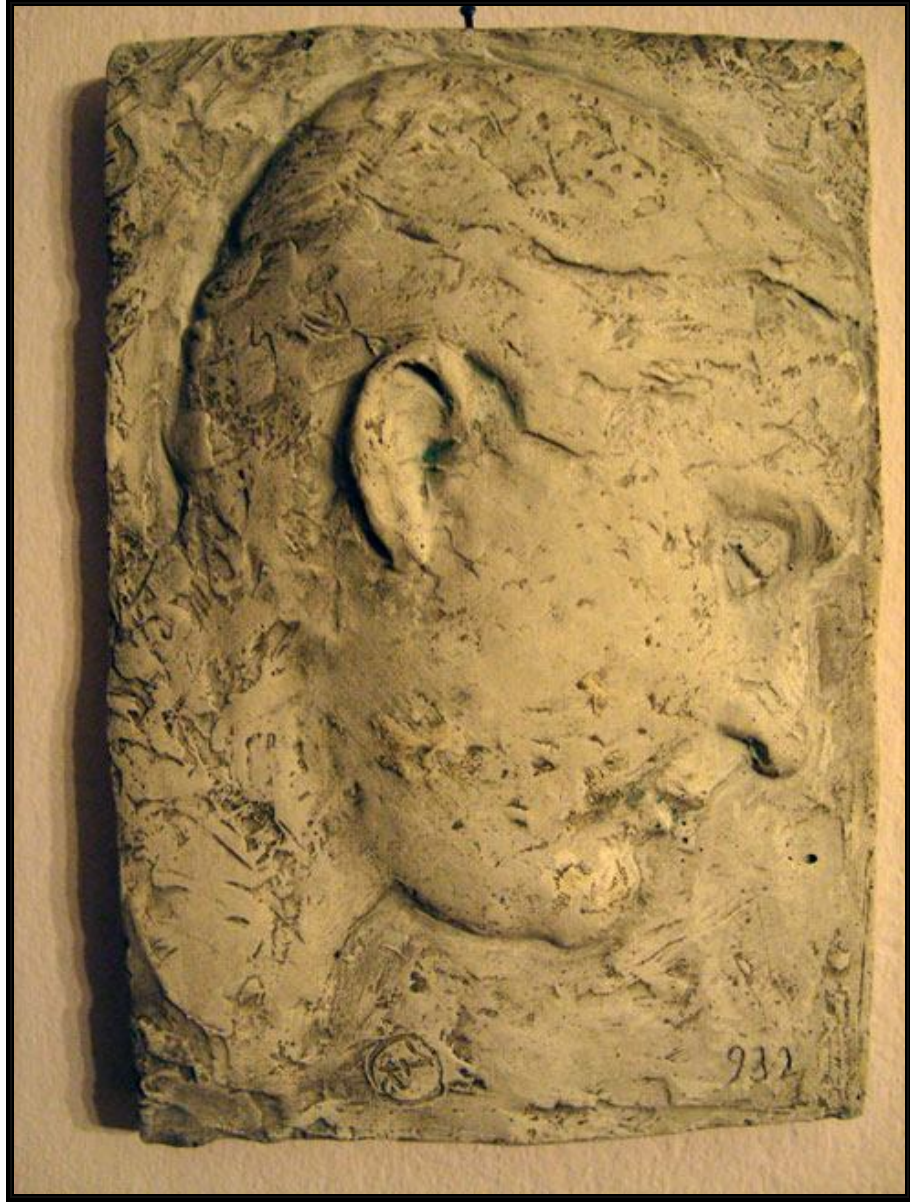
**FOTOĞRAF- 90: Zühtü MÜRİDOĞLU, Türbanlı Kadın**



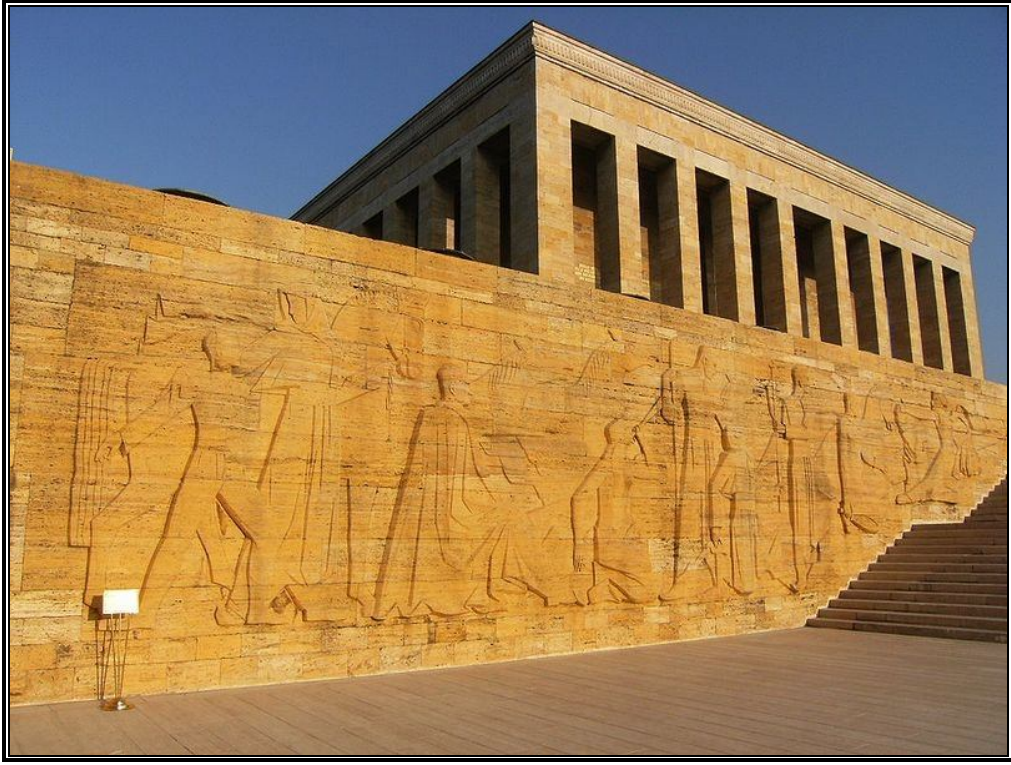
**FOTOĞRAF- 91: Zühtü MÜRİDOĞLU, Nü**



**FOTOĞRAF- 92: Zühtü MÜRİDOĞLU, Zeynep Altar Büstü**

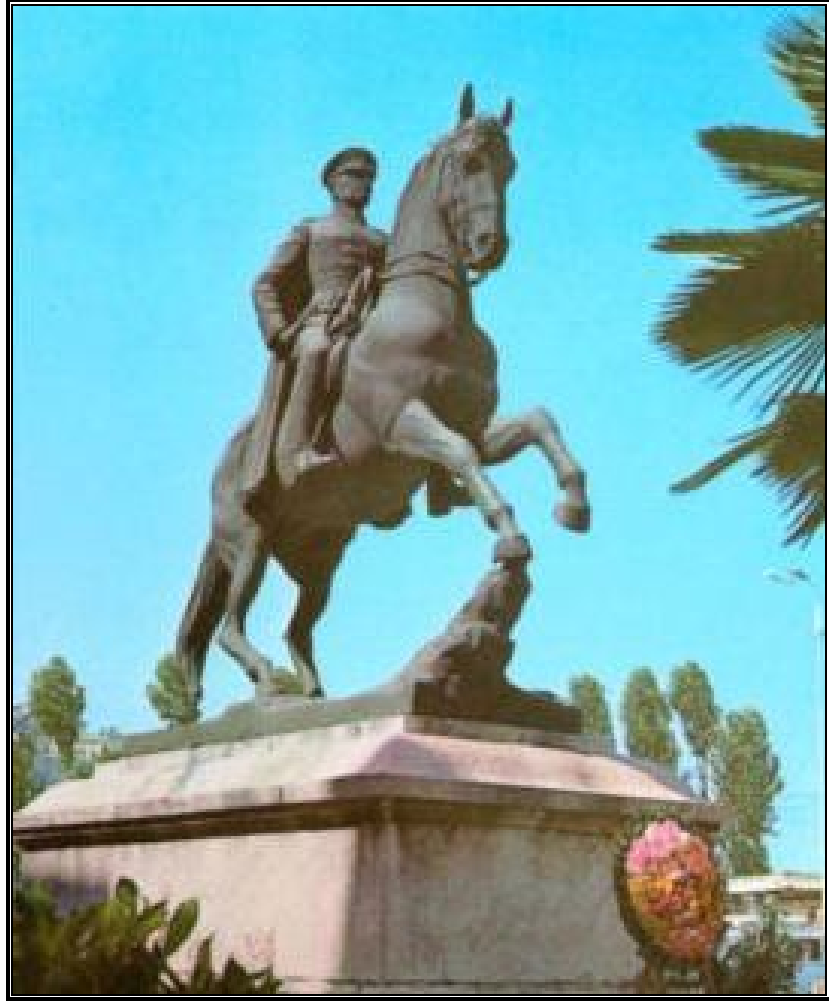


**FOTOĞRAF- 93: Zühtü MÜRİDOĞLU, Cevat Memduh Altan Rölyefi**

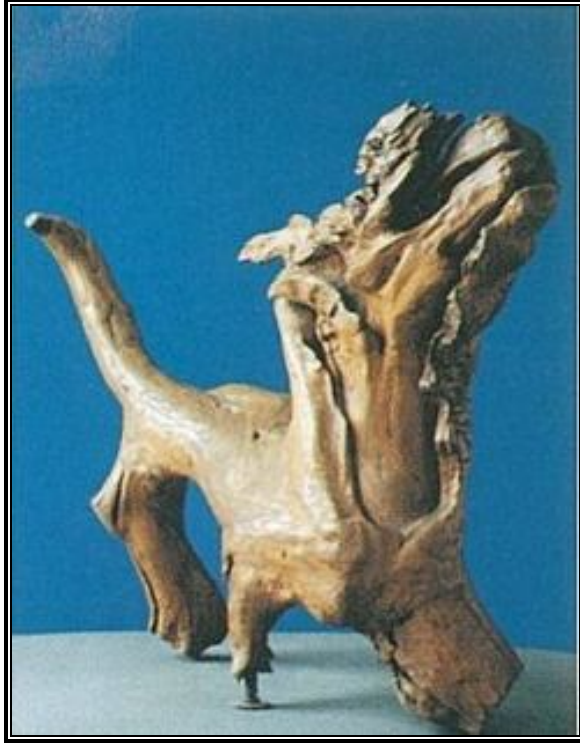


**FOTOĞRAF- 94: ZÜHTÜ MÜRİDOĞLU, Başkomutanlık Meydan Savaşı (Rölyef )**





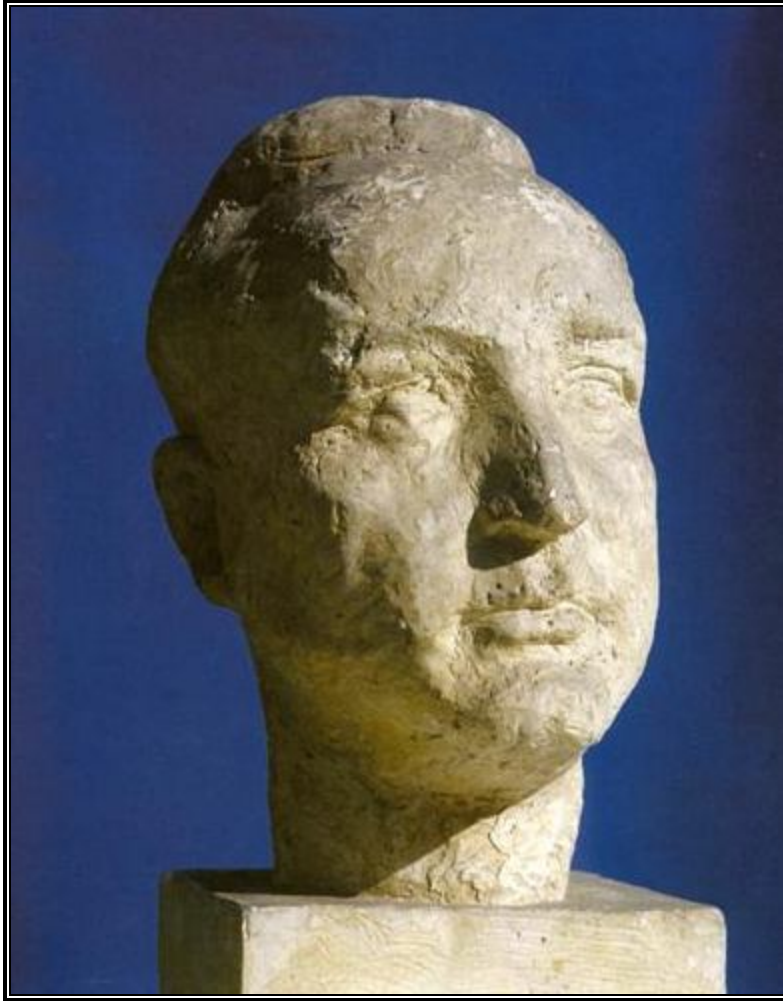
**FOTOĞRAF- 95: Zühtü MÜRİDOĞLU-Ali Hadi BARA, Zonguldak Atlı Atatürk Anıtı**



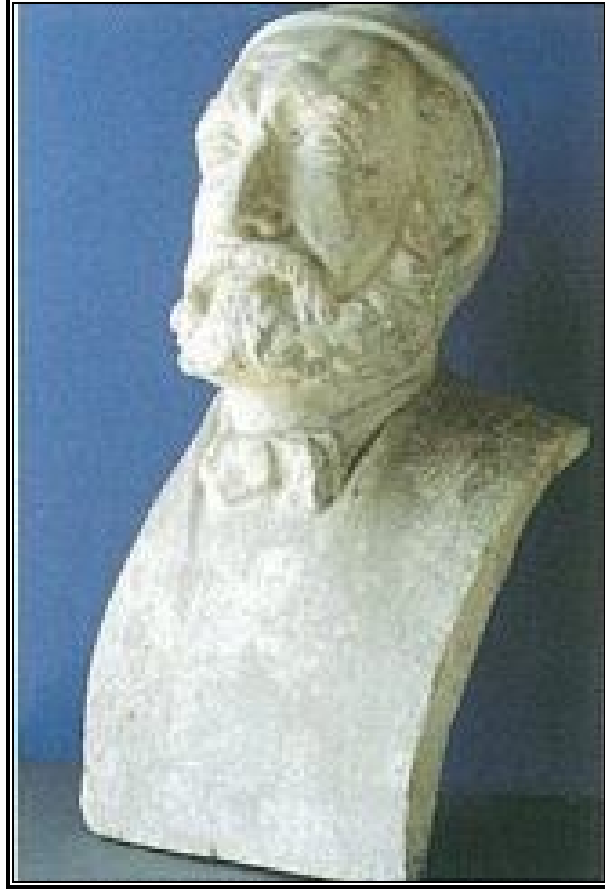
**FOTOĞRAF- 96: Kadrünisa AYDEMİR, Kocabaş Dörtnala**



**FOTOĞRAF- 97: Kadrünisa AYDEMİR, Soyut Kompozisyon**



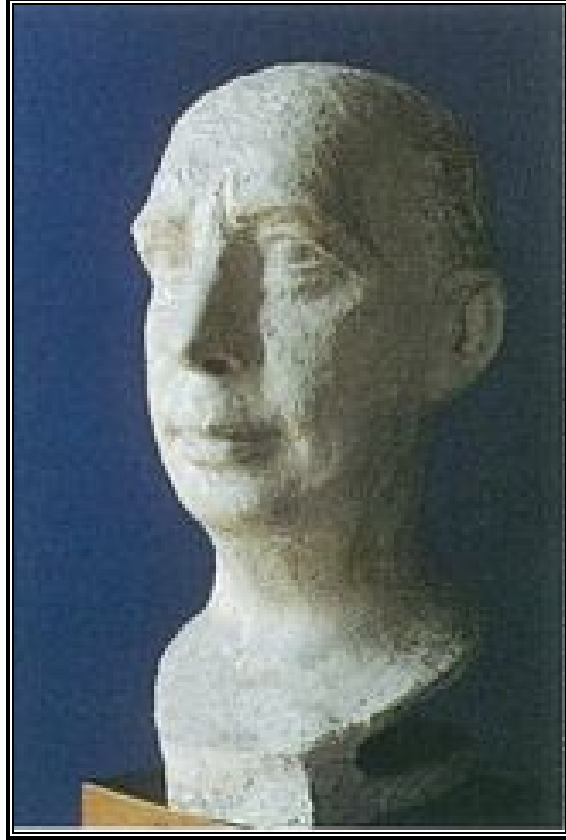
**FOTOĞRAF- 98: Mustafa Nusret SUMAN, Büst**



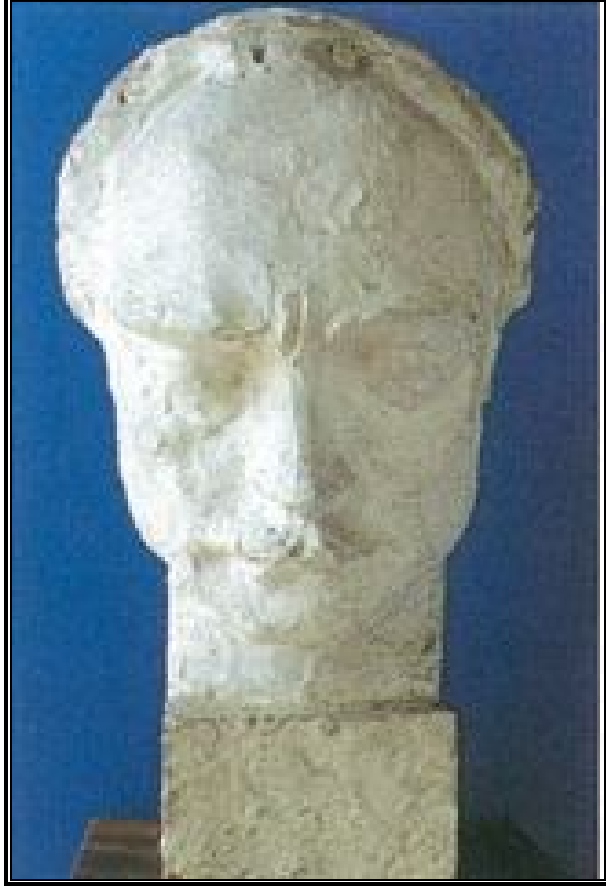
**FOTOĞRAF- 99: Mustafa Nusret SUMAN, Vefik Paşa Büstü**



**FOTOĞRAF- 100: Mustafa Nusret SUMAN, Erkek Büstü**

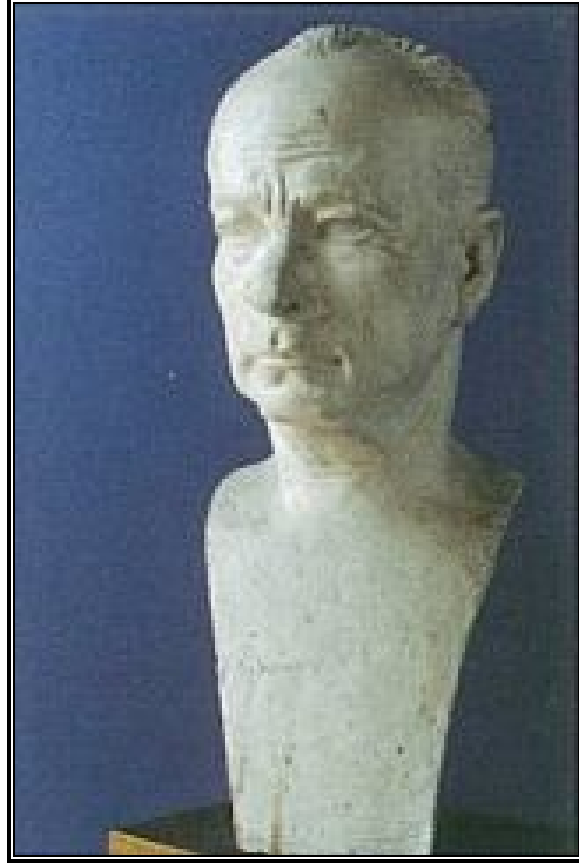


**FOTOĞRAF- 101: Mustafa Nusret SUMAN, Vehbi Koç Büstü**

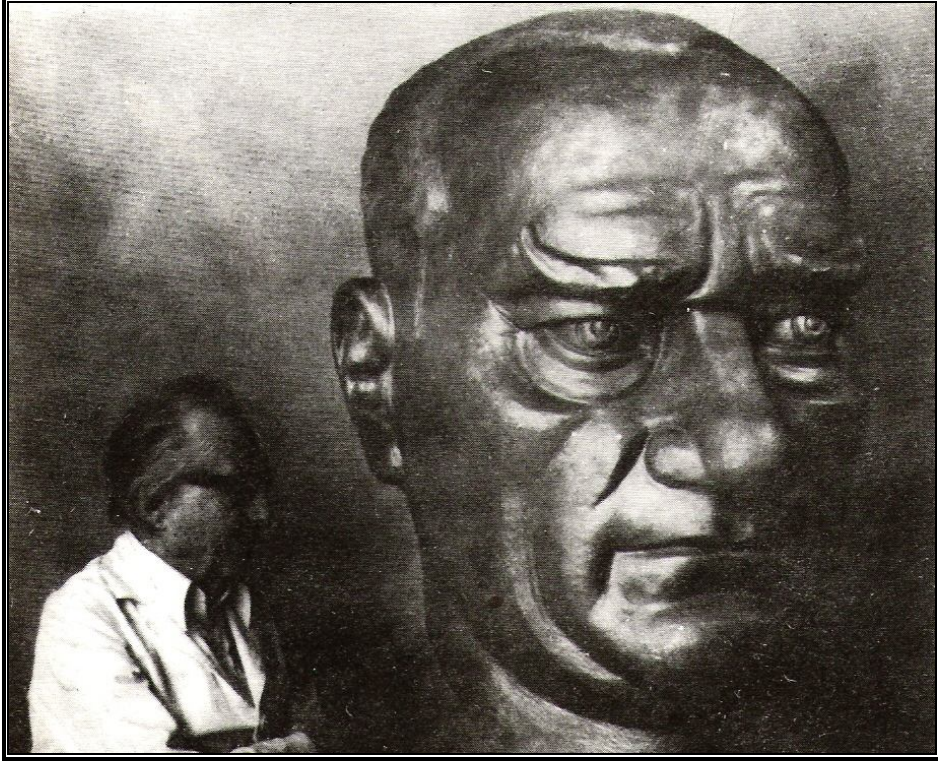


**FOTOĞRAF- 102: Mustafa Nusret SUMAN, Muzaffer Ertoran'ın Başı**

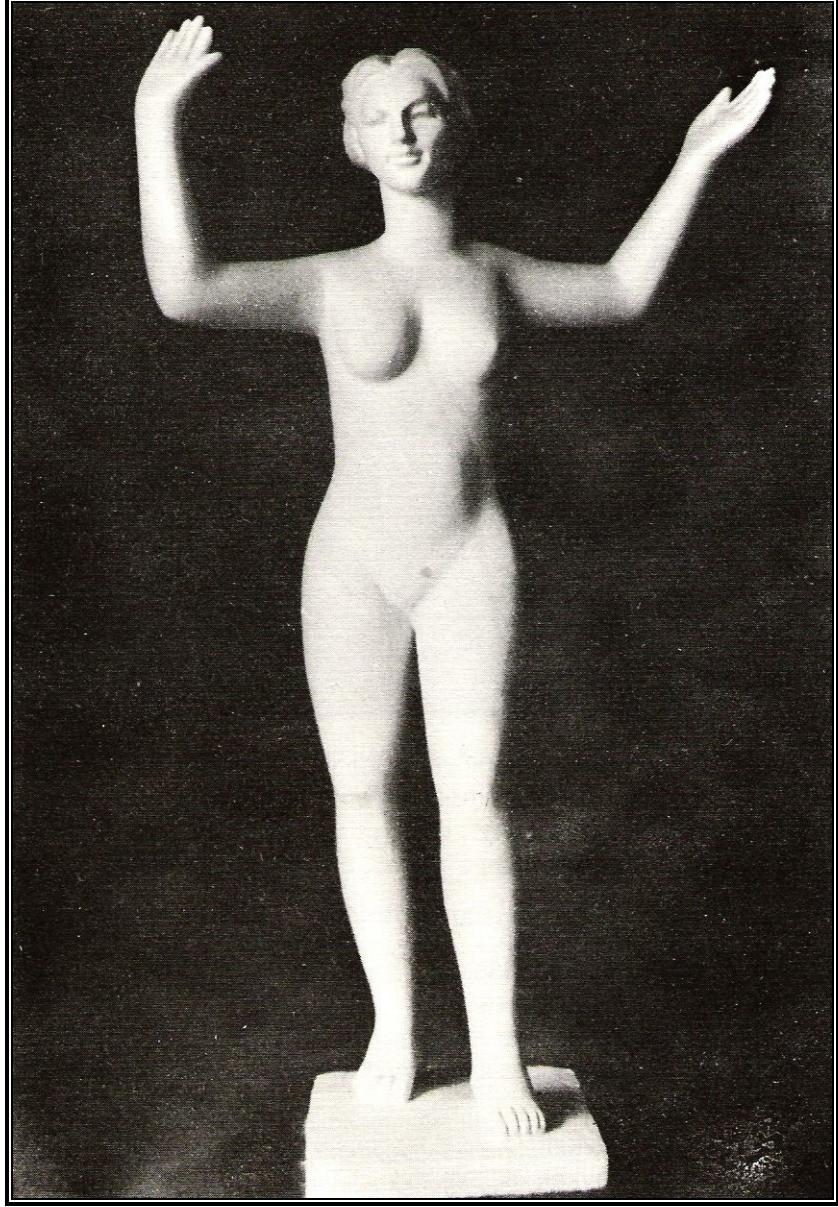




**FOTOĞRAF- 103: Mustafa Nusret SUMAN, Sedat Simavi Büstü**



**FOTOĞRAF- 104: Ahmet Kenan YONTUÇ, Atatürk Başı**



**FOTOĞRAF- 105: Ahmet Kenan YONTUÇ, Dansöz**



**FOTOĞRAF- 106: Ahmet Kenan YONTUÇ, Kadın Başı**



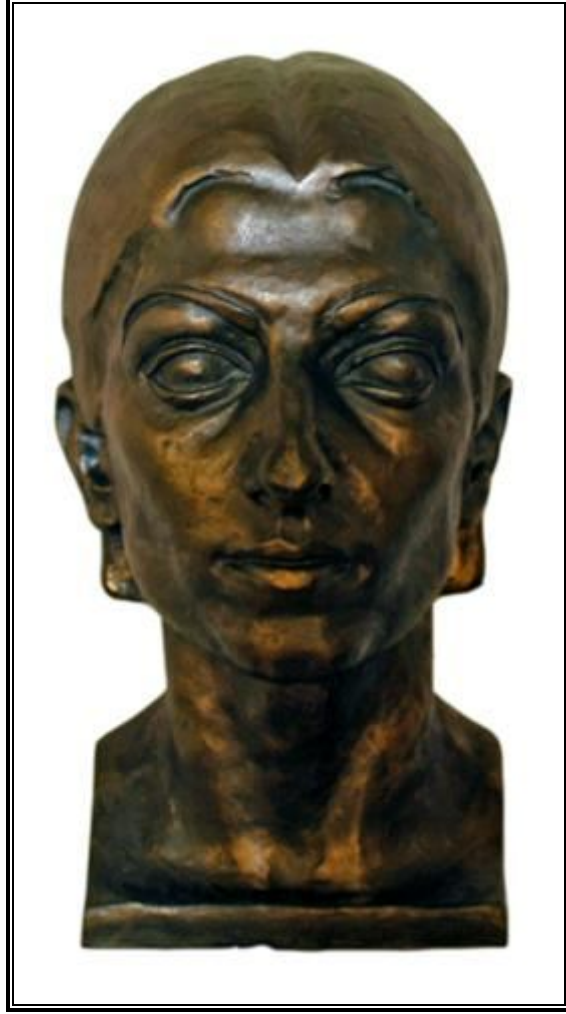
**FOTOĞRAF- 107: Ahmet Kenan YONTUÇ, Mersin İnönü Heykeli**



**FOTOĞRAF- 108: Ahmet Kenan YONTUÇ, Tarsus Atatürk Heykeli**



**FOTOĞRAF- 109: Sabiha Ziya BENGÜTAŞ, Bedia'nın Başı**



**FOTOĞRAF- 110: Sabiha Ziya BENGÜTAŞ, Genç Kadın Büstü**

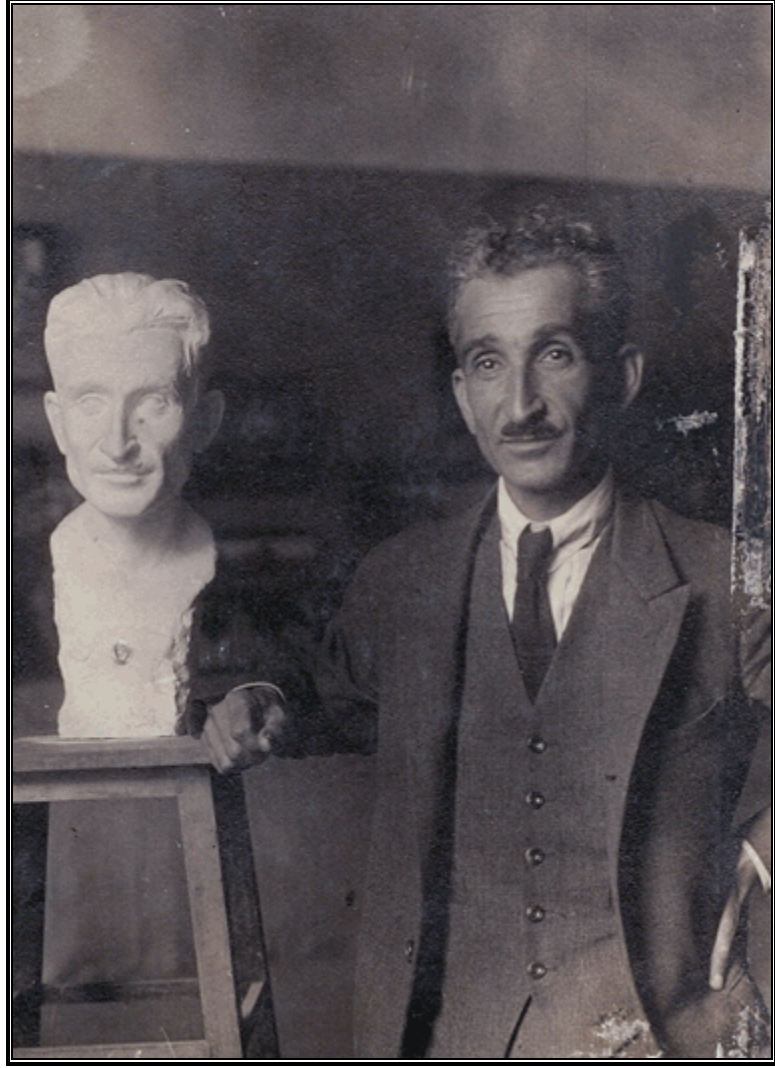




**FOTOĞRAF- 111: Sabiha Ziya BENGÜTAŞ, Namık İsmail Büstü**



**FOTOĞRAF- 112: Sabiha Ziya BENGÜTAŞ, Sabahattin Ergi'nin Başı**



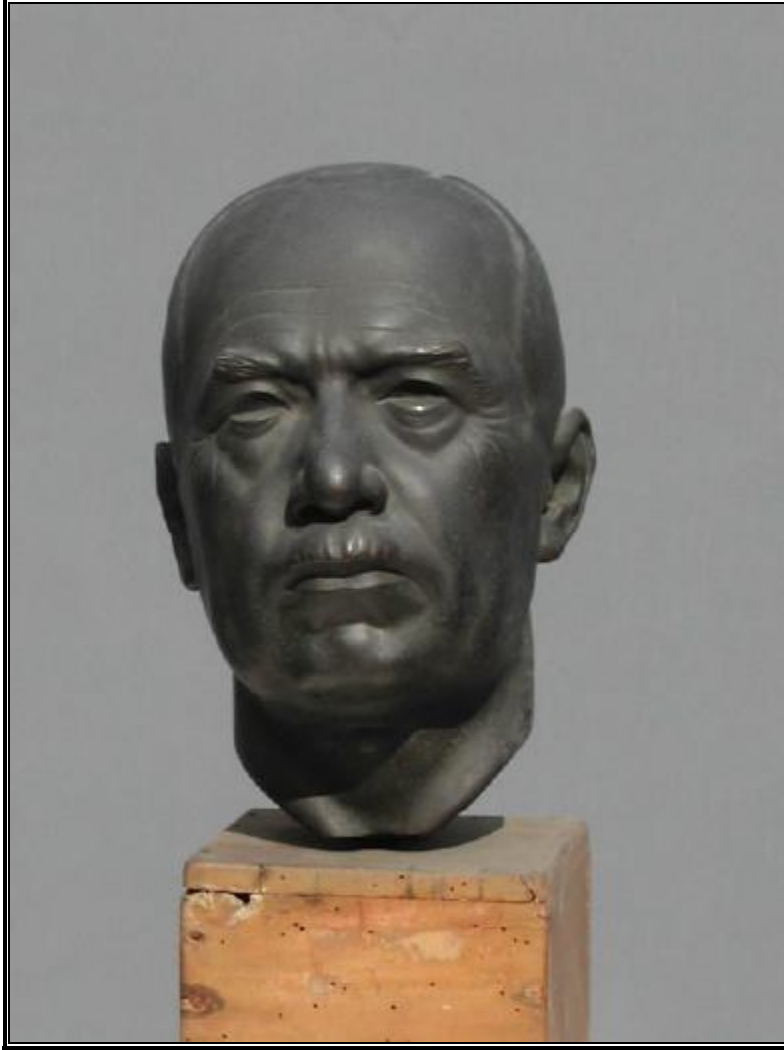
**FOTOĞRAF- 113: Sabiha Ziya BENGÜTAŞ, Ressam Hikmet Büstü**



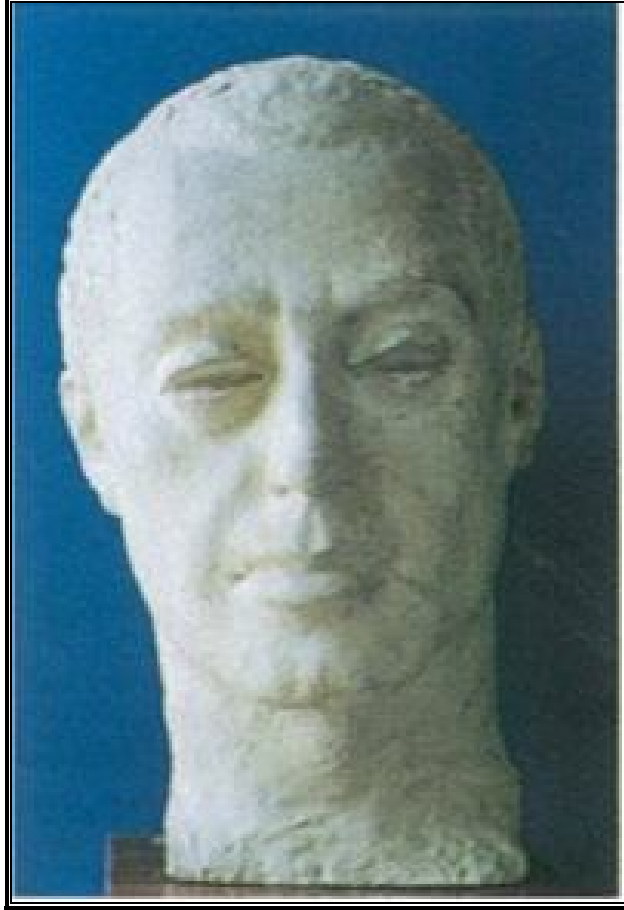
**FOTOĞRAF- 114: Sabiha Ziya BENGÜTAŞ, Heykel Çalışması**



**FOTOĞRAF- 115: Sabiha Ziya BENGÜTAŞ, Atatürk Heykeli Model Çalışması**



**FOTOĞRAF- 116: Nermin FARUKİ (SİREL), Ahmet Faruki'nin Başı**



**FOTOĞRAF- 117: Nermin FARUKİ (SİREL), Carlo Testi Başı**

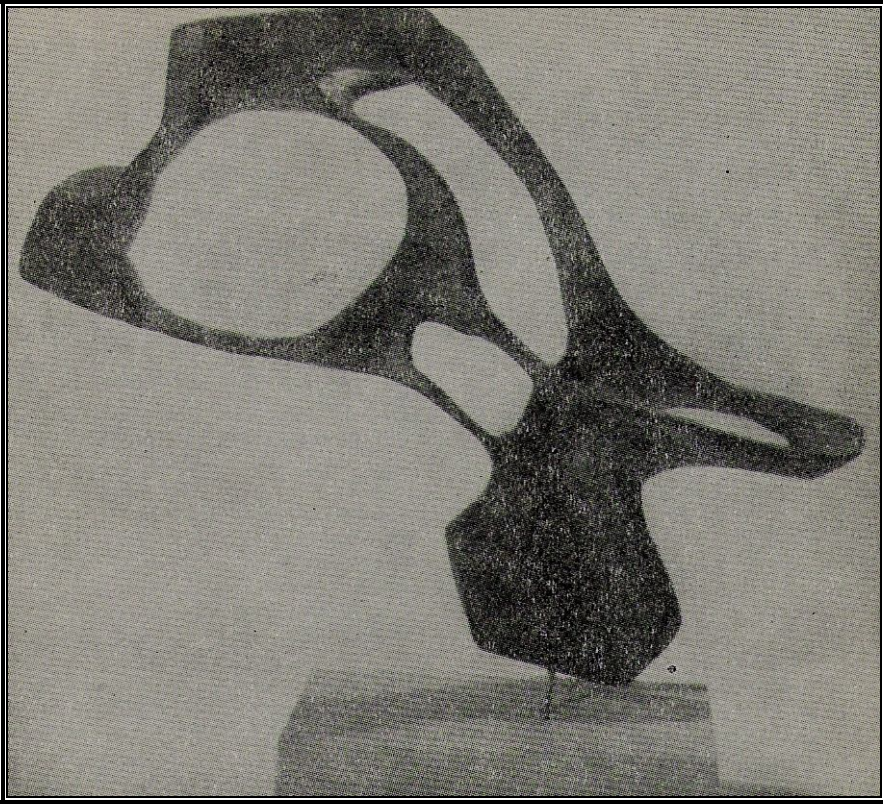


**FOTOĞRAF- 118: Nermin FARUKİ (SİREL), Ali Hadi Bara'nın Başı**

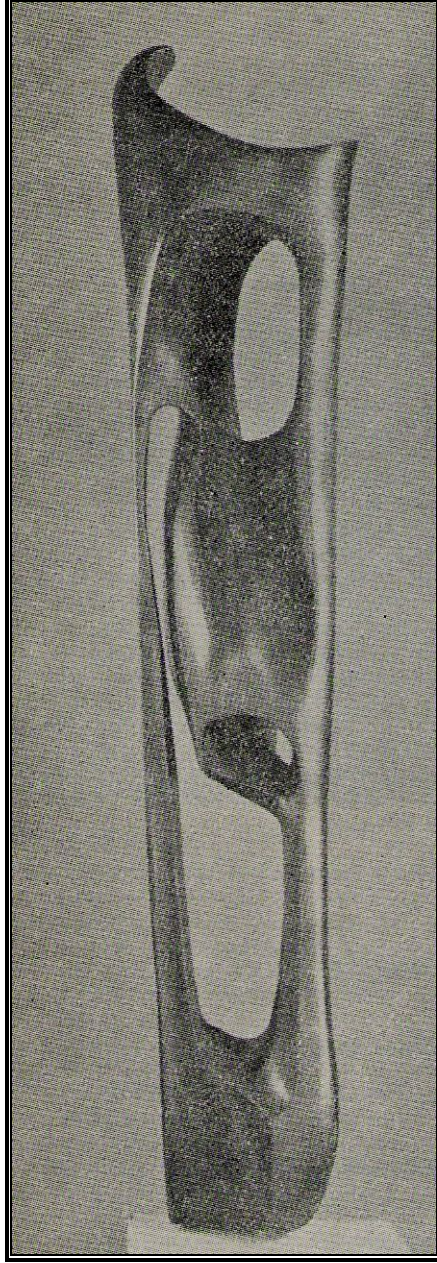




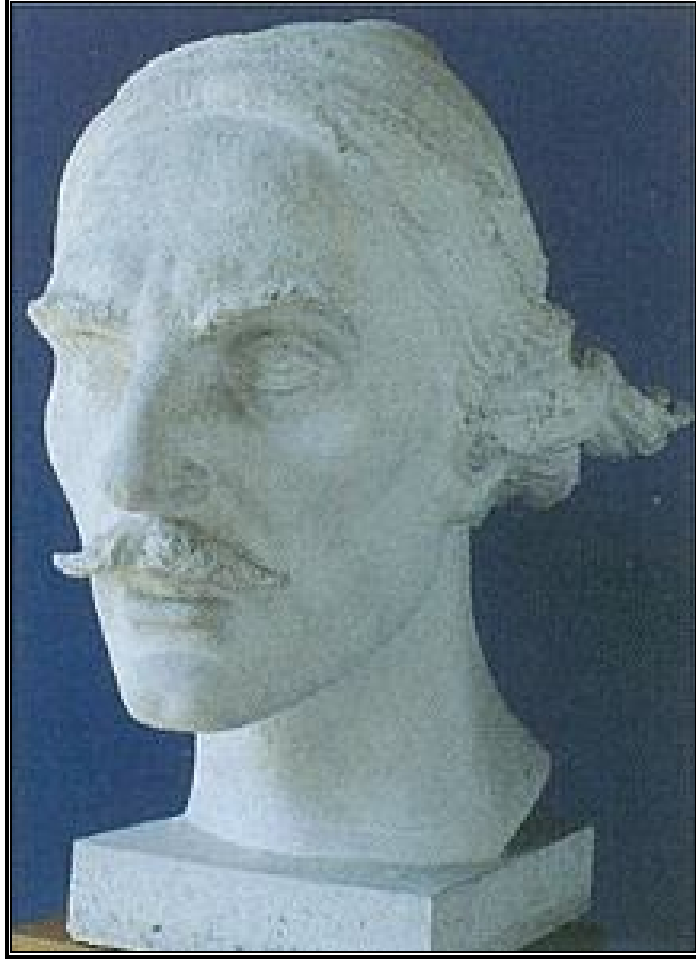
**FOTOĀRAF- 119: Nermin FARUKI (SIREL), Nude**



**FOTOĞRAF- 120: Günseli ARU, Soyut Heykel**



**FOTOĞRAF- 121: Günseli ARU, Soyut Heykel**



**FOTOĞRAF- 122: Hüseyin Anka ÖZKAN, Koroğlu'nun Başı**



**FOTOĞRAF- 123: Hüseyin Anka ÖZKAN, Erkek Nü**



**FOTOĞRAF- 124: Hüseyin Anka ÖZKAN, Mimar Sinan Heykeli**



**FOTOĞRAF- 125: Hüseyin Anka ÖZKAN, Anıt-Kabir Kadın Heykel Gurubu**

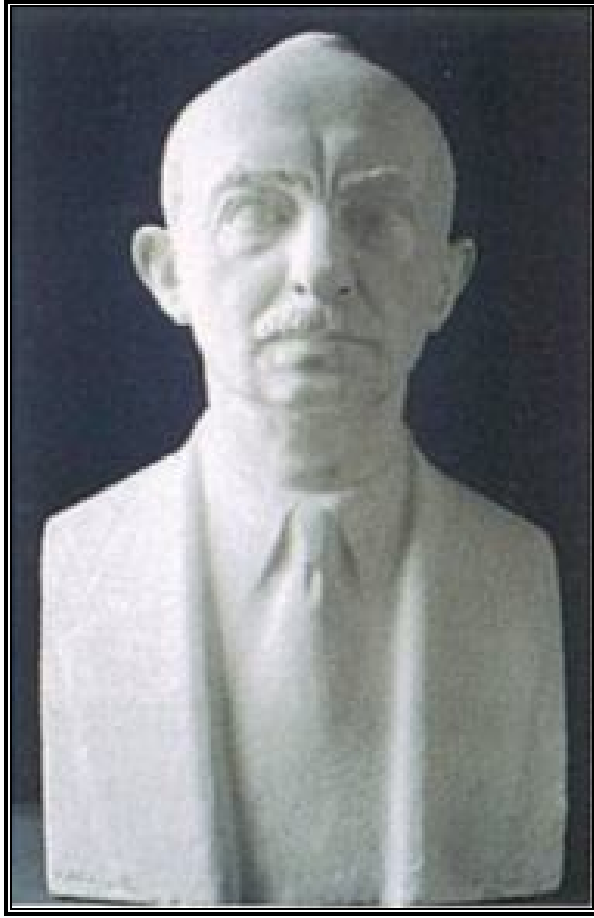


**FOTOĞRAF- 126: Hüseyin Anka ÖZKAN, Anıt-Kabir Erkek Heykel Gurubu**





**FOTOĞRAF- 127: Hüseyin Anka ÖZKAN, Anıt-Kabir Aslanlar Heykel Gurubu**



**FOTOĞRAF- 128: Hakkı ATAMULU, İsmet İnönü Büstü**



**FOTOĞRAF- 129: Hakkı ATAMULU, Erkek Başı (Rölyef)**



**FOTOĞRAF- 130: Hakkı ATAMULU, BÜST**



**FOTOĞRAF- 131: Hakkı ATAMULU, Baş**



**FOTOĞRAF- 132: Hakkı ATAMULU, Erzurum Atatürk Anıtı**

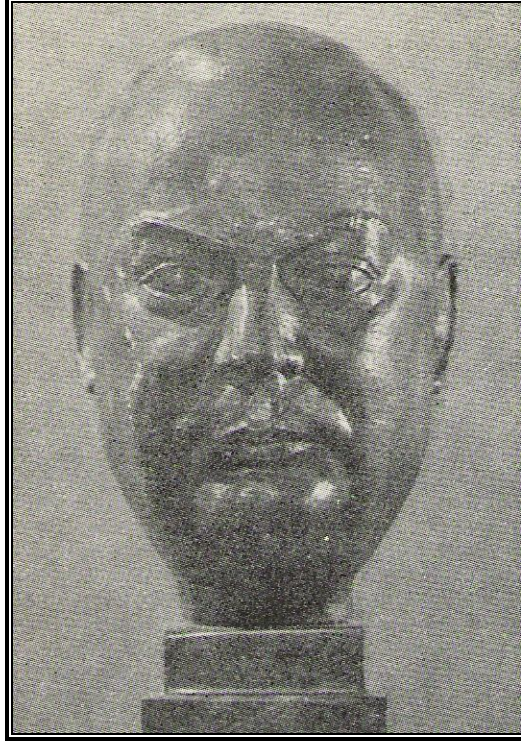


**FOTOĞRAF- 133: Hakkı ATAMULU, Damat İbrahim Paşa Heykeli**

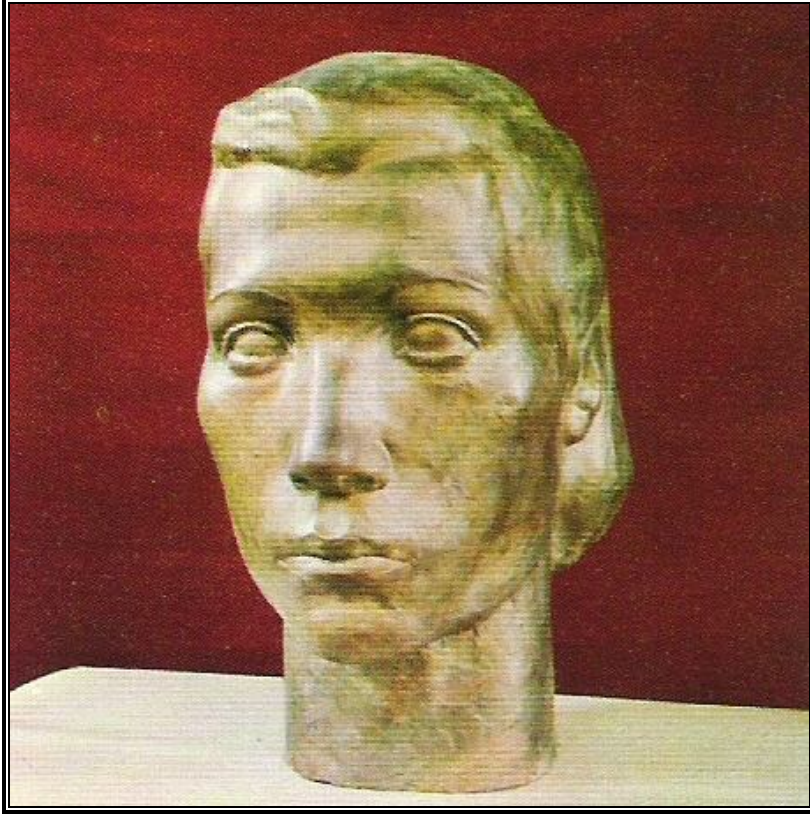


**FOTOĞRAF- 134: Hakkı ATAMULU, Atatürk Heykeli**

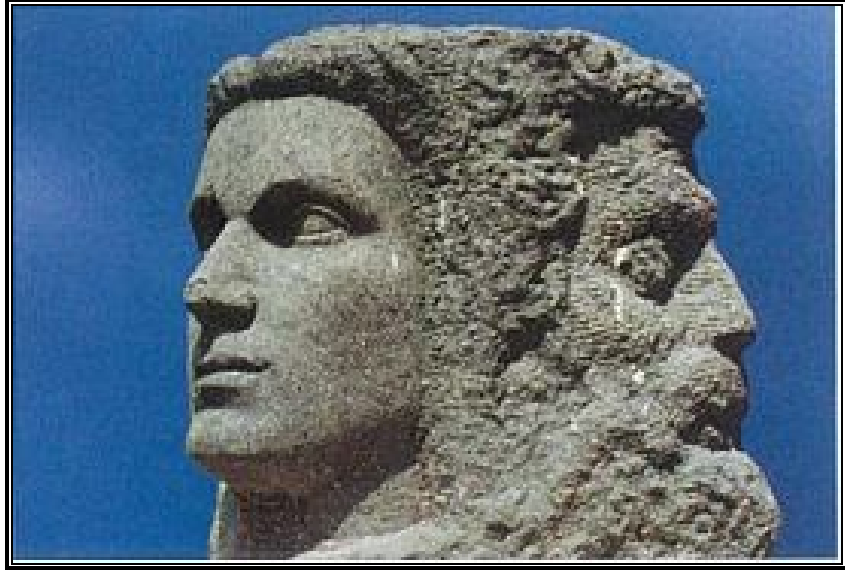




**FOTOĞRAF- 135: Yavuz GÖREY, Ord. Prof. Emin Onat Başı**



**FOTOĞRAF- 136: Yavuz GÖREY, Baş**



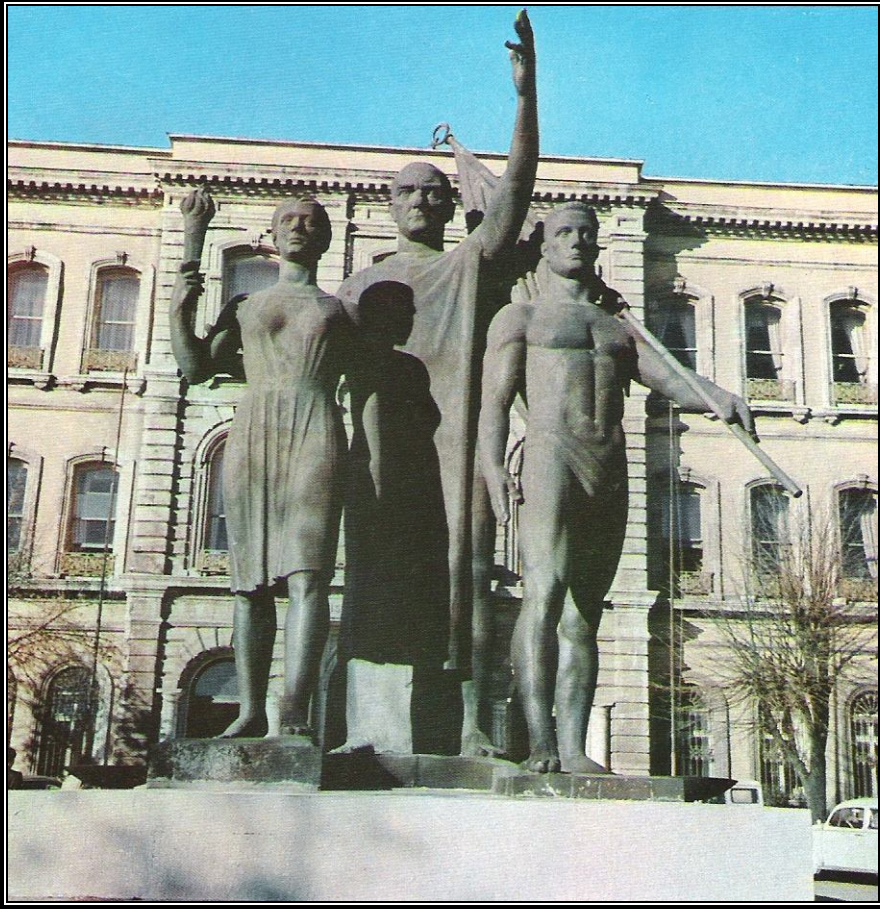
**FOTOĞRAF- 137: Yavuz GÖREY, Başlar**



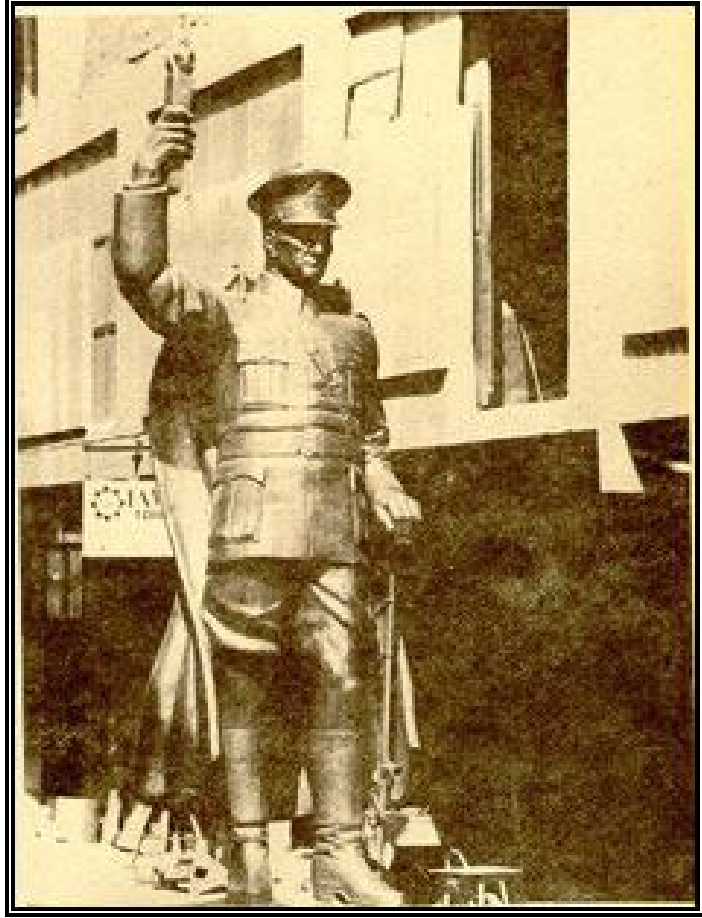
**FOTOĞRAF- 138: Yavuz GÖREY, Bizans Karargâhı (Rölyef)**



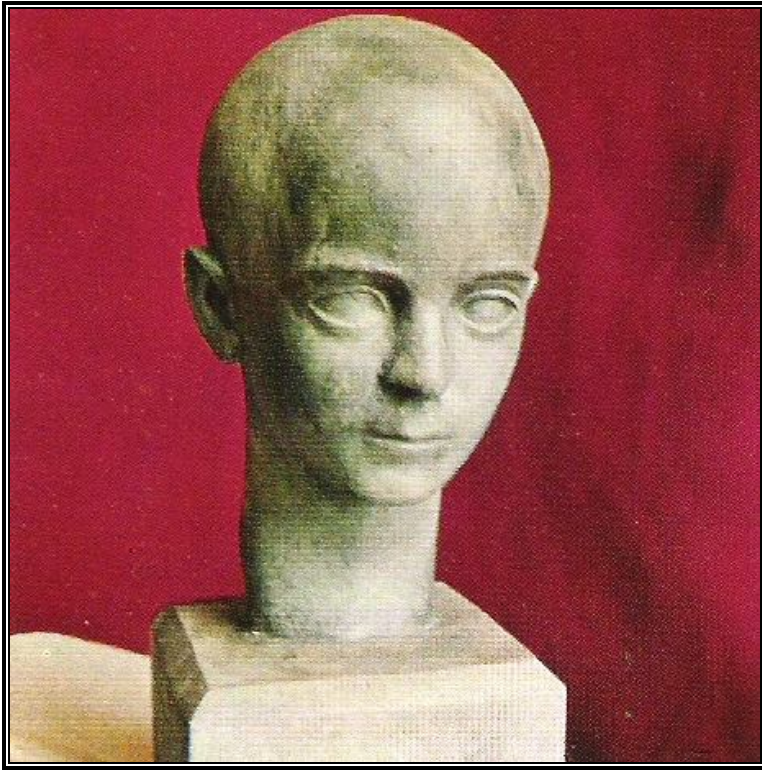
**FOTOĞRAF- 139: Yavuz GÖREY, II. Bayazıt Heykeli**



**FOTOĞRAF- 140: Yavuz GÖREY, Atatürk Gençlik Heykeli**

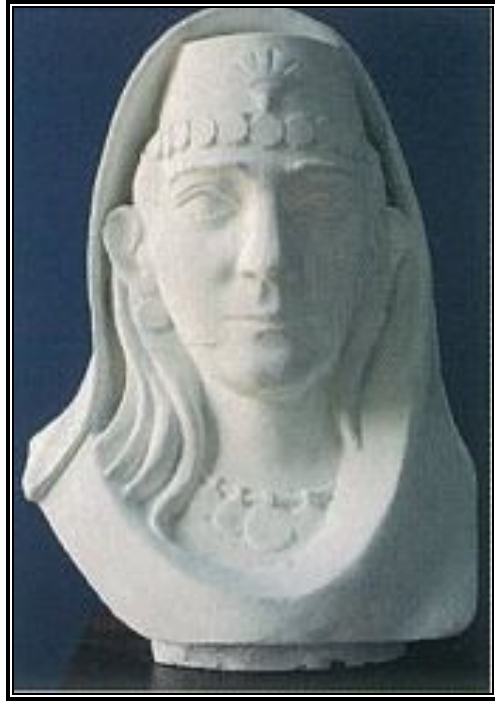


**FOTOĞRAF- 141: Yavuz GÖREY, Rize Atatürk Anıtı**



**FOTOĞRAF- 142: Rahmi ARTEMİZ, Çocuk Başı**

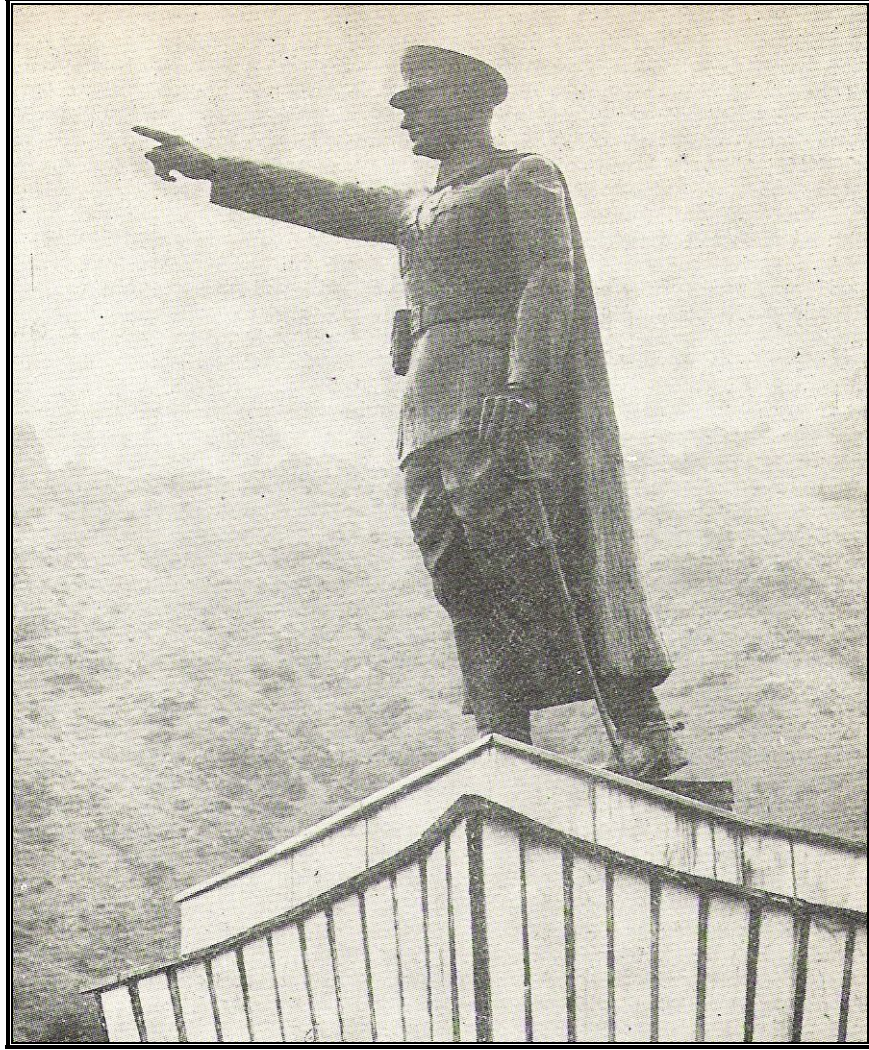




**FOTOĞRA- 143: Rahmi ARTEMİZ, Yörük**



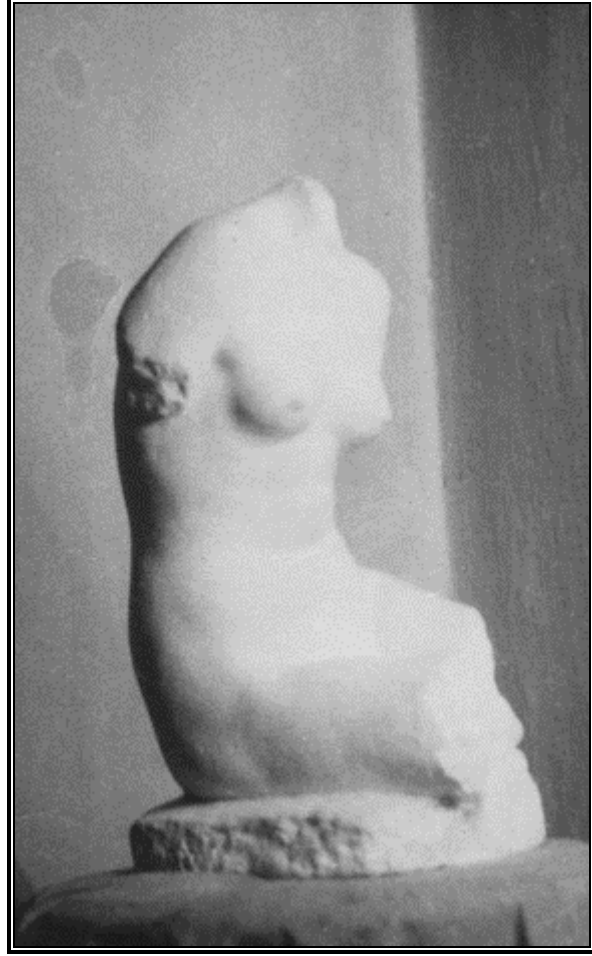
**FOTOĞRAF- 144: Rahmi ARTEMİZ, Doğa ve Teselli**



**FOTOĞRAF- 145: Rahmi ARTEMİZ, Amasya Atatürk heykeli**



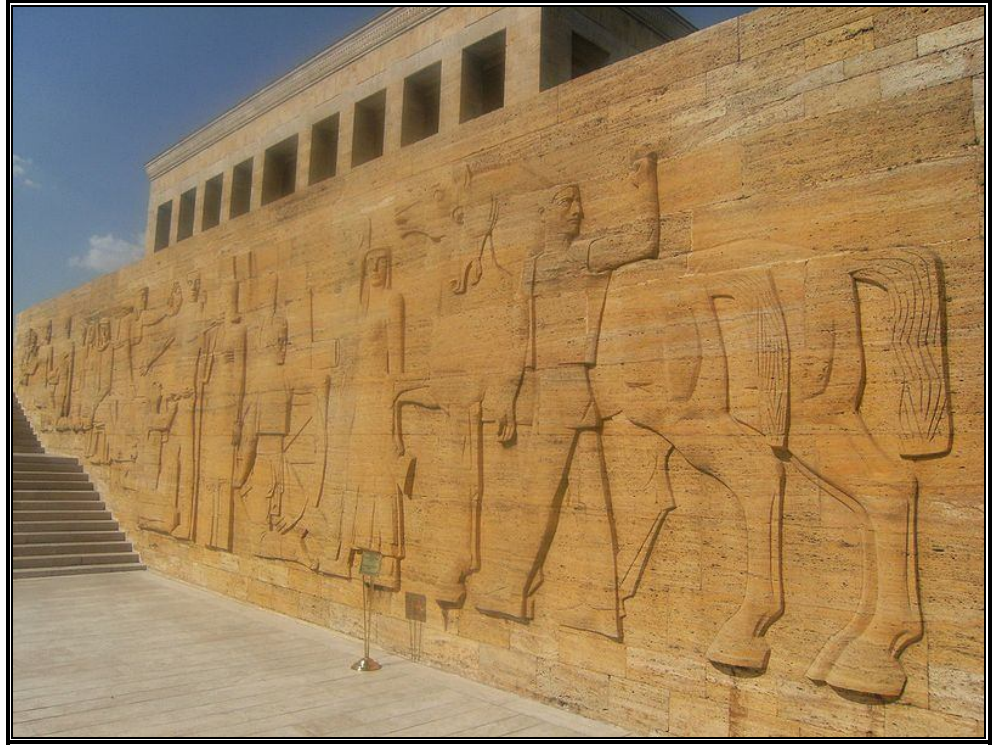
**FOTOĞRAF- 146: Rahmi ARTEMİZ, Babaeski Atatürk Heykeli**



**FOTOĞRAF- 147: İlhan KOMAN, Öğrencilik Çalışması**



**FOTOĞRAF- 148: İlhan KOMAN, Büst**

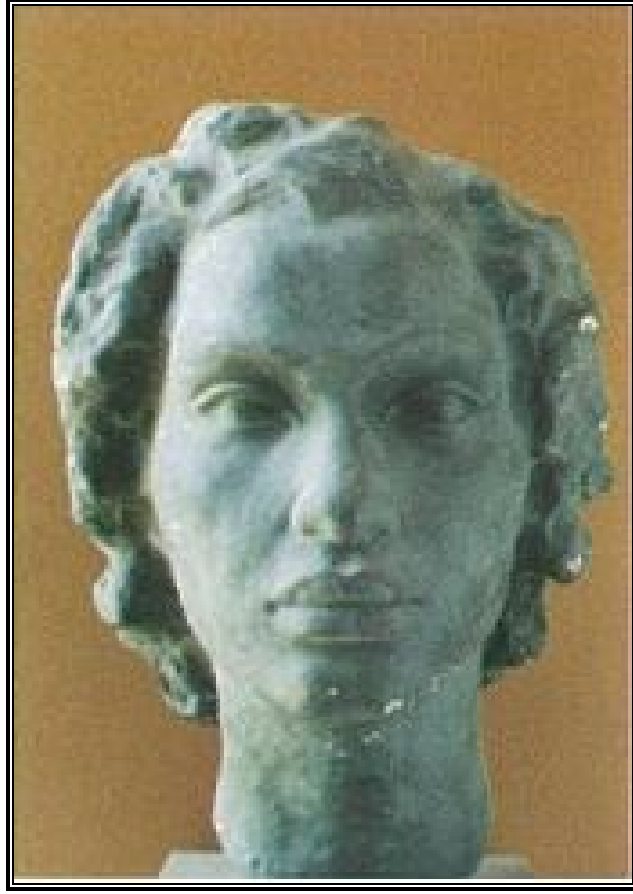


**FOTOĞRAF- 149: İlhan KOMAN, Sakarya Meydan Savaşı**

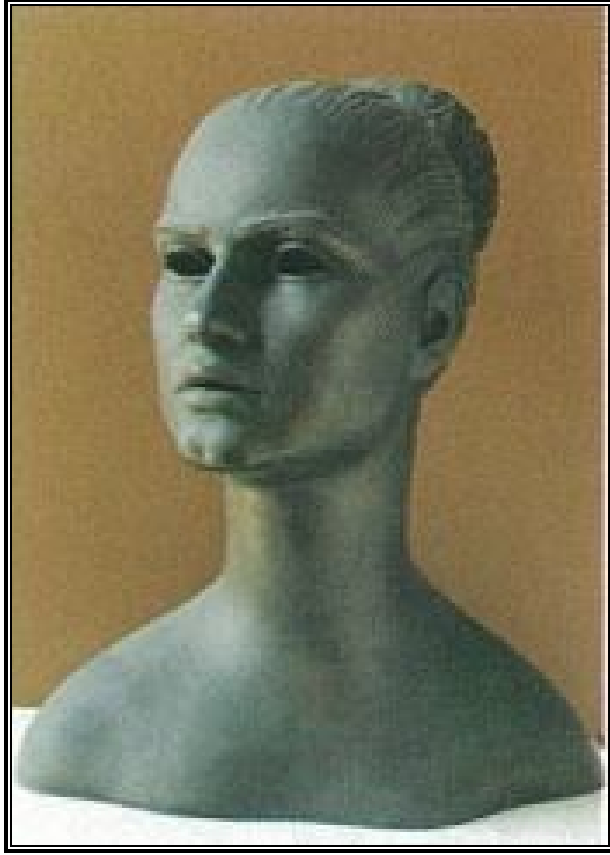


**FOTOĞRAF- 150: İlhan KOMAN, Leonardo Anıtı**

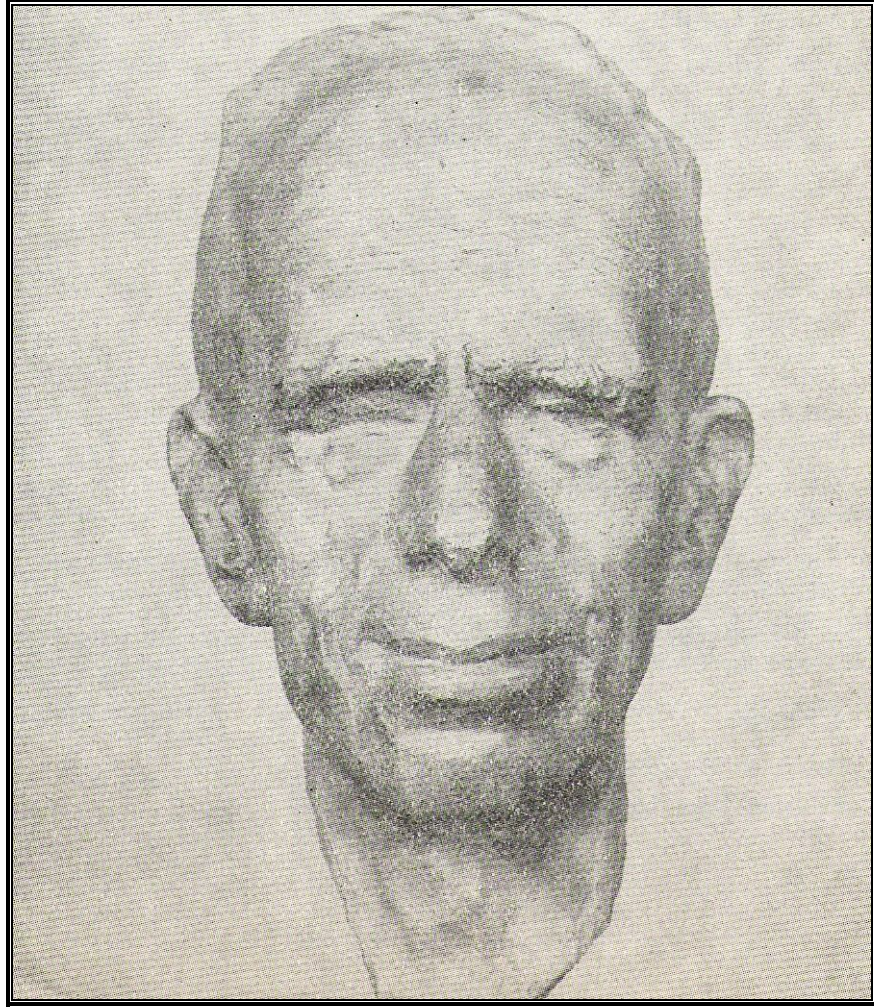




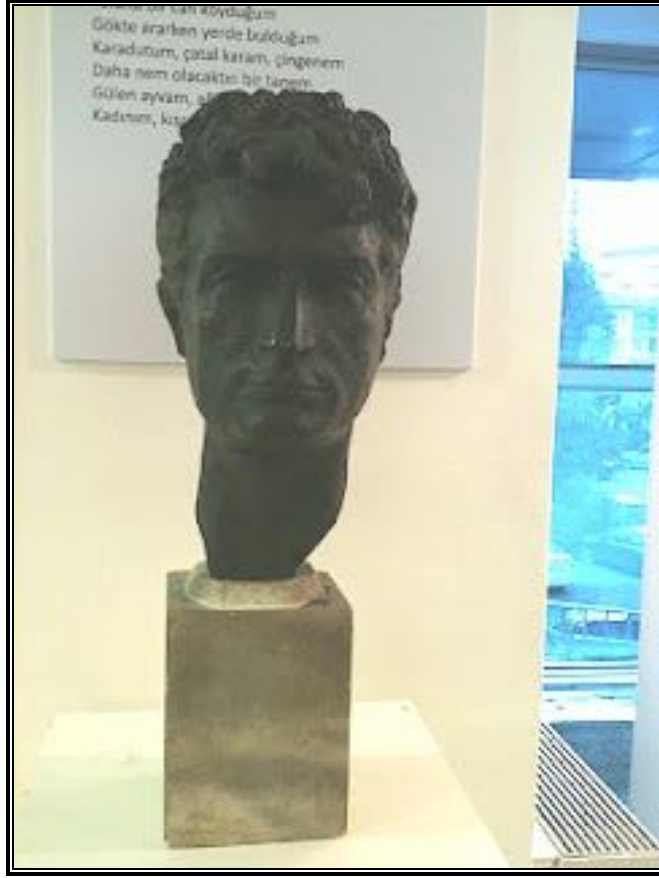
**FOTOĞRAF- 151: Mari GEREKMEZYAN, Kadın Başı**



**FOTOĞRAF- 152: Mari GEREKMEZYAN, Kadın Büstü**



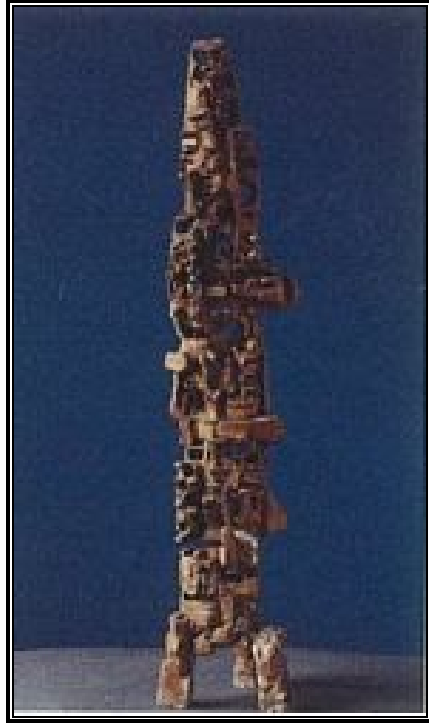
**FOTOĞRAF- 153: Mari GEREKMEZYAN, Mehmet Beyin Başı**



**FOTOĞRAF- 154: Mari GEREKMEZYAN, Bedri Rahmi Eyüboğlu Büstü**



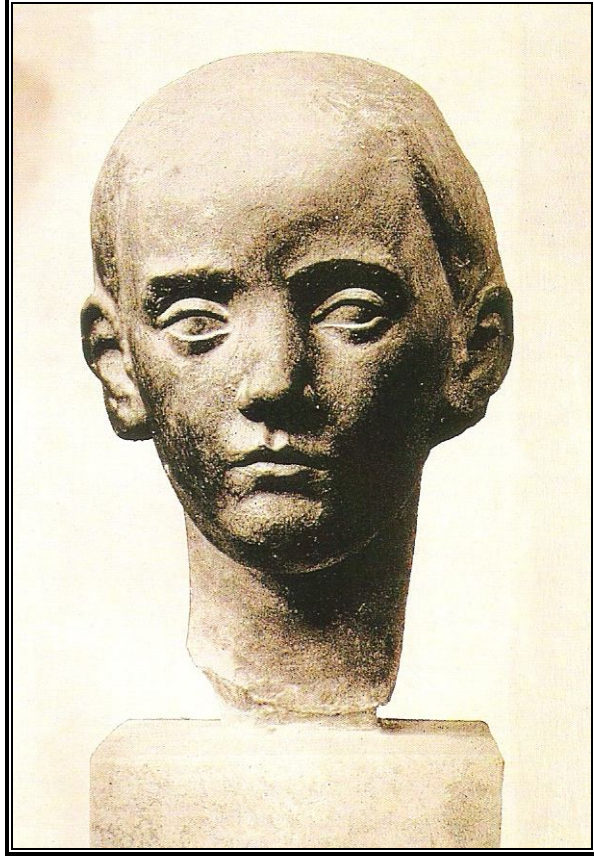
**FOTOĞRAF- 155: Zerrin BÖLÜKBAŞI, Pehlivan Kara Mehmet**



**FOTOĞRAF- 156: Zerrin BÖLÜKBAŞI, Trafik**



**FOTOĞRAF- 157: Zerrin BÖLÜKBAŞI, Zenci başı**

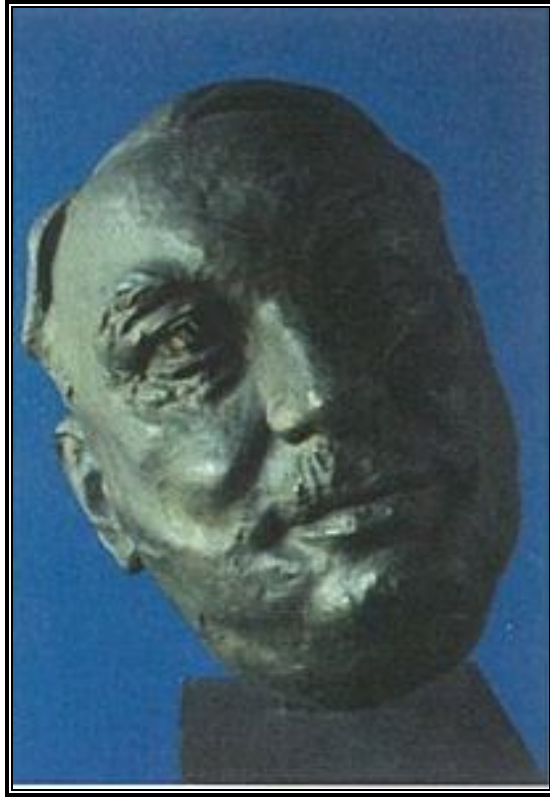


**FOTOĞRAF- 158: Türkan TANGÖR, Çocuk başı**

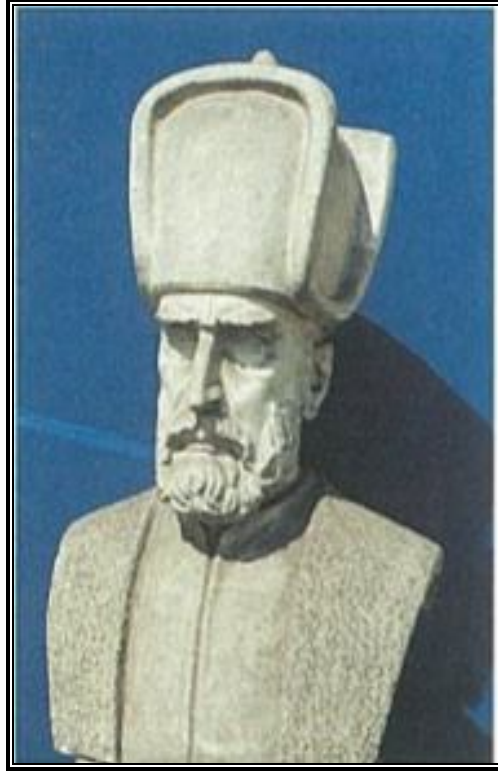




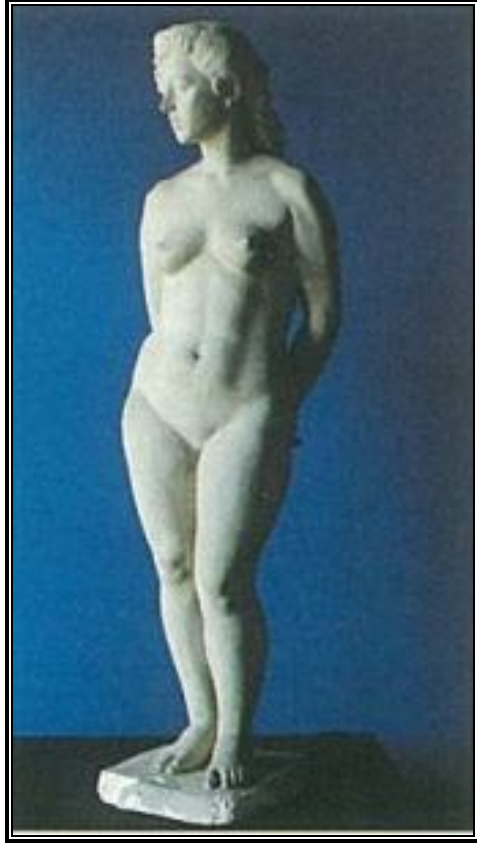
**FOTOĞRAF- 159: Hüseyin GEZER, Türbanlı Kadın**



**FOTOĞRAF- 160: Hüseyin GEZER, Yahya Kemal Başı**



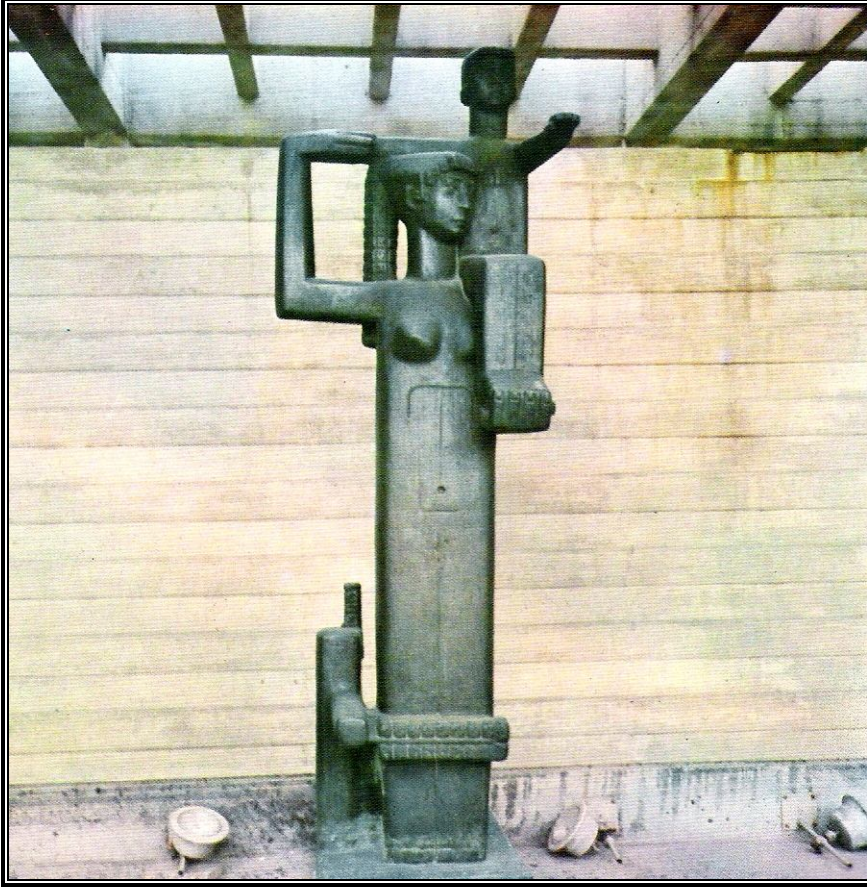
**FOTOĞRAF- 161: Hüseyin GEZER, Köprülü Mehmet Paşa Büstü**



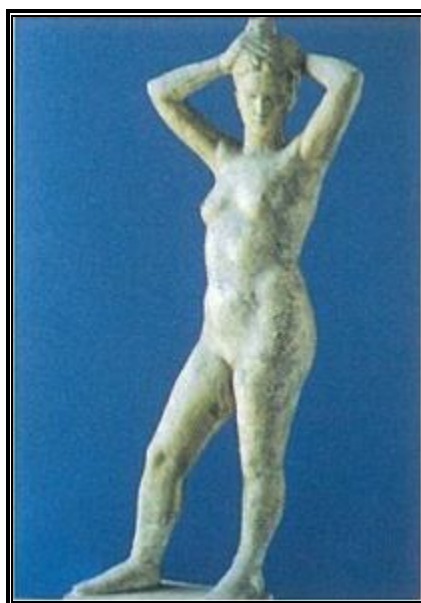
**FOTOĞRAF- 162: Hüseyin GEZER, Nü**



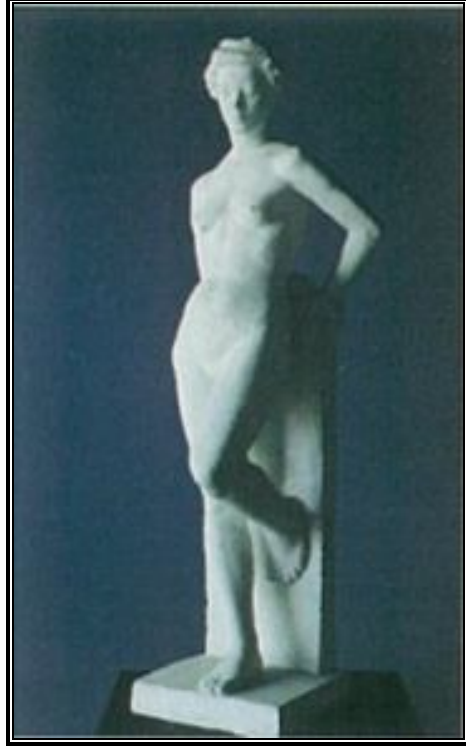
**FOTOĞRAF- 163: Hüseyin GEZER, Yahya Kemal Beyatlı Heykeli**



**FOTOĞRAF- 164: Hüseyin GEZER, Çocuk ve Ana**



**FOTOĞRAF- 165: Kamil SONAD, Nü**

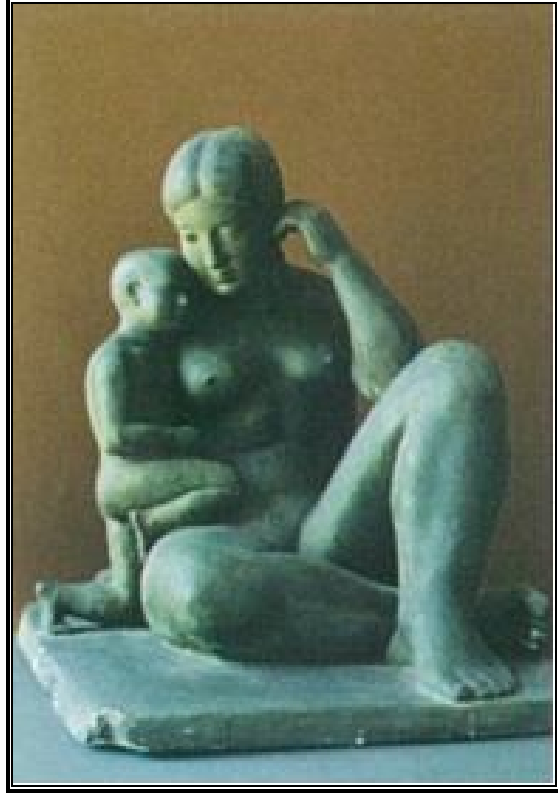


**FOTOĞRAF- 166: Kamil SONAD, Nü**

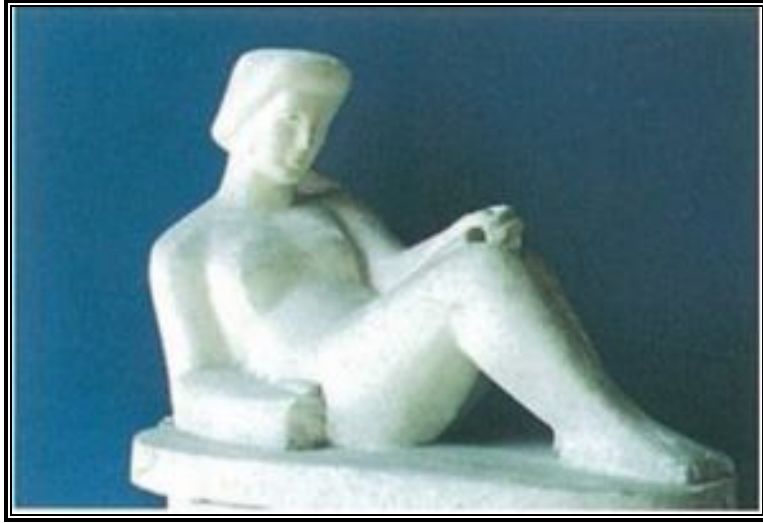




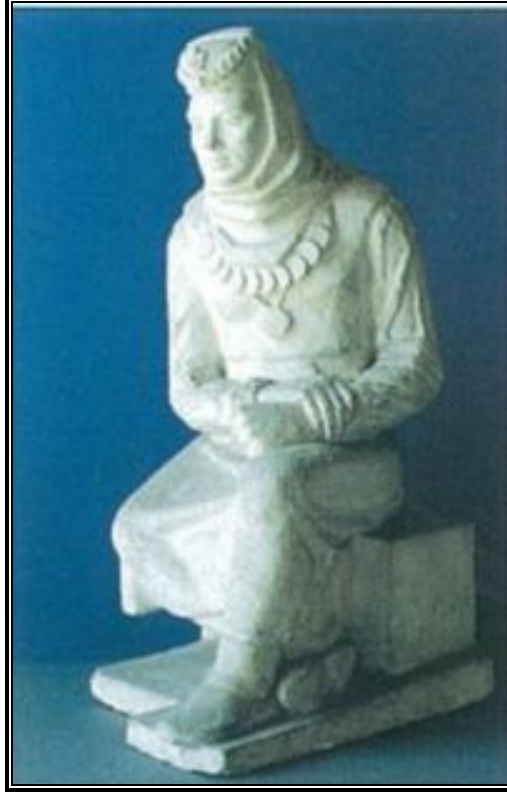
**FOTOĞRAF- 167: Kamil SONAD, Nü**



**FOTOĞRAF- 168: Kamil SONAD, Anne ve Çocuk**



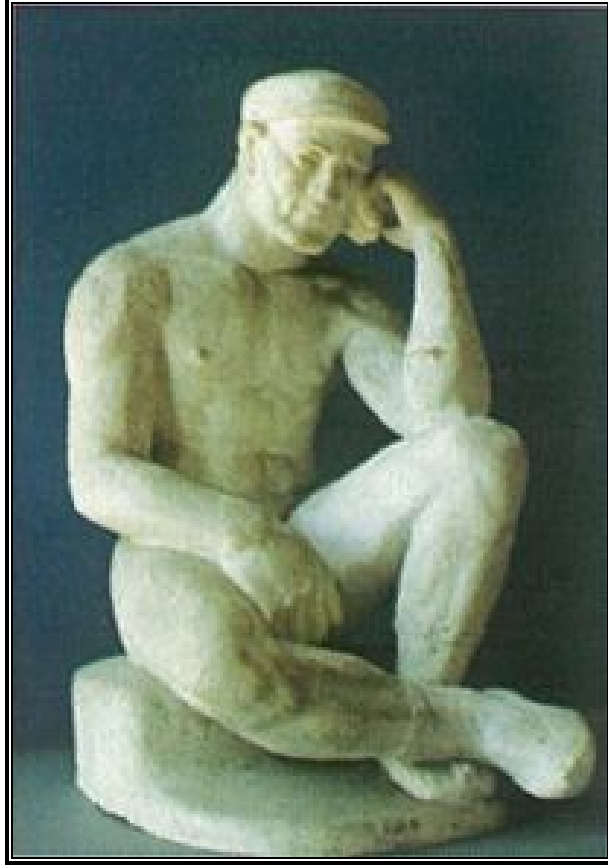
**FOTOĞRAF- 169: Kamil SONAD, Kitap Okuyan Kadın**



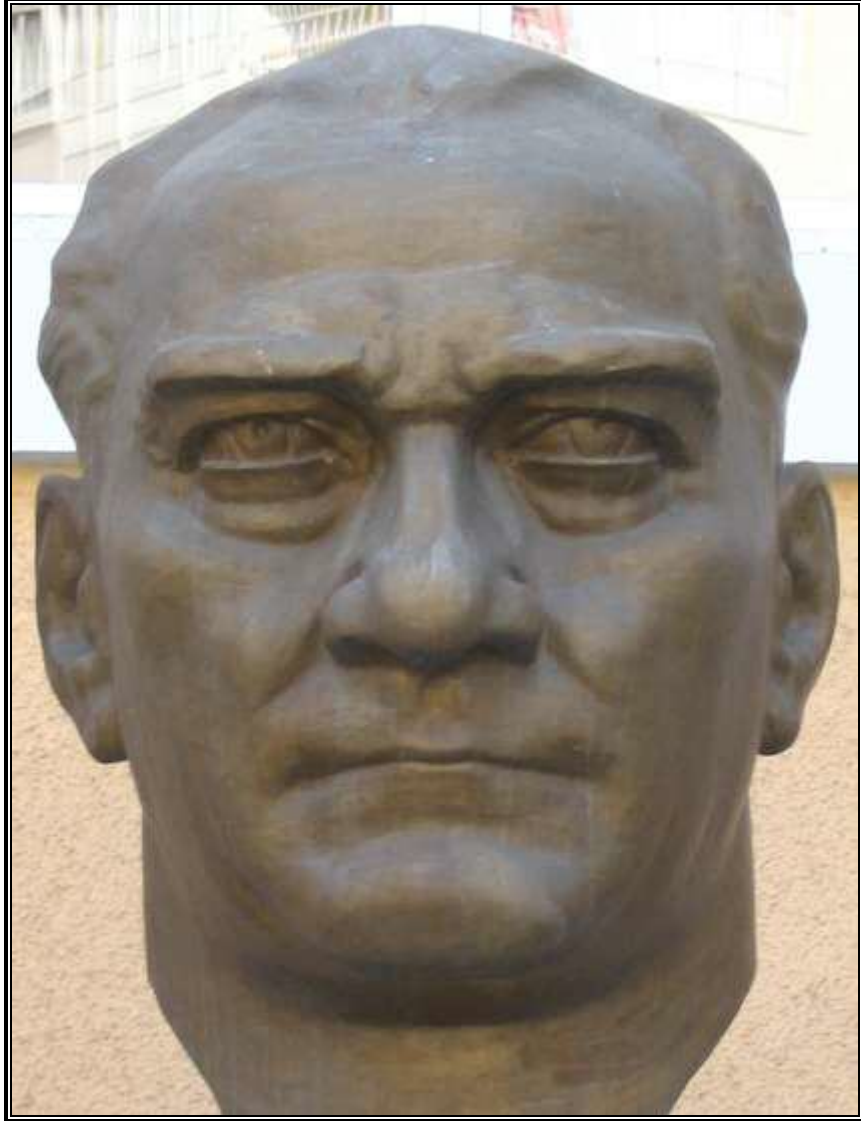
**FOTOĞRAF- 170: Kamil SONAD, Köylü Kız**



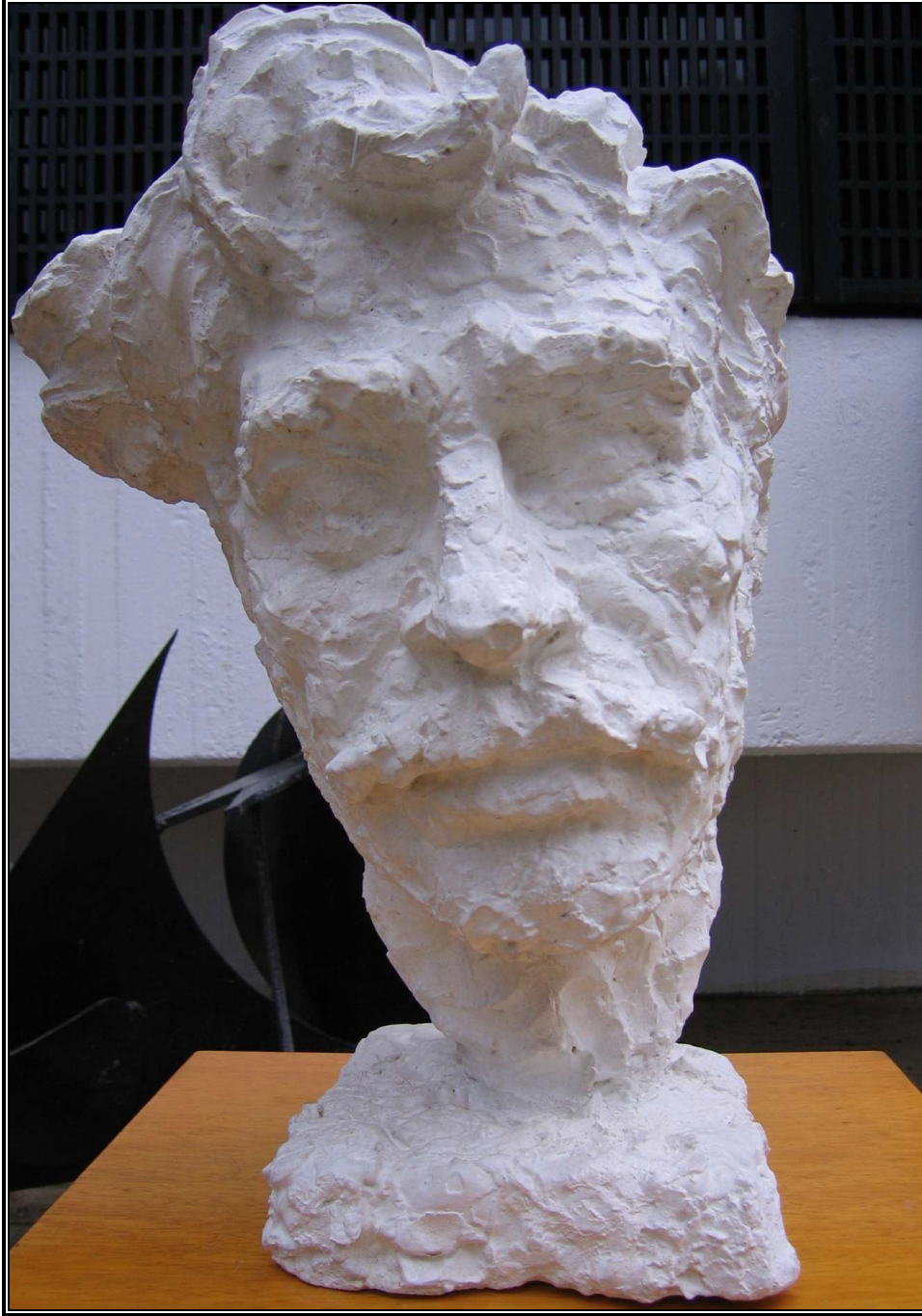
**FOTOĞRAF- 171: Kamil SONAD, Pipo İen Kyly**



**FOTOĞRAF- 172: Kamil SONAD, Düşünen Köylü**



**FOTOĞRAF- 173: Turgut PURA, Atatürk Başı**



**FOTOĞRAF- 174: Turgut PURA, Turgut Pura Başı**

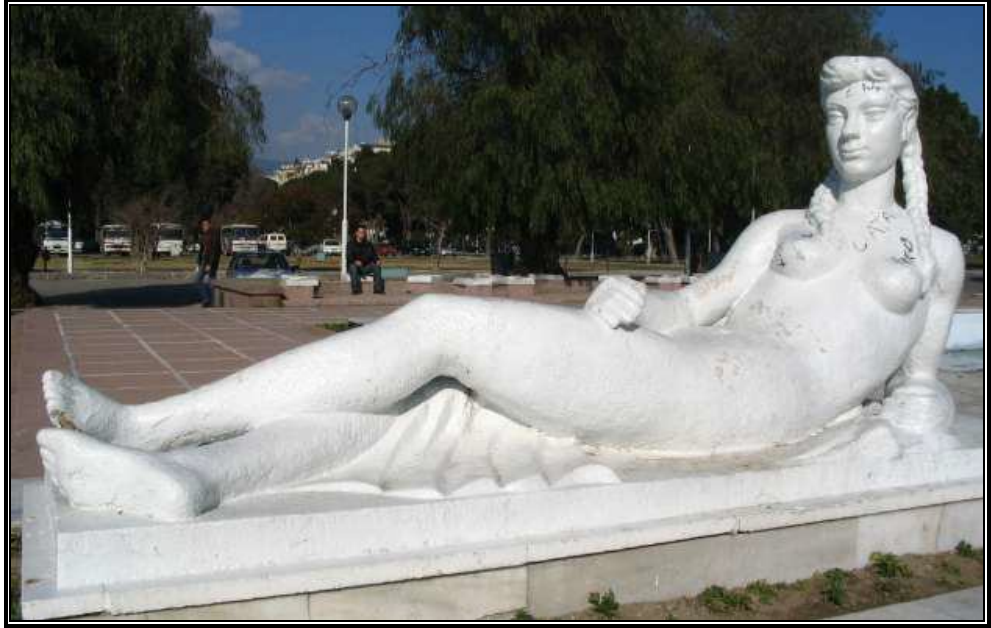




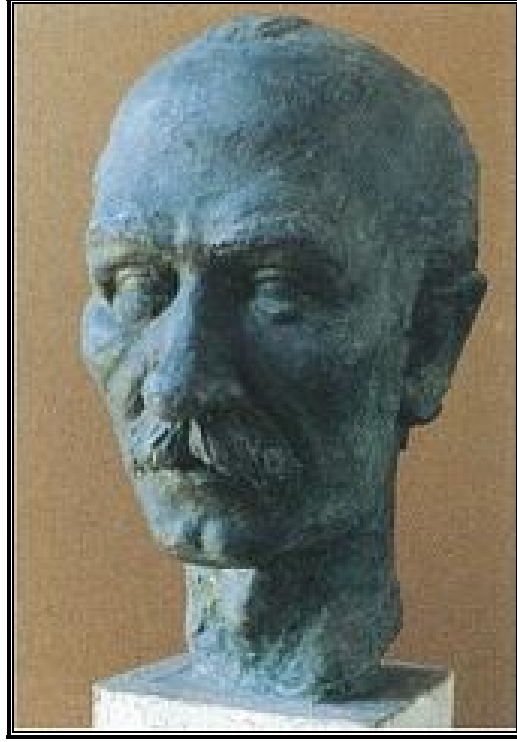
**FOTOĞRAF- 175: Turgut PURA, Gungör Pura Başı(2)**



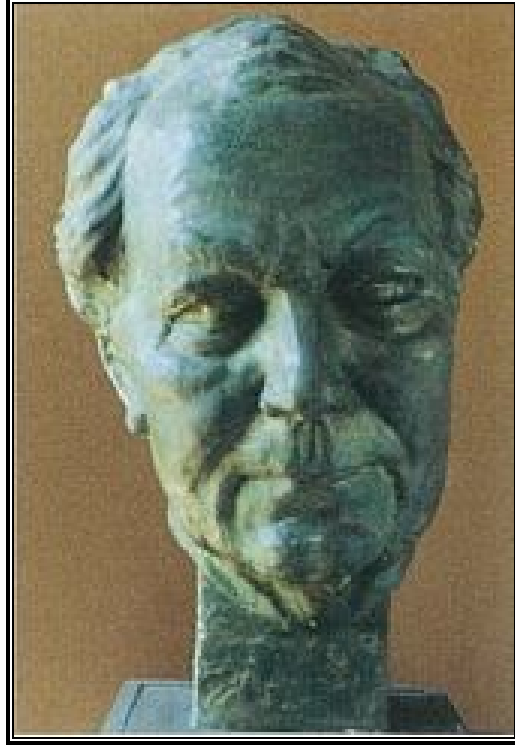
**FOTOĞRAF- 176: Turgut PURA, Genç Kız Figürü**



**FOTOĞRAF- 177: Turgut PURA, Uzanan Genç Kadın**



**FOTOĞRAF- 178: Muzaffer ERTORAN, Mustafa Esirkuş Büstü**



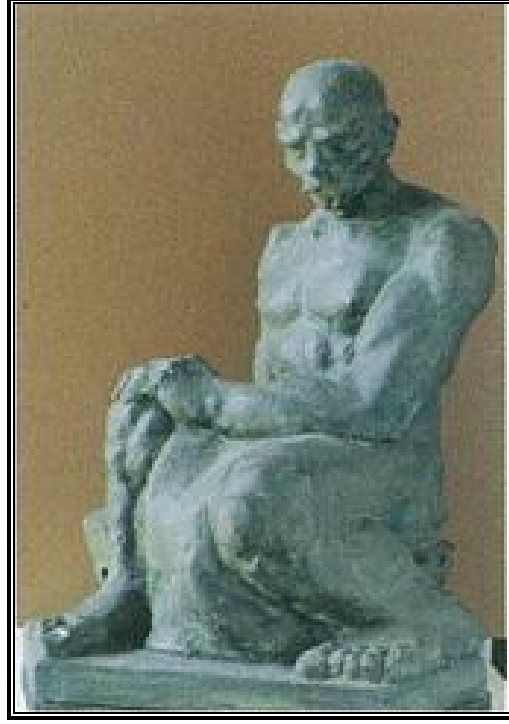
**FOTOĞRAF- 179: Muzaffer ERTORAN, Hulusi Mercan Büstü**



**FOTOĞRAF- 180: Muzaffer ERTORAN, Erkek Başı**



**FOTOĞRAF- 181: Muzaffer ERTORAN, Nü**



**FOTOĞRAF- 182: Muzaffer ERTORAN, İşçi**

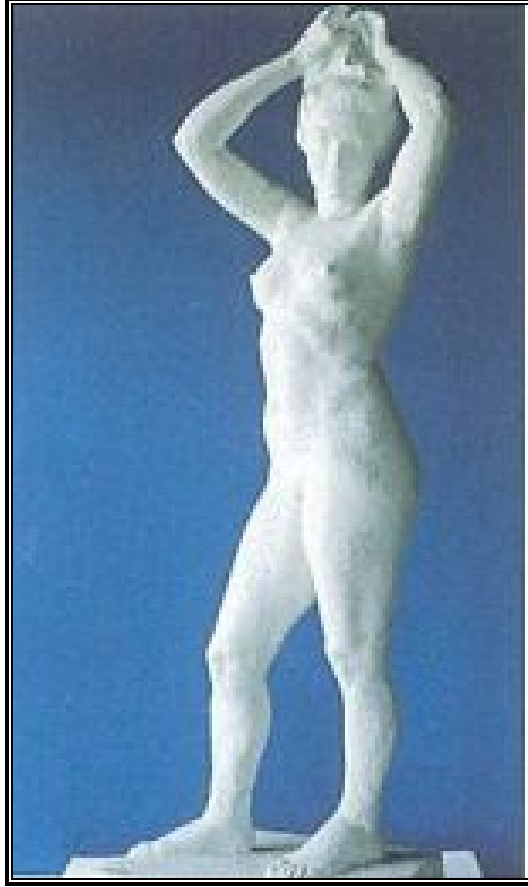




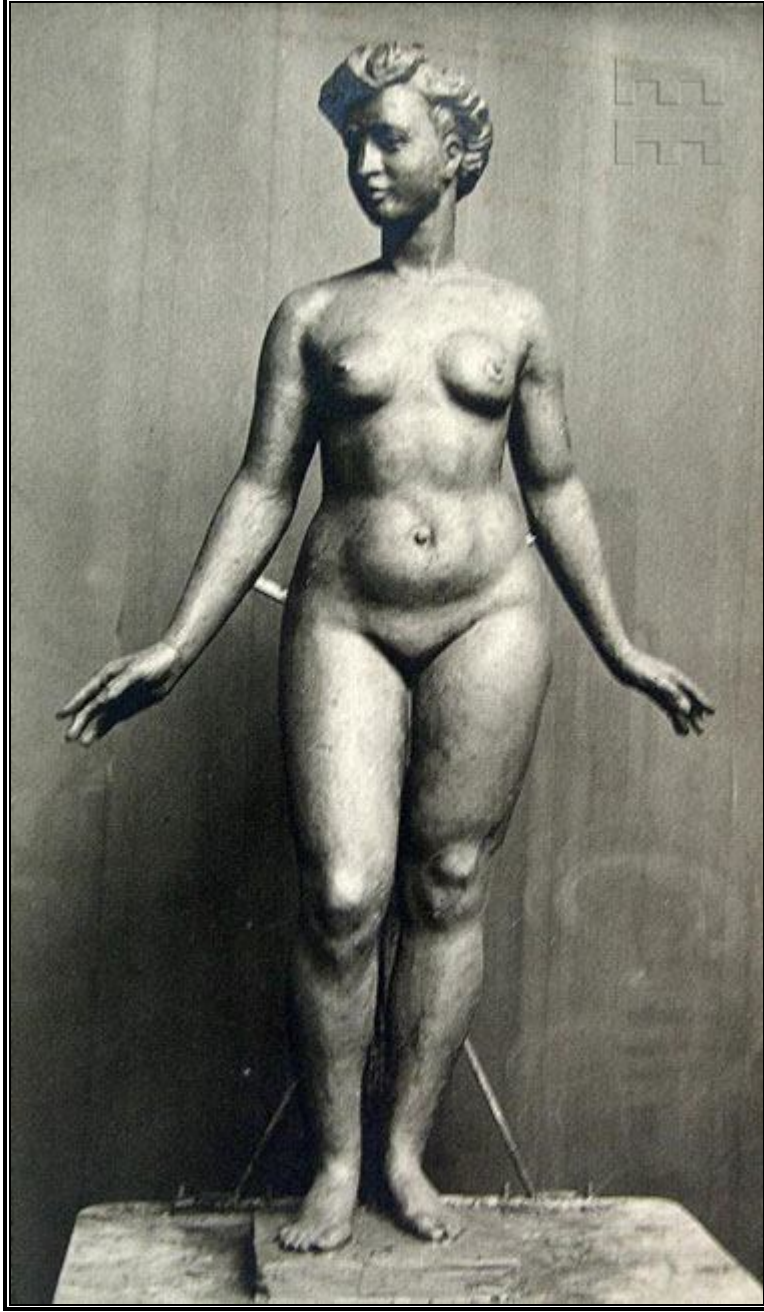
**FOTOĞRAF- 183: Muzaffer ERTORAN, İşçi**



**FOTOĞRAF- 184: Mehmet Şadi ÇALIK, Asaf Halet Çelebi büstü**



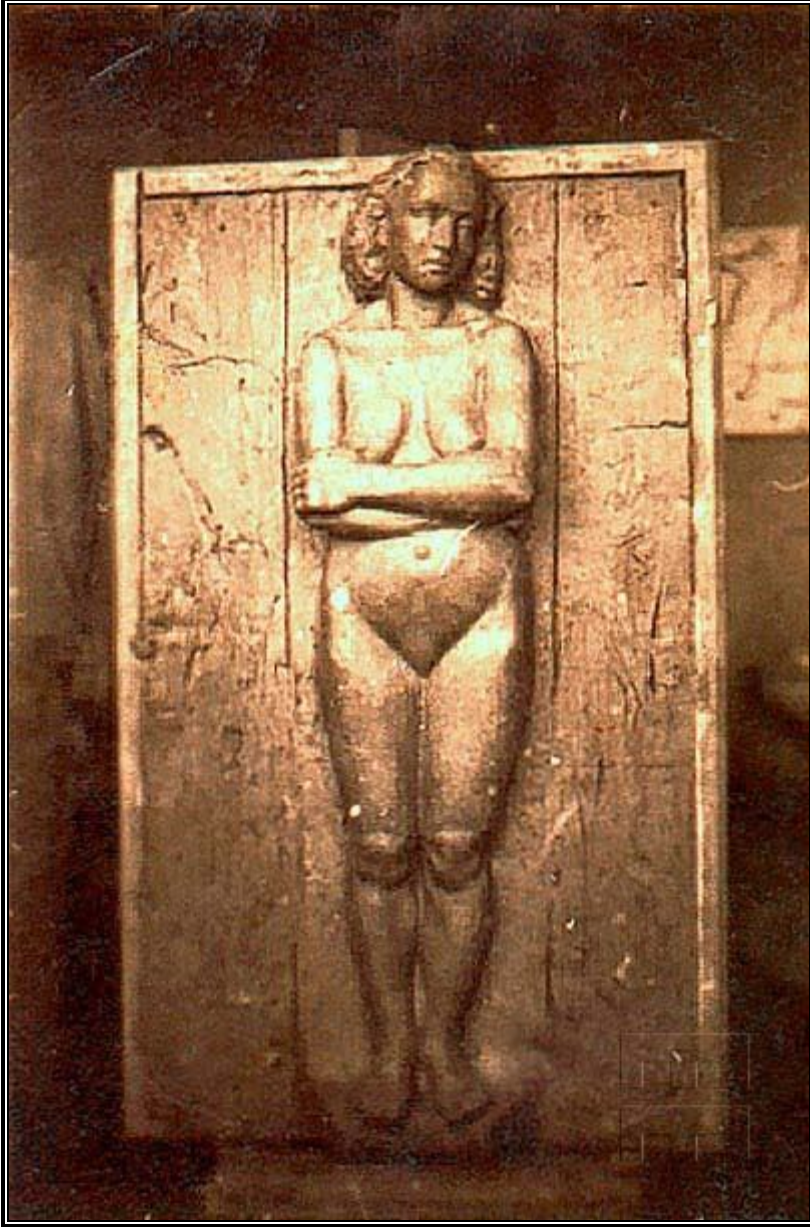
**FOTOĞRAF- 185: Mehmet Şadi ÇALIK, Nü**



**FOTOĞRAF- 186: Mehmet Şadi ÇALIK, Duran kadın**



**FOTOĞRAF- 187: Mehmet şadi ÇALIK, At Başları**



**FOTOĞRAF- 188: Mehmet Şadi ÇALIK, Kadın Rölyefi**

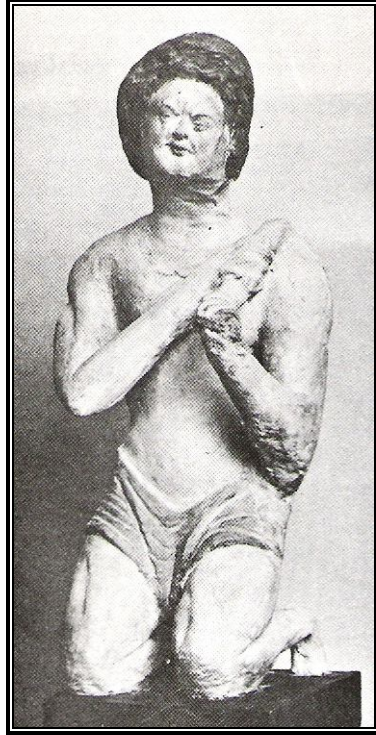


FOTOĞRAF- 189: Balballar

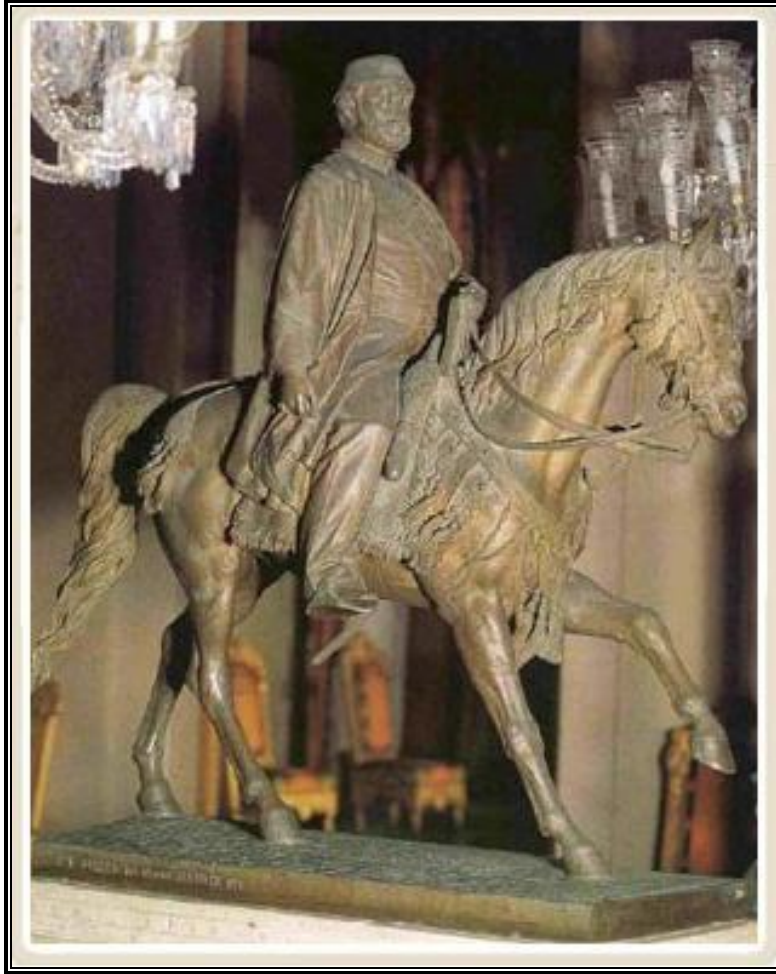


**FOTOĞRAF- 190:** Ahlat Mezarlığından bir görünüş

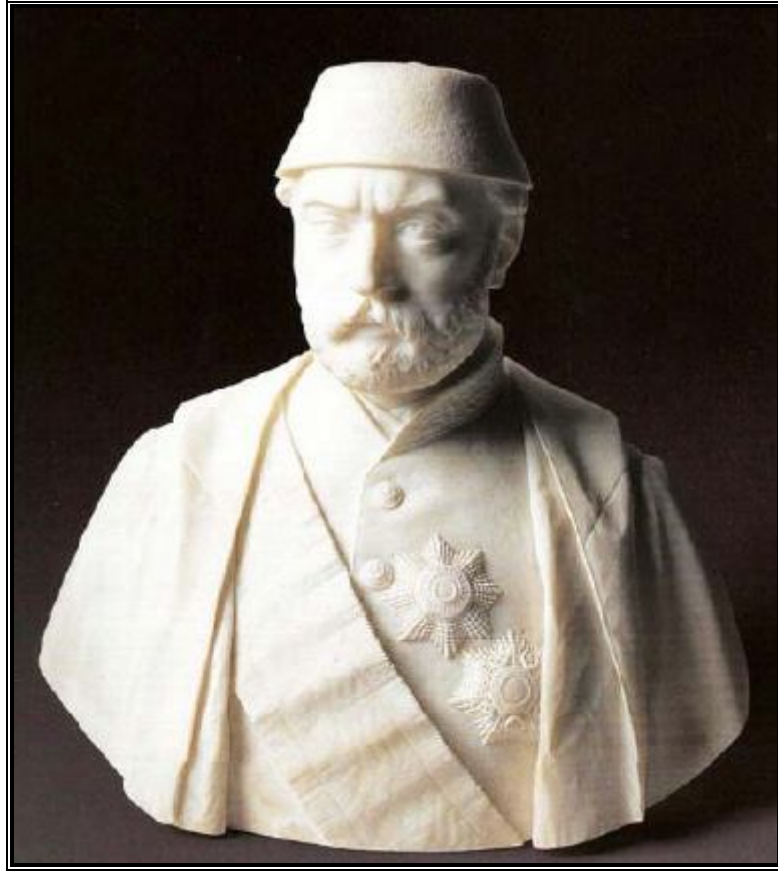




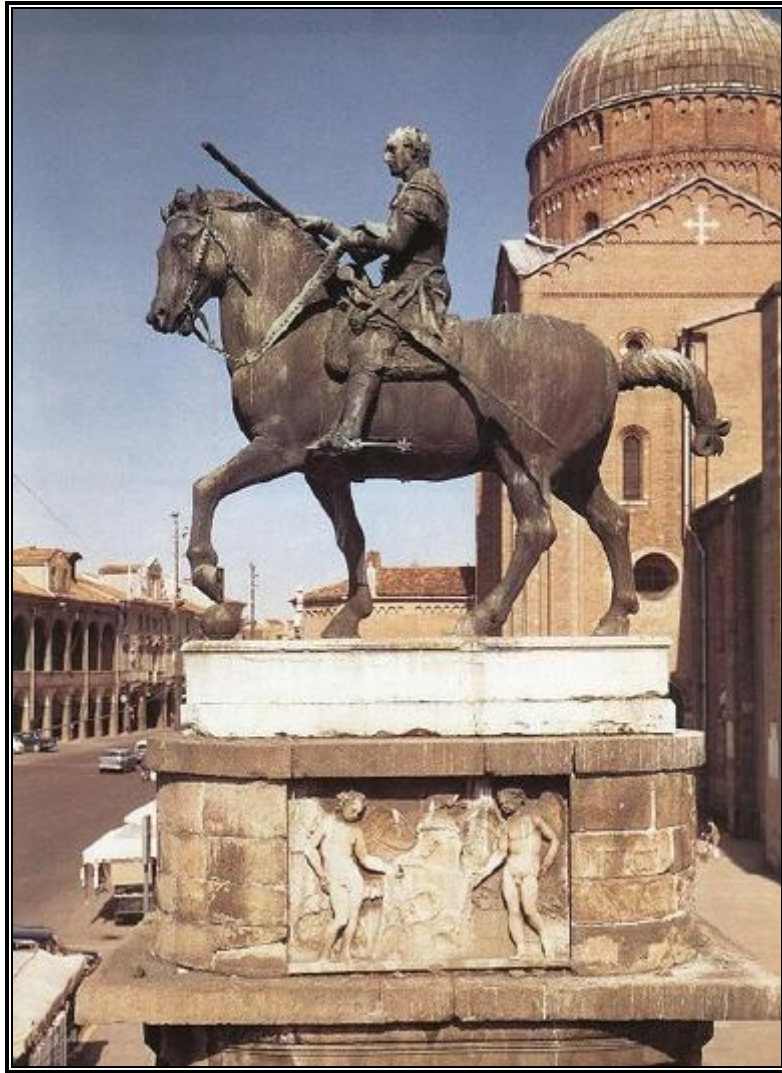
**FOTOĞRAF- 191:** Kızıl, Uygur Heykeli



**FOTOĞRAF- 192: C. F. Fuller, Sultan Abdülaziz Heykeli**



**FOTOĞRAF- 193: C.F. Fuller, Abdülaziz büstü**



**FOTOGRAF- 194:** Gattamelata Donatello

## EKLER

### EK 1.CUMHURİYET DÖNEMİ ÖNCESİ TÜRK HEYKELTRAŞLARI

#### 1.1.Yervant OSGAN (1855–1914)

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk güzel sanatlar okulu Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ilk heykel hocası olan Yervant Oskan Efendi, 1855 yılında İstanbul'da doğdu. Roma Güzel Sanatlar Akademisi ve Fransa'da eğitim gören sanatçı, özellikle İtalyan naturalist anlayışın etkisinde kaldı. Akademiye 32 yılını veren Oskan, ilk Türk heykel sanatçıları kuşağını yetiştirmesi açısından oldukça önemli bir sanatçıydı.

Venedik Rafael Koleji'nde Luigi Quera'nın, Roma Güzel Sanatlar Akademisi'nde Enrico Deccetti ile Girolamo Masini'nin öğrencisi olan Oskan Efendi ayrıca, sanat tarihi açısından büyük bir isim sayılan Gigi'nin derslerine katıldı. 12 yıl boyunca resim, perspektif, mimari ve heykeltıraşlık etütleri yaptı. 1878 yılında Paris'e gittiğinde sergiler için büyük boyutlu figürler üzerinde çalıştı. Ve bu sergiler bitince de iki yıl kadar bronz eserler üretti. Ardından atölyesini kapatarak İstanbul'a dönmek zorunda kaldı.<sup>281</sup>

1881 yılında Türkiye'ye dönen Osgan Efendi, 1883 yılında Osman Hamdi Bey tarafından Sanayi-i Nefise müdür yardımcılığı ve Heykel Bölümü öğretmenliği ve Müze-i Humayun Restoratörlüğü görevlerine getirildi. Bu görevleri vefat ettiği 1914 yılına kadar sürdürdü.<sup>282</sup>

Hüseyin Gezer Türk heykeli adlı eserinde bu sanatçının eserleri ile ilgili şunları söylemektedir;

“Son zamanlarda özellikle plastik sanatlarımızın tarihiyle ilgili araştırmalara ve arşivlemeye ilgi duyan ve bu alanda şimdiden birçok belge bulup, bugüne kadar büyük ölçüde gölgede kalan, bu konuları yer yer aydınlatmaya başlayan, Adnan Çoker'in bulduğu iki yapıtı, bu ilk heykeltıraşımızın sanatı ve sanat anlayışı hakkında daha sağlam bilgi edinmemize yardımcı olmuştur. Bilinen iki yapıtının dışında “efe” ve

<sup>281</sup> **Anonim**, <http://www.sanatlog.com/sanat/osmanli-imparatorlugunda-bir-ermeni-sanatci-yervant-oskan-efendi-1855-1914/> ( Erişim Tarihi ve Saati:07 Haziran 2012 22.58)

<sup>282</sup> **Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Osgan\\_Efendi](http://tr.wikipedia.org/wiki/Osgan_Efendi), ( Erişim Tarihi ve Saati:31 Ocak 2012 22.21)

“tavukçu kadını” da gün yüzüne çıkmıştır. Oskan efendi’nin Fransa da Houdon, İtalya da Filippo Della Valle’nin yapıtlarında görülen ve Rokoko zerafetiyle klâsik harmoniyi birleştiren üsluba ilgi duyduğu, fakat doğa yorumunda XIX. y.y. oryantalistlerine katılarak, natüralist, doğayı tüm ayrıntılarıyla, “görünen gerçeği” içinde vermeye çalışan bir anlayışı benimsediği görülmektedir.. Yapıtları, bir bakıma bu endişeye bağlı olarak ayrıntıyla çok yüklü olmakla birlikte, oranlarında ve modelajı da, (özellikle de portrelerinde) sağlamdır”.<sup>283</sup>

## 1.2. Mehmet İhsan ÖZSOY (1855–1944)

Sanayi-i Nefise’nin heykel bölümünün ilk öğrencisi oldu. Okula 1883’te girmiş, 1891 yılında birincilikle mezun olarak Paris’e gönderildi. Orada önce Jean Baptise Gustav Deloye’nin atölyesine girdi, daha sonra oradan ayrılarak Ecole Deus Beux-Art’a devam etti.<sup>284</sup>

1897’de Asarı-Atika (Arkeoloji) Müzesine antik eser restoratörü (onarımcısı) olarak atandı. 1908 yılında Oskan efendinin emekliye ayrılması üzerine, onun yerine Akademi heykel öğretmenliğine getirildi.

Öğrencilerinden, Zühtü Müritoğlu’na söylediğine göre: Arkeoloji Müzesindeki görevi sırasında, İskender lahdinin onarımında Oskan efendiyle birlikte çalıştı. Akademideki öğretimiyle birlikte, 1912 yılında atandığı Kız Sanayi-i Nefise Mektebinin Heykel Bölümünü de yönetti. Akademideki görevini 1933 yılında emekli oluncaya kadar devam ettirmiştir.

İhsan Özsoy, doğaya, onun öğreticiliğine büyük önem verdi. Paris’te, Deloye’nin atölyesini, “kendisine doğadan çalışma olanağı vermediği” gerekçesiyle terk etti.<sup>285</sup>

Doğalcı bir üslupla çalıştığı bilinen Özsoy’dan günümüze kalan en tanınmış iki yapıt bulunmaktadır. Bu eserler İstanbul Resim ve Heykel Müzesin’de bulunan (Osman Hamdi Bey’in kızı) Kerime Salabor’un Büstü ile Nimet Hanım Büstü’dür.<sup>286</sup> Sanatçı

<sup>283</sup> **GEZER Hüseyin**, a.g.e., s.53

<sup>284</sup> **Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0hsan\\_%C3%96zsoy](http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0hsan_%C3%96zsoy), ( Erişim Tarihi ve Saati:13 Ocak 2012–08.37)

<sup>285</sup> **BERK Nurullah-GEZER Hüseyin**, a.g.e., s.31

<sup>286</sup> Bu iki sanat eseri kaynaklarda farklı adlandırılmıştır. Bkz. **BERK Nurullah**, *İstanbul Resim ve Heykel Müzesi*, Apa Ofset Basımevi,1972,s.68; **ÇALIKOĞLU Levent**, *Tamer Başoğlu İle Yapılan Görüşme*, Türkiye’de Sanat Dergisi, Mayıs/Ağustos 1997, Sayı:29, s.41

ayrıca Kadıköy Süreyya Sineması'nın sahnesi üzerinde Dans Eden Çocuklar adlı bir friz yaptı.<sup>287</sup>

### 1.3.İsa BEHZAT (1875–1916)

1875'te Üsküdar'da doğdu ve 1916'da öldü. Babası Bestekâr Haydar'dır.<sup>288</sup>

Doğalcı bir yaklaşımla yaptığı heykelleriyle tanınan İsa Behzat, 1893–98 arasında Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Osgan Efendi'nin öğrencisi oldu, heykel derslerinin yanı sıra resim atölyelerindeki derslerde devam etti.1900'de İzmir İdadisi'nde resim öğretmenliği yaptı,1901'de Evkaf nezareti'nde çalıştığı sırada Müze-i Hümayun'da (b.İstanbul Arkeoloji Müzesi) restoratör olarak görev yaptı.1913'te Kavala'da Mekatib-i Hıdiviye'de resim hocalığı yaptıktan sonra Yıldız Porselen Fabrikası'nın başına getirildi.<sup>289</sup>

Heykelin yanı sıra tiyatroyla da ilgilendi. Saz Şairi (alçı), Yahudi (alçı, kabartma), Sultan Abdülaziz'in büstü (alçı) önemli çalışmalarıdır. Osgan Efendi'den etkilendiği açıkça belli olsa da, natüralist ve ifadesi güçlü bir tarzı vardı.<sup>290</sup>

### 1.4.Mehmet BAHRİ (.....?-.....?)

Osgan Efendinin öğrencisiydi. Ayrıntılara önem veren, doğaya bağlı yapıtlar vermiştir. Mısırdaki Osmanlı Sanayi Nefise İmalathanesi'nin müdürlüğünü yapmış; Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesinde yazılar yazmıştır.<sup>291</sup>

### 1.5.Basri (.....?-.....?)

İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde Yukarıya bakan genç adlı alçı bir rölyefi bulunan bu sanatçı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadım.

### 1.6.Mesrur İzzet DURUM (1873–1952)

İlk Türk heykeltıraşlarından. Madeni para, pul ve İstiklal Madalyası tasarımları bulunmaktadır.

<sup>287</sup> TANSUĞ Sezer, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, YEM Yayın, 3.Cilt,1997 İstanbul, s.1415

<sup>288</sup> BERK Nurullah-GEZER Hüseyin, a.g.e., s.32

<sup>289</sup> TANSUĞ Sezer, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, YEM Yayın, 2.Cilt, 1997 İstanbul, s.861

<sup>290</sup> Anonim, [http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0sa\\_Behzat](http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0sa_Behzat), ( Erişim Tarihi ve Saati:14 Ocak 2012 09.12)

<sup>291</sup> GEZER Hüseyin, a.g.e., s.62

1873 Bosna'da doğdu. Emirgan Rüştiyesi'nden sonra öğrenimine 1886'da Tıbbiye İdadisi'nde ve ardından Tıbbiye Mülkiyesi'nde devam etti. Ancak bir süre sonra Tıbbiye'den ayrılıp Sanayi Nefise Mektebi Heykel bölümüne geçti. Bölümün ilk öğrencilerinden olan Mesrur İzzet okulu birincilikle bitirdi. Bu başarısı üzerine devlet tarafından Paris'e eğitim amacıyla gönderilme hakkı kazandı. Fakat annesinin vefatı üzerine yurt dışına gidemedi.

1902'de Pera Passage Oriental'deki II. İstanbul Salonu Sergisi'ne katıldı. 1909 yılında kurulan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı.

Soyadı Kanunu çıktığında "Durum" soyadını aldı. İzzet Bey'in yapıtları arasında heykeller, resimler, porselen vazolar da bulunmaktadır. 18 Aralık 1952'de hayatını kaybetti.<sup>292</sup>

### **1.7.Mehmet Mahir TOMRUK (1885–1949)**

1885 yılında İstanbul'da doğan sanatçı 2 Mart 1949 da İstanbul'da öldü. 1913 te Sanayii Nefise Mektebi Alisi Heykel Bölümüne girdi. İhsan Özsoy'dan ders alarak 1916 yılında öğrenimini tamamladı. Daha sonra Almanya'ya giderek, Münih Güzel Sanatlar Akademisine girdi, önce Prof. Kurtz, sonra da Prof. Belecker'e öğrenci oldu. 14 dönem süren çalışmadan sonra bu eğitimini tamamlayarak 1924'te yurda döndü.<sup>293</sup> 1926'da Heykel Şubesi'nde Belling'in asistanı olan Tomruk,1933'te bölüm başkanlığına atandı. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nde Annesinin başı, Fazıl tomruk başı ve Egli'nin Başı adlı büstleri bulunmaktadır. Ali Hadi Bara ve Zühtü Müritoğlu gibi heykeltıraşların hocası olmuştur.<sup>294</sup>

### **1.8.Muhittin SEBATİ (1901–1932)**

İlk, orta ve lise öğrenimini 1908 yılında girdiği İstanbul Darüşşafaka'da 1920'de tamamladı. 1920 yılında Galatasaray Sergisine "Çarşamba'da Bir Sokak" ve "Zincirlikuyu" adlı çalışmalarıyla katıldı.

1921 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'ne kayıt yaptırarak Hikmet

<sup>292</sup> **Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Mesrur\\_%C4%B0zzet\\_Bey](http://tr.wikipedia.org/wiki/Mesrur_%C4%B0zzet_Bey) (Erişim Tarihi ve Saati:06 Eylül 2012 15.34)

<sup>293</sup> **BERK Nurullah-GEZER Hüseyin**, a.g.e., s.36

<sup>294</sup> **TANSUĞ Sezer**, a.g.e., s.1801



Onat ve İbrahim Çallı'nın öğrencisi oldu. Aynı yıl yaz döneminde dört, 1922 yılında ise beş eserle Galatasaray Sergileri'ne katıldı. 1923 yaz dönemindeki sergiye yedi eserle katıldı. 1923 yılında kendi olanaklarıyla kısa süreli Paris'e giden sanatçı, 1924 yılında son kez Galatasaray Sergileri'ne katıldıktan sonra açılan burs sınavını kazanarak 1925 yılında tekrar Paris'e gitti. Academie Julian'de Albert Laurens atölyesinde ve Ecole des Arts Decoratifs Heykel Bölümü'nde Landowski ve Lefebvre atölyelerinde eğitim gördü. 1927 yılında "Heykel Bölümü birincilik Ödülü"nü kazandı. Arkadaşlarıyla birlikte 13 Ağustos 1928'de yurda döndü. 1929 Nisan ayında Ankara Etnoğrafya Müzesi'nde açılan "Birinci Genç Ressamlar Sergisi"ne sekiz tablo, dört kroki ve heykel ile katıldı.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin kurucuları arasında yer aldı ve ilk başkanı oldu. Bir ay sonra İstanbul Türk Ocağı'nda açılan birliğin güz sergisinde Sebati'nin "Genç Kız Portresi" serginin en çok konuşulan eseri oldu. Birliğin Ankara Türk Ocağı sergisinde ise "Kadın Büstü", "Mimar Sinan" ve "16 Mart Abidesi taslakları ile ressamlığından çok heykeltıraşlığı dikkat çekti. 16 Şubat – 15 Mart 1931 tarihleri arasında Beyoğlu İstiklal Caddesi Moskova Salonu'nda açılan Birliğin dördüncü sergisinde sanatçının "Bir Adam Portresi", "Oda Dâhili", "Karşıkı Ev", "Elmalar", "Natürmort", "Genç Kız", ile " Bir Adam Başı", "Bir Kız Başı", ve "Şehzade Başında Şehit edilen İki Nöbetçi İçin Abide Taslağı" heykelleri bu serginin başyapıtları arasında yer aldı.

1931 yılında tüberküloz olan sanatçı, 1932 yılının ilk çeyreğinde Haydarpaşa Hastanesi'nde yaşamını yitirdi.

Eserleri;

Büst, Vatan için Ölen Türk Abidecileri için Abide Taslağı, Bir Muzafferin Başı, Kadın Büstü, Mimar Sinan, 16 Mart Abidesi, Bir Adam Başı, Bir Kız Başı, Şehzade Başında Şehit Edilen İki Nöbetçi İçin Abide Taslağı, Büst, Erkek Büstü<sup>295</sup>

### **1.9.Nijat SİREL (1897–1959)**

1897 yılında Amasya'da doğdu. Heykel öğrenimi için 1915'de devlet adına Almanya'ya gönderildi. Münih Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirince yurda dönüp,

<sup>295</sup> **Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Muhittin\\_Sebati](http://tr.wikipedia.org/wiki/Muhittin_Sebati) (Erişim Tarihi ve Saati:14 Eylül 2012 00.26)

1922'de İzmir Lisesi'nde resim öğretmeni olarak çalışmaya başladı.<sup>296</sup>

1927 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki görevine atandı. 1952 yılında Akademi Müdürü oldu.<sup>297</sup>

Yapıtlarından görebildiklerimiz plastik yönden oldukça güçlü işlerdir. Özellikle annesinin başı kitleyi hâkim kılan başarılı bir sentez ve olgun bir modleye sahiptir. Pasajlar yumuşak ve formlar ahenklidir. Üslubunda genellikle Alman neoklasizminin etkileri hâkimdir.<sup>298</sup>

Ünlü Türk ressamı Avni Lifij'in kayınbiraderi olan Sirel, Lifij'in dışında Abdülhak Hamid'in, Mithat Paşa'nın ve Ahmet Haşim'in büstlerini (İRHM) yapmıştır. Bursa Atlı Atatürk Heykeli (1928; Mahir Tomruk ile) Bolu (1940) ve İnönü Anıt'ını yapmıştır. Sirel, heykeltıraş Nermin Faruki ile hayatını birleştirmiştir.<sup>299</sup>

---

<sup>296</sup> **Anonim**, <http://www.bilgicenneti.com/pdf-25427-17cc0ddda0de48483f7447086c73767-nijat+sirel+1897+1959.pdf>, (Erişim Tarihi ve Saati:22 Ağustos 2012 01.13)

<sup>297</sup> **Anonim**, <http://www.guzelsanatlar.gov.tr/belge/1-994/ali-hadi-bara.html>, (Erişim Tarihi ve Saati:23 Ocak 2012 23.58)

<sup>298</sup> **GEZER Hüseyin**, a.g.e., s.68

<sup>299</sup> **TANSUĞ Sezer**, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, YEM Yayın,3.Cilt, 1997 İstanbul, s.1675

## EK 2.CUMHURİYET DÖNEMİ YABANCI EĞİTMENLER

### 2.1.Rodolf BELLING (1886–1972)

26 Ağustos 1886 doğup 9 Haziran 1972 tarihinde ölmüştür. Soyut heykel üreten ilk Alman sanatçılardandır. II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'ye göçmüş ve 30 yıl boyunca Türkiye'de yaşayarak Türk heykeltıraşlarının yetişmesinde emek vermiştir.

1906-1907 arasında heykel ve dekoratif sanatlar alanında eğitim görmüştür. Berlin Sanat Akademisinde Prof. Peter Breuer'ın öğrencisi olmuştur. Öğrenciyken Deutsches Theater Berlin'de Max Reinhard'ın sahneye koyduğu tiyatro oyunları için çalışmalar üretti. 1911'de Peter Breuer'ın yanındaki eğitimini tamamlayarak ustalık unvanı aldı.

1919 yılında Alman dünyasının ilk non-figüratif soyut heykel olan ünlü eseri Dreiklang'ı (Üçlü Uyum) yarattı.

1935 yılındaki kişisel sergisi vesilesiyle New York'a davet edildi 8 ay kaldığı New York'da özel bir sanat okulunda ders verdi. Belling, 1937'de Türk hükümetinin davetini kabul ederek Türkiye'ye göç etti. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümü Başkanı oldu. 1952-1965 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Fakültesi'nde ders verdi. Türkiye'de bulunduğu yıllarda resme ağırlık verip, portreler yaptı.

1972'de Münih'te hayatını kaybeden sanatçının eserleri New York, Hamburg, Viyana müzelerinde ve özel koleksiyonlarda bulunmaktadır.<sup>300</sup>

### 2.2.Adolf Treberer Jon TREBERESBURG ( 1911 – 1955 )

06.01.1911'de Almanya'da, Wilhemburg'ta doğmuştur. Belling, Akademi Heykel eğitimini düzene koyarken uygulama atölyeleriyle de takviye etmeği amaçlamıştır. Bu amaçla, Thorak tarafından Güven anıtının taş rölyeflerini yontturmak üzere Türkiye'ye getirilmiştir.

Treberer, ülkeye gelip eğitime başlamıştır. Başarı yönünden emeğinin karşılığını alamadığı gerekçesiyle görevinden istifa ederek ülkesine dönmüştür.<sup>301</sup>

<sup>300</sup> **Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Rudolf\\_Belling](http://tr.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Belling), ( Erişim Tarihi ve Saati:31 Ocak 2012 22.39)

<sup>301</sup> **BERK Nurullah, GEZER Hüseyin**, a.g.e., s.128

## EK 3.CUMHURİYET DÖNEMİ YABANCI HEYKELTRAŞLAR

### 3.1.Heinrich KRIPPEL (1883–1945)

Heinrich Krippel 17 Eylül 1883'de Viyana'da dünyaya geldi. Sanat eğitimini Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'nde Profesör Hemler atölyesinde tamamladı. Daha çok portre, büst ve mezar taşları üzerinde çalıştı ve tanındı. Krippel 1925 yılında Türk Hükümeti'nin davetlisi olarak Türkiye'ye geldi. 1938'e kadar on üç yıl Türkiye'de kalarak heykellerini gerçekleştirdi. Atatürk, sanatçıyı köşkte misafir ederek hazırlayacağı tüm heykeller için kendisine poz verdi. Krippel, bu heykel ve anıtların ön çalışmaları ve taslaklarını Türkiye'de hazırladı. Bu taslaklardan tasarlanarak hazırlanan heykel kalıpları sanatçının Viyana'daki atölyesinde üretildi ve Viyana Birleşik Maden işletmelerinde bronz döküldü. Bu heykeller daha sonra parçalar halinde Türkiye'ye getirildi ve yerlerinde monte edildi. Sanatçı Türkiye'de kaldığı on üç yıl içinde ilk olarak İstanbul Sarayburnu'ndaki Atatürk anıtını 1925 yılında gerçekleştirdi. Sarayburnu Atatürk Heykeli, Cumhuriyet ideolojisinin görselleştirilmesi yolunda atılan ilk adımdır.

Daha sonra 29 Ekim 1926'da Konya Atatürk anıtı açıldı. Konya Valisi Muammer Bey'in öncülüğünde Mimar Muzaffer'e (1881–1920) Tarım Anıtı olarak yaptırılan beyaz mermerden kaidenin üzerine Konya Belediye Başkanı Kazım Gürel'in öncülüğünde Heinrich Krippel'e yaptırılan Atatürk Heykeli, yuvarlak mermer bir platforma yerleştirilmiştir. Heykel bronzdan olup burada Atatürk, sol elinde kılıcını ve sağ elinde de buğday başağını tutarak, üniformalı olarak tasvir edildi. Anıt kaidesinin dört bir yanında, Atatürk'ün özlü sözleri bulunmaktadır. 19 Mayıs 1919'un anısını ölümsüzleştirmek için sanatçıya 1931'de Samsun Belediyesi tarafından yaptırılan Atatürk anıtı, 19 Ocak 1932'de törenle açıldı. Her yüzü kabartmalı taban üzerine yükselen heykelde Atatürk üniformalı olarak ve arka ayaklarıyla kuyruğuna dayanıp saha kalkan atının üzerinde betimlendi.

24 Mart 1936'da ise Afyonkarahisar'daki anıt açıldı. Sanatçı Viyana'ya dönmeden Ulus'ta Martin Elsaesser tarafından projelendirilerek inşa edilen Sümerbank binasında taştan bir Atatürk heykeli gerçekleştirdi ve 1938 yılında yeniden Türkiye'ye gelebilmek umudu ile Viyana'ya döndü. Krippel İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması

nedeni ile bir daha Türkiye'ye dönemedi ve 5 Nisan 1945'te Viyana'da hayatını kaybetti.<sup>302</sup>

### 3.2.Pietro CANONICA (1869–1962)

Pietro Canonica ,İstanbul'daki ünlü Taksim Cumhuriyet Anıtı'nı yapan İtalyan heykeltıraştır.

Roma Güzel Sanatlar Akademisi'nde profesörlük görevi yürütmüş ve ülkesinde atlı heykellerdeki ustalığı ile adını duyurdu. İstanbul Belediyesi de bu ünlü heykeltıraşa Türk Halkının kurtuluş mücadelesini eseri ile anlatması için sipariş verdi. Aslen bir meydan çeşmesi olarak tasarlanan ve İtalya'da yapılan eser 1928 yılında kaidesi üzerine yerleştirildi. Fakat su ögesi kullanılmadığı için sanatçının eseri bir anıt niteliği kazanmıştır.<sup>303</sup> Bu büyük eserden başka, Ankara Etnografya Müzesi önündeki atlı Atatürk heykeli, Ankara Zafer Alanı'ndaki Atatürk heykeli ve İzmir'deki atlı Atatürk Anıtı, Canningrad'daki atlı II.Aleksandar heykeli, Bağdat'taki atlı Faysal I heykeli ve Columbia'daki Bolivar Anıtı adlı eserleri bulunmaktadır.<sup>304</sup>

### 3.3.Anton HANAK (1875–1934)

Anton Hanak 22 Mart 1875 Brünn'de dünyaya geldi. Avusturya'da 20. yüzyıl başlarındaki en tanınmış heykeltıraşlarından birisidir.

Anton Hanak, 1889 ile 1893 yılları arasından Viyana'da ahşap heykeltıraşlık eğitimi aldı. Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'nde Profesör Edmund Hellmer'in yanında eğitim almaya başladı. 1908 yılından itibaren Viyana Uygulamalı Sanat Okulu'nda öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. Birçok şehirde heykeli bulunan Anton Hanak, aynı zamanda Ankara'daki Güven Parkı'nda bulunan Güvenpark Anıtı'nı Clemens Holzmeister ile birlikte çalışırken 7 Ocak 1934 tarihinde Viyana'da kalp krizinden vefat etti.<sup>305</sup>

---

<sup>302</sup> **Anonim**, <http://www.aytam.org.tr/Heinrich%20Krippel.pdf>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 23 Ağustos 2012 13.04)

<sup>303</sup> **Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Pietro\\_Canonica](http://tr.wikipedia.org/wiki/Pietro_Canonica), ( Erişim Tarihi ve Saati:03 Haziran 2012 17.47)

<sup>304</sup> **Anonim**, <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=553>, ( Erişim Tarihi ve Saati:23 Ağustos 2012 13.12)

<sup>305</sup> **Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Anton\\_Hanak](http://tr.wikipedia.org/wiki/Anton_Hanak) (Erişim Tarihi ve Saati:03 Haziran 2012 17.53)

### **3.4. Josef THORAK (1889–1952)**

Josef Thorak 7 Şubat 1889 tarihinde Avusturya'nın Salzburg kentinde dünyaya geldi. Babası çömlekçi olduğundan kendisi de çömlekçilik eğitimi aldı. 1910 yılında Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'nde başladı, 1915 yılında ise Berlin'de yer alan Prusya Sanatlar Akademisi'ne geçti.

1920 yılından itibaren heykeller yapmaya başladı ve zamanla alanından ün kazandı. Josef Thorak'ın ünü Stolpmünde'de dikilen ve Birinci Dünya Savaşı'nda ölenlere adanan Der sterbende Krieger heykeli ile daha da arttı. 1933 yılından itibaren Josef Thorak, Arno Breke ile birlikte, Almanya'nın resmi iki heykeltıraşından birisi oldu. Yaptığı çalışmalar arasında 1936 Yaz Olimpiyatları için inşa edilen Berlin Olimpiyat Stadyumu'ndaki heykeller de yer almaktadır.

Türkiye'de 1936 yılında Anton Hanak'ın ölümü nedeniyle Güvenpark Anıtı'nın arka yüzünü tamamladı. Ayrıca 1936 ile 1937 yılları arasında bir Atatürk büstü de tasarlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Nazi geçmişinden dolayı Nazilerden arındırma sürecinde beraat etti ancak çalışması ve heykellerini satması yasaklandı. 26 Şubat 1952'de Almanya'nın Bavyera eyaletinde yer alan Hartmannsberg kentinde öldü.<sup>306</sup>

### **3.5. İraida BARRY (1898–1980)**

Sanatçının birkaç eseri dışında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

---

<sup>306</sup> Anonim, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Josef\\_Thorak](http://tr.wikipedia.org/wiki/Josef_Thorak) , (Erişim Tarihi ve Saati:03 Haziran 2012 17.55)

## EK 4.CUMHURİYET DÖNEMİ İLK KUŞAK TÜRK HEYKELTRAŞLAR

### 4.1.Ratip Aşir ACUDOĞLU (1898–1957)

1898 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul'da Mahmudiye Rüştüyesi'ni bitirdikten sonra Ankara Sultanisi'ne devam etti. Son sınıf öğrencisiyken I.Dünya Savaşı dolayısıyla askere alındı. 1918 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi Alisi Heykel Şubesi'ne girdi. Mehmet İhsan Özsoy'un öğrencisi oldu. 1920'de, aydın bir hukukçu olan babası Asir Molla'nın parasıyla, Almanya'ya gitti. Münih Güzel Sanatlar Akademisi'nde Prof. Belecker'in öğrencisi olarak iki yıl çalıştıktan sonra Paris'e geçti. Amacı Maillol'dan ders alabilmektir. Maillol'un ders vermediğini öğrenince bir atölyede kendi başına çalıştı. 1925 yılında yurda dönerek Avrupa bursunu kazandı ve tekrar Paris'e gitti. Academia Jullian'da Bourchard ve Londowski ile çalışan sanatçı 1928 yılında yurda döndü. 1929 yılından 1957 yılına kadar çeşitli liselerde resim öğretmenliği yaptı. İlk görev yeri Edirne öğretmen okulu idi. Okul müdürü kendisine atölye olarak kullanabileceği bir mekân sağladı. Hatta sanatçı Menemen Kubilay Anıtı'nın ilk çalışmalarını da bu mekânda yapmıştır.

Sanatçının anıt heykel uygulamaları; Menemen Kubilay Anıtı (1934),Erzincan İnönü Anıtı (1948), Ankara Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı'dır. Sanatçı 1957'de İstanbul'da yaşamını yitirdi.<sup>307</sup>

Ratip Aşir, hiç kuşkusuz, Türk heykeltıraşları içinde seçkin bir yer tutar. Çok duygulu bir mizacın ruh verdiği, hayat dolu heykeller yaptı. Sağlam bir sanat anlayışı ve tekniği vardır. Gerek Erzincan, gerek Menemen anıtları, gerekse yaptığı büstler kişiliği olan, bütün plastik değerler yönünden olgun ve başarılı yapıtlardır.

Yapıtları;

Resim ve Heykel Müzesinde: Fahriye Yen'in Başı (alçı)<sup>308</sup>

### 4.2.Ali Hadi BARA ( 1906–1971)

Ali Hadi Bara 1906'da Tahran'da doğdu. Büyükelçilik yapmış olan Sadi Paşa'nın torunudur. Babası Cafer Efendi, köken olarak Afganistan'ın Herat

<sup>307</sup> DEĞİRMENCİ Mine, a.g.e., s.42

<sup>308</sup> GEZER Hüseyin, a.g.e., s.97

bölgesindeki bir dere boyu sülalesinden gelmektedir.<sup>309</sup> Annesi Leh asıllı Bezmi Hanım'dır. Ağabeyi Mehmet Sadi'den sonra ailenin ikinci çocuğudur. Ailesi, o dört yaşındayken Türkiye'ye geldi. Küçük ahşap heykelticiler yapan babasından heykel ile ilgili ilk izlenimlerini aldı. Anne ve babasının farklı kültürlere mensup olması onun hem doğu, hem batı kültürünü tanımasında ve sanatçı kişiliğinin gelişmesinde etkili oldu.<sup>310</sup> Ailesinde yaşadığı bu kültürel zenginlik, dönemin İstanbul'u için de geçerlidir. Çocukluk ve ilk gençliğinin İstanbul'u, mimarisi, toplumsal yapısı ve yaşam gelenekleriyle ona zengin bir dünya sunmuştur.

Ali Hadi, İlkokuldan sonra Kadıköy'de bulunan Saint Joseph'te eğitim aldı. O yıllarda öğrencilerinin çoğu gayrimüslim Osmanlı vatandaşları olan bu Fransız Okulu, İstanbul'da batılı tarzda, köklü bir eğitim veren sayılı okullardan biridir. Burada ayrıca; Fikret Mualla, Turgut Zaim, Edip Hakkı Köseoğlu gibi geleceğin diğer önemli sanatçılarıyla arkadaşlıklar kurmuştur. Sanat tutkusunun biçimlenmesinde bu okulda aldığı eğitimin ve kurduğu arkadaşlıkların da önemli bir yeri olmalıdır.

Nihayet bu tutku öyle bir boyuta geldi ki, 1923 yılında, okulun 7. sınıfındayken, Saint Joseph'ten ayrıldı ve kaydını Sanayi-i Nefise Mektebi'ne aldı.<sup>311</sup> Bir ay sonra buradan kaydını aldırdı. Okulu bıraktıktan sonra, demiryollarına memur olarak girdi. Bu görevini 3 yıl sürdürdükten sonra 1925 yılında sınavları başararak tekrar Akademi'ye kaydoldu. 1927 yılında açılan Avrupa Bursu yarışmasını kazanarak Paris'e gitti. Önce Julian Akademisi'nde Bouchard'dan, daha sonra da o yıllarda geniş ün sahibi olan Despiau'dan özel dersler aldı. 1930'da yurda döndü.<sup>312</sup>

1930 yılında Akademi'de muallim muavini( şimdiki araştırma görevlisi) ve kütüphane memuru olarak göreve başlayan Ali Hadi Bara, uzun yıllar boyunca modelaj öğretmenliği yaptı,1950 yılında heykel bölümüne atölye hocası olarak atandı. 1964 yılında kendi isteğiyle emekliye ayrılana kadar Türk Heykel Sanatının önemli isimleri arasına girmiş sanatçıların yetişmesine katkıda bulundu, özellikle Zühtü Müritoğlu ile

---

<sup>309</sup> **YILMAZ Ayşe Nahide**, Ali Hadi Bara ve Atölyesi: Türk Heykelinde Yeni Oluşumlar, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s.8

<sup>310</sup> **Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Ali\\_Hadi\\_Bara](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ali_Hadi_Bara), ( Erişim Tarihi ve Saati:13 Ocak 2012 09.00)

<sup>311</sup> **Anonim**, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=2&artid=688>, ( Erişim Tarihi ve Saati: 06 Mayıs 2012 01.10)

<sup>312</sup> **Anonim**, <http://www.guzelsanatlar.gov.tr/belge/1-994/ali-hadi-bara.html>, ( Erişim Tarihi ve Saati:23 Ocak 2012 23.58)



birlikte başına geçtiği heykel atölyesi Akademi tarihinde ayrıcalıklı bir yere sahip oldu. Ayrıca Bara'nın önceleri Plajyolu'nda bulunan sonrasında Kandilli'ye taşınan evi ve özel atölyesi de öğrencileri tarafından sık sık ziyaret edilen bir mekan olmasıyla eğitimin ve tartışmaların sürdürüldüğü bir başka sanat ortamı olarak dikkat çekicidir.<sup>313</sup>

Genel olarak ilk yapıtlarından son yapıtlarına kadar heykel sanatının kütle-mekân-uzay-boşluk ve doluluk gibi kavramlarına öncelik vermiştir. Formun üzerine giydirilen kıyafetle veya gereksiz gösterişlerle uğraşmamış, onun yerine üç boyutlu bir nesnenin yeryüzünde kapladığı alan ve varlık nedeni üzerine kafa yormuştur. Genel anlamda Bara'nın sanatıyla ilgili bir değerlendirme yapılacak olursa, Yaman'ın yorumuyla o, klasik heykelin yapısal kurgusuyla soyut biçimler oluşturarak, heykeli tek başına, bağımsız bir alan olarak görmek yerine resim ve mimarinin de birlikte olduğu bir sentez olarak algılamıştır. Böylelikle onun için heykel çizgi, yüzey, oylum ve yapının bir arada olduğu bir bireşim sanatı olmuştur.<sup>314</sup>

Yapıtları:

İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde:

Havva (1929), Paris'te Salon d'Automne'da sergilenmiştir. Maillol'den esinlenen çalışma örneklerinden en tipikidir. Bedia'nın başı, (1928) 1929'da Salon Des Artistes Françaises'de sergilendi. Çıplak (Etüt), Mareşal F. Çakmak büstü. (Çakmak bu büst için Bara'ya poz vermiş ve büst ilk defa 19 Nisan 1936'da düzenlenen "Müstakil ressamlar ve heykeltıraşlar" sergisinde gösterilmiştir.) Tevfik Fikret büstü: 1932 (Bir eşi Galatasaray Lisesi bahçesindedir.) Ahmet Rasim Büstü, Atatürk Büstü (1932), Atatürk Baş (1932), Atatürk Baş (1938) (Bronz'u i.Üniversitesindedir), Erkek Torsu, Demir Heykel

Katıldığı sergiler:

1928- Salon Des Artistes Françaises (Bedia'nın başı ile), 1929 -Salon D'Automne (Havva ile), 1929 - Beyoğlu - Turkuvaz'da Müstakil Ressam ve Heykeltıraşlar Birliği sergisi (Havva ile), 1936 - Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar sergisi (Mareşal Çakmak büstü ile), 1940 - dan 45'e kadar Devlet Resim ve Heykel sergilerine (1941-de 1. ödül). 1953 - Uluslararası meçhul Siyasi Mahkûm yarışmasına,

<sup>313</sup> YILMAZ Ayşe Nahide, a.g.e., s. 12

<sup>314</sup> ATASEVEN Olcay, a.g.e., s. 133

1953 - 61, 2 defa Sao - Paulo, 1 defa Venedik Biennialine ve Paris Rodin Müzesindeki çağdaş heykel sergisine katıldı.

Hadi Bara genellikle yerli ve yabancı sergilerde kulis oyunları ve yan etkiler işlediği kanaatine vararak son yıllarda sergi açmak, sergi ve yarışmalara katılmaktan vazgeçti.<sup>315</sup>

#### **4.3.Lerzan BENGİSU (1906–1978)**

İstanbul'da doğan sanatçı, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Feyhaman Duran Atölyesi'nde öğrenciyken 1956'da Paris'de Andre Bloc Atölyesi'nde çalışmış ve bu yıl burada Galeri Rayrnond Dumann'da ilk heykel sergisini düzenlemiştir. 1958 de çağrılı olarak gittiği New York Carnegia ile Rekraasyon Galerilerinde, Pansyivania ve Pitisburgh şehir Galerileriyle Edgewood Rekraasyon Galerilerinde, San Francisco T. Haberler Bürosu Galerisi ve Caüfornia Visalia Merkez Galerisi'nde düzenlediği bir dizi sergi sonunda bütün yapıtları bu kentlerin müzeleri ve koleksiyoncuları tarafından satın alınmıştır. Bu sanatçının uluslararası alanlardaki ilk başarı zinciridir.

1959'da Paris Musee d'Arf Modern'de düzenlenen uluslararası sergide "Üçlü Aile" adlı heykeliyle gümüş madalya almıştır.

Bengisu bu başarısından sonra Rodin Müzesi çağrısıyla burada düzenlediği sergisinden bakır bir heykeli, J. Raski Galerisi'nde yer aldı. Prag - Naprstkova Müzesi, Varşova Sztuki Galerisi, Mexico - Medical Center Galerisi'nde ve Monaco'da ard arda sergiler düzenledi. Bu yeni başarılar dizisi sırasında Paris sanat dergileri sanatçımıza geniş yer vermiştir.<sup>316</sup>

#### **4.4.Zühtü MÜRİDOĞLU (1906–1992)**

29 Ocak 1906'da, İstanbul'da doğdu. Babası Kayserili Hafız Mehmet, annesi Ayşe Sıdika'dır.

Cezayirli Hasan Paşa ilkokulundan sonra, Kasımpaşa Numune Rüştiyesini bitirdi. Kabataş İdadisine yazıldıysa da, devam etmedi. Bir süre çeşitli meslekleri denedikten sonra, Mehmet İhsan Özsoy'un teşvikiyle, 1924'te Sanayi-i Nefise Mektebi

<sup>315</sup> BERK Nurullah-GEZER Hüseyin, a.g.e., s. 76-83

<sup>316</sup> İSLİMYELİ Nüzhet, a.g.e., s. 106

Âlisine girdi. Heykel öğretmeni, Mehmet İhsan Özsoy'dur.<sup>317</sup> Mehmet İhsan Özsoy'un atölyesine girdi. Üç yıl süreyle burada çalıştı ve Sanayi-i Nefise mektebinden mezun oldu.<sup>318</sup> Avrupa sınavını kazanarak Paris'e gitmiştir. 1929–32 arasında Paris Colarossi Akademisi'nin Heykel Bölümü'nde Marcel Gimond'un öğrencisi olmuş, Sorbonne'da estetik, Louvre Müzesi Okulu'nda sanat tarihi derslerini izlemiştir.<sup>319</sup>

Zühtü Müridoğlu, 1932 yılında Türkiye'ye dönerek Samsun Erkek Lisesi'ne resim öğretmeni olarak atandı. Aynı yıl, Eylül ayında Topkapı Sarayı Alay Köşkü'nde ilk kişisel sergisini açtı. Bu sergi, aynı zamanda Türkiye'de açılan ilk heykel sergisidir.<sup>320</sup> 1933'de ise D Grubu'nun kurucuları arasına yer almıştır.<sup>321</sup>

1936 senesinde İstanbul Arkeoloji Müzesi heykeltraşlığına getirildi. Bu durum ona, mensubu olduğu D Grubu'nun çalışmalarını yakından takip etme olanağı vermiştir. Grubun diğer sanatçıları gibi Zühtü Müridoğlu da hem grup sergilerine katılmış, hem de sanat dergilerine yazılar yazmıştır.<sup>30</sup> Haziran 1939'da Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmenliğine getirildi. Yaklaşık bir yıl sonra da Güzel Sanatlar Akademisi Heykel bölümüne getirilmiştir. 1955 yılında Ağaç Uygulama Atölyesini açmıştır. 1969 yılında kanun uyarınca "profesör" unvanını aldı. 1971 yılında yaş sebebiyle emekli oldu. Ama yine akademide çalışmalarına devam etti. Daha sonra akademik çalışmaları bırakarak, kişisel çalışmaya devam etti.<sup>322</sup>

Ali Hadi Bara ile Beşiktaş'taki Barbaros Anıtı'nı, Zonguldak'taki Atlı Atatürk ve İnönü heykellerini yaptı.<sup>323</sup> Öğrencilik yıllarından itibaren tasarladığı anıtlar, ona bir dizi ödül getirdi. Müridoğlu'nun Hadi Bara ile ortaklaşa gerçekleştirdiği Barbaros Anıtı (1939–1944), büyük kalitesi olan bir anıt çalışmadır. II. Dünya Savaşı öncesi yıllara rastladığından bronz döküm fiyatları, geçen zamanla birlikte ikiye katlanmış, masraflar artmıştır. Ünlü Türk denizcisi Barbaros Hayrettin Paşa ile iki levendi, onlardan birinin

<sup>317</sup> BERK Nurullah-GEZER Hüseyin, a.g.e., s. 83

<sup>318</sup> ŞERBETÇİ Feray, D Grubu Sanatçılarının Türk Resim Sanatının Gelişim Sürecine Kazandırdığı Farklı Bakış Açıları, Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ocak, 2008, s. 48

<sup>319</sup> Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, YEM Yayın, 2. Cilt, 1997 İstanbul, s. 1319

<sup>320</sup> Anonim, <http://www.isteaturk.com/haber/5310/zuhtu-muridoglu-ataturk-bustu>, (Erişim Tarihi ve Saati: 10 Haziran 2012 13.37)

<sup>321</sup> ATASEVEN Olcay, Oluşum Süreci İçinde Türk Heykel Sanatına İlişkin Kısa Bir Değerlendirme, Türk Sanatları Araştırma Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 1, 2011, s. 133

<sup>322</sup> ŞERBETÇİ Feray, a.g.e., s. 49

<sup>323</sup> Anonim, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Z%C3%BCht%C3%BC\\_M%C3%BCrido%C4%9Flu](http://tr.wikipedia.org/wiki/Z%C3%BCht%C3%BC_M%C3%BCrido%C4%9Flu), (Erişim Tarihi ve Saati: 13 Ocak 2012 09.23)

taşıdığı bayrakla gösteren anıt, Müridoğlu'nun anılarında dile getirdiği gibi çok zor koşullar altında gerçekleşmiştir.<sup>324</sup>

Müridoğlu, sanatının temelindeki anlayış sorulduğunda, “klasik” bir anlayıştan söz edilemeyeceğini belirtmektedir. Evrensel boyutlara ulaşmış, kurumsal nitelikler kazanmış durumlar ve olgular için kullanılır hale gelen “klasik” deyiminin onun yontuları için kullanılmayacağını düşünmektedir. Çünkü o yapıtlarını ne klasik çağ ile yakınlık kurulabilecek bir yapıda ne de evrensel nitelik taşıyan bir özellikte görmektedir. “Beş bin yıldır uygulanan kimi kuralları yinelemek bir yapıta klasik nitelik bağışlamaz kanısındayım” demektedir. Gençlik dönemi yontularında Maillol'un etkisinin çok belirgin olduğunu söyleyen Müridoğlu, bunun aslında Maillol'u aşırı beğendiğinden değil, onun yapıtlarının yapısal sağlamlığından önce düzen ve uyumu ortaya çıkaran etkisinden kaynaklandığını belirtmektedir. Düzen ve uyum, daha sonraları çalışmalarının odak noktası haline gelen iki kavram olacağı için önemlidir.”Erken dönem çalışmalarında, ağaç dallarını ve köklerini ayıklayıp, cilalayarak, ya da onları ince bakır levha ile kaplayarak yaptığı ve bir bakıma “doğa arıtması” diyebileceğimiz çalışmalarını, daha sonra kendi şekillendirdiği elemanlarla düzenlediği kompozisyonları izledi. Bu çalışmalarda da gözde malzemesi ağaçtır. Bu çalışmalarla Müridoğlu'nun sanatında önemli bir değişme başladı. Figürlü heykellerinde Despiou ve Gimond'dan etkilenen yumuşak, sentezci ve duygulu modlenin yapıtlarına kazandırdığı sıcak hava, artık yerini malzemenin nispeten kuru etkisine bıraktı. Ağaç artık bunlarda, figürlü heykellerdeki kadar “yaşayan malzeme” değildir. Biçim ve düzenlemede “duygunun” yerini, “akıl” ve “ölçü” almıştır.”<sup>325</sup>

Sanatçı 1973'de Sedat Simavi Vakfı Görsel Sanatlar Ödülü'nü (Cevat Dereli ile),1981'de de Atatürk Sanat Armağanı ile Kültür Bakanlığı Kültür ve Sanat Büyük ödülü'nü almıştır. Sanatçı ayrıca 1956'da Venedik,1961 ve 69'da Sao Paula bienallerine ve Paris'teki 2.(1961),3.(1966) ve 4.(1971) Uluslararası Çağdaş Heykel sergilerine katılmıştır.1991'de Plastik Sanatlar Derneği'nin Onur Belgesi'ni alan Müridoğlu, aynı yıl kendisine verilen Devlet Sanatçısı unvanını kabul etmemiştir.<sup>326</sup>

<sup>324</sup> Anonim, <http://www.thy.com/tr-CY/corporate/skylife/article.aspx?mkl=61>, ( Erişim Tarihi ve Saati:14 Ocak 2012 09.12)

<sup>325</sup> ATASEVEN Olcay, a.g.e., s.133

<sup>326</sup> ARSLAN N., Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi,YEM Yayın, 2.Cilt,1997 İstanbul, s.1319

Yapıtları:

İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde: (Z. Müridoğlu, Resim ve Heykel Müzesinde en çok yapıtı olan sanatçıdır. Bunların pek azı para ile alınmış, gerisini kendisi Müzeye karşılıksız olarak bağışlayıp, atölyesinin yükünü hafifletmek yolunu aramıştır.)

Erkek başı, Savaş (ağaç rölyef), Baş (Etüt), Oturan kadın, Atatürk büstü, Oturmuş erkek torsu, Seniha'nın başı, Rölyef, Çocuk başı, Çocuk başı, Kadın figürü (ağaç), Bakır kabartma (Hürriyet. Anıt - Kabirden), Bakır kabartma, Kadın figürü (bronz), Erkek torsu (bronz), Çocuk başı (bronz), Kadın başı (bronz), Rölyef (ağaç), Kompozisyon (ağaç), Heykel (bakır), Heykel (ağaç), İkizler (ağaç), Halil Dikmen başı (bronz), Mezar taşları (ağaç), Kompozisyon (ağaç), Yaşama (ağaç), Parmaklık (ağaç-demir), Mezar taşlarından esinleme (ağaç)

Anıt - Heykelleri:

Beşiktaş - Barbaros Anıtı 1942 (H. Bara ile beraber.), Zonguldak Atlı Atatürk ve İnönü heykelleri H. Bara ile beraber, 1946), Anıt-Kabir büyük merdivenin batı yönündeki rölyef. (1953), Büyükkada, Atatürk anıtı. (1965), Muş, Atatürk anıtı (1965)

Katıldığı sergiler:

1931 de Salon d'Automne (bir büst ile), 1932 de Salon d'Automne (yatan çıplak ile), 1932 Alayköşkünde kişisel sergi, 1933 sonbaharında Narmanlı yurdunda D Grubu desen sergisine 1932 den itibaren sürekli olarak Devlet Resim ve Heykel sergisine katılma. (1940 1. ödül), 1953 Maya galerisinde kişisel sergi, (çoğunluk bakır çalışmalarıdır), 1953 İngiltere'de açılan "Meşgul Politik Hükümlü" adlı yarışma (4. grup ödülleri b. serisinden bir ödül.), 1953 ile 72 arasında 2 defa Sao - Paulo, 2 defa Venedik Biennallerine, 3 kez de Paris – Rodin Müzesinde, Çağdaş Uluslararası Heykel sergisine katılma (bir yapıtı, Sao-Pafo'da New - York Art Modern Müzesine alındı.), 1960 Taksim galerisinde sergi.<sup>327</sup>

#### **4.5.Kadrünisa AYDEMİR (1910-.....)**

Brianchon'un ünlü deyişi doğrultusunda bir ustaya gerek görmeden, doğuştan

---

<sup>327</sup> BERK Nurullah-GEZER Hüseyin, a.g.e., s.90

yeteneğiyle kendi kendini yetiştiren Kadrünnisa Aydemir, doğayı ayrıntılardan arındırarak, ona biçim veren bir heykeltıraştır. Yüzyılların oluşturduğu ağaçlarda, kimi zaman bunların köklerinde yakaladığı estetik biçimler O'na esin kaynağı olmaktadır. Eski dönemlerin ilginç kalıntılarına da eğilen sanatçı bunlarla da düzenlemeler kurmuştur. Bunlar, anahtarlı düzenlemesinde olduğu gibi, yaratı yanıyla olduğu kadar ele aldığı gereçlerin de koleksiyonlarıdır. Palmiye gibi ağaç liflerinden oluşturduğu halı ve benzeri yaygıları ve yine bu örgülerle oluşturduğu, zarif bir mankende değerlendirdiği giysileri, çok geniş ilgi toplamış olan yapıtlarıdır. Bu son yapıtı heykel alanında o günlere dek görülmemiş bir örnektir. Ülke içinde ve dışında kişisel sergilere katılmış önemli eserlere imza atmıştır. 1967'de "Kartal Kavgası" adlı bir heykeli, Dışişleri Bakanlığınca alınarak Federal Almanya Başbakanına armağan edilmiştir.<sup>328</sup>

#### **4.6. Mustafa Nusret SUMAN (1905–1978)**

1905'de Selanik'te, Karaferye'de doğdu 15 Ağustos 1978'de öldü. Babasının adı İsmail, annesinin adı Naciye'dir.

İstanbul Güzel Sanatlar Akademisini bitirdikten sonra, Avrupa bursu sınavını kazanarak Almanya'ya gitti (1929). Önce Münich'te Hoffman ile resim çalıştı. Daha sonra Paris'e giderek Despiau'dan heykel dersleri aldı.<sup>329</sup>

1925 yılında ise Müstakil Ressam ve Heykeltıraşlar Birliği (1929) kurucularından olan Ratip Aşir Acudoğlu, devlet tarafından Paris'e heykel eğitimi için gönderilen ilk heykel sanatçısı olmuştur. Güzel Sanatlar akademisi öğrencilerinden Hadi Bara, Zühtü Müridoğlu, Nusret Suman gibi devlet bursu kazanarak yurt dışına giden sanatçılarımız ülkemizde heykel sanatının gelişmesinde büyük payları olmuştur. Bu bakımdan Nusret Suman'ı heykel sanatımızı geliştiren bir kaç başarılı ismin arasında saymak gerekmektedir.

Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirdikten sonra Münih'te resim, Paris'te heykel öğrenimi yaptı. 1941'deki dokuzuncu sergide Hakkı Anlı, Sabri Berkel, Fahrünnisa Zeid ile birlikte D Grubu sanatçılarının arasına katıldı. 1943'te akademide asistan, 1969'da profesör oldu. Öğretim görevlisi olarak çalıştığı yıllarda Heykel sanatımız için çok önemli hizmetlerde bulunan sanatçı 1940 yılından sonra bu okuldan mezun olan pek

<sup>328</sup> İSLİMYELİ Nüzhet, a.g.e., s.112

<sup>329</sup> GEZER Hüseyin, a.g.e., s.116

çok heykeltıraşın yetişmesinde rol oynadı ve pek çok heykeltıraş öğrencisine heykel yapma tekniklerini öğretti. Resim ve heykel alanında yegâne okul olan bu Güzel Sanatlar Akademisinde yetişen pek çok tanınmış heykeltıraşın hocası Nusret Suman'dır. Sanatçı D grubu sanatçıların açtığı sergilere de eserleri ile katılmıştır.

1969 yılında kendi isteğiyle emekliye ayrılan Nusret Suman, gerek portre, gerek anıt heykeltıraşlığında pek çok eser vermiş bir sanatçıdır. 20'ye yakın anıt çalışmasının çoğunda Atatürk'ü konu edindi. Anıt Kabir'deki heykeller ve kabartmalar için açılan yarışmada birincilik elde eden heykeltıraşlarımızdan birisi de Nusret Suman'dır. Anıt Kabir'deki İnkılâp kulelerinin iç yüzeyindeki kabartmaların birinciliğini Nusret Suman kazanmış ve yapmıştır. Anıt Kabirdeki bazı kabartmalarda da Nusret Suman'ın imzaları bulunmaktadır.

Suman, Türk Heykel sanatının güçlü temsilcilerinden biridir. Özellikle portreleri, plâstik yönden olduğu kadar, kişinin karakterini yansıtmaya açısından da dikkat çekici bir üslup özelliğine sahip bir heykeltıraştır. Fatih Sultan Mehmet büstünde Fatih'in kararlılığı hükümdar kişiliğinden gelen emredici ve komutan edasını yansıtan yüz ifadeleri düşünsel derinlik ve dirilik bu eserinde başarıyla ifade etmiştir. Suman'nın bu büstü Fatih'i temsil eden büstlerin içerisinde en başarılı olanların başında gelmektedir. Kısaca Nusret Suman'ı 1940 yılından sonra yetişen heykeltıraşlarımız üzerinde derin tesirler bırakan başlıca potre ve anıt heykeltıraşlarımızdan birisi olarak kabul etmek gerekir.<sup>330</sup>

Yapıtları:

Resim ve Heykel Müzesinde:

Mimar Sinan etütleri (alçı), Şair Orhan Veli'nin başı (alçı), Büst (alçı), Baş (bronz), Vefik Paşa (alçı), Yatan kadın (alçı), Hürriyet (alçı), Anne ve çocuk (alçı), Köylü kadın (alçı), Anıt - Heykelleri: Muğla Atatürk anıtı, Tokat Atatürk Anıtı, Çarşamba Atatürk Anıtı 1963, Gelibolu Namık kemal Heykeli, Anıt-Kabir'de kulelerdeki rölyeflerden 2'si, Artvin Atatürk Anıtı, Sivas Atatürk Anıtı, Kütahya Atatürk Kocatepe'de, Gaziantep Atlı Atatürk Anıtı, Adapazarı Atatürk Anıtı Atatürk Figürü, (Kaide elemanları Şadi Çalık'ındır), Bingöl Atatürk heykeli, Sinop Atatürk

---

<sup>330</sup> **Anonim**, [http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/210heykelci\\_prof\\_dr\\_mustafa\\_nusret\\_suman.html](http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/210heykelci_prof_dr_mustafa_nusret_suman.html) (Erişim Tarihi ve Saati:24 Ağustos 2012- 13.39)

heykeli, Tekirdağ Atatürk heykeli, Yozgat Atatürk heykeli, Mudanya Atatürk heykeli.<sup>331</sup>

#### 4.7.Ahmet Kenan YONTUÇ (1904–1995)

1904 yılında İstanbul'da doğan sanatçı Ortaköy Rüştüyesi'ni bitirdi. İstanbul Sultanisi yedinci sınıftan ayrıldı. İstanbul Sultanisi'ne devam ettiği yıllarda okul müdürü Feridun Bey onu heykel eğitimi almaya yönlendirdi. 1922 yılında bir yıl Sanayi Nefise Mektebi'nde okuduktan sonra Almanya'ya gitti ve atölyelerde çalıştı. Sonra İtalya'ya geçti. Bir süre Floransa'da kaldı. 1926-1927'lerde İstanbul, Deniz Yolları için bir Atatürk büstü yaptı. Bu çalışması üzerine Atatürk, Kenan Yontuç'u tanımak istedi. Ankara'ya giderek Atatürk ile tanıştı. Atatürk'ün Halkevi'nde bir atölye kurma ve lisede öğretmenlik yapma önerisini kabul ederek Ankara'ya yerleşti. Atatürk öldüğünde maskını alma görevi Kenan Yontuç'a verildi. Biraz da bu tanışıklığın getirdiği güven sayesinde Atatürk, Yontuç'tan öldükten sonra yüzünün maskını yapmasını istemiştir. Bunun için yüze gliserin sürerek kalıbı almak gerekmektedir. Heykeltıraşın yine kendi adını taşıyan işadamı torunu Kenan Yontuç'un anlattığına göre 10 Kasım 1938'deki olaylar şöyle gelişmektedir: "Dedem odaya girdikten sonra, Ata'nın yüzüne gliserini sürerken iki kez bayılmıştır. Gliserin sürdükten sonra balmumunu üzerine yapıştırıp yüzünün kalıbını almıştır. Sonra bu maskın içini alçıyla doldurmuştur. Dikkat edilirse maskta Atatürk'ün kirpikleri bile fark edilebilir."<sup>332</sup>

Türkiye'de anıt heykel uygulaması yapan ilk Türk heykeltıraş Kenan Yontuç'tur. Sanatçı 1943 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne asistan olarak atandı.1955 yılında modelaj öğretmenliğine getirildi.1969'da emekli oldu. Sanatçının Türkiye'deki anıt heykel uygulamaları; Çorum Atatürk Heykeli 1931, Edirne Atatürk Heykeli 1931,Silifke Atatürk Heykeli 1934, Kayseri Atatürk Anıtı 1935, Mersin İnönü heykeli 1938, Mersin Atatürk Heykeli 1938,Tarsus Atatürk Heykeli 1946, İçel İnönü Anıtı 1946, İstanbul Bakırköy Atatürk Heykeli, Amasya Atatürk Heykeli, Bilecik Atatürk Heykeli, Çankırı Atatürk Heykeli'dir.<sup>333</sup>

Çankırı'daki Atatürk anıtı elinde şapkasıyla tasvir edilmiş olması bakımından

<sup>331</sup> GEZER Hüseyin, a.g.e., s.118

<sup>332</sup> Anonim, [http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/229-heykelci\\_prof\\_dr\\_kenan\\_yontunc.html](http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/229-heykelci_prof_dr_kenan_yontunc.html) (Erişim Tarihi ve Saati:13 Haziran 2012- 08.34)

<sup>333</sup> DEĞİRMENCİ Mine, a.g.e., s.40



dönemin inkılâplarını teşvik edici yönüyle çok önem taşımaktadır. Sanatçı 1995 yılında yaşama veda etmiştir.<sup>334</sup>

Yapıtları:

İstanbul, Resim ve Heykel Müzesinde:

Kadın başı (alçı), Zühtü Müridoğlu'nun başı (bronz)

Anıt - Heykelleri:

Çorum Atatürk heykeli 1931, Edirne Atatürk heykeli 1931, Silifke Atatürk heykeli 1934, Atatürk mask'ı 1938, Mersin İnönü heykeli 1938, Mersin Atatürk heykeli 1938, Tarsus Atatürk heykeli 1946, İstanbul, Bakırköy Atatürk heykeli, Amasya Atatürk heykeli, Bilecik Atatürk heykeli, Çankırı Atatürk heykeli, Kayseri Atatürk heykeli, İstanbul - Şemsipaşa Meydanı Atatürk Anıtı İ.Hakkı Öcal realize etmiştir.), Sarayburnu Parkı - Atatürk heykeli (Hürriyet Gazetesince yaptırılmıştır.), 1941 yılında Devlet Resim ve Heykel Sergisinde II. ödül almıştır.<sup>335</sup>

#### **4.8.Sabiha Ziya BENGÜTAŞ (1904–1992)**

Türkiye'nin ilk kadın heykeltıraşı olarak bilinir.<sup>336</sup>Sabiha Hanım 1904 de İstanbul da doğdu. İlköğrenimini Eyubsultan Numune Mektebi'nde yaptı. Babası Ziya Bey'in Şam'da görevlendirilmesi üzerine ailesiyle birlikte oraya gitti. Eğitimini 4 yıl Şam'da sürdürdü. Bu arada bir yıl da Fransız Katolik Mektebi'ne devam etti. Daha sonra İstanbul'a dönen ailesiyle birlikte Büyükada'ya yerleşti. Sabiha Hanım burada Köprülü Fuat Paşa Okulu'ndan mezun oldu. Küçük yaştan beri güzel sanatlara tutkusu vardı. Okulda, evde resimler yapardı. Bu alandaki yeteneğini geliştirmek için, daha liseyi bitirmeden, 1920'de Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Resim Şubesi'ne girdi. Bu sırada kendi kendine, antik bir büstü kopya etti. Eseri gören Heykel Şubesi Hocası Mehmet İhsan Özsoy, bunu Sabiha Hanım'ın yaptığına inanmadı. Gerçeği öğrenince “sen, evin temelini yapmadan çatıya çıkmışsın” diyerek takdirlerini bildirdi; onu yüreklendirdi. Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Resim Şubesi'nde bir yıl çalıştıktan sonra

<sup>334</sup> **KORUR Aşlı**, Cumhuriyet'in İlk Onbeş Yılında Türk Resim ve Heykel Sanatı (1923–1938), T.C.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s.125

<sup>335</sup> **BERK Nurullah-GEZER Hüseyin**, a.g.e., s.106

<sup>336</sup> **Anonim**,<http://www.kuman-art.com/heykel/sabiha-bengutas.html>,( Erişim Tarihi ve Saati:27 Mayıs 2012 18.31)

bölüm değiştirerek, Heykel Şubesi'ndeki 3 erkek öğrenci arasına ilk kız öğrenci olarak katıldı.

Sabiha'nın heykeltıraşlık tutkusu öylesine coşkulu ve güçlüydü ki, bütün gücüyle çalışarak bu mesleğin sırlarını öğrendi. Gerek Türkiye'de gerekse yurt dışında ilk Türk kadın heykeltıraşı olarak tanındı.

Sabiha Hanım Sanayi-i Nefise mensupları arasında açılan sınavda birinci olarak yurt dışına gitme hakkını da kazandı. Roma Güzel Sanatlar Akademisi'nde Prof. Luppi atölyesinde eğitim aldı. İtalya'daki çalışmaları mesleğinde olgunlaşmasını sağladı. Daha sonra Taksim Meydanı'ndaki Atatürk abidesini yapan ünlü İtalyan heykeltıraş Canonica'nın asistanlığını yapan Sabiha Hanım, onunla birlikte İtalya'ya giderek 18 ay atölyesinde çalıştı. Yurda döndükten sonra yoğun bir çalışma içerisine girdi. Sabiha Hanım'a Avrupa yolu 1933'de yeniden açıldı. O sıralarda Abdülhak Hâmid'in torunu diplomat, Şakir Emin Bengütaş'la evlendi. Bir diplomat eşi olarak değişik ülkelerde bulunan Sabiha Bengütaş, yabancı ülkelerde de meslek çalışmalarını sürdürdü.

Sabiha Bengütaş çok sayıda eseri olan, birçok sergiye katılan bir sanatçıydı. Saltanat'ın son yıllarında başlayan ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında gelenekleşen Galatasaray sergilerine, 1925'te ilk kez katılan kadınlar arasındaydı. 31 Temmuz 1925 günü açılan sergide Sabiha Hanım'ın üç eseri bulunuyordu. Bunlardan biri Ahmet Haşim'in büstüydü. Sabiha Hanım'la birlikte bu sergiye, ikinci kadın heykeltıraşımız Melek Ahmet Hanım da bir eseriyle katılmıştı. 1926'daki sergide Sabiha Hanım'ın üç eseri büyük takdir topladı. Bunlar Hakkı Şinasi Paşa, Prof. Dr. Âkil Muhtar ve Ressam Hikmet Bey'lerin büstleriydi.

Sabiha Bengütaş 1938 yılında iki önemli konkur kazandı. Atatürk ve İnönü için açılan heykel yarışmasında birinci oldu. Heykeltıraşımız, bu heykellerin eskizlerini Türkiye'de hazırladı, Roma'ya giderek orada tamamladı. Atatürk'ün büyük, üniformalı heykeli dünyanın en değerli mermerleri olan Carra mermerindedir ve günümüzde Çankaya Köşkü'nün bahçesinde bulunmaktadır.

İnönü'nün heykeli ise Garp Cephesi Kumandanı giysisiyle, Mudanya Mütarekesi dönemini sembolize etmektedir ve Mudanya'dadır.

Sabiha Bengütaş çalışmalarını ilerlemiş yaşında da sürdürdü. Eşi Büyükelçi Şakir Bengütaş emekli olduktan sonra Ankara'ya yerleştiler. Bahçelievler'de mutluluk

içerisinde yaşadılar. Eşinin ölümünden sonra Sabiha Hanım, resim ve büstler yaparak avunmaya çalıştı. Hayvanlara karşı büyük sevgi besliyordu. Özellikle cins köpekler en sevimli dostları oldu.

Ağabeyi ile kız kardeşi kendisinden önce ölen Sabiha Bengütaş, yalnızlığını gidermek için bir can yoldaşı buldu ve Nural adında bir kızı manevi evlat edindi. Onu evlendirerek yaşlılık dönemini huzur içerisinde geçirdi. 2 Ekim 1992 günü vefat ederken zevkli ve uzun süren sanat hayatı noktalanmış oldu.<sup>337</sup>

Yapıtları:

İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde:

Genç kadın başı, Ressam Namık İsmail'in başı, Bedia Muvahhit'in başı

Anıt Heykelleri:

Çankaya'da Atatürk heykeli(Taş), Mudanya İnönü heykeli<sup>338</sup>

#### **4.9.Nermin FARUKİ (SİREL) (1914–2001)**

İlk dönem yapıtlarında Alman neoklasizmin etkisinde kalmış, sonraki çalışmalarında soyut bir anlayışa yönelen, Türkiye'nin ilk kadın heykeltıraşdır. Cumhuriyet'in ilk kuşağını oluşturan sanatçılar arasında bulunan Nermin Faruki Mısır'dan İstanbul'a taşınan bir aileden gelmektedir. Babası Türkiye'nin ilk parfümeri fabrikatörü olan Mısırlı Ahmed Faruki'dir. Kızının ülkemizde birçok ilke imza atmasında babasının rolü büyüktür. Küçüklüğünden beri Fransızca, Almanca, İngilizce dersleri almış, sanata merakının uyanmasına çalışılmıştır. İDGSA Resim Bölümü'nde okurken, Almanya'ya giderek, öğrenimini Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'nde sürdürdü. Türkiye'nin ilk büst yapan sanatçılarından da biridir. Geçiş döneminin sanatçı kadınları arasında yer alan resim yanında heykel ve seramik ile de ilgilenen bir sanatçıdır. Türkiye'de ilk heykel sergisini açan kadın heykeltıraşlardandır. Yurda döndükten sonra daha ziyade resim ve seramik üzerinde de çalışmalarda bulunmuş heykel alanında daha çok büst çalışmalarına ağırlık vermiştir Nermin Faruki'nin yaptığı büst çalışmaları arasında Hadi Bara, Ahmet Faruki ve çevresindeki renkli kişileri betimlediği büstleri ile tanınmıştır. (1986) 1991 yılında ölene kadar Çubuklu'da bir

<sup>337</sup> Anonim, <http://www.sabihabengutas.com/sabihabengutas-kimdir.html>, ( Erişim Tarihi ve Saati:18 Eylül 2011 10.44)

<sup>338</sup> BERK Nurullah-GEZER Hüseyin, a.g.e., s.110

gecekondu da yaşamıştır. Nermin Faruki, yeni-klasik bir anlayışta çalışırken, değişik teknik ve eğilimlere de yönelmiş bir sanatçıdır. Bakır levhalar üzerinde soyut biçimler de denemiştir. 1956'da Bahar ve Çiçek Bayramı nedeniyle düzenlenen yarışmada ve 2. İstanbul Festivali'nde birincilik ödülleri kazanmıştır. İlk kişisel sergisini 1957'de, İstanbul'da açmıştır. Resimlerinde doğa, yöresel karakterinden soyutlanmaksızın düşsel öğelerle pekiştirilmiş olarak işlemiştir. Resim yapmayı da sürdüren Faruki, heykel alanında başlangıçta Alman ekolünün etkisiyle, planların ışıkla vurgulandığı anlayışta büstler yapmış; daha sonraki dönemlerinde bakır levhalar üzerine soyut formlar yerleştirmiştir.<sup>339</sup>

#### 4.10.Günseli ARU (1918–1977)

Saint Joseph Fransız Kız Lisesini bitirdikten sonra 1935'de İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Dekoratif Sanatlar Bölümü Seramik Atölyesine girmiştir. Rudolf Belling'in özendirmesiyle soyut heykelle yönelen Aru, önce ağaç çalışmalarına ve sonra çeşitli malzemeye yönelmiştir. Aralıksız uğraşı veren sanatçının, İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde ve kimi resmi kuruluşlarda yapıtları bulunmaktadır. Yurdumuzda verilen kimi ödüllerinden başka, uluslararası alanlarda da başarıları olmuştur.1961 yılında Stutgard-Iga Zentrum form uluslar arası sergiden bir yapıtı buranın koleksiyonu için alınmıştır.<sup>340</sup>

---

<sup>339</sup> **Anonim**, [http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/245-ilk\\_kadin\\_heykelcimiz\\_nermin\\_faruk%C3%AE.html](http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/245-ilk_kadin_heykelcimiz_nermin_faruk%C3%AE.html), (Erişim Tarihi ve Saati:24 Ağustos 2012 00.48)

<sup>340</sup> **İSLİMYELİ Nüzhet**, a.g.e., s.116

## EK 5.RODOLF BELLİNG ÖĞRENCİLERİ

### 5.1.Hüseyin Anka ÖZKAN (1909–2001)

(1909,Dumurcalı, Arnavutluk?)

Durağan ve anıtsal heykelleriyle tanınır. Orta öğrenimini yaptığı Edirne Erkek Öğretmen Okulu'nda resim hocası Ratip Aşir Acudoğlu'nun etkisiyle sanata yönelen Özkan, İstanbul'a geldikten sonra bir yandan okullarda Türkçe dersleri verirken bir yandan da 1931'den başlayarak Güzel Sanatlar Akademisi (b.MSÜ) Heykel bölümünde Rudolf Belling'in öğrencisi olmuştur.1940'ta öğrenimini tamamladıktan sonra çalışmalarını serbest olarak sürdürdü. Öğrenciliği sırasında daha çok Yunan heykellerinden kopyalar yapması ve modelden figür çalışması durağan ve anıtsal Figür anlayışının gelişmesinde belirleyici olmuştur. Genelde malzemenin olanaklarını zorlamadan çalışan Özkan, 1970'lerden sonra çok parçalı biçimlere yönelmiş ve hacimsel etkiyi ışık-gölge planlarıyla sağlamaya çalışmıştır. Önemli yapıtları arasında, AÜ DTCF'nin bahçesindeki Mimar Sinan Heykeli, Cağaloğlu Hürriyet Gazetesi Binası cephesindeki tunç kabartma; Anıtkabir'in girişindeki kadın ve erkek gruplarıyla aslanlar; Aydın, Antakya, Manisa, Trabzon, Van, Gönen, İskenderun Atatürk anıtları; Ankara Ziraat Bankası önündeki Mithat Paşa Heykeli ve Anka Kredi ve Yurtlar Kurumu bahçesindeki anıt kompozisyon bulunmaktadır. Özkan,1991'de Devlet Sanatçısı seçilmiştir.<sup>341</sup>

Anıtsal yapıtları:

Mimar Sinan heykeli (Mermer) Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi önünde, Hürriyet gazeteni binası cephesinde bronz Rölyef, Ankara Ziraat Bankası önünde Mithat Paşa heykeli (taş), Anıt - Kabirde - girişteki erkek ve kadın grupları ve aslanlar, Ankara - Kredi ve Yurtlar Kurumu bahçesinde anıt kompozisyonu, Aydın -Atatürk anıtı, Antakya - Atatürk anıtı, Manisa - Atatürk anıtı, Trabzon -Atatürk anıtı, Van - Atatürk anıtı, Gönen - Atatürk anıtı, Diyarbakır-Atatürk anıtı, İskenderun Anttı,<sup>342</sup>

### 5.2.Hakkı ATAMULU (1912–2006)

1912 yılında Nevşehir-Derinkuyu'da doğdu. Babasının adı Hüseyin, annesinin

<sup>341</sup> ARSLAN N., Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, YEM Yayın, 3.Cilt,1997 İstanbul, s.1414

<sup>342</sup> BERK Nurullah-GEZER Hüseyin, a.g.e., s.134

adı Saniye'dir.<sup>343</sup> Figüratif anlayışta gerçekleştirdiği anıtlarla tanınan heykeldir. Orta öğretimini Nevşehir'de tamamlayan Hakkı Atamulu 1934-38 yılları arasında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde önce Mahir Tomruk'un sonra da Rudolf Belling'in öğrencisi olmuştur.

1938 de Almanya'ya gitmiş, Frankfurt ve Berlinde Garbo ve Arnobrekker ile heykel çalışmış, 1939'da Türkiye'ye dönmüştür. 1946'da Nejat Sirel'le Birlikte Malatya'da "Atatürk" ve "İnönü" Heykellerini, 1951 'de tasarımı Yavuz Görey'e ait olan İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi bahçesindeki üçlü kompozisyonu ("Atatürk Anıtı")gerçekleştiren Atamulu, 1960'ta Nevşehir'e yerleşti ve Derinkuyu ilçesine belediye başkanı seçildi. 1972'ye kadar süren bu görevi sırasında ilçede bir açık hava heykel müzesi niteliğindeki Kültür park'ı oluşturdu.

Malzemenin sınırlarını zorlamadan, genellikle tok, dolu kitlelerin ağır bastığı figüratif yapıtlar üretmiştir. Çok temiz biçimlendirdiği büyük kitleleri stilize ayrıntılarla hareketlendirmiştir. Anıt çalışmalarında geleneksel anıt heykel düşüncesinden etkilenmiştir. Erzurum'daki "Atatürk Erzurum Kongresi" (1965), Bor'daki "Atatürk", Samsun'daki "İlk Adım" gibi anıt heykellerinde klasik beğeniye bağlı kalmakla birlikte, soyut etkilere de açık bir tarzda çalışarak sert çizgili geometrik biçimlere de yer verilmiştir. 1970'lerin sonlarına doğru figüratif anlayıştan ayrılarak tümüyle soyut çalışmalara yönelmiştir. Hakkı Atamulu yaşlılığa bağlı solunum yetmezliği sonucu 2006 yılında vefat etmiştir.<sup>344</sup>

Hakkı Atamulu eserlerini, kitaplarını, derlediği otantik eserleri Erciyes Üniversitesine bağışlamıştır. Eserleri Kadir Has Merkez Kütüphanesi içindeki Hakkı Atamulu Sanatçı Evi'nde sergilenmektedir.<sup>345</sup>

Yapıtları:

Resim ve Heykel Müzesinde:

Rölyef baş (taş)

Anıt - Heykelleri:

<sup>343</sup> BERK Nurullah-GEZER Hüseyin, a.g.e., s.134

<sup>344</sup> Anonim, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Hakk%C4%B1\\_Atamulu](http://tr.wikipedia.org/wiki/Hakk%C4%B1_Atamulu), ( Erişim Tarihi ve Saati:16 Haziran 2012 15.47)

<sup>345</sup> Anonim, [http://www.nevsehirplatformu.com/index.php?m=146&sablon\\_id=1](http://www.nevsehirplatformu.com/index.php?m=146&sablon_id=1), ( Erişim Tarihi ve Saati:16 Haziran 2012 16.09)

Malatya, İnönü ve Atatürk heykelleri - Nijad Sirel'le birlikte (bronz), Nevşehir'de Damat İbrahim Paşa heykeli 1946, (bronz), Nevşehir'de Atılı Atatürk anıtı (1961), Erzurum'da Atatürk anıtı. (Erzurum Kongresi), Derinkuyu'da, kendi düzenlediği Kültür Park içinde taştan (kaide dâhil 9.70 m. yüksekliğinde) Atatürk heykeli ve 10 adet non-figüratif heykel, Bor'da Atatürk figürü, Samsun 1981 (İlk Adım) Anıtı.<sup>346</sup>

### **5.3.Yavuz GÖREY (1912–1995)**

Türkiye Cumhuriyeti döneminin ilk heykeltıraşlarındanır.

Babası mimar (Ahmet Hulusi), ağabeyi de afişçi İhap Hulusi Görey'dir. Mısır'ın Kahire şehrinde doğan Yavuz Görey, Mısır'ın ünlü bir mimar ve müteahhiti olan Ahmet Hulusi'nin oğludur. Kemahlı bir asker olan dedesinin Hıdıv maiyetinde görev yapması nedeniyle Mısır'a gelmiş bulunan aile, I. Dünya Savaşı'nda Kahire İngiliz işgaline uğrayınca İstanbul'a dönmüştür. Kardeşlerinden ağabeyi İhap Görey Türkiye'de ünlü bir reklâmcı ve grafik sanatının Türkiye'deki kurucusu, diğer kardeşi Nihat Hulusi ise Mısır'ın önde gelen müzecilerinden birisi olmuştur.

Belçika'da mimarlık eğitimi alan Yavuz Görey, Belçika'daki mimarlık eğitimi sırasında Güzel Sanatlar Akademisi'nde de desen çalışmaları üzerine eğitim almıştır. Mezun olduktan sonra Lausanne'da mimar Laverrière'nin yanında mimari çalışmayı deneyen Görey, Paris'te Ecole Cantonal de Dessin'de, Despiau'nun öğrencisi olan Kasimir Raymond atölyesinde üç yıl eğitim gördükten sonra 1941 yılında İstanbul'da Akademi'de Belling atölyesinde çalışmalarına devam etti. Zaman zaman yurtdışında araştırmalarında bulunan Görey, Brancusi, Zadkine, Gimond gibi sanatçılarla görüş alışverişinde bulunarak biçim dilini oluşturmuştur. Türkiye'ye döndükten sonra 1941 yılından itibaren Güzel Sanatlar Akademisi'nde Rudolf Belling'in atölyesinde çalışmalarına devam etti.

1950'li yıllardan sonra heykel sanatımızın modern akımların etkisine girmesinde öncü olan heykeltıraşlarımızdan biri de Yavuz Görey olmuştur. Çağdaş akımların Akademi'de öğretilmesini sağlayan Ali Hadi Bara ve Zühtü Müridoğlu, Şadi Çalık gibi Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki öğretmenlerden biri olarak dikkat çekmiştir.

---

<sup>346</sup> BERK Nurullah-GEZER Hüseyin, a.g.e., s.138

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki anıt heykeller yapan sanatçılardan olan Hakkı Atamulu, Kamil Sonad, İlhan Koman, Hüseyin Gezer, Turgut Pura gibi sanatçılar arasında Yavuz Görey de vardır. Anıt heykellerinin yanı sıra soyut heykellerde yapan Yavuz Görey'in birçok anıt heykelinin yanı sıra soyut heykelleri de parklara ve diğer yerlere dikilmiştir. Yavuz Görey'in Taşlık Parkı'ndaki 'Soyut Heykel'inin bronz malzemeleri çalınmıştır.

1958 yılında Belling ile birlikte İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi'nde temel tasarı ve modelaj dersleri veren Görey, Belling'in ayrılması sonrasında, 1981'de emekli olana dek bu dersleri vermeyi sürdürmüştür. Rudolf Belling ile birlikte 1958 yılından emekli olduğu 1981 yılına kadar İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde temel tasarım ve modelaj dersleri vermiştir.<sup>347</sup>

Yapıtları:

Resim ve Heykel Müzesinde:

Kadın başı (alçı), Röliyef (taş),

Diğer Yapıtları (Büstler):

Irak Kralı Faysal, Prenses Eşref (Iran Şahı'nın ikiz kız kardeşi), Prenses Neslişah, Şair Yahya Kemal Beyatlı, Şair Behçet Kemal Çağlar, Prof. Şinasî Hakkı Arel, Ord. Prof. Emin Onat, Kâzım Taşkent, Falih Rıfkı Atay, Mukabil Gökdoğan, Mr. Kenny VVhittal, Saynur Cimcoz Aral, Eşi Nazan Görey,

Anıtları:

Dumulpınar Atatürk anıtı, Aksaray (Niğde) Atatürk heykeli -1965, Devrek Atatürk heykeli -1962, Bartın Atatürk heykeli -1968, I. Üniversitesi Gençlik anıtı -1955, Profilo müessesesinin Atatürk heykeli, Mısır'da Kavalalı Mehmet Ali Paşa heykeli - 1944, Burdur-Türk Tarihi'nin Büyük Olayları ve Kişileri Anıtı, Çerkezköy - Atatürk Heykeli, Erfelek -Atatürk Anıtı, Çınarcık - Atatürk Anıtı, Karakocan Atatürk Anıtı, Rize Atatürk Anıtı,

Bunlardan başka:

---

<sup>347</sup> Anonim, [http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/223yavuz\\_g%C3%B6rey\\_huseyin\\_gezer\\_huseyin\\_%C3%B6zkan.html](http://www.edebiyadvesanatakademisi.com/sanat/223yavuz_g%C3%B6rey_huseyin_gezer_huseyin_%C3%B6zkan.html), (Erişim Tarihi ve Saati:18.06.2012 10.30)



Samsun Merkez Bankası rölyefleri, Manifaturacılar çarşısı - beş numaralı avluda modern mermer havuz, Behçet Kemal Çağlar'ın mezarı, gibi çalışmaları da vardır.<sup>348</sup>

#### **5.4.Rahmi ARTEMİZ (1913-.....)**

1913 yılında Manastır'da doğdu. Afyon İlkokulunu ve Lisesini bitirdikten sonra Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümüne girdi ve Belling'in öğrencisi oldu.1942 yılında Akademiyi bitirdikten sonra bir süre serbest çalışmıştır. 1945 yılında Resim ve Heykel Müzesine memur olarak girmiş, 1963 yılında müdür muavini olmuş, 13 yıl sürdürdüğü bu görevden 1976 yılında emekli olmuştur. Yapıtlarında yer yer naif bir karakter görülmektedir.

Yapıtları:

Resim ve Heykel Müzesinde:

Çocuk başı (alçı), Yörük (alçı),Doğa ve teselli (alçı).

Anıt Heykelleri:

Kırklareli Atatürk anıtı, Babaeski Atatürk anıtı<sup>349</sup>

#### **5.5.İlhan KOMAN (1921–1986)**

İlhan Koman, 17 Haziran 1921'de, Kültür Bakanlığınca kamulaştırılıp müzeye çevrilmiş ve bu çalışmanın yapıldığı zaman içerisinde restorasyonu sürmekte olan, Edirne'nin Kaleiçi semtindeki evde doğdu. Babası Edirne'nin tanınmış doktorlarından Ahmet Fuat Bey, Annesi Leman Sevinç Hanım'dır. Dedesi Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kurucularından Mehmet Şeref Aykut Bey'dir. İlhan Koman, İlkokul'u, dördüncü sınıfa kadar Edirne'de Kurtuluş İlkokulu'nda okudu, beşinci sınıfı ise İstiklal İlkokulu'nda tamamlamıştır. Edirne Lisesi'ni bitirdikten sonra, 1941'de İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'ne girmiştir. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'ne girişi, 17 yaşında geçirdiği tüberküloz hastalığı sırasında, zaman geçirmek için yaptığı resimleri, akademiye göstermesiyle olmuştur. Girdiği dönemde, Akademi'de, resim bölümünün başında Leopold Levy bulunmaktaydı. Burada aldığı modlaj derslerinin hocaları da Hadi Bara ve Zühtü Müridoğlu idi. Onların yönlendirmesi ve telkiniyle bir yıl sonra heykel bölümüne geçmiş, Belling'in öğrencisi

<sup>348</sup> BERK Nurullah-GEZER Hüseyin, a.g.e., s.141

<sup>349</sup> GEZER Hüseyin, a.g.e., s.160

olarak 1946'da bu okulu bitirmiştir. Akademi'yi birincilikle bitirmesinin ardından, 1947'de Neşet Günal Refik Eren ve Sadi Öziş'le birlikte Milli Eğitim Bakanlığı'nın açtığı sınavı kazanarak devlet bursu ile Paris'e gönderilmiştir. 1947-50 yılları arasında Fransa'da Academie Julian ve l'Ecole du Louvre'da çeşitli çalışmalar yapmış ve ilk sergisini 1948 yılında Paris'te açmıştır. 1951 yılında Türkiye'ye dönmeden hemen önce Melda Kaptana ile evlenmiştir. Yurtdışında eğitim için almış olduğu bursun sona ermesi üzerine daha sonrasında Türkiye'ye dönmüştür. Yurda döndükten sonra Akademide asistanlık görevine başlamış ve yurda döndüğü ilk sene Anıtkabir Heykel Yarışması'nda projesi Zühtü Müridoğlu'nun projesi ile beraber birincilik kazanmıştır. 1952-1954 yılları arasında bu proje kapsamında Anıtkabir Doğu rölyefleri üzerinde çalışmıştır. Yine aynı yıllarda Metal Mobilyanın ilk örneklerini vermeye başlayan Metal Heykel Atölyesi'nin kurulmasına Hadi Bara ile öncülük etmiştir. Askerlikten döndükten sonra ilk eşinden ayrılmış ve 1958'e kadar İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretim üyeliği yapmıştır. Akademideki görevinden ayrıldıktan sonra arkadaşının yatıyla dolaşmak için gittiği İsveç'e 1959 yılında yerleşmiş ve ölümüne kadar orada yaşamıştır.

1967'de Stokholm Uygulamalı Sanatlar Yüksek Okulu'na öğretim üyesi olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde geliştirmiş olduğu yeni geometrik türevler ve yel değirmenleri gibi bilimsel buluşları tescillenmiştir.

1969'da İsveç'te Sundsvall'de bir alan düzenlemesi için açılan yarışmada birincilik ödülü, 1970'te de Örebro Belediye Sarayı önüne konulmak üzere yaptırılan heykel yarışmasında da birincilik ödüllerinden birini almıştır.

İlhan Koman 1986'da 65 yaşındayken İsveç'in başkenti Stokholm'de hayatını kaybetmiştir.<sup>350</sup>

Yapı Kredi Sigorta Genel Müdürlüğü binasının önünde bulunan Akdeniz Heykeli sanatçının Türkiye'de bulunan çalışmalarından en bilinenidir.<sup>351</sup>

Yapıtları:

Anıt - Kabir büyük rölyeflerinden doğu kanadı.

İstanbul Resim ve Heykel Müzesinde: Heykel No: 2, Rölyef, Heykel, Yaratık

<sup>350</sup> KIRANLAR Öner, a.g.e., s.10-12

<sup>351</sup> Anonim, [http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0lhan\\_Koman](http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0lhan_Koman) (Erişim Tarihi ve Saati:03 Haziran 2012 18.14)

Yabancı Ülkelerin Müzelerinde:

New-York'ta, Museum Of Art, Washington'da, Seattle Art Museum, Montevideo'da Musee du Monument de J. Batlle, Stokholm'da, Musee d'art Moderne, Bruxelles'de, Palais des Beaux-Arts.<sup>352</sup>

### **5.6.Mari GEREKMEZYAN (1915–1947)**

1915'te Kayseri'de doğdu. Babasının adı Kirkor'dur. İstanbul Edebiyat Fakültesini bitirdikten sonra, 1942'de Güzel Sanatlar Akademisinin Heykel Bölümüne girdi. Belling'in öğrencisi oldu. Ve 1946'da öğrenimini tamamladı.<sup>353</sup> Mari, Bedri Rahmi'nin asistanlık yaptığı Güzel Sanatlar Akademisi'nin heykel bölümüne misafir öğrenci olarak girdi. O dönem askerliğini yapmakta olan Şair – Ressamı çok etkilemiştir. Mari, Bedri Rahmi'nin bir büstünü yapmıştı. Bedri Rahmi bu büstü, Mari'nin çeşit çeşit portresiyle ve ona yazılmış şiirlerle yanıtlamıştı. Artık aşklarından bütün İstanbul haberdardı. Bedri Rahmi sanatında tam bir patlama yaşıyor, Eren Eyüboğlu ise sabırla eşinin kendine dönmesini bekliyordu.

Mari 1946'da menenjit tüberküloz hastalığına yakalandı. İyileşebilmesi için antibiyotik lazımdı. Savaş yeni bitmişti ve ilaç ateş pahasıydı. Bedri Rahmi genç sevgilisine ilaç alabilmek için tablolarını elden çıkarmaya başladı. Ancak bu çabalar da sonuç vermedi ve o yıl İstanbul Alman Hastanesinden Mari Gerekmezyan'ın ölüm haberi geldi. Bedri Rahmi yıkılmıştı!<sup>354</sup> 1947'de ölümü, kendisini tanıyan herkesi etkiledi.

Mari'nin dışarı vuran enerjik, canlı karakteri, üslûbuna aynen yansır. Özellikle büstleri hem plâstik, hem ifade yönünden çok başarılıdır.

Yapıtları:

Resim ve Heykel Müzesinde:

Mehmet Bey'in başı (alçı), Kadın başı (alçı), Bedri Rahmi Eyüboğlu Büstü.<sup>355</sup>

### **5.7.Zerrin BÖLÜKBAŞI (1919–2012)**

<sup>352</sup> GEZER Hüseyin, a.g.e., s.164-165

<sup>353</sup> GEZER Hüseyin, a.g.e., s.168

<sup>354</sup> DÜNDAR Can, <http://www.milliyet.com.tr/2004/03/09/yazar/dundar.html> (Erişim Tarihi ve Saati:25 Ağustos 2012 00.43)

<sup>355</sup> GEZER Hüseyin, a.g.e., s.168

15 Ocak 1919 yılında Nevzat ve İhsan Ark çiftinin üçüncü çocukları olarak İstanbul Bakırköy’de dünyaya geldi. Bercis ve Nermin adında iki kız kardeşi vardı. 1926 yılında Bakırköy İlkokulu’na kaydını yaptırdı.. İlkokul bittikten sonra Kadıköy’e taşındılar. Orada Kadıköy Amerikan Lisesi’ne devam etti.

Derslerinde çok başarılıydı ama resim tutkusundan asla vazgeçmedi. Kadıköy’deki halasını ziyarete gittiği günlerden birinde, herkesin yemek yediği bir anda farkında olmadan erimiş mumlardan küçük bir büst yaptı. O sırada evde halasının yakın aile dostu olan değerli bir konuk vardı. Celal Esat Arseven... Zerrin Ark’ın küçük yaşına rağmen formları iyi algıladığını gören Celal Esat, O’na Akademi’ye kaydolma teklifinde bulundu. 1938 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi’ne başladı. 1937 yılında, oldukça ünlü bir heykeltıraş olan Rudolf Belling bu akademiye hoca olarak alınmıştı. 1886 Berlin doğumlu olan Belling, sanat öğrenimine Berlin Güzel Sanatlar Akademisi’nde başlamıştır. Zerrin Hanım’ın o dönem atölye arkadaşlarından bazıları şunlardır: Sadi Çalık, İlhan Koman, Hüseyin Gezer, Yavuz Görey ve Rahmi Arsemiz.

1941 yılında Zerrin Hanım 2 yıl üst üste sanat tarihi dersini veremediğinden dolayı yüksek kısmına devam edemeden mezuniyet belgesini aldı. Akademi’den mezun olmasına rağmen oradaki çalışmalarına devam etti.1944 yılında Rıza Tevfik Bölükbaşı’nın oğlu Nazif Bölükbaşı ile evlendi. O yıllarda Nazif Bey İstanbul Valisi’nin özel kalem müdürü idi. Nazif Bey uzun boylu, İngilizce, Fransızca ve Arapça’yı çok iyi derecede konuşan, güzel dans edebilen ve keman çalabilen oldukça etkileyici biriydi. 1948 yılında oğulları Ahmet Bölükbaşı dünyaya geldi. Zerrin hanım eşinin görevi nedeniyle sık sık seyahat etti.

1954 yılında Akademi’den mezun olan sanatçıların eserlerini sergileyecek bir sergi salonun açılması için, dönemin belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay’dan izin alındı. Beyoğlu Şehir Galerisi o yıl içinde açıldı ve yöneticiliğini 9 yıl boyunca Zerrin Hanım yürüttü. İlk kişisel sergisini 1956 yılında yine bu galeride açtı. 1958 yılında Dansöz isimli heykel çalışması ile Paris’te düzenlenen ve 27 ülkenin katıldığı yarışmada ikincilik ödülü aldı. 1963 yılında ise Zenci Başı (Arap Başı) isimli heykel çalışması ile dördüncülük ödülü aldı. Merkezi Paris’te olan Milletlerarası Kadın Sanatçılar Kulübü’nün, İstanbul’da bir şubesi 1965 yılında açıldı. Zerrin Bölükbaşı bu kulübün başkanı seçildi. Kulübün faaliyetleri 1973 yılına kadar devam etti.

Zerrin hanım sadece heykel alanında eserler ortaya koymuyordu. Çocukluğundan beri devam ettirdiği bir yönü vardı, şiirleri. 1974 yılında bir reklâm şirketinin düzenlediği şiir yarışmasında “Ne Olur” adlı şiiri ile üçüncülük ödülü aldı. 1979 yılında “Anadolu Şairleri” adı ile basılan şiir kitabında birkaç şiiri yayımlandı. 1980 – 81 yıllarında arka arkaya iki sergi açtı. 1986 yılında Ankara Tanbay Sanat Galerisi’nde açtığı serginin gelirinin tamamını Afrika’daki yardıma muhtaç insanlara bağışladı. Aynı yıl içinde eşi Nazif Bölükbaşı’nı kaybetti. 1990 yılında hocası Prof. Belling’in anısına, Yavuz Görey ve Hüseyin Gezer ile birlikte Destek Sanat Galerisi’nde bir sergiye katıldı.

Zerrin Bölükbaşı doğacı ve akademik bir yaklaşımdan ziyade klasik form anlayışı dışında, yaşamı yorumlamaya yönelik bir üsluplaştırma ile figürün deformasyonu düzenlemelerinde bulundu. Heykel anlayışı çağdaş ve yerel bir duyarlık ve gözlemler doğrultusunda olup, yaşam yorumları insancıl duygular içeren çok yönlü bir araştırma ve anlatıcılıktaydı. Daha sonra heykel çalışma faaliyetlerini aktif bir şekilde kişisel ve karma sergiler açarak 2000’li yılların başına kadar sürdürdü. Zerrin Bölükbaşı, 14 Kasım 2010 tarihinde yaşamını yitirdi.<sup>356</sup>

Yapıtları:

Resim ve Heykel Müzesinde:

Pehlivan Kara Mehmet (alçı), Zenci kadın başı (bronz),Kompozisyon (alçı - bakır).

Diğer yapıtları:

Gülhane Parkında, İstanbul Belediye Başkanlarının büstleri, Cerrahpaşa Hastanesinde, Operatör Cemil Topuzlu’nun büstü, Şinasi büstü, Mithat Paşa büstü, Pepsi Kola Fabrikasında dekoratif heykel.

Özel Koleksiyonlarda yapıtları:

New-York’ta, Dr. Patters’te bir yapıtı, Mexico Turizm Bakanında bir yapıtı.

Katıldığı sergiler:

1958 Bruxelles Fuarı, 1959 Paris Rodin Müzesi Bahçesinde düzenlenen sergi,

<sup>356</sup> **Anonim**, [http://www.kadineserleri.org/kadin\\_rehberi\\_biyografiler.asp?harf=Z](http://www.kadineserleri.org/kadin_rehberi_biyografiler.asp?harf=Z), ( Erişim Tarihi ve Saati:01 Şubat 2012 23.24)

Uluslararası Kadın Sanatçılar Derneğinin Paris sergisi, (2. ödülü-gümüş madalya), Aynı topluluğun Berlin Sergisi, (Arap kadın başı ile, 4. mansiyon ödülü), 1969 Devlet Resim - Heykel sergisi (2. ödülü).<sup>357</sup>

### **5.8. Türkan TANGÖR (1933-.....)**

1933'te Halep'te doğdu. Babasının adı Mustafa Asım'dır. 1943 yılında Akademi Heykel Bölümüne kaydolmuş ve Belling'in öğrencisi olmuştur. 1947 yılında Akademiyi bitirdikten sonra resim öğretmeni olarak ortaokullarda görev almıştır. Diğer yapıtları yanında, Resim ve Heykel Müzesinde bulunan yeğenin başı, başarılı ve sağlam bir plâstik yapıya sahiptir.

Yapıtları:

Resim ve Heykel Müzesinde:

Yeğeni'nin başı (alçı).

Diğer yapıtları:

Aktör Talât Artemel'in başı (alçı), Hamasi kompozisyon (alçı).<sup>358</sup>

### **5.9. Hüseyin GEZER (1920-.....)**

1920 yılında Mersin, Mut ilçesinin Kıravga Köyü'nde doğdu. İlkokulu Mut'ta, ortaokulu Silifke'de okuduktan sonra 1940'da Balıkesir Necatibey Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Bir yıl öğretmenlik yaptıktan sonra, askerlik hizmetini tamamladı. 1944'te dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in emriyle, mecburi hizmeti ertelenerek Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümü'ne girmesi sağlandı. Belling'in öğrencisi oldu ve 1948'de okulu bitirdi. 1948'de burslu olarak Paris'e gitti ve burada Jullian Akademisi'nde Profesör Gimond'un atölyesinde çalıştı. Yurda dönünce 1950'de Güzel sanatlar Akademisi Heykel Bölümü'ne asistan olarak girdi. Modelaj öğretmenliği, müdür yardımcılığı, müdürlük, ayrıca 1969–1976 yılları arasında Resim ve Heykel Müzesi müdürlüğü yaptı. Okulla ilgili kanun uyarınca “profesör” unvanını aldı.

Sanatçının anıt heykel uygulamaları; Gebze Atatürk Anıtı (1961), Karabük Demir Çelik Fabrikaları Atatürk Anıtı (1961), Akhisar Atatürk Anıtı (1962), Balıkesir Atatürk Anıtı (1963), Antalya Atatürk Anıtı (1964), Polatlı Atatürk Anıtı (1965)

<sup>357</sup> GEZER Hüseyin, a.g.e., s.169

<sup>358</sup> GEZER Hüseyin, a.g.e., s.174

Dumlupınar Zafer Anıtı bronz rölyefi (1966), İstanbul Kadırgalar yokuşundaki Yahya Kemal anıtı (1968), Ordu Atatürk Anıtı (1968), Hacettepe Üniversitesi kampüsündeki Atatürk kompozisyonu ( 1971), TBMM anıtı (1978-1981), Polis Şehitleri anıtı (1982)'dir.<sup>359</sup>

Hüseyin Gezer'in anısına Mersin Üniversitesi (MÜ) ile Mersin Büyükşehir Belediye Başkanlığı ortaklaşa olarak Uluslararası Hüseyin Gezer Taş Heykel Sempozyumları düzenlemektedir. Mersin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi tarafından 2000 yılından bu yana organize edilen Türkiye'nin en önemli heykeltıraşlarından Mut doğumlu Prof. Hüseyin Gezer'in adını taşıyan Uluslararası Hüseyin Gezer Heykel Sempozyumu ile, ülkemizin kültür ve sanat yoluyla uluslararası platformda daha çok tanınması sağlanmak istenmektedir.<sup>360</sup>

#### **5.10.Kamil SONAD (1914-.....)**

1914'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Öğretmen Okulunu bitirdikten sonra Akademiye girdi. Belling'in öğrencisi oldu. 1948 yılında mezun oldu. Daha öğrenciliği sırasında dikkat çeken, seçkin bir plâstik yeteneğe sahipti. Zevkli bir modelaj üslubu ve sentezci, tok bir form anlayışı vardı. Akademiyi bitirdikten sonra, İstanbul'da çeşitli ortaokullarda resim öğretmeni olarak görev aldı. Genellikle az çalışan Kâmil Sonad, seçkin bir plastikçi tamperemanma sahip, fakat sanatı için gerekli direnmeyi yapamamış ve bu yüzden kendinden beklenenin çok azını verebilmiş bir sanatçıdır. Kendisini tanıyan bütün meslektaşları, onu bu yönden büyük bir kayıp olarak görürler.

Yapıtları:

Resim ve Heykel Müzesinde:

Köylü kız(alçı), Çıplak Kadın büstü (alçı), Pipo içen köylü (alçı), Bahçıvan (ağaç), Erkek başı (alçı), Kadın büstü (ağaç), Çıplak (alçı), Kitap okuyan kadın (alçı), Düşünen köylü (alçı), Anne ve çocuk (alçı)

Katıldığı sergiler:

<sup>359</sup> DEĞİRMENCİ Mine, a.g.e., s.53

<sup>360</sup> Anonim, [http://www.kadineserleri.org/kadin\\_rehberi\\_biyografiler.asp?harf=Z](http://www.kadineserleri.org/kadin_rehberi_biyografiler.asp?harf=Z), ( Erişim Tarihi ve Saati:01 Şubat 2012 23.24)

Zaman zaman Devlet Resim -Heykel Sergileri<sup>361</sup>

### 5.11.Turgut PURA (1922–1979)

1922’de Bursa’da dünyaya geldi. Annesi Hamdiye Hanım, babası Üsküplü bir tüccarın oğlu olan İbrahim Bey’dir. İki çocuklu ailenin ilk çocuğudur, Naci adında bir kardeşi vardır.<sup>362</sup>

Küçük yaşta babasını kaybettiği için Ankara’da amcalarının yanında yaşamaya başlamıştır. Lise yıllarında ise Türk Resim sanatının önemli isimlerinden Ressam Eşref Üren ile çalışmalarını devam ettirmiştir. Lisede öğrenciyken Ankara Halkevinde açılan heykel kurslarına katılmış, 1941’de Halkevinin düzenlediği bir yarışmada heykel dalında birinci olmuştur. 1942–43 yıllarında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi heykel bölümünde eğitim almaya hak kazanarak ünlü alman heykeltıraş Rudolf Belling’in öğrencisi oldu. 1948 yılında iyi bir dereceyle heykel bölümünden mezun olan Turgut Pura, aynı yıl yaşanan akademi yangınından sonra üç yıl akademide zarar hasar gören eserlerin tamirinde ve tekrar yapılmasında karşılıksız olarak çalıştı. Turgut Pura İstanbul’dan ayrılarak yaşamına İzmir’de devam etmiştir. Turgut Pura, Çiçeklerim adını verdiği natüremortlardan oluşan sergisi esnasında Ankara’da 1979 yılı mayıs ayında hayata gözlerini yummuştur.<sup>363</sup>

Yeni eğilimlere ya da kişisel üsluba ulaşmadan önce klasik heykelin tamamen özümsemesini ilke sayen Rudolf Belling’in öğrencisi olan Turgut Pura, zaman içerisinde kendi üslubunu olgunlaştırmış, öncelikle heykelde sonrasında ise resimde soyut ağırlıklı denemelere yönelmiştir. Ancak ilerleyen yıllarda yaratı yeteneğini ve dolayısıyla yaşamını zorlaştıran hastalığı, beraberinde müze müdürlüğünün getirdiği sorumluluklar sanatçının yirminci yüzyıl heykel sanatı tarihinde gerektiği kadar yer almamasına neden olmuş, sanatı diğer çağdaşları gibi özgür bir gelişim çizgisine ulaşamamıştır. Belling, Hadi Bara ve Zühtü Müridoğlu’nun yön verdiği eğitim programları, 1950’lerden sonra hem nitelik hemde fikir açısından çeşitlilik gösteren yaratıların üretilmesine neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın yıkıcı etkisi hem Avrupa hem de Türk insanında var olma amacını sorgulama şeklinde yankı bulmuş, bu heykel sanatını da doğrudan etkilemiş non-figüratif soyutlamalarla oluşturulan plastik

<sup>361</sup> GEZER Hüseyin, a.g.e., s.188

<sup>362</sup> Anonim, [http://tr.wikipedia.org/wiki/Turgut\\_Pura](http://tr.wikipedia.org/wiki/Turgut_Pura) (Erişim Tarihi ve Saati:03 Haziran 2012 18.20)

<sup>363</sup> Anonim, [http://turgutpura.com/?page\\_id=20](http://turgutpura.com/?page_id=20) (Erişim Tarihi ve Saati:03 Haziran 2012 18.23)



ifadeler dikkat çekmiştir.<sup>364</sup>

Yapıtları:

Resim ve Heykel Müzesinde:

Genç kız başı (alçı), Köşeli formlar (alçı), Kafes (bakır).

Anıt - Heykelleri:

İzmir’de gazeteci Hasan Tensin anıtı, (ilk kurşun anıtı), Çeşitli yerlerde Atatürk büstleri

Katıldığı sergiler:

Devlet Resim - Heykel sergileri, 1972 Devlet Resim - Heykel sergisi (1. ödül).<sup>365</sup>

### **5.12.Muzaffer ERTORAN (1922-.....)**

1922 yılında İstanbul’da doğdu. Babasının adı, Adil, annesininki Nimet’tir. Şişli Terakki Lisesini bitirdikten sonra 1945 yılında Akademi Heykel Bölümüne kaydoldu. Belling’in eğitiminde geçen 4 yıllık süreden sonra, 1949 yılında mezun oldu. 1951’de Arkeoloji Müzesine restoratör heykeltıraş olarak atanmış, 1965’te Resim ve Heykel Müzesine geçmiştir. Emekli olduğu 1982 yılına kadar bu Müzede restorasyon uzmanı olarak görev yapmıştır. Çalışmaları genellikle figüratif anlayıştadır.

Yapıtları:

Resim ve Heykel Müzesinde:

Tors (alçı).

Kendi atölyesinde:

Ressam Mustafa Esirkuş’un başı (alçı), Ressam Hulusi Mercan’ın başı (alçı), Taşçı (alçı), Yıkanan kadın (alçı), Dinlenen atlet (alçı)

Anıt - Heykel çalışmaları:

Beyşehir Atatürk anıtı, Kozan’da (Millî Mücadele) isimli kompozisyon, Ankara - Sami Ulus Hastanesinde çocuklu kompozisyon.

Katıldığı sergiler:

---

<sup>364</sup> SARIÇALIK Duygu, a.g.e., s.31

<sup>365</sup> GEZER Hüseyin, a.g.e., s.194

1966 yılından beri Devlet Resim ve Heykel sergilerine ve Türkiye Heykeltıraşlar Cemiyetinin düzenlediği sergilere katılmaktadır.<sup>366</sup>

### 5.13.Mehmet Şadi ÇALIK (1917–1979)

1917’de Kandıye’de (Girit) doğdu. İzmir Yıldırım Kemal İlkokulu’ndan sonra İzmir Erkek Lisesi’ni bitirerek 1939 yılında Güzel Sanatlar Akademisine girdi. Lise’de resim öğretmeni olan Abidin Elderoğlu’nun dersleri kendisi üzerinde çok etkileyici oldu, onun gelişmesini sağladı ve ona yön verdi. Akademide Belling’in eğitiminde geçen 7 yıllık bir süreden sonra (bunun bir yılı askerlikte geçmiştir) 1949’da mezun oldu. Kendi parasıyla Paris’e gitti.<sup>367</sup>

1949’da Ankara Basın ve Yayın Kurumu için yaptığı “Şinasi” ve “İbrahim Müteferrika” büstlerinin parasıyla Paris’e gittip bir yıl kaldığı dönemde çağdaş heykel klasikleri ve savaş sonrası öncülerini tanıma fırsatı yakaladı. Rue de la Grand Chaumiere’deki Soyut Sanatlar Atölye’sinde ve Güzel Sanatlar Akademisi’nde çalıştı. Paris’ten “Paris Kuşu” adlı çalışmasıyla döndü.

1951’de evlendiği Müfide Çalık’la İstanbul’da yaşamaya başladı. Fuar işleri ile geçimini sağladı. “Küçük Demir” heykelini yaptı. Nuri İyem ve Bedri Rahmi Eyüboğlu atölyelerinde günün sanatçılarıyla yakın ilişkilerini sürdürdü. “Horoz”, “Uçan Form”, “Delikli Soyut” gibi yapıtlarıyla soyut heykel çalışmalarını sürdürürken aynı zamanda Anıt Kabir kabartma ve heykellerini yapan heykeltıraşlardan Zühtü Müridoğlu ekibinde İlhan Koman ile birlikte çalıştı. 1952’de soyut “Halkalar 1” heykelinin Saraçhane’de yapılan İstanbul Belediyesi yeni binasının havuzuna konulması düşünüldüyse de bu gerçekleşmedi.

1953’te Hürriyet Gazetesi Atatürk Anıtı yarışmasında 1.ödülü aldı, ancak anıt gerçekleştirilmedi. Londra’daki Institute of Contemporary Arts’ın açtığı, savaş sonrası Avrupa’da ilk anıt yarışması olan ve Berlin için düşünülen “Meçhul Siyasi Mahkum Anıtı” yarışmasına katıldı, 3.grup A ödülünü aldı. Aynı grupta Adam, Alexander Calder, Max Bill, Lynn Chadwick, Richard Lippold, Luciano Minguzzi gibi ünlü sanatçılar diğer ödülleri paylaşmışlardı.<sup>368</sup>

<sup>366</sup> GEZER Hüseyin, a.g.e., s.194

<sup>367</sup> DEĞİRMENCİ Mine, a.g.e., s.60

<sup>368</sup> Anonim, <http://www.mimarlikmuzesi.org/Collection/Detail.aspx?BiographyID=57>, ( Erişim Tarihi

Sadi Çalık, eski ve yeni yapıtında kaynaştırmış bir sanatçıdır. Yenilikçidir, modernidir. Klasik plastik öğeleri, plan, kompozisyon, denge ilkelerini derinine içselleştirmiş bir sanatçıdır. Rönesans sanatının çıktığı ve yayılıp hâkim olduğu coğrafyada doğup büyümüş olmamasına rağmen bu kültürü sanki doğuştan içine sindirmiş olması, onun Ege ve Antik kültür içinde büyümesiyle ilgilidir.<sup>369</sup>

Eserleri arasında, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde yer alan Atatürk anıtı, İstanbul Ticaret Odası için yaptığı bakır ve taş rölyefler, İzmir Kültür Park'taki heykelleri, Asaf Halet Çelebi büstü ve İstanbul Belediye Sarayı süslemeleri dikkat çeker. Geleneksel bir klasisizmden başlayarak gitgide daha soyut bir anlayışa yönelen Çalık'ın eserlerinde, sadelik ve açıklık ön plandadır.<sup>370</sup>

Yapıtları:

Resim ve Heykel Müzesinde:

Çıplak kadın (alçı), Asaf Halet Çelebinin başı (alçı), Heykel (demir), Kompozisyon (demir), Figür (alçı), Boyalı heykel (ağaç).

Diğer yapıtları:

Basın - Yayın Kurumunda İbrahim Müteferrika ve Şinasi'nin büstleri (Bronz, 1957), Giresun Adliye binası cephesinde Adalet sembolü (bronz, 1957), Eskişehir anıtı (1962), Niğde Atatürk heykeli (1963), Burdur Atatürk heykeli (1963), Edremit Atatürk heykeli (1963), Bitlis Atatürk heykeli (1965), Sakarya Atatürk anıtı (1965) (Nusret Suman ile birlikte), İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi cephesinde pano (pişmiş toprak 1965), Şereflikoçhisar Atatürk heykeli, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Atatürk anıtı (1966), Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fizik laboratuvarı afisinde abstre heykel (1968), Yapı ve Kredi Bankası - Kızılay Merkez binasında iç ve dış kabartmalar (1970), Yapı ve Kredi Bankası - İzmir şubesi cephesinde kabartmalar (1971), Erzincan Atatürk heykeli (1971), Lizbon'daki Türkiye Büyükelçiliği binası cephesinde kabartma taş (1971), Seydişehir Alüminyum tesisleri Atatürk anıtı. (1973), İngiltere'de açılan (Meçhul Politik Hükümlü) konulu yarışma (4. grup ödüllerden a - grubundan birisi)

---

ve Saati:26 Haziran 2012 23.59)

<sup>369</sup> **Anonim**, <http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=1&artid=713>, ( Erişim Tarihi ve Saati:06 Mayıs 2012 01.04)

<sup>370</sup> **Anonim**, [http://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eadi\\_%C3%87a1%C4%B1k](http://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eadi_%C3%87a1%C4%B1k), ( Erişim Tarihi ve Saati:24 Haziran 2012 17.17)

Katıldığı sergiler:

Devlet sergileri ve çeşitli karma sergiler, 1957 Devlet sergisi (2. ödülü).<sup>371</sup>

---

<sup>371</sup> **GEZER Hüseyin**, a.g.e., s.199

## ÖZ GEÇMİŞ

**Adı Soyadı:** ÖZGÜR ALTÜRK

**Adresi:** Hacı Ali Öztürk Mah. Şehit Ali Öztürk Cad.

Ev No:16 İslahiye/Gaziantep

**Tel:** 05077717468

**E-Posta:** alturkozgur@hotmail.com

## EĞİTİM BİLGİLERİ

- 1998-2002 Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi  
Resim-iş Öğretmenliği, Akademik Başarı:74,72
- 1996-1998 Yüzüncü Yıl Üniversitesi V.M.Y.O.  
Mobilya ve Dekorasyon, Akademik Başarı:78,98
- 1992-1995 Van Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi

## İŞ DENEYİMİ

- 01.10.2002-01.03.2003 Vali Mithat Bey İ.Ö.O., Resim-iş Öğretmenliği
- 01.04.2003-01.08.2003 Çaldıran Lisesi, Resim-iş Öğretmenliği
- 01.03.2004-01.08.2006 Beyüzümü İ.Ö.O. & Milli Piyango Anadolu Lisesi, Resim-iş Öğretmenliği
- 01.08.2006-01.01.2011 Ferit Melen İ.Ö.O., Resim-iş Öğretmenliği
- 01.01.2011-02.09.2013 Şehit Nesrin Ünüğü İ.Ö.O., Resim-iş Öğretmenliği
- 04.09.2013-..... İslahiye Lisesi, Resim-iş Öğretmenliği

**YABANCI DİL** Orta Seviye İngilizce

## SERGİLER

- 1998.....Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-iş Ana Bilim Dalı Karma Resim Sergisi (Valilik Binası Önü VAN)
- 1999..... Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-iş Ana Bilim Dalı (Heykel) Atölye Öğrencileri Karma Sergisi (Y.Y.Ü. VAN)
- 2000..... Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-iş Ana Bilim Dalı (Heykel) Atölye Öğrencileri Karma Sergisi (Devlet Güzel Sanatlar Galerisi VAN)
- 2003.....Kişisel Resim-Heykel Sergisi (Çağdaş Yaşam Kültür Merkezi Çaldıran/VAN)

2011.....Karma Enstalasyon Sergisi ( Eğitim Fakóltesi Gúzel Sanatlar  
Eğitimi Bölümü Sergi Salonu)